

शिवमस्तु सर्वजगत् :

सुलभकाव्यप्रवेशिका

: संपादक :

पंन्यासश्री वज्रसेनविजय :

: द्रव्यसहायक :

श्री जैन श्वेताम्बर मूर्तिपूजक संघ शिव

१८७, जैन सोसायटी,

सायन (वेस्ट), मुंबई-४०० ०२२

शिवमस्तु सर्वजगतः ।

श्री बळेजा पार्श्वनाथाय नमः ।

श्रीदान-प्रेम-रामचंद्र-भद्रंकर-सुदर्शन-राजतिलक-महोदय-कुंदकुंद सद्गुरुभ्यो नमः ।

सुलभ काव्य प्रवेशिका

संपादक - संशोधकश्च

पंन्यासप्रवरश्री वज्रसेनविजयजी गणिवर्य ।

: प्रकाशक :

भद्रंकर प्रकाशन

४९, महालक्ष्मी सोसायटी,

सुजाता फ्लेट पासे, शाहीबाग,

अमदावाद-३८० ००४. फोन : ८२८६८८

संपादक परिचय :

परमपूज्य कलिकालकल्पतरु,
गच्छाधिपति आचार्यदेव श्रीमद्
विजयरामचन्द्रसूरीश्वर शिष्यरत्न,
पूज्य अध्यात्मयोगी, पंन्यासप्रवर
श्रीभद्रंकरविजयगणिवर्य शिष्यरत्न,
प्रशान्तमूर्ति पू. आचार्यदेव श्रीमद्
विजयकुंदकुंदसूरीश्वर शिष्यरत्न,
पंन्यासश्रीवज्रसेनविजयगणिवर्य ।

प्राप्तिस्थान :

श्री सरस्वती पुस्तक भंडार

रतनपोल, हाथीखाना, अमदावाद-१.

संवत् - २०५१

मूल्य : रू. ४०-००

: मुद्रणस्थान :

“भरत प्रिन्टरी”

न्यु मार्केट, पांजरापोळ,
रीलीफ रोड, अहमदावाद-१.

फोन - ३८७९६४.

શિવમસ્તુ સર્વ જગતઃ

પ્રસ્તાવના

સજ્જાય સમો તવો નત્થિ....!

મહાપુરુષો ફરમાવે છે કે, સ્વાધ્યાય સમાન તપ નથી કારણકે...

સ્વાધ્યાયથી વૈરાગ્ય પુષ્ટ થાય છે.

વૈરાગ્યથી સમતા પુષ્ટ થાય છે.

સમતાથી સમાધિ પ્રાપ્ત થાય છે.

સમાધિથી સદ્ગતિ પ્રાપ્ત થાય છે.

સદ્ગતિથી પરંપરાએ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે.

આવી સ્વાધ્યાયની મહાનતા અને તેનું ફળ પૂજ્યપાદ, પરમ ઉપકારી, પરમગુરુદેવ પંન્યાસપ્રવરશ્રી ભદ્રંકરવિજયજી મહારાજા જણાવતી વખતે કહેતા કે પૂર્વ મહાપુરુષોના ગ્રંથોજ વૈરાગ્ય માટે વિશેષ કારણભૂત બની શકે છે.

એ મહાપુરુષોનાં ભાવથી આલેખાયેલા ગ્રંથોનાં ભાવને પામવા માટે જ કર્ણાસિંધુ મહાપુરુષોએ વ્યાકરણની રચના કરી. તેમાં સંસ્કૃત વ્યાકરણ દ્વારા સંસ્કૃત વાંચન કરીને ધીરે ધીરે ઊંડા રહસ્યોને પણ સમજી શકાય. તેમાં... કલિકાલસર્વજ્ઞ હેમચંદ્રાચાર્ય ભગવંતનું વ્યાકરણ કે પાણીનીનું વ્યાકરણ અથવા સંસ્કૃતની પંડિતજી શ્રી શીવલાલભાઈની ત્રણબુકો કે પં. શ્રી ભાંડારકરજીની બે બુકોનાં અભ્યાસ દ્વારા, એ સાધનગ્રંથો તૈયાર થતાં, ગદ્ય-પદ્ય સંસ્કૃતગ્રંથોનાં વાંચનમાં સારી રીતે પ્રવેશ કરી શકાય તે માટે મહાપુરુષો ઘણા નાના-નાના ચરિત્ર ગ્રંથો સરલ સંસ્કૃતમાં રચી ગયા છે.

તેમાં મારા લઘુ ગુરુબંધુ, મુનિ હેમપ્રભવિજયજીને વિચાર આવેલો કે આપણે એવા ગ્રંથો કઢાવી, તેની ઝેરોક્ષ કરાવીને શુદ્ધિ કરવી. તેમાં પણ જાજા હાથ રળીયામણા અને ભાવથી ભક્તિ વધે. જ્યોતિથી જ્યોતિ જલે તેમ, શક્તિશાળી મહાત્માઓને તે- તે ઝેરોક્ષ કોપીઓ મોકલવી. તેમાંથી શુદ્ધિ કરે, અઘરા શબ્દોનાં અર્થો ટીપ્પણ તરીકે લે અને તે રીતે તેમનું વાંચન પણ થાય તેમ કરવું.

આયોજન પ્રમાણે કાર્યનો પ્રારંભ કર્યો અને સફળ થયા. ઘણા મહાત્માઓ- સાધુ-સાધ્વજીઓને અપાયા. પછી એક પ્રત નજર સામે રાખીને બધાને મેળવી યોગ્ય સુધારા-વધારા તથા અઘરા શબ્દોની ટીપ્પણ-સમાસો વગેરે કરીને આજથી ૪ વર્ષ પહેલાં સુલભ ચરિત્રાણિ ના નામથી આ ગ્રંથનું પ્રકાશન કરાયું.

આ ભાવનાની સાથોસાથ જ તેમનો વિચાર હતો કે પદ્યનું વાંચન પણ જરૂરી જ છે એટલે કાવ્ય માટે પણ કાંઈક કરવું.

જ્યારે હેમપ્રભવિજયજી, પંડિતજી અમૃતભાઈ એસ. પટેલ પાસે કાવ્ય કરતા હતા, ત્યારે તેમણે કાવ્યમાં પ્રવેશ માટેનાં નિયમો નોટ કર્યા હતા. તે નિયમો સામાન્ય પ્રેરણાથી પણ આગળ વધી શકાય તેવા છે. તેમણે ત્યારે વિસ્તારથી સકલાર્હત્ત્વ, ભક્તામર અને કલ્યાણમંદિર કાવ્ય કરેલા. જેમાં...ખંડાન્વય-દંડાન્વય-પદ્યચ્છેદ-સમાસ-અર્થ લખેલ તે તે બધું જ સાચવી રાખેલું. સુલભ-ચરિત્રાણિ માટે મહાત્માઓ તથા પંડિતજીઓ તરફથી અનુમોદન મળતાં, આ કાવ્ય પ્રવેશિકા માટે લખાણ ફાઈનલ કરવાનું શરૂ કર્યું. તેમાં સકલાર્હત્ત્વ તથા ભક્તામર ક્રમશઃ : શ્લોક-પદ્યચ્છેદ-ખંડાન્વય-દંડાન્વય, અર્થ અને સમાસવિગ્રહ તે રીતે બન્ને કાવ્યો, પછી સ્વયં આ રીતે જ કરી શકે તે માટે શ્રી મિત્રાનંદ ચરિત્રમાં તથા સંસારદાવા, સ્નાતસ્યા, પંચમીનીસ્તુતિ, એકાદશીની સ્તુતિમાં અન્વયના નંબરો આપ્યા અને ફક્ત અઘરા શબ્દોના અર્થો લખ્યા. પછી આ કઈ રીતે કરવું તેનું શક્ય એટલું વિશેષ માર્ગદર્શન આપ્યું. નિયમો આપ્યા. પછી નામના રૂપોમાં કયા પુંલિંગ, કયા સ્ત્રિલિંગ, કયા નપુંસકલિંગ તેના શ્લોકો આપીને તેના શબ્દો જુદા પાડી દીધા. પછી સમાસ પ્રકરણ-કૃદન્ત-તદ્વિત-કારક પ્રકરણો તથા દશે ગણનાં પરસ્મૈપદ અને આત્મને પદનાં ૧-૧ ધાતુના દશે કાળનાં કર્તરી-કર્મણી રૂપો લઈને કાવ્યની પ્રવેશભૂમિકારૂપ આ ગ્રંથ તૈયાર કરેલ છે.

સંસ્કૃતની બુક કરીને, પંડિતજી આદિનાં અભાવે વાંચનમાં પ્રવેશ નહીં કરી શક્તા મહાત્માઓ માટે ગાઈડની ગરજ સારે, તથા ભણેલા સાધુ-સાધ્વીજી ભગવંતો, નાના મહાત્માઓને બુક કરાવીને પછી કાવ્ય કરાવે તે માટે પણ ઉપયોગી સહાયક ગ્રંથ બને તેવી ભાવનાથી આ ગ્રંથનું સંપાદન કર્યું છે.

આ કાર્યમાં પંડિતવર્ય શ્રી રાજુભાઈ સંઘવીનો પણ અપૂર્વ સહકાર મળેલ છે. તે પણ કેમ ભૂલાય !

આમાં કંઈપણ ક્ષતિ હોય તો સુજ્ઞો જણાવે જેથી ખ્યાલ રહે.

અંતે...આ સુલભ કાવ્ય પ્રવેશિકા ના માધ્યમથી અન્ય સદ્ગ્રંથોના વાંચનમાં પ્રવેશ પામીને આપણે સૌ પરમપદને પામનારા બનીએ...

બળેજ તીર્થ
ફાગણ વદ-૭, ૨૦૫૧.

એજ...
પં. વજ્રસેનવિજય

પ્રકાશકીય :-

પરમ પૂજ્ય, પરમોપકારી, શાસનપ્રભાવક, આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયરામચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજનાં શિષ્યરત્ન, પરમ પૂજ્ય, અધ્યાત્મયોગી પંન્યાસપ્રવર શ્રી ભદ્રંકરવિજયજી ગણિવર્યશ્રીની પરમ દિવ્યકૃપાથી તેમના શિષ્યરત્ન પરમ પૂજ્ય, આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયકુંદકુંદસૂરીશ્વરજી મહારાજનાં શિષ્યરત્ન, પરમ પૂજ્ય પંન્યાસપ્રવરશ્રી વજ્રસેનવિજયજી ગણિવર્ય, પૂજ્ય પરમ ગુરુદેવનાં-ગુરુમહારાજનાં ગ્રંથોના પ્રકાશનની સાથોસાથ પ્રાચીન ગ્રંથોનું અમારા ભદ્રંકર પ્રકાશન દ્વારા ખૂબ જ સુંદર સંકલન-સંપાદન કરી રહ્યા છે. તેમાં આ સુલભ કાવ્ય પ્રવેશિકાનો વધારો થાય છે તેનો અમેને આનંદ છે.

આ પ્રકાશનમાં

શ્રી જૈન શ્વેતામ્બર મૂર્તિપૂજક સંઘ (શિવ મુંબઈ)

આર્થિક સહયોગ આપી, ઉપયોગી ગ્રંથનાં દાતા બનીને અમને સહાયક થયા છે તેના અમે હરહંમેશ માટે ઋણી રહીશું અને શાસનદેવને પ્રાર્થના કે પૂજ્ય પંન્યાસજી ભગવંતનાં હસ્તે તથા શ્રી સંઘના સહકારથી હજુ વધુ ને વધુ પ્રાચીન ગ્રંથો પ્રકાશિત થાય.

અંતે...આ ગ્રંથનાં અધ્યયન દ્વારા મુમુક્ષુઓ આત્મકલ્યાણકારી સર્વ સુખનાં ભોક્તા બને એજ....

-ભદ્રંકર પ્રકાશન..

અનુક્રમણિકા

સકલાર્હત્ સ્તોત્ર.

વિષય	શ્લોક નં.	વિષય	શ્લોક નં.
અરિહંતપંથાનું ધ્યાન	૧	શ્રી શાન્તિનાથ ભગવાનની સ્તવના	૧૮
અરિહંતોની ઉપાસના.	૨	શ્રી કુન્થુનાથ ભગવાનની સ્તવના	૧૯
શ્રી આદિનાથ ભગવાનની સ્તવના	૩	શ્રી અરનાથ ભગવાનની સ્તવના	૨૦
શ્રી અજિતનાથ ભગવાનની સ્તવના	૪	શ્રી મલ્લિનાથ ભગવાનની સ્તવના	૨૧
શ્રી સંભવનાથ ભગવાનની સ્તવના	૫	શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામી ભગવાનની-	
શ્રી અભિનંદનસ્વામીની સ્તવના	૬	સ્તવના	૨૨
શ્રી સુમતિનાથ ભગવાનની સ્તવના	૭	શ્રી નમિનાથ ભગવાનની સ્તવના	૨૩
શ્રી પદ્મપ્રભસ્વામીની સ્તવના	૮	શ્રી નેમિનાથ ભગવાનની સ્તવના	૨૪
શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ભગવાનની સ્તવના	૯	શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાનની સ્તવના	૨૫
શ્રી ચન્દ્રપ્રભ ભગવાનની સ્તવના	૧૦	શ્રી મહાવીરસ્વામી ભગવાનની સ્તવના	૨૬
શ્રી સુવિધિનાથ ભગવાનની સ્તવના	૧૧	શ્રી વીરજિન સ્તુતિ	૨૭
શ્રી શીતલનાથ ભગવાનની સ્તવના	૧૨	શ્રી વીરજિન સ્તુતિ	૨૮
શ્રી શ્રેયાંસનાથ ભગવાનની સ્તવના	૧૩	શ્રી વીરજિન સ્તુતિ	૨૯
શ્રી વાસુપૂજ્યસ્વામી ભગવાનની સ્તવના	૧૪	શ્રી જિનેશ્વરદેવોના ભવનોની સ્તુતિ	૩૦
શ્રી વિમલનાથ ભગવાનની સ્તવના	૧૫	શ્રી વીરજિન સ્તુતિ	૩૧
શ્રી અનંતનાથ ભગવાનની સ્તવના	૧૬	શ્રી વીતરાગ સ્વરૂપ દર્શિકા જિન સ્તુતિ	૩૨
શ્રી ધર્મનાથ ભગવાનની સ્તવના	૧૭	તીર્થ સ્તવના	૩૩

ભક્તામર સ્તોત્ર

જિનેશ્વરના ચરણની વંદના	૧	નામસ્મરણ દ્વારા પાપનાશ	૯
પ્રથમ જિનેશ્વરની સ્તવના	૨	આત્મસમ કારક પ્રભુને પ્રાર્થના	૧૦
દેવપૂજિત પરમાત્માની સ્તુતિ	૩	દર્શનીય પરમાત્માના દર્શન	૧૧
ગુણસમુદ્ર પ્રભુના ગુણવર્ણનની-		અલૌકિક પરમાણુઓ દ્વારા અનુપમરૂપ	૧૨
અસમર્થતા	૪	ઉપમાતીત પ્રભુની મુખાકૃતિ	૧૩
ભક્તિવશ પ્રભુની સ્તવના	૫	સર્વજ્ઞવો દ્વારા પ્રભુગુણ વર્ણન	૧૪
પરમાત્માના ગુણવર્ણન માટે-		વિકાર રહિત પ્રભુ	૧૫
સ્વ અલ્પજ્ઞતા	૬	જગત પ્રકાશક જ્ઞાન દીપક	૧૬
પાપનાશક પ્રભુસ્તુતિ	૭	પ્રભુની સૂર્યના પ્રકાશથી પણ શ્રેષ્ઠતા	૧૭
પ્રભુપ્રભાવે મંદબુદ્ધિની મહત્તા	૮	મુખ કમળની અલૌકિકતા	૧૮

વિષય	શ્લોક નં.	વિષય	શ્લોક નં.
પાપરૂપ અંધકાર નાશક પ્રભુ	૧૯	પ્રાતિહાર્ય યુક્ત-પ્રભુ	૩૧
કેવળજ્ઞાનની શોભા	૨૦	પ્રભુ ચરણ કમળ પ્રભાવ	૩૨
પ્રભુદર્શનથી સંતોષ	૨૧	દેશના અમૃતધારા વરસે	૩૩
સેંકડોમાં એકરત્ન પરમાત્મા	૨૨	પ્રભુ શરણે નિર્ભયતા	૩૪
ઉત્કૃષ્ટ પુરુષરૂપ પરમાત્મા	૨૩	આશ્રિત પ્રત્યે સિંહ શક્તિ સ્ખલના	૩૫
અનંત ગુણધામી પ્રભુ	૨૪	પ્રભુ નામસ્મરણે અગ્નિ પ્રસાંતતા	૩૬
બુદ્ધ-શંકર-વિધાતાથી શ્રેષ્ઠ-		પ્રભુ ધ્યાને સર્પ-નિર્વિષતા	૩૭
પુરુષોત્તમ પ્રભુ	૨૫	પ્રભુ ધ્યાને યુદ્ધમાં વિજય	૩૮
પ્રભુ નમસ્કૃતિ	૨૬	પ્રભુ ચરણ પ્રભાવે શત્રુ જય	૩૯
સર્વગુણોના આશ્રય પરમાત્મા	૨૭	પ્રભુ સ્મરણે નિર્વિઘ્નતા	૪૦
દેદીપ્યમાન રૂપવાન પ્રભુ	૨૮	પ્રભુનામે જલોદર શાંતિ	૪૧
અનુપમ પ્રકાશિત પ્રભુબિંબ	૨૯	પ્રભુ પસાવે બંધન મુક્તિ	૪૨
ઝરણાના પવિત્ર નીર જેવો-		સ્તોત્ર પાઠે નિર્ભયતા	૪૩
પ્રભુ દેહ	૩૦	પ્રભુભક્તિ માળા	૪૪

પરિશિષ્ટ

શ્રી મિત્રાનંદ ચરિત્રં	૧૩૮	૪થો ગણ - પરસ્મૈ પદ	૧૯૨
કાવ્ય અંગે સૂચના	૧૪૫	૪થો ગણ - આત્મને પદ	૧૯૪
ખંડાન્વયના નિયમો	૧૪૬	૫મો ગણ - પરસ્મૈ પદ	૧૯૫
દંડાન્વયના નિયમો	૧૫૫	૫મો ગણ - આત્મને પદ	૧૯૭
કેટલાક ક્રિયાવિશેષણ અવ્યયો	૧૫૮	૬ઠ્ઠો ગણ - પરસ્મૈ પદ	૧૯૮
નામના રૂપો માટેની શુચિ	૧૬૦	૬ઠ્ઠો ગણ - આત્મને પદ	૧૯૯
સમાસ-પ્રકરણ	૧૬૧	૭મો ગણ - પરસ્મૈ પદ	૨૦૧
દ્વન્દ્વ સમાસ	૧૬૧	૭મો ગણ - આત્મને પદ	૨૦૩
તત્પુરુષ સમાસ	૧૬૨	૮મો ગણ - પરસ્મૈ પદ	૨૦૪
બહુવ્રીહિ સમાસ	૧૬૭	૮મો ગણ - આત્મને પદ	૨૦૫
અવ્યયીભાવ સમાસ	૧૭૧	૮મો ગણ - પરસ્મૈ પદ	૨૦૬
કૃદન્ત પ્રકરણ	૧૭૨	૮મો ગણ - આત્મને પદ	૨૦૮
તદ્વિત પ્રકરણ	૧૭૫	૧૦મો ગણ - પરસ્મૈ પદ	૨૦૯
કારક (વિભક્તિ પ્રકરણ)	૧૭૮	૧૦મો ગણ - આત્મને પદ	૨૧૧
૧લો ગણ - પરસ્મૈ પદ	૧૮૩	ધાતુ રૂપો અંગે ખાસ નોંધ	૨૧૨
૧લો ગણ - આત્મને પદ	૧૮૫	કલ્લાણકંદં સ્તુતિ	૨૧૨
૨જો ગણ - પરસ્મૈ પદ	૧૮૬	સંસારદાવાનલસ્તુતિ:	૨૧૩
૨જો ગણ - આત્મને પદ	૧૮૮	સ્નાતસ્યાસ્તુતિ:	૨૧૪
૩જો ગણ - પરસ્મૈ પદ	૧૮૯	જ્ઞાનપંચમીસ્તુતિ:	૨૧૫
૩જો ગણ - આત્મને પદ	૧૯૫	શ્રી મોનએકાદશીસ્તુતિ:	૨૧૬

-: સંકેત શુચિ :-

<p>* બહુ. } બહુવ્રીહિ સમાસ
બ.વી. }</p> <p>* વ્યધિ.બહુ.- વ્યધિકરણ બહુવ્રીહિ સમાસ</p> <p>* સમા. બહુ.- સમાનાધિકરણ બહુવ્રીહિ સમાસ</p> <p>* દ્વિ. ત.- દ્વિતીયા તત્પુરુષ સમાસ</p> <p>* તૃ. ત.- તૃતીયા તત્પુરુષ સમાસ</p> <p>* ચ. ત.- ચતુર્થી તત્પુરુષ સમાસ</p> <p>* પં. ત.- પંચમી તત્પુરુષ સમાસ</p> <p>* ષ. ત.- ષષ્ઠી તત્પુરુષ સમાસ</p> <p>* સ. ત.- } સપ્તમી તત્પુરુષ સમાસ
સપ્ત. ત. }</p> <p>* ગતિ ત.- ગતિ તત્પુરુષ સમાસ</p> <p>* ઉપપદ- ઉપપદ તત્પુરુષ સમાસ</p> <p>* ઉપમાન - } ઉપમાન પૂર્વપદ
ઉપ. પૂ. ક. } કર્મધારય સમાસ
ઉ. પૂ. ક. }</p> <p>* વિ.પૂ.ક. - વિશેષણ પૂર્વપદ કર્મધારય સમાસ</p> <p>* વિ.ઉ.ક.- વિશેષણ ઉત્તરપદ કર્મધારય સમાસ</p> <p>* અ.પૂ.ક. - } અવધારણ પૂર્વપદ
અવ.પૂ.ક. } કર્મધારય સમાસ
અવધારણ }</p> | <p>* ક./કર્મ.- કર્મધારય સમાસ</p> <p>* મ. પ. ક. } મધ્યમપદલોપી
મધ્ય.પ.લો. } કર્મધારય સમાસ</p> <p>* ઈ. દ્વ. - ઈતરેતર દ્વન્દ્વ સમાસ</p> <p>* અ. ભા. - અવ્યયીભાવ સમાસ</p> <p>* કિ. વિ.-ક્રિયા-વિશેષણ</p> <p>* વિધેય વિ. - વિધેય વિશેષણ</p> <p>* ભૂ. કૃ. - ભૂતકૃદન્ત</p> <p>* વર્ત. કૃ. - વર્તમાન કૃદન્ત</p> <p>* વિ. કૃ.- વિધ્યર્થ કૃદન્ત</p> <p>* પું.- પુલિંગ</p> <p>* સ્ત્રી.-સ્ત્રીલિંગ</p> <p>* નપું.- નપુંસકલિંગ</p> <p>* સર્વ.- સર્વનામ</p> <p>* પ. પ. } પરસ્મૈ પદ
પર. પ. }</p> <p>* આ. પ. - આત્મને પદ</p> <p>* ઉ. પ. - ઉભય પદ</p> <p>* ગ. - ગણ</p> <p>* અવ્ય. - અવ્યય</p> <p>* ૦---સમાસનું અંત્ય પદ બતાવવા માટે.</p> |
|---|---|

શ્રી અરિહંતપણાનું ધ્યાન

મૂળ શ્લોક :- સકલાઽર્હત્પ્રતિષ્ઠાનમધિષ્ઠાનમ્ શિવશ્રિયઃ ।

ભૂર્ભુવઃ સ્વસ્ત્રયીશાનમાર્હન્ત્યમ્ પ્રણિદધ્મહે ॥૧॥

પદચ્છેદ

ખંડાન્વય

પ્ર+નિ+ધા-૩જો ગણ (આત્મનેપદ	→	પ્રણિદધ્મહે
વર્તમાનકાળ પહેલો પુરુષ બહુવચન)		કિમ્ પ્રણિદધ્મહે
આર્હન્ત્ય- ભાવવાચકનામ.	→	આર્હન્ત્યમ્ પ્રણિદધ્મહે
(નપુંસક લિંગ દ્વિતીયા એકવચન)		કથં ભૂતમ્ આર્હન્ત્યમ્ પ્રણિદધ્મહે
ર્ઈશાન- પુંલિંગ	→	ભૂર્ભુવઃ સ્વસ્ત્રયીશાનમ્ આર્હન્ત્યમ્
(દ્વિતીયા - એક વચન)		પ્રણિદધ્મહે
અધિ+સ્થા-ભાવવાચક કૃદન્ત	→	પુનઃ કથં ભૂતમ્ આર્હન્ત્યમ્ પ્રણિદધ્મહે
(નપુંસકલિંગ-		અધિષ્ઠાનમ્ આર્હન્ત્યમ્ પ્રણિદધ્મહે
દ્વિતીયા એકવચન)		કસ્યાઃ અધિષ્ઠાનમ્ આર્હન્ત્યમ્ પ્રણિદધ્મહે
°શ્રી- સ્ત્રીલિંગ	→	શિવશ્રિયઃ અધિષ્ઠાનમ્ આર્હન્ત્યમ્ પ્રણિદધ્મહે
(પૃષ્ઠી એકવચન)		પુનઃ કથં ભૂતમ્ આર્હન્ત્યમ્ પ્રણિદધ્મહે
પ્રતિ+સ્થાન-ભાવવાચક	→	સકલાઽર્હત્પ્રતિષ્ઠાનમ્ આર્હન્ત્યમ્ પ્રણિદધ્મહે
કૃદન્ત. (નપુંસકલિંગ		
દ્વિતીયા એક વચન)		

દંડાન્વય :- સકલાઽર્હત્પ્રતિષ્ઠાનમ્ શિવશ્રિયઃ અધિષ્ઠાનમ્
ભૂર્ભુવઃ સ્વસ્ત્રયીશાનમ્ આર્હન્ત્યમ્ પ્રણિદધ્મહે ॥

અર્થ:- સકલ અરિહંતોના પ્રતિષ્ઠાન, શિવરૂપી લક્ષ્મીના અધિષ્ઠાન અને પાતાળ, પૃથ્વી અને સ્વર્ગ એ ત્રણેના માલિક એવા અરિહંતપણાનું અમે ધ્યાન કરીએ છીએ.

સમાસ વિગ્રહ :- (૧) સકલાઽર્હત્પ્રતિષ્ઠાનમ્=સકલાશ્રામી અર્હન્તશ્ચ इति

સકલાઽર્હન્તઃ (વિશેષણ પૂર્વપદ કર્મધારય)
 સકલાઽર્હતામ્ પ્રતિષ્ઠાનમ્ ઇતિ સકલાઽર્હત્પ્રતિષ્ઠાનમ્
 (૫૯ી તત્પુરુષ)

તદ્ = સકલાર્હત્પ્રતિષ્ઠાનમ્ ।

(૨) શિવશ્રિયઃ = શિવ એવ શ્રીઃ ઇતિ શિવશ્રીઃ(અવધારણ પૂર્વપદ
 કર્મધારય)

તસ્યાઃ = શિવશ્રિયઃ । (૫૯ી તત્પુરુષ)

(૩) ભૂર્ભુવઃ સ્વસ્ત્રયીશાનમ્ = ભૂશ્ચ ભુવશ્ચ સ્વશ્ચ ઇતિ એતેષાં ત્રયી ઇતિ
 ભૂર્ભુવઃ સ્વસ્ત્રયી (ઈતરેતરદ્વન્દ્વ)

ભૂર્ભુવઃ સ્વસ્ત્રય્યાઃ ઈશાનમ્ ઇતિ ભૂર્ભુવઃસ્વસ્ત્રયીશાનમ્

તદ્ ભૂર્ભુવઃસ્વસ્ત્રયીશાનમ્ (૫૯ી તત્પુરુષ)

(૪) આર્હન્ત્યમ્=અર્હતાં ભાવઃ ઇતિ આર્હન્ત્યમ્ (તદ્વિત્) તદ્=આર્હન્ત્યમ્ ।

卐

શ્રી અરિહંતોની ઉપાસના

મૂળ શ્લોક :- નામાકૃતિદ્રવ્યભાવૈઃ પુનતસ્ત્રિજગજ્જનમ્ ।

ક્ષેત્રે કાલે ચ સર્વસ્મિન્નર્હતઃ સમુપાસ્મહે ॥૨॥

પદચ્છેદ

ખંડાન્વય

સમ્ + ઉપ + આસ્ - ૨ જો ગણ

→

સમુપાસ્મહે

(આત્મનેપદ વર્તમાનકાળ

પહેલો પુરુષ બહુવચન)

અર્હત્- પુંલિંગ

→

કાન્ સમુપાસ્મહે

(દ્વિતીયા બહુવચન)

અર્હતઃ સમુપાસ્મહે

‘પૂ’- ધાતુ - ૯મો ગણ

→

કિં કુર્વતઃ અર્હતઃ સમુપાસ્મહે

(વર્તમાનકૃદન્ત પુંલિંગ

પુનતઃ અર્હતઃ સમુપાસ્મહે

દ્વિતીયા બહુવચન)

કમ્ પુનતઃ અર્હતઃ સમુપાસ્મહે

°જન-પુંલિંગ (દ્વિતીયા એકવચન)	→	ત્રિજગજ્જનમ્ પુનતઃ અર્હતઃ સમુપાસ્મહે કૈઃ ત્રિજગજ્જનમ્ પુનતઃ અર્હતઃ સમુપાસ્મહે
°ભાવ-પુંલિંગ. (તૃતીયા બહુવચન)	→	નામાકૃતિદ્રવ્યભાવૈઃ ત્રિજગજ્જનમ્ પુનતઃ અર્હતઃ સમુપાસ્મહે કસ્મિન્ નામાકૃતિદ્રવ્યભાવૈઃ ત્રિજગજ્જનમ્ પુનતઃ અર્હતઃ સમુપાસ્મહે
સર્વ- (સપ્તમી એકવચન)	→	સર્વસ્મિન્ નામાકૃતિદ્રવ્યભાવૈઃ ત્રિજગજ્જનમ્ પુનતઃ અર્હતઃ સમુપાસ્મહે સર્વસ્મિન્ કસ્મિન્ નામાકૃતિદ્રવ્યભાવૈઃ ત્રિજગજ્જનમ્ પુનતઃ અર્હતઃ સમુપાસ્મહે
કાલ-પુંલિંગ (સપ્તમી એકવચન)	→	સર્વસ્મિન્ કાલે નામાકૃતિદ્રવ્યભાવૈઃ ત્રિજગજ્જનમ્ પુનતઃ અર્હતઃ સમુપાસ્મહે કથં ચ પુનઃ સર્વસ્મિન્ કાલે નામાકૃતિદ્રવ્યભાવૈઃ ત્રિજગજ્જનમ્ પુનતઃ અર્હતઃ સમુપાસ્મહે
ક્ષેત્ર-નપુંસકલિંગ. (સપ્તમી એકવચન)	→	સર્વસ્મિન્ ક્ષેત્રે કાલે ચ નામાકૃતિદ્રવ્યભાવૈઃ ત્રિજગજ્જનમ્ પુનતઃ અર્હતઃ સમુપાસ્મહે

દંડાન્વય :- સર્વસ્મિન્ ક્ષેત્રે કાલે ચ નામાકૃતિદ્રવ્યભાવૈઃ
ત્રિજગજ્જનમ્ પુનતઃ અર્હતઃ સમુપાસ્મહે ।

અર્થ :- સર્વકાલ અને સર્વ ક્ષેત્રોનાં નામ- આકૃતિ- દ્રવ્ય અને
ભાવ વડે ત્રણે જગતના માણસોને પવિત્ર કરતા એવા
અરિહંતોની (અમે) ઉપાસના કરીએ છીએ.

સમાસ વિગ્રહ :- (૧) નામાકૃતિદ્રવ્યભાવૈઃ=નામ ચ આકૃતિશ્ચ દ્રવ્યશ્ચ ભાવશ્ચ
इति નામાકૃતિદ્રવ્યભાવાઃ (ઈતરેતર દ્વંદ્વ સમાસ) તૈઃ નામાકૃતિદ્રવ્યભાવૈઃ ।

(૨) ત્રિજગત્ = ત્રયાણામ્ જગતામ્ સમાહારઃ इति ત્રિજગત્ (દ્વિગુ.)
ત્રિજગતઃ જનઃ इति ત્રિજગજ્જનઃ(૫૪ી તત્પુરુષ)તમ્ ત્રિજગજ્જનમ્ ।

શ્રી આદિનાથ ભગવાનની સ્તવના

મૂળ શ્લોક :- આદિમં પૃથિવીનાથ માદિમમ્ નિષ્પરિગ્રહમ્ ।

આદિમં તીર્થનાથં ચ, ઋષભસ્વામિનં સ્તુમઃ ॥૩॥

૫૬૨૭૬

ખંડાન્વય.

સ્તુ- બીજોગણ-૫૨૨સ્મૈ૫૬	→	સ્તુમઃ
(વર્તમાનકાળ પહેલો પુરુષ બહુવચન)		કમ્ સ્તુમઃ
સ્વામિન્-પુંલિંગ.	→	ઋષભસ્વામિનમ્ સ્તુમઃ
(દ્વિતીયા એકવચન)		કથં ભૂતમ્ ઋષભસ્વામિનમ્ સ્તુમઃ
તીર્થનાથ-પુંલિંગ.	→	તીર્થનાથમ્ ઋષભસ્વામિનમ્
(દ્વિતીયા એક વચન)		સ્તુમઃ
		કથં ભૂતમ્ તીર્થનાથમ્ ઋષભસ્વા-
		મિનમ્ સ્તુમઃ
આદિમ-પુંલિંગ	→	આદિમમ્ તીર્થનાથમ્ ઋષભસ્વામિનમ્ સ્તુમઃ
(દ્વિતીયા એક વચન)		કથમ્ સ્તુમઃ
ચ-અવ્યય	→	ચ સ્તુમઃ
નિષ્પરિગ્રહ-પુંલિંગ	→	પુનઃ કથં ભૂતમ્ ઋષભસ્વામિનમ્ સ્તુમઃ
(દ્વિતીયા એક વચન)		નિષ્પરિગ્રહમ્ ઋષભસ્વામિનમ્ સ્તુમઃ
		કથં ભૂતમ્ નિષ્પરિગ્રહમ્ ઋષભસ્વામિનમ્ સ્તુમઃ
		આદિમમ્ નિષ્પરિગ્રહમ્ ઋષભસ્વામિનમ્ સ્તુમઃ
		પુનઃ કથં ભૂતં ઋષભસ્વામિનમ્ સ્તુમઃ
નાથ-પુંલિંગ	→	પૃથિવીનાથમ્ ઋષભસ્વામિનમ્ સ્તુમઃ
(દ્વિતીયા એકવચન)		કથં ભૂતમ્ પૃથિવીનાથમ્ ઋષભસ્વામિનમ્ સ્તુમઃ
		આદિમમ્ પૃથિવીનાથમ્ ઋષભસ્વામિનમ્ સ્તુમઃ

દંડાન્વય :- આદિમં પૃથિવીનાથમ્ આદિમં નિષ્પરિગ્રહમ્ ચ ।

આદિમં તીર્થનાથમ્ ઋષભસ્વામિનમ્ સ્તુમઃ ॥

અર્થ :- પ્રથમ પૃથિવિના નાથ, પ્રથમ નિષ્પરિગ્રહી (સાધુ) અને પ્રથમ તીર્થના પતિ એવા શ્રી ઋષભ નામના સ્વામિને અમે સ્તવીએ છીએ.

સમાસવિગ્રહ :-

- (૧) પૃથિવીનાથમ્ - પૃથિવ્યાઃ નાથઃ ઇતિ પૃથિવીનાથઃ। (૫૫ઠી તત્પુરુષ)
તમ્ - પૃથિવીનાથમ્ ।
- (૨) નિષ્પરિગ્રહમ્ = નિષ્ક્રાન્તઃ પરિગ્રહઃ યસ્માત્ સઃ ઇતિ
નિષ્પરિગ્રહઃ -(પ્રાદિ બહુગ્રીહિ) તમ્=નિષ્પરિગ્રહમ્ ।
- (૩) તીર્થનાથમ્ = તીર્થસ્ય નાથઃ ઇતિ તીર્થનાથઃ (૫૫ઠી તત્પુરુષ)
તમ્ = તીર્થનાથમ્ ।
- (૪) ઋષભસ્વામિનમ્ = ઋષભઃ નામ યસ્ય સઃ ઇતિ ઋષભનામા (બહુગ્રીહિ)
ઋષભનામા ચાસૌ સ્વામી ચ ઇતિ ઋષભસ્વામી (મધ્યમપદ લોપી કર્મધારય)
તમ્ = ઋષભસ્વામીનમ્ ।

卐

શ્રી અજિતનાથ ભગવાનની સ્તવના

મૂળ શ્લોક:- અર્હન્તમજિતં વિશ્વ કમલાકર ભાસ્કરં ।

અમ્લાન કેવલાદર્શ, સડ્ક્રાન્ત જગતં સ્તુવે ॥૪॥

પદચ્છેદ	અંડાન્વય
સ્તુ.-૨જો ગણ. (આત્મને પદ)	સ્તુવે
(વર્તમાનકાળવલો પુરુષ એકવચન)	કમ્ સ્તુવે
અર્હત્ - પુંલિંગ (દ્વિતિયા	અર્હન્તમ્ સ્તુવે
એકવચન)	કમ્ અર્હન્તમ્ સ્તુવે
અજિત-પુંલિંગ (દ્વિતિયા	અજિતમ્ અર્હન્તમ્ સ્તુવે
એકવચન)	કથં ભૂતમ્ અજિતમ્ અર્હન્તમ્ સ્તુવે
જગત્-પુંલિંગ.	અમ્લાન કેવલાદર્શસડ્ક્રાન્તજગતં
(દ્વિતિયા એકવચન)	અજિતમ્ અર્હન્તમ્ સ્તુવે
ભાસ્કર-પુંલિંગ	પુનઃ કથં ભૂતમ્ અજિતમ્ અર્હન્તમ્ સ્તુવે
(દ્વિતિયા એકવચન)	વિશ્વકમલાકરભાસ્કરમ્ અજિતમ્
	અર્હન્તમ્ સ્તુવે

દંડાન્વય :- વિશ્વકમલાકરભાસ્કરમ્ અમ્લાન કેવલાદર્શ
સડ્ક્રાન્તજગતમ્ અજિતમ્ અર્હન્તમ્ સ્તુવે ।

અર્થ :- વિશ્વરૂપી કમળોના સમૂહને વિકસ્વર કરવા માટે સૂર્ય સમાન અને અમલીન (નિર્મળ) એવા કેવળજ્ઞાનરૂપી આરિસામાં સંક્રાન્તિ (પ્રતિબિંબિત) કરેલું છે જગત્ જેણે એવા શ્રી અજિતનાથ અરિહંતને હું સ્તવું છું.

સમાસવિગ્રહ : (૧) વિશ્વકમલાકરભાસ્કરમ્-

કમલાનામ્ આકરઃ ઇતિ કમલાકરઃ (૫૫ઠી તત્પુરુષ)

વિશ્વમ્ એવ કમલાકરઃ ઇતિ વિશ્વકમલાકરઃ

(અવધારણ પૂર્વપદ કર્મધારય)

વિશ્વકમલાકરાય ભાસ્કરઃ ઇવ ઇતિ વિશ્વકમલાકરભાસ્કરઃ

(ઉપમાન ઉત્તરપદ કર્મધારય)

તમ્ - વિશ્વકમલાકરભાસ્કરમ્ ।

(૨) અમ્લાનકેવલાદર્શસંક્રાન્તજગતમ્ -

ન મ્લાનમ્ ઇતિ અમ્લાનમ્ (નઞ્ તત્પુરુષ)

(મ્લૈ + ત - મ્લા + ત = મ્લાન-) (કૃદન્ત)

અમ્લાનમ્ ચ તદ્ કેવલમ્ ચ ઇતિ અમ્લાન કેવલમ્

(વિશેષણ પૂર્વપદ કર્મધારય)

અમ્લાન કેવલમ્ એવ આદર્શઃ ઇતિ અમ્લાનકેવલાદર્શઃ

(અવધારણ પૂર્વપદ કર્મધારય)

અમ્લાનકેવલાદર્શસંક્રાન્તમ્ જગત્ યેન સઃ ઇતિ

અમ્લાનકેવલાદર્શસંક્રાન્તજગત્ (બહુવ્રીહિ)

તમ્ અમ્લાનકેવલાદર્શસંક્રાન્તજગતમ્

卐

૫. શ્રી સંભવનાથ ભગવાનની સ્તવના

મૂળ શ્લોક :- વિશ્વભવ્યજનારામ-કુલ્યાતુલ્યા જયન્તિ તાઃ ।

દેશનાસમયે વાચઃ શ્રી સંભવજગત્પતેઃ ॥ ૫ ॥

પદચ્છેદ

ખંડાન્વય

જિ-૧લો ગણ (પરસ્મૈપદ-વર્તમાન કાળ)

→

જયન્તિ

ત્રીજો પુરુષ બહુવચન)

તદ્-સર્વનામ (સ્ત્રીલિંગ)

(પ્રથમા બહુવચન)

વાચ્-સ્ત્રીલિંગ

(પ્રથમા બહુવચન)

પતિ-પુંલિંગ.

(૫ઠ્ઠી એકવચન)

તુલ્યા-સ્ત્રીલિંગ.

(પ્રથમા બહુવચન)

સમય-પુંલિંગ.

(સપ્તમી એકવચન)

કાઃ જયન્તિ

તાઃ જયન્તિ

તાઃ કાઃ જયન્તિ

તાઃ વાચઃ જયન્તિ

કસ્ય તાઃ વાચઃ જયન્તિ

→ શ્રી સમ્ભવજગત્પતેઃ તાઃ વાચઃ જયન્તિ

કથં ભૂતાઃ શ્રી સમ્ભવજગત્પતેઃ

તાઃ વાચઃ જયન્તિ

→ વિશ્વભવ્યજનારામકુલ્યાતુલ્યાઃ શ્રીસમ્ભવ-

જગત્પતેઃ તાઃ વાચઃ જયન્તિ

કસ્મિન્ જયન્તિ

દેશનાસમયે જયન્તિ

દંડાન્વય :- દેશનાસમયે વિશ્વભવ્યજનારામકુલ્યાતુલ્યાઃ

શ્રીસમ્ભવજગત્પતેઃ તાઃ વાચઃ જયન્તિ ।

અર્થ :- દેશનાના સમયે સમગ્ર એવા ભવ્યજનો રૂપી બગીચા માટે નીક સમાન એવી શ્રી સંભવનાથ તીર્થંકરની વાણી જય પામે છે.

સમાસ વિગ્રહ :- (૧) દેશનાસમયે=દેશનાયાઃ સમયઃ ઇતિ દેશનાસમયઃ

તસ્મિન્ - દેશનાસમયે (૫ઠ્ઠીતત્પુરુષ)

(૨) વિશ્વભવ્યજનારામકુલ્યા તુલ્યાઃ= ભવ્યાશ્ચામી જનાશ્ચ

ઇતિ ભવ્યજનાઃ (વિશેષણ પૂર્વપદ કર્મધારય)

વિશ્વે ચામી ભવ્યજનાશ્ચ ઇતિ વિશ્વભવ્યજનાઃ

(વિશેષણ પૂર્વપદ કર્મધારય)

વિશ્વભવ્યજનાઃ એવ આરામઃ ઇતિ વિશ્વભવ્યજનારામઃ

(અવધારણ પૂર્વપદ કર્મધારય)

વિશ્વભવ્યજનારામાય કુલ્યા ઇવ ઇતિ વિશ્વભવ્યજનારામકુલ્યા

(ઉપમાન ઉત્તરપદ કર્મધારય)

વિશ્વભવ્યજનારામકુલ્યા તુલ્યાઃ ઇતિ વિશ્વભવ્યજનારામકુલ્યાતુલ્યાઃ

(તૃતીયા તત્પુરુષ)

તા: ઇતિ વિશ્વભવ્યજનારામકુલ્યાતુલ્યા:

(૩) શ્રીસમ્ભવજગત્પતે: = શ્રિયા યુક્ત: = શ્રીયુક્ત: (તૃતીયા તત્પુરુષ)

સમ્ભવ: નામ યસ્ય સ: ઇતિ સમ્ભવનામા (બહુવ્રીહિ)

સમ્ભવનામા ચાસૌ જગત્પતિશ્ચ ઇતિ સમ્ભવજગત્પતિ: ।

(મધ્યમપદલોપી)

જગતામ્ પતિ: ઇતિ જગત્પતિ: । (૪૪૮ તત્પુરુષ)

શ્રીયુક્તશ્ચાસૌ સમ્ભવજગત્પતિશ્ચ ઇતિ શ્રી સમ્ભવજગત્પતિ: ।

(મધ્યમપદ-લોપી)

તસ્ય - શ્રી સમ્ભવજગત્પતે: ।

卐

શ્રી અભિનંદનસ્થામિની સ્તાવના

મૂળ શ્લોક :- અનેકાન્તમતામ્બોધિ, સમુલ્લાસનચન્દ્રમા:

દદ્યાદમન્દમાનન્દં, ભગવાનમભિનન્દન: ॥ ૬ ॥

પદચ્છેદ

ખંડાન્વય.

દા-૩જો ગણ (પરસ્મૈપદ)
(વિધ્યર્થ ૩જો પુરુષ એકવચન)

આનન્દ-પુંલિંગ
(દ્વિતીયા એકવચન)

અમન્દ-પુંલિંગ
(દ્વિતીયા એકવચન)

ભગવત્-પુંલિંગ
(પ્રથમા એકવચન)

અભિનન્દન-પુંલિંગ
(પ્રથમા એકવચન)

°ચદ્રમસ-પુંલિંગ
(પ્રથમા એકવચન)

→

→

→

→

→

→

દદ્યાત્

કમ્ દદ્યાત્

આનન્દમ્ દદ્યાત્

કથં ભૂતમ્ આનન્દમ્ દદ્યાત્

અમન્દમ્ આનન્દમ્ દદ્યાત્

ક: અમન્દમ્ આનન્દમ્ દદ્યાત્

ભગવાન્ અમન્દમ્ આનન્દમ્ દદ્યાત્

ક: ભગવાન્ અમન્દમ્ આનન્દમ્ દદ્યાત્

અભિનન્દન: ભગવાન્ અમન્દમ્-

આનન્દમ્ દદ્યાત્

કથંભૂત: અભિનન્દન: ભગવાન્ અમન્દમ્-

આનન્દમ્ દદ્યાત્

અનેકાન્તમતામ્બોધિસમુલ્લાસનચન્દ્રમા:-

અભિનન્દન: ભગવાન્ અમન્દમ્ આનન્દમ્ દદ્યાત્

દંડાન્વય :- અનેકાન્તમતામ્બોધિસમુલ્લાસન ચન્દ્રમા:

અભિનન્દન: ભગવાન્ અમન્દમ્ આનન્દમ્ દદ્યાત્ ।

અર્થ :- અનેકાન્ત એવા મતરૂપી સમુદ્રને ઉલ્લસિત કરવા માટે ચન્દ્ર સમાન એવા શ્રી અભિનન્દન ભગવાન અત્યંત આનંદને આપો.

સમાસ વિગ્રહ:- (૧) અનેકાન્તમતામ્બોધિસમુલ્લાસનચન્દ્રમા:

ન એકે इति अनेके । (નન્ તત્પુરુષ)

अनेके अन्ताः यस्य सः इति अनेकान्तः। (બહુગ્રીહિ)

अनेकान्तश्चासौ मतश्च इति अनेकान्तमतः

(વિશેષણ પૂર્વપદ કર્મધારય)

अनेकान्तमतः एव अम्बोधिः इति अनेकान्तमताम्बोधिः

(અવધારણ પૂર્વપદ કર્મધારય)

अनेकान्तमताम्बोधेः समुल्लासनाय चन्द्रमाः इव इति-

अनेकान्तमताम्बोधिસમુલ્લાસનચન્દ્રમા: । (ચતુર્થી તત્પુરુષ)

(૨) न मन्दः इति अमन्दः, तम्-अमन्दम् (નન્ તત્પુરુષ)

॥

શ્રી સુમતિનાથ ભગવાનની સ્તવના

મૂળ શ્લોક:- દ્યુસત્કિરીટશાણાગ્રોત્તેજિતાદિધ્વનખાવલિ: ।

ભગવાન્ સુમતિસ્વામી, તનોત્વભિમતાનિ વ: ॥૭॥

પદચ્છેદ

ખંડાન્વય.

तन्-८मो गणः । (परस्मैपद -
આજ્ઞાર્થ- ત્રીજો પુરુષ એકવચન ૩
अभिमत-नपुंसकलिङ्ग
(દ્વિતીયા બહુવચન)
युष्मद्-सर्वनाम
(૫ઠી બહુવચન-વઃ)
भगवत्-पुंलिङ्ग
(પ્રથમા એકવચન)

→ તનોતુ
→ કાનિ તનોતુ
→ અભિમતાનિ તનોતુ
→ કેષાં અભિમતાનિ તનોતુ
→ વઃ અભિમતાનિ તનોતુ
→ કઃ વઃ અભિમતાનિ તનોતુ
→ ભગવાન્ વઃ અભિમતાનિ તનોતુ
→ કઃ ભગવાન્ વઃ અભિમતાનિ તનોતુ

૯

°સ્વામિન્-પુંલિંગ
(પ્રથમા એકવચન)

→

સુમતિસ્વામી ભગવાન્ વઃ
અભિમતાનિ તનોતુ

કથંભૂતઃ સુમતિસ્વામી ભગવાન્ વઃ
અભિમતાનિ તનોતુ

°આવલિ-પુંલિંગ
(પ્રથમા એકવચન)

→

દ્યુસત્કિરીટશાણાગ્રોત્તેજિતાદિઘ્નનખાવલિઃ-
સુમતિસ્વામી ભગવાન્ વઃ અભિમતાનિ તનોતુ

દંડાન્વય :- દ્યુસત્કિરીટશાણાગ્રોત્તેજિતાદિઘ્નનખાવલિઃ સુમતિસ્વામી
ભગવાન્ વઃ અભિમતાનિ તનોતુ ।

અર્થ :- દેવોના મુગટરૂપી સરાણના અગ્રભાગથી પ્રકાશિત થઈ છે બે
પગના નખની પંક્તિ જેમની એવા ભગવાન શ્રી સુમતિસ્વામી તમારી
ઈચ્છાઓને પૂર્ણ કરો.

સમાસવિગ્રહ :- (૧) દ્યુસત્કિરીટશાણાગ્રોત્તેજિતાદિઘ્નનખાવલિઃ-

દ્યુસદામ્ કિરીટઃ ઇતિ દ્યુસત્કિરીટઃ (૫૪ી તત્પુરુષ)

દ્યુસત્કિરીટઃ એવ શાણઃ ઇતિ દ્યુસત્કિરીટશાણઃ

(અવધારણ પૂર્વપદ કર્મધારય)

દ્યુસત્કિરીટશાણસ્ય અગ્રમ્ ઇતિ દ્યુસત્કિરીટશાણાગ્રમ્ ।

(૫૪ી તત્પુરુષ)

અદિઘ્નોઃ નખાઃ ઇતિ અદિઘ્નનખાઃ (૫૪ી તત્પુરુષ)

અદિઘ્નનખાનામ્ આવલિઃ ઇતિ અદિઘ્નનખાવલિઃ

(૫૪ી તત્પુરુષ)

દ્યુસત્કિરીટશાણાગ્રેણ ઉત્તેજિતા અદિઘ્નનખાવલિઃ યસ્ય સઃ ઇતિ

દ્યુસત્કિરીટશાણાગ્રોત્તેજિતાદિઘ્નનખાવલિઃ ।

(સમાનાધિકરણ બહુવ્રીહિ)

(૨) સુમતિઃ નામ યસ્ય સઃ ઇતિ સુમતિનામા (બહુવ્રીહિ)

સુમતિનામા ચાસૌ સ્વામી ચ ઇતિ સુમતિસ્વામી ।

(મધ્યમપદલોપી કર્મધારય)

卐

શ્રી પદ્મપ્રભસ્વામીની સ્તવના

મૂળ શ્લોક :- પદ્મપ્રભપ્રભોર્દેહ-ભાસઃ પુષ્ણન્તુ વઃ શ્રિયમ્ ।

અન્તરઙ્ગારિમથને, કોપાટોપાદિવાસ્તુનાઃ ॥ ૮ ॥

પદ્યછંદ

ખંડાન્વય.

પુષ્-૯મો ગણ (પરસ્મૈપદ-આજ્ઞાર્થ)	→	પુષ્ણન્તુ
(ત્રીજો પુરુષ બહુવચન)		કામ્ પુષ્ણન્તુ
શ્રી-શ્રીલિંગ. (દ્વિતીયા એકવચન)	→	શ્રિયમ્ પુષ્ણન્તુ
		કેષાં શ્રિયમ્ પુષ્ણન્તુ
યુષ્મદ્-સર્વનામ	→	વઃ શ્રિયમ્ પુષ્ણન્તુ
(૫ઠ્ઠી બહુવચન-વઃ)		કાઃ વઃ શ્રિયમ્ પુષ્ણન્તુ
દેહભાસ્-શ્રીલિંગ	→	દેહભાસઃ વઃ શ્રિયમ્ પુષ્ણન્તુ
(પ્રથમા બહુવચન)		કસ્ય દેહભાસઃ વઃ શ્રિયમ્ પુષ્ણન્તુ
પ્રભુ-પુંલિંગ	→	પદ્મપ્રભપ્રભોઃ દેહભાસઃ વઃ શ્રિયમ્ પુષ્ણન્તુ
(૫ઠ્ઠી એકવચન)		કીદૃશ્યઃ ઇવ પુષ્ણન્તુ
અરુણ-વિશેષણ- શ્રીલિંગ	→	અરુણાઃ ઇવ પુષ્ણન્તુ
(પ્રથમા બહુવચન)		કસ્માત્ અરુણાઃ ઇવ પુષ્ણન્તુ
કોપાટોપ-પુંલિંગ	→	કોપાટોપાદ્ અરુણાઃ ઇવ પુષ્ણન્તુ
(પંચમી એકવચન)		કસ્મિન્ કોપાટોપાદ્ અરુણાઃ ઇવ પુષ્ણન્તુ
મથન-નપુંસકલિંગ	→	અન્તરઙ્ગારિમથને કોપાટોપાદ્-
(સપ્તમી એકવચન)		અરુણાઃ ઇવ પુષ્ણન્તુ

ખંડાન્વય :- અન્તરઙ્ગારિમથને કોપાટોપાદ્ અરુણા ઇવ

પદ્મપ્રભપ્રભોઃ દેહભાસઃ વઃ શ્રિયમ્ પુષ્ણન્તુ ।

અર્થ :- અંદર રહેલા શત્રુઓને મારવામાં જાણે કે ક્રોધના આડંબરથી લાલ થઈ ગયેલી ન હોય ? એવી શ્રી પદ્મપ્રભપ્રભુની દેહકાંતિ તમારી લક્ષ્મીને પોષી.

સમાસવિગ્રહ :- (૧) અન્તરઙ્ગારિમથને-અન્તઃ અથવા અન્તર્ગતમ્ અઙ્ગમ્ યેષાં તે ઇતિ અન્તરઙ્ગાઃ (બહુવ્રીહિ)

અન્ટરજ્ઞાશ્ચામી અરયઃ ચ ઇતિ અન્ટરજ્ઞારયઃ

(વિશેષણ પૂર્વપદ કર્મધારય)

અન્ટરજ્ઞારીણામ્ મથનમ્ ઇતિ અન્ટરજ્ઞારિમથનમ્

(ષષ્ઠી તત્પુરુષ)

તર્મિન્ - અન્ટરજ્ઞારિમથને ।

(૨) કોપાટોપાદ્ = કોપસ્ય આટોપઃ ઇતિ કોપાટોપઃ

(ષષ્ઠી તત્પુરુષ)

તસ્માત્ - કોપાટોપાદ્ ।

(૩) દેહભાસઃ = દેહસ્ય ભાસઃ ઇતિ દેહભાસઃ (ષષ્ઠી તત્પુરુષ)

(૪) પદ્યપ્રભપ્રભોઃ = પદ્યસ્ય પ્રભા ઇવ પ્રભા યસ્ય સઃ ઇતિ પદ્યપ્રભઃ

(૩પમાન બહુવ્રીહિ)

પદ્યપ્રભઃ નામ યસ્ય સઃ ઇતિ પદ્યપ્રભનામા । (બહુવ્રીહિ)

પદ્યપ્રભનામા ચાસૌ પ્રભુશ્ચ ઇતિ પદ્યપ્રભપ્રભુઃ (મધ્યમ પદલોપી)

તસ્ય - પદ્યપ્રભપ્રભોઃ ।

卐

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ભગવાનની સ્તવના

મૂળ શ્લોક :- શ્રી સુપાર્શ્વજિનેન્દ્રાય, મહેન્દ્રમહિતાદ્વયે ।

નમશ્ચતુર્વર્ણસદ્ગુ-ગગનાભોગભાસ્વતે ॥ ૧ ॥

પદચ્છેદ

ખંડાન્વય.

ક્રિયાપદ અધ્યાહાર છે માટે વાક્ય /

(ભવતુ)

બનાવવા અલગથી લગાડેલું છે.

કિં ભવતુ

નમસ્-અવ્યય.

→

નમઃ ભવતુ

કસ્મૈ નમઃ ભવતુ

જિનેન્દ્ર-પુંલિંગ

શ્રીસુપાર્શ્વજિનેન્દ્રાય નમઃ ભવતુ

(ચતુર્થી એકવચન)

કથંભૂતાય શ્રી સુપાર્શ્વજિનેન્દ્રાય નમઃ ભવતુ

અદ્વિગ્ન-પુંલિંગ

→ મહેન્દ્રમહિતાદ્વયે શ્રી સુપાર્શ્વજિનેન્દ્રાય નમઃ ભવતુ

(ચતુર્થી એકવચન)

પુનઃ કથં ભૂતાય શ્રી સુપાર્શ્વજિનેન્દ્રાય નમઃ ભવતુ

°ભાસ્વત્-પુંલિંગ → ચતુર્વર્ણસદ્ગગનાભોગભાસ્વતે શ્રી સુપાર્શ્વજિનેન્દ્રાય-
(ચતુર્થા એકવચન) નમઃ ભવતુ

દંડાન્વય :- ચતુર્વર્ણસદ્ગગનાભોગભાસ્વતે, મહેન્દ્રમહિતાદ્ધ્યે
શ્રીસુપાર્શ્વજિનેન્દ્રાય નમઃ (ભવતુ) ।

અર્થ :- ચારવર્ણવાળા સંઘરૂપી ગગનના વિસ્તારમાં સૂર્યસમાન અને
મહાઈન્દ્રો વડે જેના બે ચરણો પૂજાયેલ છે, એવા શ્રી સુપાર્શ્વ નામના
જિનેન્દ્રને નમસ્કાર થાઓ.

સમાસવિગ્રહ :- (૧) ચતુર્વર્ણસદ્ગગનાભોગભાસ્વતે-

ચત્વારઃ વર્ણાઃ યસ્ય સઃ ઇતિ ચતુર્વર્ણઃ

(સમાનાધિકરણ બહુવ્રીહિ)

ચતુર્વર્ણશ્ચાસૌ સદ્ગચ્ચ ઇતિ ચતુર્વર્ણસદ્ગઃ

(વિશેષણ પૂર્વપદ કર્મધારય)

ચતુર્વર્ણસદ્ગ એવ ગગનમ્ ઇતિ ચતુર્વર્ણસદ્ગગનમ્

(અવધારણ પૂર્વપદ કર્મધારય)

ચતુર્વર્ણસદ્ગગનસ્ય આભોગઃ ઇતિ ચતુર્વર્ણસદ્ગગનાભોગઃ ।

(ષષ્ઠી તત્પુરુષ)

ચતુર્વર્ણસદ્ગગનાભોગે ભાસ્વાન્ ઇતિ ચતુર્વર્ણસદ્ગગનાભોગ-

ભાસ્વાન્ (સપ્તમી તત્પુરુષ)

તસ્મૈ - ચતુર્વર્ણસદ્ગગનાભોગભાસ્વતે ।

(૨) મહેન્દ્રમહિતાદ્ધ્યે - મહાનાશ્વામી ઇન્દ્રાશ્ચ ઇતિ મહેન્દ્રાઃ ।

(વિશેષણ પૂર્વપદ કર્મધારય)

મહેન્દ્રૈઃ મહિતૌ અદ્ધ્રી યસ્ય સઃ ઇતિ મહેન્દ્રમહિતાદ્ધિઃ

તસ્મૈ - મહેન્દ્રમહિતાદ્ધ્યે ।

(સમાનાધિકરણ બહુવ્રીહિ)

(૩) શ્રી સુપાર્શ્વજિનેન્દ્રાય - શ્રિયા યુક્તઃ - શ્રીયુક્તઃ (તૃતીયા તત્પુરુષ)

શ્રીયુક્તશ્ચાસૌ સુપાર્શ્વશ્ચ - શ્રી સુપાર્શ્વઃ (મધ્યમપદલોપી કર્મધારય)

જિનાનાં ઇન્દ્રઃ ઇતિ જિનેન્દ્રઃ

(ષષ્ઠી તત્પુરુષ)

શ્રીસુપાર્શ્વનામા ચાસૌ જિનેન્દ્રશ્ચ ઇતિ શ્રી સુપાર્શ્વજિનેન્દ્રઃ

તસ્મૈ - શ્રીસુપાર્શ્વજિનેન્દ્રાય ।

(મધ્યમપદલોપી કર્મધારય)

શ્રી ચંદ્રપ્રભ ભગવાનની સ્તવના

મૂળ શ્લોક:- ચંદ્રપ્રભપ્રભોશ્ચન્દ્ર - મરીચિનિચયોજ્જ્વલા ।

મૂર્તિમૂર્તસિતધ્યાન-નિર્મિતેવ શ્રિયેઽસ્તુ વઃ ॥૧૦॥

૫૬૨૪૬૬

ખંડાન્વય.

અસ્=૨જો ગણ (૫૨સ્મૈ૫૬)	→	અસ્તુ
(આજ્ઞાર્થ ત્રીજો પુરુષ એકવચન)		કસ્યૈ અસ્તુ
શ્રી-શ્રીલિંગ (ચતુર્થા એકવચન)	→	શ્રિયે અસ્તુ
યુષ્મદ્-સર્વનામ (૪૫ઠી બહુવચન)	→	કેષામ્ શ્રિયે અસ્તુ
(-વિકલ્પે)		વઃ શ્રિયે અસ્તુ
મૂર્તિ-શ્રીલિંગ	→	કા વઃ શ્રિયે અસ્તુ
(પ્રથમા એકવચન)		મૂર્તિઃ વઃ શ્રિયે અસ્તુ
પ્રભુ-પુંલિંગ (૪૫ઠી એક વચન)	→	કસ્ય મૂર્તિઃ
ઇવ-અવ્યય.	→	ચંદ્રપ્રભપ્રભોઃ મૂર્તિઃ
નિર્મિતા-શ્રીલિંગ	→	કથં ભૂતા ઇવ ચંદ્રપ્રભપ્રભોઃ મૂર્તિઃ
પ્રથમા એકવચન	→	મૂર્તિસિતધ્યાનનિર્મિતા ઇવ-
(નિર્+મા+ત)		ચંદ્રપ્રભપ્રભોઃ મૂર્તિઃ
ઝજ્જ્વલા- શ્રીલિંગ	→	પુનઃ કથં ભૂતા ચંદ્રપ્રભપ્રભોઃ મૂર્તિઃ
(પ્રથમા એકવચન)		ચંદ્રમરીચિનિચયોજ્જ્વલા-
		ચંદ્રપ્રભપ્રભોઃ મૂર્તિઃ

દંડાન્વય :- ચંદ્રમરીચિનિચયોજ્જ્વલા મૂર્તિસિતધ્યાનનિર્મિતા ઇવ
ચંદ્રપ્રભપ્રભોઃ મૂર્તિઃ વઃ શ્રિયે અસ્તુ ।

અર્થ :- ચંદ્રના કિરણોનાં સમૂહ જેવી ઉજ્જ્વલ અને જાણે કે સાક્ષાત્
શુક્લધ્યાન વડે બનેલી ન હોય ? તેવી શ્રી ચંદ્રપ્રભ પ્રભુની મૂર્તિ તમારી
લક્ષ્મી માટે થાઓ.

સમાસવિગ્રહ :- (૧) ચંદ્રમરીચિનિચયોજ્જ્વલા-

ચંદ્રસ્ય મરીચયઃ ઇતિ ચંદ્રમરીચયઃ

(૪૫ઠી તત્પુરુષ)

ચન્દ્રમરીચીનામ્ નિચયાઃ ઇતિ ચન્દ્રમરીચિનિચયાઃ (૫૪ી તત્પુરુષ)
ચન્દ્રમરીચિનિચયા ઇવ ઝજ્જલા ઇતિ ચન્દ્રમરીચિનિચયોજ્જલા ।

(૩૫માન પૂર્વપદ કર્મધારય)

(૨) મૂર્તસિતધ્યાનનિર્મિતા-સિતમ્ ચ તત્ ધ્યાનમ્ ચ ઇતિ સિતધ્યાનમ્
(વિશેષણ પૂર્વપદ કર્મધારય)

મૂર્ત્ત ચ તદ્ સિતધ્યાનમ્ ચ ઇતિ મૂર્ત્તસિતધ્યાનમ્
મૂર્ત્તસિતધ્યાનેન નિર્મિતા ઇતિ મૂર્ત્તસિતધ્યાનનિર્મિતા ।

(તૃતીયા તત્પુરુષ)

(ધ્યૈ + અન = ધ્યાનમ્)

卐

શ્રી સુવિધિનાથ ભગવાનની સ્તવના

મૂળ શ્લોકઃ- કરામલકવદ્વિશ્વં, કલયન્ કેવલશ્રિયા ।

અચિન્ત્યમાહાત્મ્યનિધિઃ સુવિધિર્બોધયેઽસ્તુ વઃ ॥૧૧॥

પદચ્છેદ

ખંડાન્વય.

અસ્-૨જો ગણ. (પરસ્મૈપદ)
(આજ્ઞાર્થ ત્રીજો પુરુષ એકવચન)

બોધિ-પુંલિંગ
(ચતુર્થા એકવચન)

યુષ્મદ્-સર્વનામ
(૫૪ી બહુવચન-વિકલ્પે)

સુવિધિ-પુંલિંગ
(પ્રથમા એકવચન)

નિધિ-પુંલિંગ
(પ્રથમા એકવચન)

કલયત્-પુંલિંગ (પ્રથમા એક વચન) →

કલ્ ધાતુ-૧૦મોગણ

પરસ્મૈપદ વર્તમાન કૃદન્ત

→ અસ્તુ
→ કસ્યૈ અસ્તુ
→ બોધયે અસ્તુ
→ કેષામ્ બોધયે અસ્તુ
→ વઃ બોધયે અસ્તુ
→ કઃ વઃ બોધયે અસ્તુ
→ સુવિધિઃ વઃ બોધયે અસ્તુ
→ કથંભૂતઃ સુવિધિઃ
→ અચિન્ત્યમાહાત્મ્યનિધિઃ સુવિધિઃ
→ કિમ્ કુર્વન્
→ કલયન્
→ કિમ્ કલયન્

વિશ્વ-નપુંસકલિંગ.

(દ્વિતીયા એકવચન)

°વત્-અવ્યય :

°શ્રી-શ્રીલિંગ.(તૃતીયા એકવચન)→

વિશ્વમ્ કલયન્

કિંવત્ વિશ્વમ્ કલયન્

કરામલકવદ્ વિશ્વમ્ કલયન્

કયા

કેવલશ્રિયા

દંડાન્વય :- કેવલશ્રિયા કરામલકવદ્ વિશ્વમ્ કલયન્,

અચિન્ત્યમહાત્મ્યનિધિઃ સુવિધિઃ વઃ બોધયે અસ્તુ ।

અર્થ :- કેવળજ્ઞાનરૂપી લક્ષ્મી વડે, હાથમાં રહેલ નિર્મળ જળની જેમ વિશ્વને જોતાં અને અચિન્ત્ય માહાત્મ્યના ભંડાર એવા શ્રી સુવિધિનાથ ભગવાન તમારા (બોધિ) સમ્યક ત્વને માટે થાઓ.

સમાસવિગ્રહ :- (૧) કેવલશ્રિયા = કેવલમ્ એવ શ્રીઃ ઇતિ કેવલશ્રીઃ
તયા - કેવલશ્રિયા (અવધારણ કર્મધારય)

(૨) કરામલકવત્ - ન વિદ્યતે મલઃ યસ્ય તદ્ ઇતિ અમલમ્
(નગ્ બહુવ્રીહિ)

અમલમ્ ચ તદ્ કમ્ ચ ઇતિ અમલકમ્ ।

(વિશેષણ પૂર્વપદ કર્મધારય)

કરે સ્થિતમ્ ઇતિ કરસ્થિતમ્ (સત્તમી તત્પુરુષ)

કરસ્થિતમ્ ચ તદ્ અમલકમ્ ચ ઇતિ કરામલકમ્

(મધ્યમપદ લોપી કર્મધારય)

કરામલકમ્ ઇવ ઇતિ કરામલકવત્ ।

(૩) અચિન્ત્યમહાત્મ્યનિધિઃ- મહાંશ્વાસૌ આત્મા ચ ઇતિ મહાત્મા

તસ્ય ભાવઃ માહાત્મ્યમ્ । (વિશેષણ પૂર્વપદ કર્મધારય)

અચિન્ત્ય ચ તદ્ માહાત્મ્યમ્ ઇતિ અચિન્ત્યમાહાત્મ્યમ્

(વિશેષણ પૂર્વપદ કર્મધારય)

અચિન્ત્યમાહાત્મ્યસ્ય નિધિઃ ઇતિ અચિન્ત્યમાહાત્મ્ય નિધિઃ ।

(ષષ્ઠી તત્પુરુષ)

શ્રી શીતલનાથ ભગવાનની સ્તવના

મૂળ શ્લોક:- સત્ત્વાનાં પરમાનન્દ - કન્દોદ્ભેદનવામ્બુદઃ ।

સ્યાદ્વાદામૃતનિસ્યન્દી, શીતલઃ પાતુ વો જિનઃ ॥૧૨॥

પદચ્છેદ

ખંડાન્વય.

પા-૨જો ગણ પરસ્મૈપદ.

(આજ્ઞાર્થ-૩જો પુરુષ એકવચન)

યુષ્મદ્-સર્વનામ (દ્વિતીયા- બહુવચન)

(વિકલ્પે)

જિન-પુંલિંગ

(પ્રથમા એકવચન)

શીતલ-પુંલિંગ

(પ્રથમા એકવચન)

સ્યન્દિન્-પુંલિંગ

(પ્રથમા એકવચન)

અમ્બુદ-પુંલિંગ

(પ્રથમા એકવચન)

સત્ત્વ-પુંલિંગ (૪જી બહુવચન)

દંડાન્વય :- સત્ત્વાનામ્ પરમાનન્દકન્દોદ્ભેદનવામ્બુદઃ,

સ્યાદ્વાદામૃતનિસ્યન્દી, શીતલઃ જિનઃ વઃ પાતુ ।

અર્થ :- પ્રાણીઓને પરમાનન્દ (મોક્ષ) રૂપી કંદને પ્રગટ કરવા માટે નવા મેઘ સમાન અને સ્યાદ્વાદરૂપી અમૃતને ઝરવવાના સ્વભાવવાળા એવા શ્રી શીતલનાથ ભગવાન તમારું રક્ષણ કરો.

સમાસવિગ્રહ :- (૧) પરમાનન્દકન્દોદ્ભેદનવામ્બુદ :-

પરમશ્ચાસૌ આનન્દશ્ચ ઇતિ પરમાનન્દઃ (વિશેષણ પૂર્વપદ કર્મધારય)

પરમાનન્દઃ એવ કન્દઃ ઇતિ પરમાનન્દકન્દઃ

(અવધારણ પૂર્વપદ કર્મધારય)

परमानन्दकन्दस्य उद्भेदः इति परमानन्दकन्दोद्भेदः (षष्ठी तत्पुरुष)

अम्बु ददाति इति अम्बुदः (उपपद)

नवश्चासौ अम्बुदश्च इति नवाम्बुदः (विशेषण पूर्वपद कर्मधारय)

परमानन्दकन्दोद्भेदाय नवाम्बुदः (इव)-

इति परमानन्दकन्दोद्भेद नवाम्बुदः (यतुर्थी तत्पुरुष)

(२) स्याद्वादामृतनिस्यन्दी-

स्याद्वादः एव अमृतम् इति स्याद्वादामृतम् (अवधारण पूर्वपदकर्मधारय)

स्याद्वादामृतम् निस्यन्देते इत्येवंशीलः इतिः स्याद्वादामृतनिस्यन्दी ।

(उपपदः समास)

॥

श्री श्रेयांसनाथ भगवाननी स्तवना

भूण श्लोक :- भवरोगार्तजन्तूना-मगदंकारदर्शनः ।

निःश्रेयस श्रीरमणः श्रेयांसः श्रेयसेऽस्तु वः ॥१३॥

पदच्छेद

पं.डा.न्वय.

अस्-२शो गण परस्मैपद
(आज्ञार्थ उजो पुरुष अेकवचन)

श्रेयस्-पुं.ल्लिंग
(यतुर्थी अेकवचन)

युष्मद्-सर्वनाम
(षष्ठी बहुवचन)

श्रेयांस-पुं.ल्लिंग
(प्रथमा अेकवचन)

रमण-पुं.ल्लिंग
(प्रथमा अेकवचन)

दर्शन-पुं.ल्लिंग
(प्रथमा अेकवचन)

जन्तु-पुं.ल्लिंग
(षष्ठी बहुवचन)

→ अस्तु
→ कस्मै अस्तु
→ श्रेयसे अस्तु
→ केषाम् श्रेयसे अस्तु
→ वः श्रेयसे अस्तु
→ कः वः श्रेयसे अस्तु
→ श्रेयांसः वः श्रेयसे अस्तु
→ कथंभूतः श्रेयांसः
→ निः श्रेयसश्रीरमणः श्रेयांसः
→ पुनः कथं भूतः श्रेयांसः
→ अगदङ्कारदर्शनः श्रेयांसः
→ केषाम्
→ भवरोगार्तजन्तूनाम्

દંડાન્વય :- ભવરોગાર્તજન્તૂનામ્ અગદઙ્કારદર્શનઃ,

નિઃ શ્રેયસશ્રીરમનઃ શ્રેયાંસઃ વઃ શ્રેયસે અસ્તુ ।

અર્થ :- ભવરૂપી રોગ વડે પીડિત પ્રાણીઓને માટે જેમનું દર્શન વૈદ્ય જેવું છે. અને મોક્ષ રૂપી લક્ષ્મીના માલિક એવા શ્રી શ્રેયાંસનાથ ભગવાન તમારા શ્રેયને માટે (કલ્યાણને માટે) થાઓ.

સમાસવિગ્રહ:- (૧) ભવરોગાર્તજન્તૂનામગદઙ્કારદર્શન:-

ભવઃ એવ રોગઃ ઇતિ ભવરોગઃ (અવધારણ પૂર્વપદ તત્પુરુષ)

ભવરોગેણ આર્તાઃ ઇતિ ભવરોગાર્તાઃ (તૃતીયા તત્પુરુષ)

ભવરોગાર્તાશ્ચામી જન્તવઃ ચ ઇતિ ભવરોગાર્તજન્તવઃ

(વિશેષણ પૂર્વપદ કર્મધારય)

તેષામ્ - ભવરોગાર્તજન્તૂનામ્ ।

અગદમ્ કરોતિ ઇતિ અગદઙ્કારઃ (ઉપપદ)

અગદઙ્કારસ્ય ઇવ દર્શનમ્ યસ્ય સઃ ઇતિ અગદઙ્કારદર્શનઃ ।

(ઉપમાન બહુવ્રીહિ)

(૨) નિઃ શ્રેયસશ્રીરમણઃ- નિશ્ચિતમ્ શ્રેયઃ (પ્રાદિકર્મધારય)

નિઃશ્રેયસમ્ એવ શ્રીઃ ઇતિ નિઃશ્રેયસશ્રીઃ (અવધારણ કર્મધારય)

તસ્યાઃ રમણઃ ઇતિ નિઃશ્રેયસશ્રીરમણઃ । (૪ઠી તત્પુરુષ)

卐

શ્રી વાસુપૂજ્યસ્વામિ ભગવાનની સ્તવના

મૂળ શ્લોક :- વિશ્વોપકારકીભૂત, તીર્થકૃત્કર્મનિર્મિતિઃ ।

સુરાસુરનૈઃ પૂજ્યો, વાસુપૂજ્યઃ પુનાતુ વઃ ॥૧૪॥

પદચ્છેદ

અંડાન્વય.

પૂ-૯મોગણ- પરસ્મેદ

(આજ્ઞાર્થ ઉજો પુરુષ એકવચન)

યુષ્મદ્-(દ્વિતીયા બહુવચન)

(વિકલ્પે)

વાસુપૂજ્ય-પુંલિંગ

→ પુનાતુ
→ કાન્ પુનાતુ
→ વઃ પુનાતુ
→ કઃ વઃ પુનાતુ
→ વાસુપૂજ્યઃ વઃ પુનાતુ

(પ્રથમા એકવચન)	→	કથંભૂતઃ વાસુપૂજ્યઃ
નિર્મિતિ-પુંલિંગ(પ્ર.એ.વ.)	→	વિશ્વોપકારકીભૂતતીર્થકૃત્કર્મનિર્મિતિઃ
(મૂળ શબ્દ સ્ત્રીલિંગ છે સમાસના કારણે પુલિંગ થયું છે.		વાસુપૂજ્યઃ
(નિર+મા+તિ)	→	પુનઃ કથં ભૂતઃ વાસુપૂજ્યઃ
પૂજ્ય-પુંલિંગ	→	પૂજ્યઃ વાસુપૂજ્ય
(પ્રથમા એકવચન)		કૈઃ પૂજ્યઃ
નર-પુંલિંગ(તુ.બ.વ.)	→	સુરાસુરનરૈઃ પૂજ્યઃ
દંડાન્વય :-		સુરાસુરનરૈઃ પૂજ્યઃ વિશ્વોપકારકીંભૂતતીર્થકૃત્કર્મ-નિર્મિતિઃ, વાસુપૂજ્યઃ વઃ પુનાતુ ।

અર્થ :- દેવો-દાનવો અને માનવો વડે પૂજાયેલા અને વિશ્વને ઉપકારક થયેલા તિર્થંકરનામકર્મનું નિર્માણ થયું છે (કરાયું છે) જેના વડે (અથવા તિર્થંકરની ક્રિયા દ્વારા થયું છે નિર્માણ જેમનું) એવા શ્રી વાસુપૂજ્યસ્વામિ ભગવાન તમોને પવિત્ર કરો.

સમાસવિગ્રહ :- (૧) સુરાસુરનરૈઃ- સુરાશ્ચ અસુરાશ્ચ નરાશ્ચ ઇતિ સુરાસુરનરાઃ (ઇતરેતર-દ્વંદ્વ)

તૈઃ સુરાસુરનરૈઃ ।

(૨) વિશ્વોપકારકીભૂતતીર્થકૃત્કર્મનિર્મિતઃ-

ઉપકરોતિ ઇતિ ઉપકારકઃ (ઉપ+કૃ+અક)

ન ઉપકારકઃ ઇતિ અનુપકારકઃ (નગ્ તત્પુરુષ)

અનુપકારકઃ ઉપકારકઃ ઇવ ભૂતઃ ઇતિ ઉપકારકી ભૂતઃ (ચિ)

વિશ્વસ્ય ઉપકારકીભૂતઃ ઇતિ વિશ્વોપકારકીભૂતઃ (ષષ્ઠી તત્પુરુષ)

વિશ્વોપકારકીભૂતશ્ચાસૌ તીર્થકૃત્ ચ ઇતિ વિશ્વોપકારકીભૂતતીર્થકૃત્

(વિશેષણ પૂર્વપદ કર્મધારય)

વિશ્વોપકારકીભૂતતીર્થકૃત્ ચ તદ્ કર્મ ચ ઇતિ વિશ્વોપકારકીભૂત

તીર્થકૃત્કર્મ । (વિશેષણ પૂર્વપદ કર્મધારય)

વિશ્વોપકારકીભૂતતીર્થકૃત્કર્મણા નિર્મિતિઃ યસ્ય સઃ

(બહુગ્રીહિ-ભાવ નિષેધના આધારે)

વિશ્વોપકારકીભૂતતીર્થકૃત્કર્મણઃ નિર્મિતિઃ યેન સઃ ઇતિ

વિશ્વોપકારકીભૂતતીર્થકૃત્કર્મનિર્મિતિઃ । (બહુગ્રીહિ)

શ્રી વિમલનાથ ભગવાનની સ્તવના

મૂળ શ્લોક :- વિમલસ્વામિનો વાચઃ કતકક્ષોદસોદરાઃ ।

જયન્તિ ત્રિજગચ્છેતો-જલનૈર્મલ્યહેતવઃ ॥ ૧૫ ॥

૫૬૨છેદ

ખંડાન્વય.

જિ-(ધાતુ) ૧લો ગણ પરસ્મૈપદ
(વર્તમાનકાળ ઉજો પુરુષ બહુવચન)
વાચ્-સ્ત્રીલિંગ
(પ્રથમા બહુવચન)
સ્વામિન્-પુંલિંગ
(૫ષ્ઠી એકવચન)
સોદરા-સ્ત્રીલિંગ
(પ્રથમા બહુવચન)
હેતુ-સ્ત્રીલિંગ (પ્રથમા બહુવચન)

→ જયન્તિ
→ કાઃ જયન્તિ
→ વાચઃ જયન્તિ
→ કસ્ય વાચઃ જયન્તિ
→ વિમલસ્વામિનઃ વાચઃ જયન્તિ
→ કથંભૂતાઃ વાચઃ
→ કતકક્ષોદસોદરાઃ વાચઃ
→ પુનઃ કથં ભૂતાઃ વાચઃ
→ ત્રિજગચ્છેતોજલનૈર્મલ્યહેતવઃ વાચઃ

દંડાન્વય :- ત્રિજગચ્છેતોજલનૈર્મલ્યહેતવઃ કતકક્ષોદસોદરાઃ,
વિમલસ્વામિનઃ વાચઃ જયન્તિ ।

અર્થ :- ત્રણ જગતનાં (જીવોનાં) ચિત્તરૂપી જળની નિર્મળતાનાં કારણરૂપ,
(નિર્મલતામાટે) કતક ફળના ચૂર્ણ સમાન એવી શ્રી વિમલનાથ સ્વામીની
વાણી જય પામે છે.

સમાસવિગ્રહ :- (૧) ત્રિજગચ્છેતોજલનૈર્મલ્યહેતવઃ:-

ત્રયાણામ્ જગતામ્ સમાહારઃ ઇતિ ત્રિજગત્ (સમાહાર દ્વિગુ)

ત્રિજગતઃ ચેતઃ ઇતિ ત્રિજગચ્છેતઃ (૫ષ્ઠી તત્પુરુષ)

ત્રિજગચ્છેતઃ એવ જલમ્ ઇતિ ત્રિજગચ્છેતોજલમ્

(અવધારણ પૂર્વપદ કર્મધારય)

ત્રિજગચ્છેતોજલસ્ય નૈર્મલ્યમ્ ઇતિ ત્રિજગચ્છેતોજલનૈર્મલ્યમ્

(૫ષ્ઠી તત્પુરુષ)

તસ્ય હેતવઃ ઇતિ ત્રિજગચ્છેતોજલનૈર્મલ્યહેતવઃ । (૫ષ્ઠી તત્પુરુષ)

(૨) કતકક્ષોદસોદરા:-

કતકકસ્ય ક્ષોદઃ ઇતિ કતકક્ષોદઃ (૫૪થી તત્પુરુષ)

કતકક્ષોદેન સોદરાઃ ઇતિ કતકક્ષોદસોદરાઃ । (૮૩૫થી તત્પુરુષ)

(૩) વિમલસ્વામિન:-

વિમલઃ નામ યસ્ય સઃ ઇતિ વિમલનામા (બહુગ્રીહિ)

વિમલનામા ચાસૌ સ્વામી ચ ઇતિ વિમલસ્વામી

(મધ્યમપદલોપી કર્મધારય)

તસ્ય વિમલસ્વામિનઃ ।

卐

શ્રી અનંતનાથ ભગવાનની સ્તવના

મૂળ શ્લોક :- સ્વયમ્ભૂરમણસ્પર્ધિ-કરુણારસવારિણા । ધી
અનન્તજિદનન્દતામ્ વઃ, પ્રયચ્છતુ સુખશ્રિયમ્ ॥૧૬॥

પદચ્છેદ

ખંડાન્વય.

પ્ર+દા (યચ્છ) - ૧લો ગણ ૫૨સ્મૈપદ →

(આજ્ઞાર્થ ઉજો પુરુષ એકવચન)

સુખશ્રી-શ્રીલિંગ →

(દ્વિતીયા એકવચન)

અનન્તા-શ્રીલિંગ →

(દ્વિતીયા એકવચન)

યુષ્મદ્-સર્વનામ →

(ચતુર્થી બહુવચન-વિકલ્પે)

અનન્તજિત્-પુંલિંગ →

(પ્રથમા એકવચન)

સ્પર્દિન્-પુંલિંગ →

(પ્રથમા એકવચન)

વારિ-નપુંસકલિંગ →

(૩૫૫થી એકવચન)

પ્રયચ્છતુ

કામ્ પ્રયચ્છતુ

સુખશ્રિયમ્ પ્રયચ્છતુ

કથન્તામ્ સુખશ્રિયમ્

અનન્તામ્ સુખશ્રિયમ્

કેભ્યઃ અનન્તામ્ સુખશ્રિયમ્ પ્રયચ્છતુ

વઃ અનન્તામ્ સુખશ્રિયમ્ પ્રયચ્છતુ

કઃ અનન્તામ્ સુખશ્રિયમ્ પ્રયચ્છતુ

→ અનન્તજિત્ અનન્તામ્ સુખશ્રિયમ્ પ્રયચ્છતુ

કથં ભૂતઃ અનન્તજિત્

સ્વયમ્ભૂરમણસ્પર્દિન્ અનન્તજિત્

કેન

કરુણારસવારિણા

દંડાન્વય :- કરુણારસવારિણા સ્વયમ્ભૂરમણસ્પર્ધ્વી,

અનન્તજિત્ વઃ અનન્તામ્ સુખશ્રિયમ્ પ્રયચ્છતુ ।

અર્થ :- કરુણારસ (દયા) રૂપી પાણી વડે સ્વયંભૂરમણ સમુદ્રની સ્પર્ધા કરનારા શ્રી અનંતનાથ ભગવાન તમને અનન્ત (મોક્ષ) સુખ રૂપી લક્ષ્મી આપો.

સમાસવિગ્રહ :- (૧) કરુણારસવારિણા -

કરુણાયાઃ રસ ઇતિ કરુણારસઃ (૫૫ઠી તત્પુરુષ)

કરુણારસઃ એવ વારિ ઇતિ કરુણારસવારિ (અવધારણ પૂર્વપદ કર્મધારય)

તેન - કરુણારસવારિણા ।

(૨) સ્વયમ્ભૂરમણમ્ સ્પર્ધ્વિત્યેવંશીલઃ ઇતિ સ્વયમ્ભૂરમણ- સ્પર્ધ્વી (૩૫૫૬)

(૩) અનન્તામ્ - નાસ્તિ અન્તઃ યસ્યાઃ સા ઇતિ અનન્તા (નગ્ બહુવ્રીહિ)

તામ્ - અનન્તામ્ ।

卐

શ્રી ધર્મનાથ ભગવાનની સ્તવના

મૂળ શ્લોક :- કલ્પદ્રુમસધર્માણમિષ્ટપ્રાસૌ શરીરિણામ્ ।

ચતુર્ધા ધર્મદેષ્ટારં, ધર્મનાથમુષાસ્મહે ॥ ૧૭ ॥

પદચ્છેદ

ઉપ+અસ્-૨જો ગણ આત્માને પદ
(વર્તમાનકાળ પહેલો પુરુષ બહુવચન)
નાથ-પુંલિંગ
(દ્વિતીયા એકવચન)
°દેષ્ટ-પુંલિંગ-(દિશ્+ત્)
(દ્વિતીયા એકવચન)
°સધર્મન્-પુંલિંગ
(દ્વિતીયા એકવચન)
°પ્રાપ્તિ-શ્રીલિંગ
(પ્ર+આપ્+તિ)-(સપ્તમી એકવચન)
શરીરિન્-પુંલિંગ
(૫૫ઠી બહુવચન)

ખંડાન્વય.

ઉપાસ્મહે
કમ્ ઉપાસ્મહે
ધર્મનાથમ્ ઉપાસ્મહે
કથંભૂતમ્ ધર્મનાથમ્
ચતુર્ધાધર્મદેષ્ટારમ્ ધર્મનાથમ્
પુનઃ કથં ભૂતમ્ ધર્મનાથમ્
કલ્પદ્રુમસધર્માણમ્ ધર્મનાથમ્
કસ્યામ્
ઇષ્ટપ્રાસૌ
કેષામ્
શરીરિણામ્

દંડાન્વય :- શરીરિણામ્ ઇષ્ટપ્રાપ્તૌ કલ્પદ્રુમસધર્માણમ્,
ચતુર્ધાધર્મદેષ્ટારમ્ ધર્મનાથમ્ ઉપાસ્મહે ।

અર્થ :- પ્રાણીઓને વંછિત ફળની પ્રાપ્તિમાં કલ્પવૃક્ષની જેવો છે ધર્મ જેમનો, અને ચાર પ્રકારના ધર્મને બતાવનારા એવા શ્રી ધર્મનાથની અમે ઉપાસના કરીએ છીએ.

સમાસવિગ્રહ (૧) ઇષ્ટ પ્રાપ્તૌ - ઇષ્ટસ્ય પ્રાપ્તિઃ इति ઇષ્ટપ્રાપ્તિઃ (૫૫૪ી તત્પુરુષ)
તસ્યામ્ - ઇષ્ટપ્રાપ્તૌ ।

(૨) કલ્પદ્રુમસધર્માણમ્-
સમાનઃ ધર્મઃ યસ્ય સઃ इति સધર્મા (બહુવ્રીહિ)
કલ્પાન્ પૂરયતિઃ इति કલ્પપૂરકઃ (ઉપપદ)
કલ્પપૂરકશ્ચાસૌ દ્રુમશ્ચ इति કલ્પદ્રુમઃ
(મધ્યમપદ લોપી કર્મધારય)

કલ્પદ્રુમેણ સધર્મા इति કલ્પદ્રુમસધર્મા (તૃતીયા તત્પુરુષ)
તમ્ - કલ્પદ્રુમસધર્માણમ્ ।

(૩) ચત્વારઃ પ્રકારાઃ અત્ર - ચતુર્ધા
(૪) ધર્મદેષ્ટારમ્ - ધર્મસ્ય દેષ્ટા इति ધર્મદેષ્ટા (૫૫૪ી તત્પુરુષ)
તમ્ - ધર્મદેષ્ટારમ્ ।

(૫) ધર્મનાથમ્ - ધર્મઃ નામ યસ્ય સઃ इति ધર્મનામા (બહુવ્રીહિ)
ધર્મનામા ચાસૌ નાથ શ્ચ इति ધર્મનાથઃ
(મધ્યમપદ લોપી કર્મધારય)

અથવા ધર્મમ્ નાથતિ इति ધર્મનાથઃ
(ઉપપદ) (ધર્મનો આશીર્વાદ આપનાર)
તમ્ - ધર્મનાથમ્

卐

શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનની સ્તવના

મૂળ શ્લોકઃ-સુધાસોદરવાગ્જ્યોત્સ્ના-નિર્મલીકૃતદિઙ્મુખઃ ।

મૃગલક્ષ્મા તમઃ શાન્ત્યૈ, શાન્તિનાથજિનોઽસ્તુ વઃ ॥૧૮॥

ખંડાન્યય.

અસ્-૨જો ગણ પરસ્મૈપદ
 (આજ્ઞાર્થ ત્રીજોપુરુષ એકવચન)
 °શાન્તિ-સ્ત્રીલિંગ.
 (ચતુર્થી એકવચન)(શ્મ+તિ)
 યુષ્મદ્-સર્વનામ્
 (૫ઠ્ઠી બહુવચન-વિકલ્પ)
 °જિન-પુંલિંગ
 (પ્રથમા એકવચન)
 °લક્ષ્મન્-પુંલિંગ
 (પ્રથમા એકવચન)
 °દિઙ્મુખ-પુંલિંગ
 (પ્રથમા એકવચન)

→ अस्तु

	→	कस्यै अस्तु
→		तमः शान्त्यै अस्तु
	→	केषाम् तमः शान्त्यै अस्तु
→		वः तमः शान्त्यै अस्तु
	→	कः वः तमः शान्त्यै अस्तु
		शान्तिनाथजिनः वः तमः शान्त्यै अस्तु
		कथंभूतः शान्तिनाथजिनः
		मृगलक्ष्मा शान्तिनाथजिनः
		पुनः कथं भूतः शान्तिनाथजिनः

सुधासोदरवाग्ज्योत्स्नानिर्मलीकृतदिङ्मुखः—
शान्तिनाथजिनः

दंडान्वय :- सुधासोदरवाग्ज्योत्स्नानिर्मलीकृतदिङ्मुखः,

मृगलक्ष्मा शान्तिनाथ जिनः वः तमः शान्त्यै अस्तु ।

અર્થ :- અમૃત સમાન વાણીરૂપી ચાંદની વડે દિશાઓના મુખ નિર્મળ કર્યા છે જેણે અને મૃગ છે લંછન જેનું એવા શ્રી શાન્તિનાથ ભગવાન તમારા અજ્ઞાનની શાન્તિ માટે થાઓ.

सभासविग्रह- (१) सुधासोदरवाग्ज्योत्स्नानिर्मलीकृतदिङ्मुखः-

सुधयां सोदरा इति सुधासोदरा (तृतीया तत्पुरुष)

सुधासोदरा चासौ वाक् इति सुधासोदरवाक् (कर्मधारय)

सुधासोदरवाक् एव ज्योत्स्ना इति सुधासोदरवाग्ज्योत्स्ना
(अवधारण पूर्वपदकर्मधारय)

निर्गत मलः येभ्यः तानि इति निर्मलानि (प्रादि बहुव्रीहि)

न निर्मलानि इति अनिर्मलानि (नञ् तत्पुरुष)

अनिर्मलानि निर्मलानि इव कृतानि इति निर्मलीकृतानि

(चिव प्रत्यान्तगति तत्पुरुष समास)

दिशाम् मुखानि इति दिङ्मुखानि सुधासोदरवाग्ज्योत्सनया
निर्मलीकृतानि दिङ्मुखानि येन सः इति सुधासोदर वाग्ज्योत्स्ना
निर्मलीकृतदिङ्मुखः । (समानाधिकरणं बहुव्रीहि)

મુગલક્ષ્મા મૃગલક્ષ્મા

(૨) મૃગલક્ષ્મા - મૃગઃ લક્ષ્મણિ, યસ્ય સઃ ઇતિ મૃગલક્ષ્મા । (બુદ્ધીહિ)

(૩) શાન્તિનાથજિનઃ- શાન્તિઃ નામ યસ્ય સઃ ઇતિ શાન્તિનામા (બુદ્ધીહિ)

શાન્તિનામા ચાસૌ નાથશ્ચ ઇતિ શાન્તિનાથઃ (મધ્યમપદલોપીકર્મધારય)

શાન્તિનાથશ્ચાસો જિનશ્ચ ઇતિ શાન્તિનાથજિનઃ । (વિશેષણ પૂર્વપદ કર્મધારય)

卐

શ્રી કુંથુનાથ ભગવાનની સ્તવના

મૂળશ્લોક :- શ્રી કુંથુનાથો ભગવાન્, સનાથોઽતિશયર્દ્ધિભિઃ ।
સુરાસુરનૃનાથાના - મેકનાથોઽસ્તુ વઃ શ્રિયે ॥૧૧॥

પદચ્છેદ

અસ્-૨જોગણ (પરસ્મૈપદ)
(આજ્ઞાર્થ ત્રીજોપુરુષ એકવચન)
શ્રી-સ્ત્રીલિંગ (ચતુર્થા એકવચન)

યુષ્મદ્-સર્વનામ પુંલિંગ
(ષષ્ઠી બહુવચન વિકલ્પે)

ભગવત્-પુંલિંગ
(પ્રથમા એકવચન)

કુંથુનાથ-પુંલિંગ
(પ્રથમા એકવચન)

એકનાથ-પુંલિંગ
(પ્રથમા એકવચન)

નાથ-પુંલિંગ
(ષષ્ઠી બહુ વચન)

નાથ-પુંલિંગ
(પ્રથમા એક વચન)

ખંડાન્યવ

અસ્તુ

કસ્યૈ અસ્તુ

શ્રિયે અસ્તુ

કેષામ્ શ્રિયે અસ્તુ

વઃ શ્રિયે અસ્તુ

કઃ વઃ શ્રિયે અસ્તુ

ભગવાન્ વઃ શ્રિયે અસ્તુ

કઃ ભગવાન્

શ્રીકુંથુનાથઃ ભગવાન્

કથં ભૂતઃ શ્રીકુંથુનાથઃ ભગવાન્

એકનાથઃ શ્રીકુંથુનાથઃ ભગવાન્

કેષામ્ એકનાથઃ

સુરાસુરનૃનાથાનામ્ એકનાથઃ

પુનઃ કથં ભૂતઃ શ્રીકુંથુનાથઃ

સનાથઃ શ્રીકુંથુનાથઃ

કાભિઃ

અતિશયદ્વિંભિઃ-શ્રીલિંગ

(તૃતીયા બહુ વચન)

(અતિશય+ઋદ્ધિ) (ઋધ્+તિ)

અતિશયદ્વિંભિઃ

દંડાન્વય :-

અતિશયદ્વિંભિઃ સનાથઃ સુરાસુરનૃનાથાનામ્ એકનાથઃ

શ્રીકુન્થુનાથઃ ભગવાન્ વઃ શ્રિયે અસ્તુ ।

અર્થ :- અતિશયોની ઋદ્ધિ યુક્ત, દેવો-દાનવો અને માનવોના નાથનાં પણ એકમાત્ર (અદ્વિતીય) નાથ એવા શ્રી કુંથુનાથ ભગવાન તમારી લક્ષ્મી માટે થાઓ.

સમાસવિગ્રહ :-

(૧) અતિશયદ્વિંભિઃ - અતિશયાનામ્ ઋદ્ધયઃ इति અતિશયદ્વિંભિઃ

(૫૫ઠી તત્પુરુષ)

તાભિઃ - અતિશયદ્વિંભિઃ ।

(૨) સુરાસુરનૃનાથાનામ્ - સુરાશ્ચ અસુરાશ્ચ નરશ્ચ इति સુરાસુરનરઃ ।

(ઇતરેતર દ્વન્દ્વ)

સુરાસુરનૃણામ્ નાથાઃ इति સુરાસુરનૃનાથાઃ (૫૫ઠી તત્પુરુષ)

તેષામ્ - સુરાસુરનૃનાથાનામ્ ।

(૩) એકનાથઃ - એકશ્વાસૌ નાથશ્ચ इति એકનાથઃ ।

(વિશેષણ પૂર્વપદ કર્મધારય)

(૪) કુન્થુનાથ - કુન્થુઃ નામ યસ્ય સઃ इति કુન્થુનામા (બહુવ્રીહિ)

કુન્થુનામા ચાસૌ નાથશ્ચ इति કુન્થુનાથઃ ।

(મધ્યમપદલોપી કર્મધારય)

卐

શ્રી અરનાથ ભગવાનની સ્તવના

મૂળશ્લોક :- અરનાથસ્તુ ભગવાન્-શ્વતુર્થારનભોરવિઃ ।

ચતુર્થપુરુષાર્થ - શ્રી વિલાસં વિતનોતુ વઃ ॥૨૦॥

પદચ્છેદ

ખંડાન્વય

વિ + તન્-૮ મોગણ પરસ્મૈ પદ.

(આજ્ઞાર્થ ત્રીજો પુરુષ એક વચન)

વિલાસ-(દ્વિતીયા એકવચન)

વિતનોતુ

કમ્ વિતનોતુ

ચતુર્થપુરુષાર્થશ્રીવિલાસમ્ વિતનોતુ

(વિ + લસ્ + અ)

યુષ્મદ્-સર્વનામ પુંલિંગ

(૫૫ી બહુવચન વિકલ્પે)

ભગવત્-પુંલિંગ

(પ્રથમા એકવચન)

અરનાથ-પુંલિંગ

(પ્રથમા એકવચન)

રવિ-પુંલિંગ(પ્રથમા એક.)

તુ-અવ્યય (પાદપૂર્તિરૂપ) →

કેષામ્ ચતુર્થપુરુષાર્થશ્રીવિલાસમ્ વિતનોતુ

વઃ ચતુર્થપુરુષાર્થશ્રીવિલાસમ્ વિતનોતુ

કઃ વઃ ચતુર્થપુરુષાર્થશ્રીવિલાસમ્ વિતનોતુ

ભગવાન્ વઃ ચતુર્થપુરુષાર્થશ્રીવિલાસમ્-
વિતનોતુ

કઃ ભગવાન્

અરનાથઃ ભગવાન્

કથંભૂતઃ અરનાથઃ ભગવાન્

ચતુર્થાર્નભોરવિઃ અરનાથઃ ભગવાન્

તુ

દંડાન્વય :-

ચતુર્થાર્નભોરવિઃ અરનાથઃ તુ ભગવાન્ વઃ

ચતુર્થપુરુષાર્થશ્રીવિલાસમ્ વિતનોતુ ॥

અર્થ :- ચોથા આરા રૂપી આકાશમાં સૂર્ય સમાન એવા શ્રી અરનાથ ભગવાન્ તમારા ચોથા પુરુષાર્થ રૂપ (મોક્ષ) લક્ષ્મીના વિલાસને વિસ્તારો.

સમાસવિગ્રહ :- (૧) ચતુર્થાર્નભોરવિઃ- ચતુર્થશ્વાસૌ આરશ્ચ ઇતિ ચતુર્થારઃ

(વિશેષણ પૂર્વપદકર્મધારય)

ચતુર્થારઃ એવ નભઃ ઇતિ ચતુર્થારનભઃ

(અવધારણ પૂર્વપદ કર્મધારય)

ચતુર્થારનભસિ રવિઃ ઇવ ઇતિ ચતુર્થારનભોરવિઃ

(ઉપમાન ઉત્તરપદ કર્મધારય)

(૨) અરનાથઃ- અરઃ નામ યસ્ય સઃ ઇતિ અરનામા

(બહુવ્રીહિ)

અરનામા ચાસૌ નાથશ્ચ ઇતિ અરનાથઃ

(મધ્યમપદલોપી કર્મધારય)

(૩) ચતુર્થપુરુષાર્થશ્રીવિલાસમ્-

પુરુષસ્ય અર્થઃ ઇતિ પુરુષાર્થઃ

(૫૫ી તત્પુરુષ)

ચતુર્થશ્વાસૌ પુરુષાર્થશ્ચ ઇતિ ચતુર્થપુરુષાર્થઃ

(વિશેષણ પૂર્વપદ કર્મધારય)

ચતુર્થપુરુષાર્થઃ એવ શ્રીઃ ઇતિ ચતુર્થપુરુષાર્થશ્રીઃ (અવધારણા પૂર્વપદ કર્મધારય)
 ચતુર્થપુરુષાર્થ શ્રિયાઃ વિલાસઃ ઇતિ ચતુર્થપુરુષાર્થશ્રીવિલાસઃ (૫૪ી તત્પુરુષ)
 તમ્-ચતુર્થપુરુષાર્થશ્રીવિલાસમ્ ।

❧

શ્રી મલ્લિનાથ ભગવાનની સ્તવના

મૂળશ્લોક :- સુરાસુરનરાધીશ-મયૂરનવવારિદં ।
 કર્મદ્રૂન્મૂલને હસ્તિ-મલ્લં મલ્લિમભિષ્ટુમઃ ॥૨૧॥

પદચ્છેદ	ખંડાન્વય
અભિ + સ્તુ-૨જો ગણ ૫૨૨મ્પદ (વર્તમાનકાળ પહેલોપુરુષ બહુવચન)	અભિષ્ટુમઃ
મલ્લિ-પુંલિંગ (દ્વિતીયા એકવચન)	કમ્ અભિષ્ટુમઃ
વારિદ-પુંલિંગ(દ્વિતીયા એક.)	મલ્લિમ્ અભિષ્ટુમઃ
મલ્લ-પુંલિંગ(દ્વિતીયા એક.)	કથંભૂતમ્ મલ્લિમ્
ઉન્મૂલન-નપુંસકલિંગ(સપ્તમી એક.)	સુરાસુરનરાધીશમયૂરનવવારિદમ્ મલ્લિમ્
(ઉદ્ + મ્લ + અન)	પુનઃ કથં ભૂતમ્ મલ્લિમ્
	હસ્તિ મલ્લમ્ મલ્લિમ્
	કસ્મિન્ હસ્તિ મલ્લમ્
	કર્મદ્રૂન્મૂલને

દંડાન્વય :- કર્મદ્રૂન્મૂલને હસ્તિમલ્લમ્ સુરાસુરનરાધીશમયૂરનવવારિદમ્ મલ્લિમ્

અભિષ્ટુમઃ ।

અર્થ :- કર્મરૂપી વૃક્ષને ઉખેડવામાં હાથી સમાન, દેવો-દાનવો અને મનુષ્યોનાં માલીકો રૂપી મોરને માટે નવા મેઘ સમાન, એવા શ્રી મલ્લિનાથ ભગવાનને (અમે) ભાવપૂર્વક સ્તવીએ છીએ.

સમાસવિગ્રહ :- (૧) કર્મદ્રૂન્મૂલને-કર્મણ્યદ્રુઃ ઇતિ કર્મદ્રુઃ

(અવધારણા પૂર્વપદ કર્મધારય)

કર્મદ્રોઃ ઉન્મૂલનમ્ ઇતિ કર્મદ્રૂન્મૂલનમ્ તસ્મિન્-કર્મદ્રૂન્મૂલને ।

(૫૪ી તત્પુરુષ)

(२) तस्मिन्-हस्तिषु मल्लः इव इति हस्तिमल्लः

(उपमान उत्तरपद कर्मधारय)

तम्-हस्तिमल्लम्

(३) सुरासुरनराधीशमयूरनववारिदम्-

सुराश्च असुराश्च नराश्च इति सुरासुरनराः (धृतरेश्चन्द्र)

सुरासुरनराणाम् अधीशा इति सुरासुरनराधीशाः (षष्ठी तत्पुरुष)

सुरासुरनराधीशाः एव मयूराः इति सुरासुरनराधीशमयूराः

(अवधारण पूर्वपद कर्मधारय)

वारि ददाति इति वारिदः

(उपपद)

नवश्चासौ वारिदश्च इति नववारिदः (विशेषण पूर्वपद कर्मधारय)

सुरासुरनराधीशमयूरेभ्यः नववारिदः इव इति सुरासुरनराधीशमयूर-

नववारिदः (यतुर्थी तत्पुरुष कर्माभिप्रेय)

तम्-सुरासुरनराधीशमयूरनववारिदम् ।

॥

श्री मुनिसुव्रतस्याभि भगवाननी स्तवना

भूगणश्लोक :- जगन्महामोह निद्रा-प्रत्यूषसमयोपमं ।

मुनिसुव्रतनाथस्य, देशनावचनं स्तुमः ॥२२॥

पदच्छेद

स्तु-२शो गण-परस्मैपद

(वर्तमानकाल-पडेलो पुरुष बहुवचन)

वचन-नपुंसकलिंग

(प्रथमा ऐकवचन)

नाथ-पुंल्लिंग.

(षष्ठी ऐकवचन)

उपम-नपुंसकलिंग

(द्वितीया ऐकवचन)

(उप + मा)

दंडान्वय :-

जगन्महामोहनिद्राप्रत्यूषसमयोपमम् मुनिसुव्रतनाथस्य

देशनावचनम् स्तुमः ।

अंडान्वय

स्तुमः

किम् स्तुमः

देशनावचनम् स्तुमः

कस्य देशनावचनम् स्तुमः

मुनिसुव्रतनाथस्य देशनावचनम् स्तुमः

कथं भूतम् देशनावचनम्

जगन्महामोहनिद्राप्रत्यूषसमयोपमम्

देशनावचनम्

અર્થ :- જગતના લોકોની મહામોહરૂપી નિદ્રા (ને દૂર કરવાને) માટે પ્રભાતકાળની ઉપમાવાળા શ્રી મુનિસુવ્રતનાથની દેશનાના વચનને (અમે) સ્તવીએ છીએ.

સમાસ વિગ્રહ :- જગન્મહામોહનિદ્રાપ્રત્યૂષસમયોપમમ્-

મોહઃ એવ નિદ્રા ઇતિ મોહનિદ્રા (અવધારણા પૂર્વપદ કર્મધારય)

મહતી ચાસૌ મોહનિદ્રા ચ ઇતિ મહામોહનિદ્રા

(વિશેષણ પૂર્વપદકર્મધારય)

જગતામ્ મહામોહનિદ્રા ઇતિ જગન્મહામોહનિદ્રા (ષષ્ઠી તત્પુરુષ)

પ્રત્યૂષસ્ય સમયઃ ઇતિ પ્રત્યૂષસમયઃ (ષષ્ઠી તત્પુરુષ)

જગન્મહામોહનિદ્રાયામ્ પ્રત્યૂષ સમયસ્ય ઉપમા યસ્ય તદ્ ઇતિ

જગન્મહામોહનિદ્રાપ્રત્યૂષસમયોપમમ્ (સપ્તમી તત્પુરુષ)

તદ્ - જગન્મહામોહનિદ્રાપ્રત્યૂષસમયોપમમ્ ।

(૨) મુનિસુવ્રતનાથસ્ય -

મુનિસુવ્રતઃ નામ યસ્ય સઃ ઇતિ મુનિસુવ્રતનામા (બહુવ્રીહિ)

મુનિસુવ્રતનામા ચાસૌ નાથશ્ચ ઇતિ મુનિસુવ્રતનાથઃ

(મધ્યમપદલોપી કર્મધારય)

તસ્ય મુનિસુવ્રતનાથસ્ય ।

(૩) દેશનાવચનમ્-દેશનાયાઃ વચનમ્ ઇતિ દેશનાવચનમ્ ।

(ષષ્ઠી તત્પુરુષ)

❧

શ્રી નભિનાથ ભગવાનની સ્તવના

મૂળશ્લોક :- લુઠન્તો નમતાં મૂર્ધ્નિ, નિર્મલીકારકારણં ।

વારિપ્લવા ઇવ નમેઃ, પાન્તુ પાદનખાંશવઃ ॥૨૩॥

પદચ્છેદ

પા-૨જો ગણ-પરસ્મેપદ

(આજ્ઞાર્થ ત્રીજો પુરુષ બહુવચન)

અંશુ-પુંલ્લિંગ

(પ્રથમા બહુવચન)

અંડાન્વય

પાન્તુ

કે પાન્તુ

પાદનખાંશવઃ પાન્તુ

કસ્ય પાદનખાંશવઃ પાન્તુ

નમિ-પુંલિંગ (ષષ્ઠી એકવચન)	→	નમે: પાદનખાંશવ: પાન્તુ કિં પાદનખાંશવ:
કારણ-નપુંસકલિંગ (પ્રથમા એકવચન)	→	નિર્મલીકારકારણમ્ પાદનખાંશવ: કે ઇવ
પ્લવ-પુંલિંગ (પ્રથમા બહુવચન)	→	વારિપ્લવા ઇવ કિમ્ કુર્વન્ત:
લુઠત્-વર્તમાન કૃદન્ત પુંલિંગ (લુઠ + અત્)(પ્રથમા બહુવ.)	→	લુઠન્ત:
મૂર્ધન્-પુંલિંગ (સપ્તમી એક વચન)	→	કસ્મિન્ લુઠન્ત: મુર્ધ્નિ લુઠન્ત:
નમત્-વર્તમાન કૃદન્ત પુંલિંગ (ષષ્ઠી બહુવચન)	→	કિમ્ કુર્વતામ્ નમતામ્
(નમ્ + અત્)	→	

દંડાન્વય :- નમતામ્ મૂર્ધ્નિ લુઠન્ત: વારિપ્લવા ઇવ
નિર્મલીકારકારણમ્ નમે: પાદનખાંશવ: પાન્તુ ।

અર્થ :- નમી રહેલા (પ્રાણીઓ) નાં મસ્તક ઉપર આળોટતાં અને પાણીના પ્રવાહની જેમ નિર્મલ (બનાવવા) કરવાનાં કારણભૂત એવા શ્રી નમિનાથ ભગવાનના પગનાં નખોની કાંતિ તમોને રક્ષો. (તમારું રક્ષણ કરો.)

સમાસ વિગ્રહ :- (૧) વારિપ્લવા:-વારિણ:પ્લવા:ઇતિ વારિપ્લવા:(ષષ્ઠી તત્પુરુષ)

(૨) નિર્મલીકારકારણમ્

નિર્ગત: મલ: યસ્માત્ સ: ઇતિ નિર્મલ: (પ્રાદિ બહુવ્રીહિ)

ન નિર્મલ: ઇતિ અનિર્મલ: (નઞ્ તત્પુરુષ)

અનિર્મલમ્ નિર્મલમ્ કરોતિ ઇતિ નિર્મલીકાર: (ચ્વિ.પ્રત્યાન્ત)

નિર્મલીકારાણામ્ કારણમ્ ઇતિ નિર્મલીકારકારણમ્

(ષષ્ઠી તત્પુરુષ)

(૩) પાદનખાંશવ: - પાદયો: નખા: ઇતિ પાદનખા:

(ષષ્ઠી તત્પુરુષ)

પાદનખાનામ્ અંશવ: ઇતિ પાદનખાંશવ:। (સપ્તમી તત્પુરુષ)

❧

શ્રી નેમિનાથ ભગવાનની સ્તવના

મૂળશ્લોક :- યદુવંશસમુદ્રેન્દુઃ, કર્મકક્ષહુતાશનઃ ।
અરિષ્ટનેમિર્ભગવાન્, ભૂયાદ્વોરિષ્ટનાશનઃ ॥૨૪॥

પદચ્છેદ	ખંડાન્વય
ભૂ-૧લોગણ.-પરસ્મૈપદ	ભૂયાત્
(આશીઃ ત્રીજો પુરુષ એકવચન)	કઃ ભૂયાત્
ભગવત્-પુંલિંગ	ભગવાન્ ભૂયાત્
(પ્રથમા એકવચન)	કઃ ભગવાન્
નેમિ-પુંલિંગ	અરિષ્ટનેમિઃ ભગવાન્
(પ્રથમા એકવચન)	કીદૃશઃ અરિષ્ટનેમિઃ
નાશન-પુંલિંગ	રિષ્ટનાશનઃ
(પ્રથમા એકવચન)	કેષાં રિષ્ટનાશનઃ
યુષ્મદ્-પુંલિંગ-સર્વનામ	વઃ રિષ્ટનાશનઃ
(૫છી બહુવચન વિકલ્પે.)	કથંભૂતઃ અરિષ્ટનેમિઃ
હુતાશન-પુંલિંગ	કર્મકક્ષહુતાશનઃ અરિષ્ટનેમિઃ
(પ્રથમા એકવચન)	પુનઃ કથંભૂતઃ અરિષ્ટનેમિઃ
ઇન્દુ-પુંલિંગ	યદુવંશસમુદ્રેન્દુઃ અરિષ્ટનેમિઃ
(પ્રથમા એકવચન)	

દંડાન્વય :- યદુવંશસમુદ્રેન્દુઃ, કર્મકક્ષહુતાશનઃ, વઃ રિષ્ટનાશનઃ,
અરિષ્ટનેમિઃ ભગવાન્ ભૂયાત્ ।

અર્થ :- યદુવંશરૂપી સમુદ્રમાં ચંદ્ર સમાન, કર્મરૂપી વનને બાળવામાં અગ્નિ સમાન તમારા ઉપદ્રવોને નાશ કરનારા, શ્રી અરિષ્ટનેમિ ભગવાન થાઓ.

સમાસ વિગ્રહ :- (૧) યદુવંશસમુદ્રેન્દુઃ - યદૂનામ્ વંશઃ ઇતિ યદુવંશઃ
(૫છી તત્પુરુષ)

યદુવંશઃ એવ સમુદ્રઃ ઇતિ યદુવંશસમુદ્રઃ :

(અવધારણા પૂર્વપદ-કર્મધારય)

યદુવંશસમુદ્રે ઇન્દુઃ એવ ઇતિ યદુવંશસમુદ્રેન્દુઃ ।

(ઉપમાન ઉત્તરપદ - કર્મધારય)

(૨) કર્મકક્ષહુતાશનઃ - કર્મ એવ કક્ષઃ ઇતિ કર્મકક્ષઃ
(અવધારણા પૂર્વપદ કર્મધારય)

કર્મકક્ષાય હુતાશનઃ ઇવ ઇતિ કર્મકક્ષહુતાશનઃઃ
(ઉપમાન ઉત્તરપદ કર્મધારય)

હુતમ્ અશ્નાતિ ઇતિ હુતાશનઃ (ઉપપદ)

(૩) અરિષ્ટનેમિઃ -ન વિદ્યતે રિષ્ટાનિ યસ્મિન્ સઃ ઇતિ અરિષ્ટઃ
(બહુગ્રીહિ)

અરિષ્ટશ્ચાસૌ નેમિશ્ચ ઇતિ અરિષ્ટનેમિઃ ।

(વિશેષણ પૂર્વપદ કર્મધારય)

ન રિષ્ટઃ ઇતિ અરિષ્ટઃ (નન્ તત્પુરુષ)

(૪) રિષ્ટનાશનઃ -રિષ્ટસ્ય નાશનઃ ઇતિ રિષ્ટનાશનઃ ।

(ષષ્ઠી તત્પુરુષ)

અથવા -

રિષ્ટાનિ નાશયતિ ઇતિ રિષ્ટનાશનઃ ।

(ઉપપદ).

❧

શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાનની સ્તવના

મૂળશ્લોક :- કમઠે ધરણેન્દ્રે ચ, સ્વોચિતં કર્મ કુર્વતિ ।

પ્રભુસ્તુલ્યમનોવૃત્તિઃ, પાર્શ્વનાથઃ શ્રિયેઽસ્તુ વઃ ॥૨૫॥

પદચ્છેદ

ખંડાન્વય

અસ્-૨જોગણ-પરસ્મૈપદ

(આજ્ઞાર્થ ત્રીજો પુરુષ એકવચન)

શ્રી-સ્ત્રીલિંગ

(ચતુર્થા એકવચન)

યુષ્મદ્-સર્વનામ

(ષષ્ઠી બહુવચન વિકલ્પે)

પ્રભુ-પુંલિંગ

(પ્રથમા એકવચન)

પાર્શ્વનાથ-પુંલિંગ

(પ્રથમા એકવચન)

તુલ્યમનોવૃત્તિઃ । -સ્ત્રીલિંગ

અસ્તુ

કસ્યે અસ્તુ

શ્રિયે અસ્તુ

કેષામ્ શ્રિયે અસ્તુ

વઃ શ્રિયે અસ્તુ

કઃ વઃ શ્રિયે અસ્તુ

પ્રભુઃ વઃ શ્રિયે અસ્તુ

કઃ પ્રભુઃ

પાર્શ્વનાથઃ પ્રભુઃ

કથંભૂતઃ પાર્શ્વનાથઃ પ્રભુઃ

તુલ્યમનોવૃત્તિઃ પાર્શ્વનાથઃ પ્રભુઃ

(પ્રથમા એકવચન)		કસ્મિન્ તુલ્યમનોવૃત્તિઃ
(સમાસના કારણે પુંલિંગ)		પાર્શ્વનાથઃ પ્રભુઃ
ધરણેન્દ્ર-પુંલિંગ.	→	ધરણેન્દ્રે તુલ્યમનોવૃત્તિઃ પાર્શ્વનાથઃ પ્રભુઃ
(સપ્તમી એકવચન)		પુનઃ કસ્મિન્ તુલ્યમનોવૃત્તિઃ પાર્શ્વનાથઃ
કમઠ-પુંલિંગ	→	કમઠે તુલ્યમનોવૃત્તિઃ પાર્શ્વનાથઃ
(સપ્તમી એકવચન)		કથં
ચ-અવ્યય	→	ચ
કુર્વતિ-વર્તમાન કૃદન્ત. પુલિંગ	→	કિમ્ કુર્વતિ
(કૃ + અત્)-(સપ્તમી એકવચન)		
કર્મન્-નપુંસકલિંગ.	→	કર્મ કુર્વતિ
(દ્વિતીયા એકવચન)		કથં ભૂતમ્ કર્મ કુર્વતિ
સ્વોચિત-નપુંસકલિંગ.	→	સ્વોચિતમ્ કર્મ કુર્વતિ
(દ્વિતીયા એકવચન)		

દંડાન્વય :- સ્વોચિતમ્ કર્મ કુર્વતિ કમઠે ધરણેન્દ્રે ચ

તુલ્યમનોવૃત્તિઃ પાર્શ્વનાથઃ પ્રભુઃ વઃ શ્રિયે અસ્તુ ॥

અર્થ :- પોતપોતાને ઉચિત. કાર્ય કરતાં એવા કમઠ અને ધરણેન્દ્ર બન્નેમાં સમાન મનોવૃત્તિવાળા (લાગણીવાળા) એવા શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુ તમારી લક્ષ્મીને માટે થાઓ.

સમાસવિગ્રહ :- (૧) સ્વોચિતમ્ - સ્વસ્ય યચિતમ્ ઇતિ સ્વોચિતમ્ ।

(૫૪૯ તત્પુરુષ)

તદ્ - સ્વોચિતમ્ ।

(૨) તુલ્યમનોવૃત્તિઃ - તુલ્યા મનસઃ વૃત્તિઃ યસ્ય સઃ ઇતિ તુલ્યમનોવૃત્તિઃ ।

(સમાનાધિકરણ બહુવ્રીહિ)

(૩) પાર્શ્વનાથ :- પાર્શ્વઃ નામ યસ્ય સઃ ઇતિ પાર્શ્વનામા (બહુવ્રીહિ)

પાર્શ્વનામા ચાસૌ નાથશ્ચ ઇતિ પાર્શ્વનાથઃ । (મધ્યમપદલોપી કર્મધારય)

卐

શ્રી મહાવીરસ્વામી ભગવાનની સ્તવના

મૂળશ્લોક :- શ્રીમતે વીરનાથાય, સનાથાયાદ્ભૂતશ્રિયા ।

મહાનન્દસરોરાજ - મરાલાયાર્હતે નમઃ ॥૨૬॥

પદચ્છેદ

ભૂ-૧લોગણ. પરસ્મૈપદ (આજ્ઞાર્થ ઉજો
પુરુષ એકવચન) (ક્રિયાપદ અધ્યાહાર છે)
નમસ્-અવ્યય.

અર્હત્-પુંલિંગ.
(ચતુર્થી એકવચન)
વીરનાથ-પુંલિંગ.
(ચતુર્થી એકવચન)
શ્રીમત્-પુંલિંગ
(ચતુર્થી એકવચન)
સનાથ-પુંલિંગ.
(ચતુર્થી એકવચન)
*શ્રી-સ્ત્રીલિંગ
(તૃતીયા એકવચન)
*મરાલ-પુંલિંગ
(ચતુર્થી એકવચન)

ખંડાન્વય

→ ભવતુ
→ કિમ્ ભવતુ
→ નમઃ ભવતુ
→ કસ્મૈ નમઃ ભવતુ
→ અર્હતે નમઃ ભવતુ
→ કથંભૂતાય
→ વીરનાથાય નમઃ ભવતુ
→ પુનઃ કથંભૂતાય વીરનાથાય
→ શ્રીમતે વીરનાથાય
→ પુનઃ કથંભૂતાય વીરનાથાય
→ સનાથાય વીરનાથાય
→ કયા સનાથાય વીરનાથાય
→ અદ્ભૂતશ્રિયા સનાથાય વીરનાથાય
→ પુનઃ કથંભૂતાય વીરનાથાય
→ મહાનન્દસરોરાજમરાલાય વીરનાથાય

દંડાન્વય :- મહાનન્દસરોજમરાલાય, અદ્ભૂતશ્રિયા સનાથાય ।

શ્રીમતે વીરનાથાય અર્હતે નમઃ (ભવતુ) ।

અર્થ :- મહાઆનન્દરૂપી સરોવરમાં રાજહંસ સમાન અને અદ્ભૂત લક્ષ્મી વડે
યુક્ત શોભાવાળા, પૂજ્ય એવા શ્રી વીરભગવાનને નમસ્કાર થાઓ.

સમાસવિગ્રહ :- (૧) મહાનન્દસરોરાજમરાલાય-

મહાંશ્વાસૌ આનન્દશ્ચ ઇતિ મહાનન્દઃ (વિશેષણ પૂર્વપદ કર્મધારય)

મહાનન્દઃ એવ સરઃ ઇતિ મહાનન્દસરઃ (અવધારણ પૂર્વપદ કર્મધારય)

રાજા ચાસૌ મરાલશ્ચ અથવા મરાલેષુ રાજા ઇવ ઇતિ રાજમરાલઃ

(વિશેષણ પૂર્વપદ કર્મધારય)

મહાનન્દસરસિ રાજમરાલઃ ઇવ ઇતિ મહાનન્દસરોરાજમરાલઃ

(ઉપમાન ઉત્તરપદ કર્મધારય)

તસ્મૈ ઇતિ મહાનન્દસરોરાજમરાલાય ।

(२) अद्भूतश्रिया-अद्भूता चासौ श्रीः इति अद्भूत श्रीः
(विशेषण पूर्वपद कर्मधारय)

तया - अद्भूतश्रिया ।

(३) श्रीमते - श्रीः अस्ति अस्य इति श्रीमान् (तद्धित)

तस्मै - श्रीमते ।

(४) वीरनाथाय - वीरः नाम यस्य सः इति वीरनामा (अङ्गुलीलिङ्)

वीरनामा चासौ नाथश्च इति वीरनाथः (मध्यम पदलोपी कर्मधारय)

तस्मै वीरनाथाय ।

॥

श्री वीरजिन स्तुति

भूणश्लोक :- कृतापराधेऽपि जने, कृपामन्थरतारयोः ।
ईषद्बाष्पाद्रयोर्भद्रं, श्री वीरजिन नेत्रयोः ॥२७॥

पदस्थे

भंडान्वय

भू-१लोगण. परस्मैपद. (आज्ञार्थ त्रीजो

पुरुष ऐकवचन) (क्रियापद अध्याहार)

भद्र-नपुंसकलिङ्ग

(द्वितीया ऐकवचन)

नेत्र-नपुंसकलिङ्ग

(षष्ठी द्विवचन)

अर्द्र-नपुंसकलिङ्ग

(षष्ठी द्विवचन)

तार-नपुंसक

(षष्ठी द्विवचन)

जन-पुंलिङ्ग

(सप्तमी ऐकवचन)

अपराध-पुंलिङ्ग

(सप्तमी ऐकवचन)

(अप + राध् + अ)

भवतु

किम् भवतु

भद्रं भवतु

कयोः भद्रः भवतु

श्रीवीरजिननेत्रयोः भद्रं भवतु

कथंभूतयोः श्रीवीरजिननेत्रयोः

ईषद्बाष्पाद्रयोः श्रीवीरजिननेत्रयोः

पुनः कथं भूतयोः श्रीवीरजिननेत्रयोः

कृपामन्थरतारयोः श्रीवीरजिननेत्रयोः

कस्मिन् कृपामन्थरतारयोः

जने कृपामन्थरतारयोः

कथंभूतेऽपि जने कृपामन्थरतारयोः

कृतापराधेऽपि जने कृपामन्थरतारयोः

દંડાન્વય :- કૃતાપરાધેઽપિ જને કૃપામન્થરતારયોઃ ।

ઈષદ્વાષ્પાર્દ્રયોઃ શ્રીવીરજિનનેત્રયોઃ ભદ્રં (ભવતુ) ।

અર્થ :- ક્યો છે અપરાધ જેણે એવા મનુષ્ય ઉપર પણ દયાવડે નમેલી કીકીઓવાળા અને જરા અશ્રુથી ભીંજાયેલા શ્રી વીરજિનના બે નેત્રોનું કલ્યાણ થાઓ.

સમાસવિગ્રહ :- (૧) કૃતાપરાધે-કૃતઃ અપરાધઃ યેન સઃ ઇતિ કૃતાપરાધઃ
(સમાનાધિકરણ બહુવ્રીહિ)

તસ્મિન્ કૃતાપરાધે ।

(૨) કૃપામન્થરતારયોઃ - કૃપયા મન્થરે તારે યયોઃ તે ઇતિ કૃપામન્થરતારે
(વ્યધિકરણ બહુવ્રીહિ) તયોઃ કૃપામન્થરતારયોઃ ।

(૩) ઈષદ્વાષ્પાર્દ્રયોઃ - ઈષદ્ વાષ્પાત્ આર્દ્રે ઇતિ ઈષદ્ વાષ્પાર્દ્રે
(પંચમી તત્પુરુષ) તયોઃ ઈષદ્વાષ્પાર્દ્રયોઃ

(૪) શ્રીવીરજિનનેત્રયોઃ - શ્રીઃ અસ્તિ અસ્ય ઇતિ શ્રીમાન્ (તદ્વિત)
શ્રીમાંશ્વાસૌ વીરશ્ચ ઇતિ શ્રી વીરઃ (વિશેષણ પૂર્વપદ કર્મધારય)

શ્રીવીરશ્વાસૌ જિનશ્ચ અથવા શ્રીવીરનામા જિનશ્ચ ઇતિ શ્રી વીરજિનઃ
(વિશેષણ ઉત્તરપદ કર્મધારય)

શ્રીવીરજિનસ્ય નેત્રે ઇતિ શ્રીવીરજિનનેત્રે (ષષ્ઠી તત્પુરુષ)
તયોઃ - શ્રીવીરજિનનેત્રયોઃ ।

卐

શ્રી વીરજિન સ્તુતિ

મૂળશ્લોક:- જયતિ વિજિતાન્યતેજાઃ, સુરાસુરાધીશસેવિતઃ શ્રીમાન્ ।

વિમલસ્ત્રાસવિરહિતસ્ત્રિ-ભુવનચૂડામણિર્ભગવાન્ ॥૨૮॥

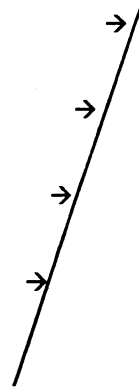
પદચ્છેદ

જિ-૧લોગણ. ૫૨સ્મૃપદ
(વર્તમાનકાળ ઉજોપુરુષ એકવચન)
ભગવત્-પુંલિંગ
(પ્રથમા એકવચન)
શ્રીમત્-પુંલિંગ
(પ્રથમા એકવચન)

બંડાન્વય

જયતિ
કઃ જયતિ
ભગવાન્ જયતિ
કથંભૂતઃ ભગવાન્
શ્રીમાન્ ભગવાન્
પુનઃ કથંભૂતઃ ભગવાન્

°મણિ-પુંલિંગ
(પ્રથમા એકવચન)
°વિરહિત-પુંલિંગ
(પ્રથમા એકવચન)
°સેવિત-પુંલિંગ
(પ્રથમા એકવચન)
°તેજસ્-નપુંસકલિંગ
(પ્રથમા એકવચન)
(સમાસના કારણે પુંલિંગ)

ત્રિભુવનચૂડામણિઃ ભગવાન્
પુનઃ કથંભૂતઃ ભગવાન્
ત્રાસવિરહિતઃ ભગવાન્
પુનઃ કથંભૂતઃ ભગવાન્
સુરાસુરાધીશસેવિતઃ ભગવાન્
પુનઃ કથંભૂતઃ ભગવાન્
વિજિતાન્યતેજાઃ ભગવાન્

દંડાન્યય :- વિજિતાન્યતેજાઃ સુરાસુરાધીશસેવિતઃ ત્રાસવિરહિતઃ ।
ત્રિભુવનચૂડામણિઃ શ્રીમાન્ ભગવાન્ જયતિ ।

અર્થ :- વિશેષ પ્રકારે જીત્યાં છે અન્યનાં તેજ જેણે એવા, દેવ-દાનવોનાં અધીશો (સ્વામીઓ) વડે સેવાયેલા, ત્રાસથી રહિત અને ત્રણે ભુવનનાં મુગટ સમાન, (જ્ઞાનાદિ) લક્ષ્મીવાળા એવા (શ્રીમહાવીરસ્વામી) ભગવાન્ જય પામે છે.

સમાસવિગ્રહ :- (૧) વિજિતાન્યતેજાઃ - વિશેષેણ જિતાનિ ઇતિ વિજિતાનિ ।
(પ્રાદિકર્મધારય)

વિજિતાનિ અન્યેષામ્ તેજાંસિ યેન સઃ ઇતિ વિજિતાન્યતેજાઃ ।

(સમાનાધિકરણ બહુવ્રીહિ)

(૨) સુરાસુરાધીશસેવિતઃ - સુરાશ્ચ અસુરાશ્ચ ઇતિ સુરાસુરઃ

(ઈતરેતર દ્વન્દ્વ)

સુરાસુરાણામ્ અધીશાઃ ઇતિ સુરાસુરાધીશાઃ (૪૫૪ી તત્પુરુષ)

સુરાસુરાધીશૈઃ સેવિતઃ ઇતિ સુરાસુરાધીશસેવિતઃ । (૩૮૩ી તત્પુરુષ)

(૩) ત્રાસવિરહિતઃ - ત્રાસાદ્ વિરહિતઃ ઇતિ (૫૨૫મી તત્પુરુષ)

અથવા ત્રાસેણ વિરહિતઃ ઇતિ ત્રાસવિરહિતઃ । (૩૮૩ી તત્પુરુષ)

(૪) ત્રિભુવનચૂડામણિઃ- ત્રયાણામ્ ભુવનાનામ્ સમાહારઃ ઇતિ ત્રિભુવનમ્
(સમાહાર દ્વિગુ)

ત્રિભુવને ચુડામણિઃ- ઇવ ઇતિ ત્રિભુવનચુડામણિઃ ।

(ઉપમાન ઉત્તરપદ કર્મધારય)

(૫) શ્રીમાન્ - શ્રીઃ અસ્તિ અસ્ય ઇતિ શ્રીમાન્ । (તદ્વિત)

શ્રી વીરજિન સ્તુતિ

મૂળશ્લોક :- વીરઃ સર્વસુરાસુરેન્દ્રમહિતો, વીરં બુધાઃ સંશ્રિતાઃ ।
 વીરેણાભિહતઃ સ્વકર્મનિચયો, વીરાય નિત્યં નમઃ ।
 વીરાત્તીર્થમિદં પ્રવૃત્તમતુલં, વીરસ્ય ઘોરં તપો ।
 વીરે શ્રીધૃતિકીર્તિકાન્તિનિચયઃ શ્રીવીર ! ભદ્રં દિશ ॥૨૧॥

પદચ્છેદ

અસ્-૨જોગણ-પરસ્મૈપદ. (વર્તમાનકાળ
 ત્રીજોપુરુષ એક.) (ક્રિયાપદ અધ્યાહાર છે.)
 વીર-પુંલિંગ
 (પ્રથમા એકવચન)
 મહિત-કર્મણિભૂતકૃદન્ત-પુંલિંગ
 (પ્રથમા એકવચન)
 (મહ + ત)

ખંડાન્વય

(અસ્તિ)

કઃ અસ્તિ

વીરઃ અસ્તિ

કથંભૂતઃ વીરઃ અસ્તિ

સર્વસુરાસુરેન્દ્રમહિતઃ વીરઃ અસ્તિ

દંડાન્વય :- સર્વસુરાસુરેન્દ્ર મહિતઃ વીરઃ અસ્તિ ।

અર્થ :- બધા દેવો અને દાનવોના ઈન્દ્રોથી પૂજાયેલ વીર છે.

સમાસવિગ્રહ :- (૧) સુરાસુરેન્દ્રમહિત -સુરાશ્ચ અસુરાશ્ચ ઇતિ સુરાસુરાઃ

(ઇતરેતરદ્વંદ્વ)

સર્વે ચામી સુરાસુરાશ્ચ ઇતિ સર્વસુરાસુરાઃ (વિશેષણ પૂર્વપદ કર્મધારય)

સર્વસુરાસુરાણામ્ ઇન્દ્રઃ ઇતિ સર્વસુરાસુરેન્દ્રાઃ (ષષ્ઠી તત્પુરુષ)

સર્વસુરાસુરેન્દ્રૈઃ મહિતઃ ઇતિ સર્વસુરાસુરેન્દ્રમહિતઃ । (તૃતીયા તત્પુરુષ)

પદચ્છેદ

સંશ્રિત-કર્મણિ ભૂતકૃદન્ત.પુંલિંગ.(પ્રથમા બહુ.)
 (સમ્ + શ્રિ + ત)
 વીર-પુંલિંગ
 (દ્વિતીયા એકવચન)
 બુધઃ-પુંલિંગ (પ્રથમા બહુવચન)

ખંડાન્વય

સંશ્રિતાઃ

કમ્ સંશ્રિતાઃ

વીરમ્ સંશ્રિતાઃ

કે વીરમ્ સંશ્રિતાઃ

બુધાઃ વીરમ્ સંશ્રિતાઃ

દંડાન્વય :- બુધા: વીરમ્ સંશ્રિતા: ।

અર્થ :- પંડિતો વીરને આશરે (શરણે) ગયેલાં છે.

પદચ્છેદ

અભિહત-કર્મણિ ભૂ.કૃ.(પુંલિંગ પ્ર.એક.)

(અભિ + હન્ + ત)

નિચય-પુંલિંગ (પ્રથમા એકવચન)

(નિ + ચિ + અ)

વીર-પુંલિંગ (તૃતીયા એકવચન)

ખંડાન્વય

અભિહત:

ક: અભિહત:

સ્વકર્મનિચય: અભિહત:

કેન સ્વકર્મનિચય: અભિહત:

વીરેણ સ્વકર્મનિચય: અભિહત:

દંડાન્વય :- વીરેણ સ્વકર્મનિચય: અભિહત: ।

અર્થ :- વીર વડે પોતાના કર્મનો સમૂહ હણાયેલો છે.

સમાસવિગ્રહ :- (૧) સ્વકર્મનિચય: - સ્વસ્ય કર્માણિ इति સ્વકર્મ(૫ષ્ઠી તત્પુરુષ)

સ્વકર્મણામ્ નિચય: इति સ્વકર્મનિચય: । (૫ષ્ઠી તત્પુરુષ)

પદચ્છેદ

નમસ્-અવ્યય.

નિત્ય-ક્રિયા વિશેષણ.

વીર-પુંલિંગ (ચતુર્થી એકવચન)

ખંડાન્વય

નમ:

કથં નમ:

નિત્યં નમ:

કસ્મૈ નિત્યં નમ:

વીરાય નિત્યં નમ:

દંડાન્વય :- વીરાય નિત્યં નમ: ।

અર્થ :- શ્રી વીરને હંમેશા નમસ્કાર થાઓ.

પદચ્છેદ

પ્રવૃત્ત-કર્મણિ ભૂતકૃદન્ત

(નપુંસકલિંગ પ્રથમા એકવચન)

ઇદમ્-સર્વનામ.

(નપુંસકલિંગ પ્રથમા એકવચન)

તીર્થ-નપુંસકલિંગ

(પ્રથમા એકવચન)

વીર-પુંલિંગ. (પંચમી એકવચન)

ખંડાન્વય

પ્રવૃત્તમ્

કિમ્ પ્રવૃત્તમ્

ઇદમ્ પ્રવૃત્તમ્

ઇદમ્ કિમ્ પ્રવૃત્તમ્

ઇદમ્ તીર્થમ્ પ્રવૃત્તમ્

કસ્માત્

વીરાત્

દંડાન્વય :- વીરાત્ ઇદમ્ તીર્થમ્ પ્રવૃત્તમ્ ।

અર્થ :- વીરથી આ તીર્થ પ્રવર્ત્યુ છે.

પદચ્છેદ

અસ્-૨જો ગણા પરસ્મૈપદ.
(વર્તમાનકાળ ત્રીજો પુરુષ એકવચન)
તપસ્-નપુંસકલિંગ
(પ્રથમા એકવચન)
વીર-પુંલિંગ ષષ્ઠી એકવચન
ઘોર-નપુંસકલિંગ
(પ્રથમા એકવચન)
અતુલ-નપુંસકલિંગ. (પ્રથમા એકવચન) →

ખંડાન્વય

અસ્તિ
કિમ્ અસ્તિ
તપઃ અસ્તિ
કસ્ય તપઃ અસ્તિ
વીરસ્ય તપઃ અસ્તિ
કથંભૂતમ્ તપઃ
ઘોરમ્ તપઃ
પુનઃ કથંભૂતમ્ તપઃ
અતુલમ્ તપઃ

દંડાન્વય :- અતુલમ્ ઘોરમ્ વીરસ્ય તપઃ (અસ્તિ) ।

અર્થ :- તુલના ન થાય તેવો અને ઘોર વીરનો તપ છે.

સમાસવિગ્રહ :- ન વિદ્યતે તુલા યસ્ય તદ્ ઇતિ અતુલમ્ । (નઝૂ બહુગ્રીહિ)

પદચ્છેદ

અસ્-૨જો ગણા પરસ્મૈપદ
(વર્તમાનકાળ ત્રીજો પુરુષ એકવચન)
નિચય-પુંલિંગ
(પ્રથમા એકવચન)
વીર-પુંલિંગ 'સમમી એક.' →

ખંડાન્વય

અસ્તિ
કઃ અસ્તિ
શ્રીધૃતિકીર્તિકાન્તિનિચયઃ અસ્તિ
કસ્મિન્ શ્રીધૃતિકીર્તિકાન્તિનિચયઃ અસ્તિ
વીરે શ્રીધૃતિકીર્તિકાન્તિનિચયઃ અસ્તિ

દંડાન્વય :- વીરે શ્રીધૃતિકીર્તિકાન્તિનિચયઃ (અસ્તિ) ।

અર્થ :- વીરમાં લક્ષ્મી, ધીરતા, કીર્તિ અને કાંતિનો સમૂહ છે.

સમાસવિગ્રહ :- (૧) શ્રીધૃતિકીર્તિકાન્તિનિચયઃ-

શ્રીશ્ચ ધૃતિશ્ચ કીર્તિશ્ચ કાન્તિશ્ચ ઇતિ શ્રીધૃતિકીર્તિકાન્તયઃ

(ઈતરેતર દ્વન્દ્વ)

શ્રીધૃતિકીર્તિકાન્તિનામ્ નિચયઃ ઇતિ શ્રીધૃતિકીર્તિકાન્તિનિચયઃ ।

(ષષ્ઠી તત્પુરુષ)

પદચ્છેદ

દિશ-દક્ષે ગણ. પરસ્મૈપદ.
(આજ્ઞાર્થ ૨જો પુરુષ એકવચન)
ભદ્ર-ત્રીલિંગ
(દ્વિતીયા એકવચન)
વીર-સંબોધન. (એકવચન)

દંડાન્વય :- શ્રી વીર ! ભદ્રં દિશ ।

અર્થ :- હે વીર ! કલ્યાણને દેખાડો. (બતાવો)

આ આખા શ્લોકનો દંડાન્વય તથા અર્થ આ પ્રમાણે છે.

દંડાન્વય :- સર્વસુરાસુરેન્દ્રમહિતઃ વીરઃ અસ્તિ । બુધાઃ વીરમ્ સંશ્રિતાઃ । વીરેણ
સ્વકર્મનિચયઃ અભિહતઃ । વીરાય નિત્યં નમઃ । વીરાત્ ઇદમ્ તીર્થમ્ પ્રવૃત્તમ્ ।
અતુલમ્ ઘોરમ્ વીરસ્ય તપઃ (અસ્તિ) । વીરે શ્રીધૃતિકીર્તિકાન્તિનિચયઃ
(અસ્તિ) । શ્રી વીર ! ભદ્રં દિશ ।

અર્થ :- બધા દેવો અને દાનવોના ઈન્દ્રોથી પૂજાયેલ વીર છે. પંડિતો વીરને આશરે
(શરણે) ગયેલાં છે. વીર વડે પોતાના કર્મનો સમૂહ હણાયેલો છે. શ્રી વીરને હંમેશા
નમસ્કાર થાઓ. વીરથી આ તીર્થ પ્રવર્ત્યું છે. તુલના ન થાય એવો ઘોર વીરનો તપ
છે. વીરમાં લક્ષ્મી, ધીરતા, કીર્તિ અને કાંતિનો સમૂહ છે. હે વીર કલ્યાણને દેખાડો.

❧

શ્રી જિનેશ્વરદેવોનાં ભવનોની સ્તુતિ

ભૂજશ્લોક :- અવનિતલગતાનાં, કૃત્રિમાકૃત્રિમાનાં,
વરભવનગતાનાં, દિવ્યવૈમાનિકાનાં ।
ઇહ મનુજકૃતાનાં, દેવરાજાર્ચિતાનાં,
જિનવરભવનાનાં, ભાવતોઽહં નમામિ ॥૩૦॥

પદચ્છેદ

નમ્-૧લો ગણ. પરસ્મૈપદ.
(વર્તમાનકાળ પહેલો પુરુષ એકવચન)
ભાવ+તસ્-અવ્યય.
અસ્મદ્-સર્વનામ. પુંલિંગ.
(પ્રથમા એકવચન)

ખંડાન્વય

નમામિ
કથં નમામિ
ભાવતઃ નમામિ
કઃ ભાવતઃ નમામિ
અહમ્ ભાવતઃ નમામિ
કેષામ્ અહમ્ ભાવતઃ નમામિ

°ભવન-નપુંસકલિંગ. (ષષ્ઠી બહુવચન)	→	જિનવરભવનાનામ્ અહમ્ ભાવતઃ નમામિ કથંભૂતાનામ્ જિનવરભવનાનામ્
°અર્ચિત-નપુંસકલિંગ. (ષષ્ઠી બહુવચન)	→	દેવરાજાર્ચિતાનામ્ જિનવરભવનાનામ્
°કૃત-નપુંસકલિંગ (ષષ્ઠી બહુવચન)	→	પુનઃ ઇહ મનુજકૃતાનામ્ જિનવરભવનાનામ્
°વૈમાનિક-પુંલ્લિંગ. (ષ.બહુ.) → (સમાસના કારણે નપુંસકલિંગ)	→	પુનઃ દિવ્યવૈમાનિકાનામ્ જિનવરભવનાનામ્
°ગત-નપુંસકલિંગ. (ષષ્ઠી બહુવચન)	→	પુનઃ વરભવનગતાનામ્ જિનવરભવનાનામ્
°અકૃત્રિમ- નપુંસકલિંગ. (ષષ્ઠી બહુવચન)	→	પુનઃ કૃત્રિમાકૃત્રિમાનામ્ જિનવરભવનાનામ્
°ગત-નપુંસકલિંગ. (ષષ્ઠી બહુવચન)	→	પુનઃ અવનિતલગતાનામ્ જિનવરભવનાનામ્

દંડાન્યય :- અવનિતલગતાનામ્, કૃત્રિમાકૃત્રિમાનામ્, વરભવનગતાનામ્
દિવ્યવૈમાનિકાનામ્, ઇહમનુજકૃતાનામ્, દેવરાજાર્ચિતાનામ્, જિનવર
ભવનાનામ્ અહમ્ ભાવતઃ નમામિ ।

અર્થ :- પૃથ્વીતલ ઉપર રહેલા, અશાશ્વતા અને શાશ્વતા, શ્રેષ્ઠભવનોમાં રહેલાં,
દિવ્યવિમાનોમાં રહેલાં, મનુષ્યો દ્વારા નિર્માણ કરાયેલા અને (દેવો અને રાજા વડે
અથવા) ઈન્દ્રો વડે પૂજાયેલાં એવા જિનેશ્વર દેવોનાં ભવનોને હું ભાવથી નમું છું.

સમાસવિગ્રહ :- (૧) અવનિતલગતાનામ્ - અવન્યાઃ તલઃ ઇતિ અવનિતલઃ
(ષષ્ઠી તત્પુરુષ))

અવનિતલે ગતાનિ ઇતિ અવનિતલગતાનિ (સમઘી તત્પુરુષ)

તેષામ્ ઇતિ અવનિતલગતાનામ્ ।

(૨) કૃત્રિમાકૃત્રિમાનામ્ - કૃત્રિમાનિ ચ અકૃત્રિમાનિ ચ ઇતિ કૃત્રિમાકૃત્રિમાનિ
(ઈતરેતર દ્વન્દ્વ)

તેષામ્ કૃત્રિમાકૃત્રિમાનામ્ ।

(૩) વરભવનગતાનામ્ - વરાણિ ચામૂનિ ભવનાનિ ચ ઇતિ વરભવનાનિ-
(વિશેષણ પૂર્વપદ કર્મધારય)

વરભવનેષુ ગતાનિ ઇતિ વરભવનગતાનિ

(સપ્તમી તત્પુરુષ)

તેષામ્ - વરભવનગતાનામ્ ।

(૪) દિવ્યવૈમાનિકાનામ્ - દિવ્યાનિ ચામૂનિ વૈમાનિકાનિ ચ ઇતિ દિવ્ય-

વૈમાનિકાનિ તેષાં દિવ્યવૈમાનિકાનાં (વિશેષણ પૂર્વપદ કર્મધારય)

(૫) મનુજકૃતાનામ્ - મનુજૈઃ કૃતાનિ ઇતિ મનુજકૃતાનિ (તૃતીયા તત્પુરુષ)

તેષામ્ - મનુજકૃતાનામ્ ।

(૬) દેવરાજાર્ચિતાનામ્ - દેવાશ્ચ રાજાનશ્ચ ઇતિ દેવરાજાનઃ (ઈતરેતર દ્વન્દ્વ)

અથવા દેવાનામ્ રાજાનઃ ઇતિ દેવરાજાઃ

(૫ષ્ઠી તત્પુરુષ)

દેવરાજભિઃ । દેવરાજૈઃ વા અર્ચિતાનિ ઇતિ દેવરાજાર્ચિતાનિ (તૃતીયા તત્પુ.)

તેષામ્ - દેવરાજાર્ચિતાનામ્ ।

(૭) જિનવરભવનાનામ્ - જિનવરાણાં ભવનાનિ ઇતિ જિનવરભવનાનિ (૫ષ્ઠી તત્પુ.)

તેષામ્ - જિનવરભવનાનામ્ ।

卐

શ્રી વીરજિન સ્તુતિ

મૂળશ્લોક :-

સર્વેષાં વેધસામાદ્ય-માદિમં પરમેષ્ઠિનામ્ ।

દેવાધિદેવં સર્વજ્ઞં, શ્રીવીરં પ્રણિદધ્મહે ॥૩૧॥

પદચ્છેદ

પ્ર+નિ+ધા-ઉજો ગણ આત્મને પદ.

(વર્તમાનકાળ ૧લો પુરુષ બહુવચન)

વીર-પુંલિંગ.

(દ્વિતીયા એકવચન)

સર્વજ્ઞ-પુંલિંગ

(દ્વિતીયા એકવચન)

દેવ-પુંલિંગ

(દ્વિતીયા એકવચન)

આદિમ-પુંલિંગ

(દ્વિતીયા એકવચન)

ખંડાન્વય

પ્રણિદધ્મહે

કમ્ પ્રણિદધ્મહે

વીરમ્ પ્રણિદધ્મહે

કથંભૂતમ્ વીરમ્

સર્વજ્ઞમ્ વીરમ્

પુનઃકથંભૂતમ્ વીરમ્

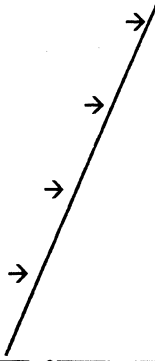
દેવાધિદેવમ્ વીરમ્

પુનઃકથંભૂતમ્ વીરમ્

આદિમમ્ વીરમ્

કેષામ્ આદિમમ્

પરમેષ્ઠિનામ્-પુંલિંગ
(૫ષ્ઠી બહુવચન)
આદ્ય-પુંલિંગ.
(દ્વિતીયા એકવચન)
વેધસ્-પુંલિંગ
(૫ષ્ઠી બહુવચન)
સર્વ-સર્વનામ.
(૫ષ્ઠી બહુવચન)

પરમેષ્ઠિનામ્ આદિમમ્
પુનઃકથંભૂતમ્ વીરમ્
આદ્યમ્ વીરમ્
કેષામ્ આદ્યમ્
વેધસામ્ આદ્યમ્
પુનઃ કેષામ્ વેધસામ્ આદ્યમ્
સર્વેષામ્ વેધસામ્ આદ્યમ્

દંડાન્યય :- સર્વેષામ્ વેધસામ્ આદ્યમ્, પરમેષ્ઠિનામ્ આદિમમ્, દેવાધિદેવમ્,
સર્વજ્ઞમ્ શ્રીવીરમ્ પ્રણિદધ્મહે ।

અર્થ :- બધા જ્ઞાનીઓમાં મુખ્ય, પરમેષ્ઠીઓમાં પ્રથમ, દેવોનાં પણ દેવ અને
સર્વજ્ઞ એવા શ્રી વીરનું અમે ધ્યાન કરીએ છીએ.

સમાસવિગ્રહ :- (૧) દેવાધિદેવમ્ - દેવાનામ્ અધિદેવઃ ઇતિ દેવાધિદેવઃ
(૫ષ્ઠી તત્પુરુષ) તમ્ દેવાધિદેવમ્

(૨) સર્વજ્ઞમ્ - સર્વ જાનાતિ ઇતિ સર્વજ્ઞઃ (ઉપપદ)

તમ્ - સર્વજ્ઞમ્ ।-

(૩) પરમેષ્ઠિનામ્ - પરમે તિષ્ઠન્તિ ઇતિ પરમેષ્ઠિનઃ (ઉપપદ)

તેષામ્ - પરમેષ્ઠિનામ્ ।

❧

શ્રી વીતરાગ સ્વરૂપ દર્શિકા જિનસ્તુતિ

મૂળશ્લોક:- દેવોનેકભવાર્જિતોર્જિતમહા-પાપપ્રદીપાનલો ।

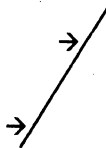
દેવઃ સિદ્ધિવધૂવિશાલહૃદયા-લઙ્કારહારોપમઃ ॥

દેવોષ્ટાદશદોષસિન્ધુરઘટા-નિર્ભેદપશ્ચાનનો ।

ભવ્યાનાં વિદધાતુ વાઙ્મિતફલં શ્રીવીતરાગો જિનઃ ॥૩૨॥

પદચ્છેદ

વિ+ધા-ઉજો ગણ. પરસ્મૈપદ
(આજ્ઞાર્થ-ઉજોપુરુષ એકવચન)
°ફલ-નપુંસકલિંગ.

ખંડાન્યય

વિદધાતુ
કિમ્ વિદધાતુ
વાઙ્મિતફલમ્ વિદધાતુ

(દ્વિતીયા એકવચન)		કેષામ્ વાઙ્મિતફલમ્ વિદધાતુ
ભવ્ય-પુંલિંગ	→	ભવ્યાનામ્ વાઙ્મિતફલમ્ વિદધાતુ
(પૃષ્ઠી બહુવચન)		કઃ ભવ્યાનામ્ વાઙ્મિતફલમ્ વિદધાતુ
જિન-પુંલિંગ	→	જિનઃ ભવ્યાનામ્ વાઙ્મિતફલમ્ વિદધાતુ
(પ્રથમા એકવચન)		કઃ જિનઃ
શ્રીવીતરાગ-પુંલિંગ (પ્ર.એક.)	→	શ્રીવીતરાગઃ જિનઃ
(વિ+ઇત+રાગ)(પ્ર.એક.)	→	કથંભૂતઃ શ્રીવીતરાગઃ જિનઃ
દેવ-પુંલિંગ	→	દેવઃ શ્રીવીતરાગઃ જિનઃ
(પ્રથમા એકવચન)		પુનઃ કથંભૂતઃ દેવઃ
°પચ્છાનન-પુંલિંગ	→	અષ્ટાદશદોષસિન્ધુરઘટાનિર્ભેદપચ્છાનનઃ દેવઃ
(પ્રથમા એકવચન)		પુનઃ કથં ભૂતઃ દેવઃ
°ઉપમા-સ્ત્રીલિંગ(પ્ર.એક.)	→	સિદ્ધિવધૂવિશાલહૃદયાલઙ્કારહારોપમઃ દેવઃ
(સમાસના કારણે પુંલિંગ)		પુનઃ કથં ભૂતઃ દેવઃ
°અનલ-પુંલિંગ	→	અનેકભવાર્જિતોર્જિતમહાપાપપ્રદીપાનલઃ દેવઃ
(પ્રથમા એકવચન)		

દંડાન્વયઃ :- અનેક ભવાર્જિતોર્જિતમહાપાપપ્રદીપાનલઃ દેવઃ, સિદ્ધિવધૂવિશાલ-
હૃદયાલઙ્કારહારોપમઃ દેવઃ, અષ્ટાદશદોષસિન્ધુરઘટાનિર્ભેદપચ્છાનનો દેવઃ
શ્રીવીતરાગઃ જિનઃ ભવ્યાનામ્ વાઙ્મિતફલમ્ વિદધાતુ ।

અર્થ :- અનેક ભવમાં ઉપાર્જન કરેલા ઘણા મોટા પાપોને પ્રકર્ષે બાળવાને
માટે અગ્નિ સમાન જે દેવ છે. મોક્ષલક્ષ્મીના વિશાળ હૃદયમાં અલંકારને
માટે હારની ઉપમાવાળા જે દેવ છે, અઢાર દોષરૂપ હાથીઓના સમુદાયને
ભેદવા માટે કેસરીસિંહ સમાન જે દેવ છે-એવા શ્રીવીતરાગ ભગવાન
ભવ્યજીવોને ઈચ્છિત ફળ આપો.

સમાસવિગ્રહ :- (૧) અનેકભવાર્જિતોર્જિતમહાપાપપ્રદીપાનલઃ:-

ન એકે इति અનેકે (નઞ્ તત્પુરુષ.)

महान्ति च तानि पापानि च इति महापापानि

(વિશેષણ પૂર્વપદ કર્મધારય)

ऊर्जितानि च तानि महापापानि च इति ऊर्जितमहापापानि

(विशेषण पूर्वपद कर्मधारय).

अनेकभवैः अर्जितानि इति अनेकभवार्जितानि (तृतीया तत्पुरुष).

अनेकभवार्जितानि च तानि ऊर्जितमहापापानि च इति

अनेकभवार्जितोर्जितमहापापानि (विशेषण पूर्वपद कर्मधारय)

अनेकभवार्जितोर्जितमहापापानां प्रदीपः इति

अनेकभवार्जितोर्जितमहापापप्रदीपः (षष्ठी तत्पुरुष)

अनेकभवार्जितोर्जितमहापापप्रदीपाय अनलः इव इति

अनेकभवार्जितोर्जितमहापापप्रदीपानलः । (उपमान उत्तरपद कर्मधारय).

(२) सिद्धिवधूविशालहृदयालङ्कारहारोपमः-

सिद्धिः एव वधूः इति सिद्धिवधूः (अवधारण पूर्वपद कर्मधारय).

विशालम् च तद् हृदयम् च इति विशालहृदयम्

(विशेषण पूर्वपद कर्मधारय)

सिद्धिवध्वाः विशालहृदयम् इति सिद्धिवधूविशालहृदयम् (षष्ठी तत्पुरुष)

सिद्धिवधूविशालहृदयस्य अलङ्कारः इति सिद्धिवधूविशालहृदयालङ्कारः

(षष्ठी तत्पुरुष)

सिद्धिवधूविशालहृदयालङ्काराय हारस्य उपमा यस्य सः इति

सिद्धिवधूविशालहृदयालङ्कारहारोपमः । (व्यधिकरण बहुव्रीहि).

(३) अष्टादशदोषसिन्धुरघटा - अष्टाधिका दश इति अष्टादश

अष्टादश चामी दोषाश्च इति अष्टादशदोषाः (विशेषण पूर्वपद कर्मधारय)

अष्टादशदोषाः एव सिन्धुरघटाः इति अष्टादशदोषसिन्धुरघटाः

(अवधारण पूर्वपद कर्मधारय)

सिन्धुराणाम् घटाः इति सिन्धुरघटाः (षष्ठी तत्पुरुष)

अष्टादशदोषसिन्धुरघटानाम् निर्भेदः इति अष्टादशदोषसिन्धुरघटानिर्भेदः

(षष्ठी तत्पुरुष)

अष्टादशदोषसिन्धुरघटानिर्भेदाय पञ्चाननः इव इति अष्टादशदोषसिन्धुर

घटानिर्भेदपञ्चाननः । (उपमान उत्तरपद कर्मधारय)

(४) श्रीवीतरागः - वीतः रागः यस्मात् सः इति वीतरागः

(प्रादि बहुव्रीहि)

(૫) વાઙ્છિતફલમ્ - વાઙ્છિતમ્ ચ તત્ ફલઞ્ચ ઇતિ વાઙ્છિતફલમ્ ।
(વિશેષણ પૂર્વપદ કર્મધારય)

卐

તીર્થ વંદના

ચ્ચાતોષ્ટાપદપર્વતો ગજપદઃ સમ્મેતશૈલાભિધઃ,
શ્રીમાન્ રૈવતકઃ પ્રસિદ્ધમહિમા, શત્રુઙ્ગયો મણ્ડપઃ ।
વૈભારઃ કનકાચલોઽર્બુદગિરિઃ, શ્રીચિત્રકૂટાદયઃ,
તત્ર શ્રીઋષભાદયો જિનવરાઃ, કુર્વન્તુ વો મદ્ગલમ્ ॥૩૩॥

પદચ્છેદ	ખંડાન્વય [A]
અસ્-રજોગણ. પરસ્મૈ.(વર્ત. ૩જો પુ.એક)	(અસ્તિ)
(ક્રિયાપદ અધ્યાહાર છે.)	કઃ અસ્તિ
°પર્વત-પુંલિંગ	ચ્ચાતોષ્ટાપદપર્વતઃ અસ્તિ
(પ્રથમા એકવચન)	પુનઃ કઃ (અસ્તિ)
ગજપદ-પુંલિંગ	ગજપદઃ
(પ્રથમા એકવચન)	પુનઃ કઃ
°અભિધ-પુંલિંગ	સમ્મેતશૈલાભિધઃ
(પ્રથમા એકવચન)	પુનઃ કઃ
રૈવતક-પુંલિંગ	રૈવતકઃ
(પ્રથમા એકવચન)	કથંભૂતઃ રૈવતકઃ
શ્રીમત્-પુંલિંગ	શ્રીમાન્ રૈવતકઃ
(પ્રથમા એકવચન)	પુનઃ કઃ
શત્રુઙ્ગય-પુંલિંગ	શત્રુઙ્ગયઃ
(પ્રથમા એકવચન)	કથંભૂતઃ શત્રુઙ્ગયઃ
°મહિમન્-પુંલિંગ	પ્રસિદ્ધમહિમા શત્રુઙ્ગયઃ
(પ્રથમા એકવચન)	પુનઃ કઃ
મણ્ડપ-પુંલિંગ	મણ્ડપઃ
(પ્રથમા એકવચન)	પુનઃ કઃ

વૈભાર-પુંલિંગ	→	વૈભાર:
(પ્રથમા એકવચન)		પુનઃ કઃ
કનકાચલ-પુંલિંગ	→	કનકાચલઃ
(પ્રથમા એકવચન)		પુનઃ કઃ
°ગિરિ-પુંલિંગ	→	અર્બુદગિરિઃ
(પ્રથમા એકવચન)		
અસ્-બીજોગણ. પરસ્મૈ. (વર્ત. ૩જો પુ. બહુ)	→	(સન્તિ) [B]
(ક્રિયાપદ અધ્યાહાર છે)		કે સન્તિ
°આદિ-પુંલિંગ (પ્રથમા એકવચન)	→	ચિત્રકૂટાદયઃ
કૂ-૮મોગણ પરસ્મૈ.	→	કુર્વન્તુ [C]
(આજ્ઞાર્થ ત્રીજોપુરુષ બહુવચન)		કિમ્ કુર્વન્તુ
મઙ્ગલ-નપુંસકલિંગ	→	મઙ્ગલમ્ કુર્વન્તુ
(દ્વિતીયા એકવચન)		કેષામ્ મઙ્ગલમ્ કુર્વન્તુ
યુષ્મદ્-સર્વનામ પુંલિંગ	→	વઃ મઙ્ગલમ્ કુર્વન્તુ
(૫ઠી બહુવચન-વિકલ્પે)		કે વઃ મઙ્ગલમ્ કુર્વન્તુ
જિનવર-પુંલિંગ	→	જિનવરાઃ વઃ મઙ્ગલમ્ કુર્વન્તુ
(પ્રથમા બહુવચન)		કે જિનવરાઃ
આદિ-પુંલિંગ	→	શ્રીઋષભાદયઃ જિનવરાઃ
(પ્રથમા બહુવચન)		કુત્ર શ્રીઋષભાદયઃ જિનવરાઃ
તત્ર-અવ્યય.	→	તત્ર શ્રી ઋષભાદયઃ જિનવરાઃ
(સમ્મતી વિભક્તિના અર્થમાં)		

દંડાન્વય :- ધ્યાતોઽષ્ટાપદપર્વતઃ, ગજપદઃ, સમ્મેતશૈલાભિધઃ, શ્રીમાન્ રૈવતકઃ, પ્રસિદ્ધમહિમા શત્રુઞ્જયઃ, મણ્ડપઃ, વૈભારઃ, કનકાચલઃ, અર્બુદગિરિઃ (અસ્તિ), ચિત્રકૂટાદયઃ (સન્તિ), તત્ર શ્રી ઋષભાદયઃ જિનવરાઃ વઃ મઙ્ગલમ્ કુર્વન્તુ।

અર્થ :- પ્રસિદ્ધ એવો અષ્ટાપદ પર્વત, ગજપદ પર્વત, સમ્મેતશિખર, શોભાવાળો ગિરનારપર્વત, પ્રસિદ્ધ મહિમાવાળો શત્રુઞ્જયગિરિ, માંડવગઢ, વૈભારગિરિ, કનકાચલ તથા શ્રીચિત્રકૂટ આદિ તીર્થોમાં રહેલા શ્રી ઋષભદેવ વગેરે જિનવરો તમારું કલ્યાણ કરો.

સમાસવિગ્રહ :- (૧) અષ્ટાપદપર્વતઃ -અષ્ટૌ પદાઃ યસ્મિન્ સઃ ઇતિ અષ્ટાપદઃ
(બહુવ્રીહિ)

અષ્ટાપદનામા પર્વતઃ અષ્ટાપદપર્વતઃ । (મધ્યમપદલોપી)

(૨) સમ્મેતશૈલઃ અભિધા યસ્ય સઃ ઇતિ સમ્મેતશૈલાભિધઃ । (બહુવ્રીહિ)

(૩) પ્રસિદ્ધઃ મહિમા યસ્ય સઃ ઇતિ પ્રસિદ્ધમહિમા । (બહુવ્રીહિ)

(૪) કનકનામા અચલઃ ઇતિ કનકાચલઃ (મધ્યમપદલોપી)

卐

“અન્યોપકારકારણં ધર્માય મહીયસે ભવતીતિ ।

અધિગતપરમાર્થાનામવિવાદો વાદિનામત્ર ॥”

-અન્યને ઉપકાર કરવો તે મોટા ધર્મ માટે
થાય છે. તે બાબતમાં જ્ઞાનીઓનો વિવાદ નથી.

પરોપકારઃ સતતં વિધેયઃ

સ્વશક્તિતો હ્યુત્તમનીતિરેષા ।

ન સ્વોપકારાચ્ચ ભિદ્યતે તત્,

તં કુર્વતૈતદ્ દ્વિતયં કૃતં સ્યાત્ ॥

સ્વ-શક્તિ મુજબ સતત પરોપકાર કરવો, તે
ઉચિત પુરુષોની નીતિ છે. પરોપકાર અને
સ્વોપકારમાં ભેદ નથી. પરોપકાર કરતાં સ્વોપકાર
થઈ જાય છે.

श्री भक्तामरस्तोत्र काव्यम्

पूज्यपाद् आचार्यदेव श्रीमद्
विजयमानतुंगसूरीश्वरजी महाराजा

જિનેશ્વરના ચરણની વંદના

ભક્તામર-પ્રણત-મૌલિ-મણિ-પ્રભાણા-
 મુદ્ધોતકં-દલિત-પાપ-તમો-વિતાનમ્ ।
 સમ્યક્ પ્રણમ્ય જિનપાદયુગંયુગાદા-
 વાલંબનં ભવજલે પતતાં જનાનામ્ ॥ ૧ ॥

પદચ્છેદ	ખંડાન્વય
પ્ર+નમ્-સંબંધક ભૂતકૃદન્ત (ય પ્રત્યય)	→ પ્રણમ્ય
સમ્યક્-અવ્યય	→ કથં પ્રણમ્ય
°યુગ-પુંલ્લિંગ. (દ્વિતીયા એકવચન)	→ સમ્યક્
(યુજ્+અ)	→ કિમ્ સમ્યક્
યુગાદિ-પુંલ્લિંગ (સપ્તમી એકવચન)	→ જિનપાદયુગમ્
આલંબન-નપું. (દ્વિતીયા એક વચન)	→ કદા
(આ+લમ્બ્+અન)	→ યુગાદૌ
જન-પુંલ્લિંગ (૫ષ્ઠી બહુવચન)	→ પુનઃ કથમ્ ભૂતમ્
(જન્+અ)	→ આલંબનમ્
પતત્-વર્તમાન કૃદન્ત પુંલ્લિંગ	→ કેષામ્ આલંબનમ્
(૫ષ્ઠી બહુવચન) (પત્+અત્)	→ જનાનામ્
°જલ-નપુંસકલિંગ (સપ્તમી એકવચન)	→ કિમ્ કુર્વતામ્
°વિતાન-નપુંસકલિંગ (દ્વિતીયા એકવચન)	→ પતતામ્
(વિ+તન્+અ)	→ કસ્મિન્
	→ ભવજલે
	→ પુનઃ કથમ્ ભૂતમ્
	→ દલિતપાપતમોવિતાનમ્
	→ પુનઃ કથમ્ ભૂતમ્

उद्योतक-नपुंसकलिङ्ग (द्वितीया એકવચન) →
(उद्+द्योत्+अक)

उद्योतकम्
केषाम्

प्रभा-स्त्रीलिङ्ग (षष्ठी બહુવચન)

→

भक्तामरप्रणतमौलिमणिप्रभाणाम्

ટંડાન્યય :- भक्तामरप्रणतमौलिमणिप्रभाणाम्, उद्योतकम्, दलितपापतमोवितानम्।
भवजले पतताम् जनानाम् आलंबनम्, युगादौ (भूतं) जिनपादयुगम् सम्यक्
प्रणम्य ।

સમાસ :- ૧ ભક્તાશ્ચ તે અમરાઃ ચ ઇતિ ભક્તામરાઃ (વિશેષણ પૂ. ક.)
પ્રણતાશ્ચ તે મૌલયશ્ચ ઇતિ પ્રણતમૌલયઃ (વિ. પૂ. ક.) ।

ભક્તામરાણામ્ પ્રણતમૌલયઃ ઇતિ ભક્તામરપ્રણતમૌલયઃ (ષ.ત.)
ભક્તામરપ્રણતમૌલિષુ સ્થિતાઃ ઇતિ ભક્તામરપ્રણતમૌલિસ્થિતાઃ [સ.ત.]
ભક્તામરપ્રણતમૌલિસ્થિતાશ્ચ તે મણય શ્ચ ઇતિ ભક્તામર.....મણયઃ [વિ.પૂ.ક.]
ભક્તામરપ્રણતમૌલિમણીનામ્ પ્રભાઃ ઇતિ ભક્તામર.... પ્રભા [ષ.ત.] તાસામ્ ઇતિ
ભક્તામરપ્રણતમૌલિમણિપ્રભાણામ્ ।

૨ પાપાનિ એવ તમાંસિ ઇતિ પાપતમાંસિ (અવધારણ. પૂ.ક.) તમસામ્ વિતાનમ્
ઇતિ તમોવિતાનમ્ -(ષ.ત.) દલિતમ્ પાપતમોવિતાનં યેન તદ્ =
દલિતપાપતમોવિતાનં (સમા. બહુગ્રીહિ).

૩. ભવઃ એવ જલમ્ ઇતિ ભવજલં (અવધારણ.) તસ્મિન્ ઇતિ ભવજલે ।

૪. યુગસ્ય આદિઃ ઇતિ યુગાદિ (ષ.ત.) તસ્મિન્ ઇતિ યુગાદૌ ।

૫. જિનસ્ય પાદૌ ઇતિ જિનપાદૌ (ષષ્ઠી તત્પુરુષ) જિનપાદયોઃ યુગમ્ ઇતિ
જિનપાદયુગમ્ (ષષ્ઠી તત્પુરુષ) તદ્ ઇતિ જિનપાદયુગમ્ ।

અર્થ :- ભક્ત એવા દેવોનાં નમેલા મુગુટમાં રહેલા મણિની કાંતિને પ્રકાશિત
કરનારા અને દળી નાંખ્યો છે પાપરૂપી અંધકારનો સમૂહ જેણે અને ભવરૂપી
જળમાં પડતા જીવોને (બચાવવામાં) આલંબન ભૂત અને યુગની આદિમાં
(થયેલ) એવા જિનેશ્વરનાં ચરણને સારી રીતે પ્રણામ કરીને (નમીને). (હું
સ્તોત્રદ્વારા સ્તુતિ કરીશ).

પ્રથમ જિનેશ્વરની સ્તવના

ય:સંસ્તુત: સકલવાઙ્મય-તત્ત્વબોધા-

દુદ્ભૂત-બુદ્ધિ-પટુભિ: સુરલોકનાથૈ: ।

સ્તોત્રૈર્જગત્રિતય- ચિત્તહરૈરુદારૈ:,

સ્તોષ્યે કિલાહમપિ તં પ્રથમં જિનેન્દ્રમ્ ॥ ૨ ॥

પદચ્છેદ

ખંડાન્વય

સ્તુ-૨જો ગણ. આત્મનેપદ.

(ભવિષ્યકાળ પહેલો પુરુષ એકવચન)

કિલ-અવ્યય.

અસ્મદ્-સર્વનામ. પુંલિંગ.

(પ્રથમા એકવચન) અપિ અવ્યય

તદ્-સર્વનામ. પુંલિંગ

(દ્વિતીયા એકવચન)

જિનેન્દ્ર-પુંલિંગ.

(દ્વિતીયા એકવચન)

પ્રથમ-પુંલિંગ (દ્વિતીયા એકવચન) →

સમ્+સ્તુ+ત-કર્મણિ ભૂતકૃદન્ત →

યદ્-સર્વ-પુંલિંગ.

(પ્રથમા એકવચન)

સ્તોત્ર-નપુંસકલિંગ.

(તૃતીયા બહુવચન)

ઉદાર- નપુંસકલિંગ.

(તૃતીયા બહુવચન)

હર-નપુંસકલિંગ.

(તૃતીયા બહુવચન)

A- સ્તોષ્યે

કથમ્

કિલ

ક: અપિ

અહમ્ અપિ

કમ્

તમ્

તં કમ્

જિનેન્દ્રમ્

કથં ભૂતમ્

પ્રથમં

B- સંસ્તુત:

ક: સંસ્તુત:

ય: સંસ્તુત:

કૈ: [કરણૈ:]

સ્તોત્રૈ:

કથમ્ ભૂતૈ:

ઉદારૈ:

પુન: કથમ્ ભૂતૈ:

જગત્રિતયચિત્તહરૈ:

કૈ: [કર્તૃભિ:]

નાથ-પુંલિંગ (તૃતીયા બહુવચન)

→

સુરલોકનાથૈઃ

પટુ-(પું. તૃ. બ.)

→

કથં ભૂતૈઃ

ઉદ્ભૂતબુદ્ધિપટુભિઃ

કસ્માત્

બોધ-પુંલિંગ (પંચમી બહુવચન)

→

સકલવાઙ્મયતત્ત્વબોધાત્

દંડાન્યય :- સકલવાઙ્મયતત્ત્વબોધાત્ ઉદ્ભૂત-બુદ્ધિ-પટુભિઃ સુરલોકનાથૈઃ ।

જગત્ત્રિતયચિત્તહરૈઃ ઉદારૈઃ, સ્તોત્રૈઃ યઃ સંસ્તુતઃ તં પ્રથમં જિનેન્દ્રમ્ અહમ્ અપિ કિલ સ્તોષ્યે ।

સમાસ :- ૧. સકલમ્ ચ તદ્ વાઙ્મયમ્ ચ ઇતિ સકલવાઙ્મયમ્ (વિ.પૂ.ક.) સકલવાઙ્મયસ્ય તત્ત્વાનિ ઇતિ સકલવાઙ્મયતત્ત્વાનિ (૫૪ી તત્પુરુષ) સકલ-વાઙ્મયતત્ત્વાનામ્ બોધઃ ઇતિ સકલવાઙ્મયતત્ત્વબોધઃ [ષ.ત.] તસ્માત્ ઇતિ સકલવાઙ્મયતત્ત્વબોધાત્ ।

(૨) ઉદ્ભૂતા ચાસૌ બુદ્ધિશ્ચ ઇતિ ઉદ્ભૂતબુદ્ધિઃ (વિ.પૂ.ક.) ઉદ્ભૂતબુદ્ધ્યા પટવઃ ઇતિ ઉદ્ભૂતબુદ્ધિપટવઃ [તૃ.ત.] તૈઃ ઇતિ ઉદ્ભૂતબુદ્ધિપટુભિઃ ।

(૩) સુરાણામ્ લોકઃ ઇતિ સુરલોકઃ (ષ.ત.) સુરલોકસ્ય નાથાઃ ઇતિ સુર-લોકનાથાઃ (ષ.ત.) તૈઃ ઇતિ સુરલોકનાથૈઃ

(૪) ત્રયઃ અવયવા યસ્ય તદ્ ઇતિ ત્રિતયમ્ (બહુવ્રીહિ) જગતામ્ ત્રિતયમ્ ઇતિ જગત્ત્રિતયમ્ (ષ.ત.) જગત્ત્રિતયસ્ય ચિત્તં ઇતિ જગત્ત્રિતયચિત્તં (ષ.ત.) જગત્ત્રિ-તયચિત્તં હરન્તિ યાનિ તદ્ ઇતિ જગત્ત્રિતયચિત્તહરાણિ । (ઉપપદ) તૈઃ ઇતિ જગત્ત્રિતયચિત્તહરૈઃ ।

(૫) જિનાનામ્ ઇન્દ્રઃ ઇતિ જિનેન્દ્રઃ (ષ.ત.) તમ્ જિનેન્દ્રમ્ ।

અર્થ :- સઘળા શાસ્ત્રોનાં જ્ઞાનથી ઉદ્ભવેલી બુદ્ધિથી કુશળ એવા ઈન્દ્રો વડે જગતનાં ચિત્તને હરનારા અને શ્રેષ્ઠ એવા સ્તોત્રો દ્વારા જે સ્તવાયા છે, તે પ્રથમ જિનેન્દ્રને હું પણ ખરેખર સ્તવીશ.

卐

દેવપૂજિત પરમાત્માની સ્તુતિ

બુદ્ધ્યા વિનાઽપિ વિબુધાર્ચિત-પાદપીઠ !

સ્તોતું સમુદ્યતમતિર્વિગતત્રપોઽહમ્ ।

બાલં વિહાય જલસંસ્થિતમિન્દુબિમ્બ-

મન્યઃ ક ઇચ્છતિ જનઃ સહસા ગ્રહીતુમ્ ॥ ૩ ॥

પદચ્છેદ

ખંડાન્યય

ઇષ્-(ઇચ્છ) ૧ લો ગણ. ૫૨સ્મૈપદ.

(ત્રીજો પુરુષ એકવચન)

કિમ્-સર્વનામ. પુંલિંગ

(પ્રથમા એકવચન)

જન-પુંલિંગ.

(પ્રથમા એકવચન)

અન્ય-સર્વનામ. પુંલિંગ

(પ્રથમા એકવચન)

વિહાય-સંબંધક ભૂતકૃદન્ત

[વિ+હા+(ત્વા)ય]

બાલ-પુંલિંગ

(દ્વિતીયા એકવચન)

ગ્રહીતુમ્-હેત્વર્થ કૃદન્ત

[ગ્રહ+ઇ+તુમ્]

સહસા-અવ્યય

બિંબ-નપુંસકલિંગ

(દ્વિતીયા એકવચન)

સંસ્થિત-પુંલિંગ

(દ્વિતીયા એકવચન)

અસ્-બીજો ગણ ૫૨સ્મૈપદ વર્તમાન કાળ →

(પહેલો પુરુષ એકવચન)

અસ્મદ્-સર્વનામ. પુંલિંગ.

(પ્રથમા એકવચન)

વિગતત્રપ-‘વિધેય વિશેષણ’ (પુંલિંગ →

પ્રથમા એકવચન)

→

→

→

→

→

→

→

→

→

→

→

→

→

A- ઇચ્છતિ

કઃ ઇચ્છતિ

કઃ ઇચ્છતિ

કઃ ઇચ્છતિ

જનઃ ઇચ્છતિ

કથં ભૂતઃ

અન્યઃ

કિમ્ કૃત્વા

વિહાય

કમ્

બાલમ્

કિમ્ કર્તુમ્

ગ્રહીતુમ્

કથમ્

સહસા

કિમ્

ઇન્દુબિંબમ્

કથં ભૂતમ્

જલસંસ્થિતમ્

B(અસ્મિ)

કઃ અસ્મિ

અહમ્ અસ્મિ

કીદૃશઃ

વિગતત્રપઃ

કથં ભૂતઃ

મતિ-શ્રીલિંગ (પ્ર.એક.) [મન્+તિ] →
 (સમાસના કારણે પુંલિંગ થયેલ છે)
 સ્તોતુમ્-હેત્વર્થ કૃદન્ત [સ્તુ+તુમ્] →
 અપિ-અવ્યય →
 વિના-અવ્યય →
 બુદ્ધિ-શ્રીલિંગ →
 (તૃતીયા એકવચન)
 પીઠ!-પુંલિંગ (સંબોધન) →

સમુદ્યતમતિઃ
 કિમ્ કર્તુમ્
 સ્તોતુમ્
 કથં
 અપિ
 પુનઃ કથમ્
 વિના
 કયા
 બુદ્ધ્યા
 કિમ્ સંબોધને
 વિબુધાર્ચિતપાદપીઠ !

દંડાન્વય :- વિબુધાર્ચિતપાદપીઠ ! બુદ્ધ્યા વિના અપિ સ્તોતુમ્ સમુદ્યતમતિઃ
 અહમ્ વિગતત્રપઃ અસ્મિ । જલસંસ્થિતમ્ ઇન્દુબિંબમ્ સહસા ગ્રહીતુમ્ બાલમ્
 વિહાય અન્યઃ કઃ જનઃ ઇચ્છતિ ।

સમાસ :- ૧. પાદાભ્યાં પીઠમ્ ઇતિ પાદપીઠમ્ (ચ.ત), વિબુધૈઃ અર્ચિતમ્
 પાદપીઠમ્ યસ્ય સઃ (બહુવ્રીહિ) વિબુધાર્ચિતપાદપીઠઃ તત્ સંબોધનં- વિબુધા-
 ર્ચિતપાદપીઠ !

(૨) સમુદ્યતા મતિઃ યેન / યસ્ય સઃ ઇતિ સમુદ્યતમતિઃ (બહુવ્રીહિ)

(૩) વિગતા ત્રપા યસ્માત્ સઃ ઇતિ વિગતત્રપઃ (બહુવ્રીહિ)

(૪) જલે સંસ્થિતમ્ ઇતિ જલસંસ્થિતમ્ । (સ.ત.)

(૫) ઇન્દોઃ બિંબમ્ ઇતિ ઇન્દુબિંબમ્ [ષ.ત.] તદ્- ઇન્દુબિંબમ્ ।

અર્થ :- દેવો અથવા ગણધરોથી પૂજાયેલ પાદપીઠવાળા હે પ્રભુ ! બુદ્ધિ
 ન હોવાં છતાં પણ (તમને) સ્તુતિ કરવા માટે ઉદ્યમશીલ મતિવાળો એવો
 હું ગયેલી લજ્જાવાળો (નિર્લજ્જ) છું ! જળમાં રહેલા ચંદ્રના પ્રતિબિંબને
 એકદમ પકડવા માટે બાળક સિવાય બીજો કયો માણસ ઇચ્છે ? અર્થાત્
 કોઈ ન ઇચ્છે.

ગુણસમુદ્ર પ્રભુના ગુણવર્ણનની અસમર્થતા

વક્તું ગુણાન્ ગુણસમુદ્ર ! શશાઙ્કાંતાન્,
 કસ્તે ક્ષમઃ સુરગુરુપ્રતિમોઽપિ બુદ્ધ્યા ?।
 કલ્પાંતકાલ-પવનોદ્ધત-નક્રચક્રં,
 કો વા તરીતુમલમંબુનિધિં ભુજાભ્યામ્ ॥ ૪ ॥

પદચ્છેદ	ખંડાન્વય
ભૂ-૧લો ગણ. પરસ્મૈપદ. (વર્તમાનકાળ- ત્રીજો પુરુષ એકવચન)	(ભવતિ) કઃ ભવતિ
કિમ્-સર્વનામ. પુંલિંગ (પ્રથમા એકવચન)	કઃ ભવતિ કીદૃશઃ ભવતિ
ક્ષમ-વિધેય વિશેષણ પુંલિંગ. (પ્રથમા એકવચન)	ક્ષમઃ ભવતિ કિમ્ કર્તુમ્
વક્તુમ્-હેત્વર્થ કૃદન્ત (વચ્+તુમ્)	વક્તુમ્ કાન્
ગુણ-પુંલિંગ (દ્વિતીયા બહુવચન)	ગુણાન્ કસ્ય
યુષ્મદ્-સર્વનામ (૫ઠી એકવચન - વિકલ્પે)	તે કથમ્ ભૂતાન્
ંકાન્ત-પુંલિંગ. (દ્વિતીયા બહુવચન) [કમ્+ત]	શશાંકકાન્તાન્ કથં ભૂતોઽપિ
પ્રતિમ-પુંલિંગ(પ્ર.એક.) અપિ-અવ્યય	સુરગુરુપ્રતિમોઽપિ કયા
બુદ્ધિ-સ્ત્રીલિંગ. (તૃતીયા એકવચન)	બુદ્ધ્યા કિમ્ સંબોધને
સમુદ્ર!-(પુંલિંગ સંબોધન)	ગુણસમુદ્ર ! (ભવતિ)

अलम्-अव्यय

→

कथं अलम्

किम्-सर्वनाम. पुंलिङ्ग.

→

कः अलम्

(प्रथमा ऐक्यवचन)

कः अलम्

तरीतुम्-हेत्वर्थकृदन्त (तृ+इ+तुम्)

→

किम् कर्तुम्

तरीतुम्

काभ्याम्

भुजा-स्त्रीलिङ्ग (तृतीया द्विवचन)

→

भुजाभ्याम्

कम्

निधि-पुंलिङ्ग (द्वितीया ऐक्यवचन)

→

अंबुनिधिम्

कथं भुतम्

चक्र-नपुंसकलिङ्ग (द्वि. ऐक्य.)

→

कल्पान्तकालपवनोद्धतनक्रचक्रम्

(समासना कारणे पुं. थयेल छे)

किम् विकल्पेन

वा-अव्यय

→

वा

दंडान्वय :- हे गुणसमुद्र ! बुद्ध्या सुरगुरुप्रतिमः अपि कः (जनः) शशांककान्तान् ते गुणान् वक्तुम् क्षमः (भवति) । वा कल्पान्तकालपवनोद्धतनक्रचक्रं अंबुनिधिं भुजाभ्याम् तरीतुम् कः अलम् (भवति) ॥

समास :- १. गुणानाम् समुद्रः इति गुणसमुद्र (ष.त.) संबोधने-गुणसमुद्र ! (२) सुराणाम् गुरुः इति सुरगुरुः-(ष.त.) सुरगुरोः प्रतिमः इति सुरगुरु-प्रतिमः । (ष.त.)

(३) शशः अंके यस्य सः इति शशांकः (व्यधि.बहु.) शशांक इव कान्ता इति शशांककान्ताः॥ तान् शशांककान्तान् (उपमान पू. क)

(४) कल्पस्य अंतः यस्मिन् सः^(५.४.) इति कल्पांतः, कल्पांतश्चासौ कालश्च इति कल्पांतकालः (वि.पू.क.) कल्पांतकालस्य पवनः इति कल्पांतकालपवनः (ष.त.) नक्राणाम् चक्राणि इति नक्रचक्राणि (ष.त.) कल्पांतकालपवनेन उद्धतानि नक्रचक्राणि यस्मिन् सः- (समा. बहुव्रीहि समास.) कल्पांतकालपवनोद्धतनक्रचक्रः तम् इति कल्पांत.....नक्रचक्रं

(५) अम्बूनाम् निधिः इति अंबुनिधिः तम् अंबुनिधिं (ष.त.)

અર્થ :- હે ગુણોના સાગર ! બુદ્ધિથી બૃહસ્પતિ સમાન પણ કયો (જન) ચંદ્ર જેવા મનોહર તમારા ગુણોને કહેવા માટે સમર્થ થાય ? અથવા યુગોનો વિનાશ કરનાર અંતિમકાળના પવનથી ઉદ્ધત થયેલ (અથડાયેલાં) મગરોનાં સમૂહ છે જેમાં એવા સમુદ્રને બે હાથ વડે તસ્વા માટે કોણ સમર્થ થાય ?

卐

ભક્તિવશ પ્રભુની સ્તવના

સોઽહં તથાપિ તવ ભક્તિવશાન્મુનીશ !,
 કર્તૃસ્તવં વિગતશક્તિરપિ પ્રવૃતઃ ।
 પ્રીત્યાત્મવીર્ય-મવિચાર્ય મૃગો મૃગેન્દ્રં,
 નાભ્યેતિ કિં નિજશિશોઃ પરિપાલનાથમ્ ? ॥૫॥

પદચ્છેદ

ખંડાન્વય

પ્ર+વૃત્-કર્મણિ ભૂતકૃદન્ત. પુંલિંગ
 (પ્રથમા એકવચન)
 વશ-પુંલિંગ (પંચમી એકવચન)

→

A-પ્રવૃત્તઃ
 કસ્માત્ (હેતોઃ)
 ભક્તિવશાત્ ।

કઃ

અસ્મદ્-સર્વનામ પુંલિંગ-
 (પ્રથમા એકવચન)

→

અહમ્

તદ્-સર્વનામ પુંલિંગ (પ્રથમા એકવચન)

→

કથં ભૂતઃ

સઃ ભૂતઃ

વિગત-શક્તિ-સ્ત્રીલિંગ (પ્રથમા એકવચન) →
 (સમાસના કારણે પુંલિંગ થયેલ છે.)

કથં ભૂતોઽપિ
 વિગતશક્તિરપિ

અપિ-અવ્યય

કર્તૃમ્-હેત્વર્થ કૃદન્ત (કૃ+તુમ્)

→

કિમ્ કર્તૃમ્ કર્તૃમ્ ।

કમ્

સ્તવ-(સ્તુ+અ) પુંલિંગ.

→

સ્તવં

(દ્વિતીયા એકવચન)

કસ્ય સ્તવં

યુષ્મદ્-સર્વનામ (૫ઠ્ઠી એક વચન)	→	તવ
મુનીશ-પુંલિંગ (સંબોધન)	→	કિમ્ સંબોધને
અપિ-અવ્યય	→	મુનીશ !
તથા-અવ્યય	→	કથં
ન+અભિ+ઇ-બીજોગણ. પરસ્મૈપદ	→	અપિ
(વર્તમાનકાળ) (ત્રીજોપુરુષ એકવચન)	→	પુનઃ કથં
કિમ્-અવ્યય	→	તથા
મૃગેન્દ્ર-પુંલિંગ (દ્વિતીયા એકવચન)	→	નાભ્યેતિ [B]
પરિપાલનાર્થમ્-(ચતુર્થી સમાસ)	→	કથં
શિશુ -પુંલિંગ	→	કિં
(૫ઠ્ઠી એકવચન)	→	મૃગેન્દ્રં
મૃગ-પુંલિંગ	→	કિમર્થમ્
પ્રથમા એકવચના	→	પરિપાલનાર્થમ્
અવિચાર્ય -પ્રેરક સ્તવ્ય કૃદન્ત	→	કસ્ય
[અ+વિ+ચર્+ય]	→	નિજશિશોઃ
આત્મવીર્ય-નપુંસકલિંગ	→	કઃ
(દ્વિતીયા એકવચન)	→	મૃગઃ ।
પ્રીતિ-સ્ત્રીલિંગ	→	કિમ્ કૃત્વા
(તૃતીયા એકવચન)	→	અવિચાર્ય
		કિમ્
		આત્મવીર્યમ્
		કયા
		પ્રીત્યા

દંડાન્વય :- [A] તથાઽપિ મુનીશ ! તવ સ્તવં કર્તું વિગતશક્તિઃ અપિ સઃ અહમ્ ભક્તિવશાત્ પ્રવૃત્તઃ [B] પ્રીત્યા આત્મવીર્યમ્ અવિચાર્ય મૃગઃ નિજશિશોઃ પરિપાલનાર્થમ્ મૃગેન્દ્રં કિં નાભ્યેતિ ?

સમાસ :- ૧. ભક્તેઃ વશઃ ઇતિ ભક્તિવશઃ (ષ.ત.) તસ્માત્ ઇતિ ભક્તિવશાત્ ।

(૨) વિગતા શક્તિઃ યસ્માત્ સઃ ઇતિ વિગતશક્તિઃ । (બહુગ્રીહિ)

(૩) નિજસ્ય શિશુઃ ઇતિ નિજશિશુઃ (ષ.ત.) તસ્ય નિજશિશોઃ ।

(૪) પરિપાલનાય ઇદમ્ ઇતિ પરિપાલનાર્થમ્ ।(ચ.ત.)

(૫) આત્મનઃ, વીર્યમ્ ઇતિ આત્મવીર્યમ્ । (ષ.ત.) તદ્ ।

(૬) ન વિચાર્ય ઇતિ અવિચાર્ય । [નવ.ત.]

(૭) મૃગાણામ્ ઇન્દ્રઃ ઇતિ મૃગેન્દ્રઃ (ષ.ત.) તમ્ ઇતિ મૃગેન્દ્રમ્ ।

અર્થ :- તો પણ હે મુનિનાથ ! તમારી સ્તુતિ કરવા માટે ક્ષીણ શક્તિવાળો એવો તે હું, તમારી ભક્તિને વશ થઈને (તમારી સ્તુતિ કરવા) પ્રવૃત્ત થયો છું. ખરેખર પ્રીતિને કારણે પોતાના બળને વિચાર્યા વિના મૃગલો પોતાના બચ્ચાને બચાવવા માટે સિંહનો સામનો શું નથી કરતો ?

卐

પરમાત્માના ગુણવર્ણન માટે સ્વ-અલ્પજ્ઞતા

અલ્પશ્રુતં શ્રુતવતાં પરિહાસ ધામ્

ત્વદ્ભક્તિરેવ મુખરીકુરુતે બલાન્મામ્ ।

યત્કોકિલઃ કિલ મધૌ મધુરં વિરૌતિ,

તચ્ચારુચૂતકલિકાનિકરૈકહેતુઃ ॥ ૬ ॥

પદચ્છેદ

મુખરીકુરુતે (મુખર+ચ્વિ+કૃ)-

આત્મનેપદ. (વર્તમાનકાળ ત્રીજો પુ. એક)

બલાત્-અવ્યય

°ભક્તિ-સ્ત્રીલિંગ. (પ્રથમા એકવચન)

કં ત્વદ્ભક્તિરેવ મુખરીકુરુતે

અસ્મદ્-સર્વનામ (દ્વિતીયા એકવચન)

અલ્પશ્રુત-પુંલિંગ(દ્વિતીયા એકવચન)

ખંડાન્વય

A-મુખરીકુરુતે

કથં મુખરીકુરુતે

બલાત્ મુખરીકુરુતે

કા એવ મુખરીકુરુતે

ત્વદ્ભક્તિરેવ મુખરીકુરુતે

મામ્ ત્વદ્ભક્તિરેવ મુખરીકુરુતે

કથં ભૂતમ્

અલ્પશ્રુતમ્

પુનઃ કથં ભૂતમ્

परिहासधाम-नपुंसकलिंग (द्वितीया ऐकवचन)	→	परिहासधाम केषां
श्रुतवत्- पुंल्लिंग. (षष्ठी बहुवचन)	→	श्रुतवतां
वि+रु-२श्लोकाः परस्मैपद	→	[B] विरौति
(वर्तमानकाल त्रीश्लोपुरुष ऐकवचन)		कथं विरौति
यत्-अव्यय	→	यत् विरौति
		पुनः कथं विरौति
मधुरम्-अव्यय	→	मधुरम् विरौति
		पुनः कथं मधुरम् विरौति
किल-अव्यय	→	किल
		कः किल मधुरम् विरौति
कोकिल-पुंल्लिंग	→	कोकिलः
(प्रथमा ऐकवचन)		कस्मिन्
मधु-पुंल्लिंग	→	मधौ
(सप्तमी ऐकवचन)		C(अस्ति)
		कः अस्ति
हेतु-पुंल्लिंग	→	चारुचूतकलिकानिकरैकहेतुः
(प्रथमा ऐकवचन)		कथम्
तत्-अव्यय	→	तत्

दृष्टान्तव्य :- A श्रुतवतां परिहास धाम अल्पश्रुतं माम् त्वद्भक्तिः एव बलात् मुखरीकुरुते । B मधौ कोकिलः किल मधुरं यत् विरौति । C तत् चारुचूतकलिकानिकरैकहेतुः ।

समास :- १. परिहासस्य धाम इति परिहासधाम (ष.त.)

(२) अल्पम् श्रुतम् यस्य सः इति अल्पश्रुतः (बहुव्रीहि) तम् अल्पश्रुतम्

(३) तव भक्तिः इति त्वद्भक्तिः (ष.त.)

(४) चूतस्य कलिकाः इति चूतकलिकाः (ष.त.) चार्व्यश्च ताः चूतकलिकाः

च इति चारुचूतकलिकाः (वि.पू.क.) चारुचूतकलिकानाम् निकरः इति

चारुचूतकलिकानिकरः (ष.त.) एकश्चासौ हेतुश्च इति एकहेतुः (वि.पू.क.)

चारुचूतकलिकानिकरः एव एकहेतुः इति चारुचूतकलिकानिकरैकहेतुः

(अवधारण पूर्वपद कर्मधारय)

અર્થ :- જ્ઞાનીઓનાં હાસ્યસ્થાનરૂપ અને ઓછા જ્ઞાનવાળા મને તારી ભક્તિ જ બળજબરીથી વાચાળકરે છે (બનાવે છે) વસંતઋતુમાં કોયલ ખરેખર મધુર રીતે જે ગાય છે. તેમાં સુંદર એવા આંબાનાં મહોરનો સમૂહ જ મુખ્ય હેતુ છે.

卐

પાપનાશક પ્રભુસ્તુતિ

ત્વત્સંસ્તવેન ભવસંતતિ-સન્નિબદ્ધં,
પાપં ક્ષણાત્ક્ષયમુપૈતિ શરીરભાજામ્ ।
આક્રાંતલોકમલિ-નીલમશેષમાશુ,
સૂર્યાશુ-ભિન્નમિવ-શાર્વરમંધકારમ્ ॥ ૭ ॥

પદચ્છેદ	પંડાન્વય
ઉપ+ઇ- રજો ગણ →	ઉપૈતિ
પરસ્મૈપદ.(વર્તમાનકાળ ત્રીજો પુ. એક)	કથમ્ ઉપૈતિ
ક્ષણાત્-અવ્યય →	ક્ષણાત્ ઉપૈતિ
	કમ્ ક્ષણાત્ ઉપૈતિ
ક્ષય-પુંલિંગ (દ્વિતીયા એકવચન) →	ક્ષયમ્ ક્ષણાત્ ઉપૈતિ
[ક્ષિ+અ]	કેન ક્ષયમ્ ક્ષણાત્ ઉપૈતિ
સંસ્તવ-પુંલિંગ (૮. એક.) →	ત્વત્સંસ્તવેન ક્ષયમ્ ક્ષણાત્ ઉપૈતિ
	કિમ્ ત્વત્સંસ્તવેન ક્ષયમ્ ક્ષણાત્ ઉપૈતિ
પાપ-નપુંસકલિંગ →	પાપં ત્વત્સંસ્તવેન ક્ષયમ્ ક્ષણાત્ ઉપૈતિ
(પ્રથમા એકવચન)	કેષામ્
શરીરભાજ્-પુંલિંગ(૫ષ્ઠી બહુવચન.) →	શરીરભાજામ્
	કથં ભૂતમ્
બદ્ધ- નપુંસકલિંગ (પ્ર. એક.) →	ભવસંતતિસન્નિબદ્ધં
	કિમ્ એવ
અંધકાર-નપુંસકલિંગ (પ્ર.એક.) →	અંધકારમ્ એવ
એવ-અવ્યય.	કથં ભૂતમ્

अशेष-नपुंसकलिंग	→	अशेषम्
(प्रथमा ऐकवचन)		पुनः कथंभूतम्
शार्वर-नपुंसकलिंग	→	शार्वरम्
(प्रथमा ऐकवचन)		किं कुर्वत्
उपायत् -(उप+इ+अत्)	→	उपायन्
वर्तमानकृदन्त		कथं
आशु-अव्यय	→	आशु
		कम
क्षय-पुंल्लिंग (द्वितीया ऐकवचन)	→	क्षयं
[क्षी+अ]		पुनः कथं भूतम्
भिन्न-नपुंसकलिंग	→	सूर्याशुभिन्नम्
(प्रथमा ऐकवचन)		पुनः कथं भूतम्
नीलम् - पुंल्लिंग (प्रथमा ऐकवचन)	→	अलिनीलम्
(समासना कारणे नपुंसकलिंग थयेल છે.)		पुनः कथं भूतम्
लोक-पुंल्लिंग (प्रथमा ऐकवचन)	→	आक्रान्तलोकम्
(समासना कारणे नपुंसकलिंग थयेल છે.)		

ટંડાન્યય :- આક્રાન્તલોકમ્ અલિનીલમ્ સૂર્યાશુભિન્નમ્ આશુ ક્ષયં ઉપાયન્ શાર્વરમ્ અશેષમ્ અંધકારમ્ ઇવ ભવસંતતિસન્નિબદ્ધં શરીરભાજામ્ પાપં ત્વત્સંસ્તવેન ક્ષયં ક્ષણાત્ ઉપૈતિ ।

- સમાસ :-** ૧. આક્રાન્તઃ લોકઃ યેન તદ્ ઇતિ આક્રાન્તલોકમ્ (બહુવ્રીહિ)
 (૨) અલિ ઇવ નીલમ્ ઇતિ અલિનીલમ્ (ઉપમાન પૂ.ક)
 (૩) સૂર્યસ્ય અંશવઃ ઇતિ સૂર્યાશવઃ (ષ.ત.) સૂર્યાશુભિઃ ભિન્નમ્ ઇતિ સૂર્યાશુભિન્નમ્ (તૂ.ત)
 (૪) ન વિદ્યતે શેષઃ યસ્ય તદ્ ઇતિ અશેષમ્ (નગ. બહુ.)
 (૫) શર્વર્યાઃ ઇદં ઇતિ શાર્વરમ્ તદ્ (શર્વરી+અ). સંબંધાર્થક 'અ' તદ્વિત
 (૬) અંધમ્ કરોતિ ઇતિ અંધકારમ્ તદ્ ઇતિ અંધકારમ્ (ઉપપદ)
 (૭) ભવસ્ય સંતતિઃ ઇતિ ભવસંતતિઃ (ષ.ત.)

भवसंतत्या सन्निबद्धं इति भवसंततिसન્निबद्धं (તુ.ત.)

(૮) શરીરં ભજન્તે યે इति શરીરભાજઃ તેષામ્ શરીરભાજામ્ (ઉપપદ) ।

(૯) તવ સંસ્તવઃ इति ત્વત્સંસ્તવઃ [ષ.ત.] તેન ત્વત્સંસ્તવેન ।

અર્થ :- ઘેરાયેલું છે જગત જેના વડે, ભમરા જેવા શ્યામ, સૂર્યનાં કિરણોથી ભેદાયેલા (હોવાથી) જલ્દી નાશ પામતાં રાત્રિનાં સમગ્ર અંધકારની જેમ ભવની પરંપરાએ બંધાયેલું પ્રાણીઓનું પાપ તમારા સમ્યક સ્તવન વડે ક્ષણમાં નાશ પામે છે.

卐

પ્રભુપ્રભાવે મંદબુદ્ધિની મહત્તા

મત્વેતિ નાથ ! તવ સંસ્તવનં મયેદ-

મારભ્યતે, તનુ-ધિયાઽપિ તવ પ્રભાવાત્ ।

ચેતો હરિષ્યતિ સતાં નલિની-દલેષુ,

મુક્તાફલદ્યુતિ-મુપૈતિ નનૂદબિંદુઃ ॥ ૮ ॥

પદચ્છેદ

ખંડાન્વય

આ+રમ્- ૧લો ગણ.

→

Aઆરભ્યતે

આત્મનેપદ. (કર્મણિ ત્રીજો.પુરુષ એક.)

કિમ્ આરભ્યતે

સંસ્તવન-નપુંસકલિંગ

→

સંસ્તવનં આરભ્યતે

(પ્રથમા એકવચન)

કસ્ય

યુષ્મદ્-સર્વનામ (પુંલિંગ-

→

તવ

ષષ્ઠી- એકવચન)

કસ્માત્

પ્રભાવ-પુંલિંગ (પંચમી એકવચન)

→

પ્રભાવાત્

કસ્ય

યુષ્મદ્-સર્વનામ (પુંલિંગ

→

તવ

ષષ્ઠી એકવચન)

કેન

અસ્મદ્-સર્વનામ (પુંલિંગ

→

મયા

તૃતીયા એકવચન)

કથંભૂતેન અપિ

તનુધી-શ્રીલિંગ(તૃતીયા એકવચન)	→	તનુધિયાઽપિ
(સમાસના કારણે પુંલિંગ થયેલ છે)		
અપિ-અવ્યય		કિં સંબોધને
નાથ-પુંલિંગ (સંબોધન)	→	નાથ !
		કથં
इति-अव्यय.	→	इति
		किम् कृत्वा
मन्+त्वा-संबंधक भूतकृदन्त.	→	मत्वा
ह-१लो गण. उभयपदी. (ભવિષ્યકાળ ત્રીજો	→	B હરિષ્યતિ
પુરુષ એકવચન) (અહીં પરસ્મૈપદમાં વપરાયું છે)		किम् हरिष्यते
चेतस्-नपुंसकलिङ्ग (પ્રથમા એકવચન)	→	चेतः हरिष्यते
		केषाम्
सत्-पुंलिङ्ग (ષષ્ઠી બહુવચન)	→	सताम्
		किम्
इदम्-सर्वनाम नपुंसकलिङ्ग.	→	इदम्
(પ્રથમા એકવચન)		
उप+इ+ति-बीजोगण. परस्मैपद.	→	C उपैति
(વર્તમાનકાળ ત્રીજોપુરુષ એકવચન)		काम् उपैति
द्युति-श्रीलिङ्ग (द्वितीया એકવચન)	→	मुक्ताफलद्युतिम्
		कः
उदबिन्दु-पुंलिङ्ग (પ્રથમા એકવચન)	→	उदबिन्दुः
		केषु
दल-नपुंसकलिङ्ग (સપ્તમી બહુવચન)	→	नलिनीदलेषु
		कथम्
ननु-अव्यय.	→	ननु

દંડાન્વય :- A. इति मत्वा नाथ ! तव प्रभावात् तनुधियाऽपि मया तव संस्तवनं आरभ्यते । B. इदं सतां चेतः हरिष्यति । C. ननु नलिनीदलेषु उदबिन्दुः मुक्ताफलद्युतिम् उपैति ।

સમાસ :- ૧. તન્વી ધીઃ યસ્ય સઃ ઇતિ તનુધીઃ તેન તનુધિયા (બહુશ્રીહિ)

(૨) નલિન્યાઃ દલાનિ ઇતિ નલિનીદલાનિ (ષ.ત.) તેષુ નલિનીદલેષુ ।

(૩) ઉદકસ્ય બિંદુઃ ઇતિ ઉદબિંદુઃ (ષ.ત.)

(૪) મુક્તાનામ્ ફલમ્ ઇતિ મુક્તાફલં (ષ.ત.) મુક્તાફલસ્ય દ્યુતિઃ ઇતિ મુક્તાફલદ્યુતિઃ (ષ.ત.) તામ્ મુક્તાફલદ્યુતિમ્ ।

અર્થ :- એમ જાણીને હે નાથ ! થોડી પણ બુદ્ધિવાળા એવા મારાવડે તમારા પ્રભાવથી તમારી સ્તુતિ શરૂ કરાય છે. તે આ (સ્તવન) સજ્જનોનાં મનને હરશે. ખરેખર કમળનાં પાંદડા ઉપર પાણીનું બિંદુ મોતીની કાંતિને પ્રાપ્ત કરે છે.

卐

નામસ્મરણદ્વારા પાપનાશ

આસ્તાં તવ સ્તવન-મસ્ત-સમસ્ત-દોષં,
ત્વત્સંકથાઽપિ જગતાં દુરિતાનિ હન્તિ ।

દૂરે સહસ્રકિરણઃ કુરુતે પ્રભૈવ,

પદ્માકરેષુ જલજાનિ વિકાસભાસ્ત્રિ ॥ ૧ ॥

પદચ્છેદ

આસ્- બીજોગણ. આત્મનેપદ.

(આશાર્થ- ત્રીજોપુરુષ એકવચન)

દૂરે-અવ્યય.

સ્તવન-નપુંસકલિંગ.

(પ્રથમા એકવચન)

યુષ્મદ્-સર્વનામ (ષષ્ઠી એકવચન)

°દોષ-નપુંસકલિંગ (પ્રથમા એકવચન)

હન્-બીજોગણ. પરસ્મૈપદ.

(વર્તમાનકાળ ત્રીજોપુરુષ એકવચન)

ખંડાન્વય

૧ આસ્તાં

કથં

દૂરે

કિમ્ દૂરે

સ્તવનમ્ દૂરે

કસ્ય સ્તવનમ્

તવ સ્તવનમ્

કથં ભૂતમ્

અસ્તસમસ્તદોષમ્

૨. હન્તિ

કાનિ હન્તિ

દુરિત-નપુંસકલિંગ. (દ્વિતીયા બહુવચન)

જગત્-નપુંસકલિંગ. (૫ષ્ઠી બહુવચન)

°કથા-સ્ત્રીલિંગ. (પ્રથમા એકવચન)

અપિ-અવ્યય.

આસ્-બ્રીજોગણ. આત્મનેપદ.

(આજ્ઞાર્થ-ત્રીજોપુરુષ એકવચન)

દૂરે-અવ્યય.

°કિરણ-પુંલિંગ (પ્રથમા એકવચન)

કૃ- ામોગણ. આત્મનેપદ.

(વર્તમાનકાળ ૩જોપુરુષ એકવચન)(ધાતુ
ઉભયપદી છે. અહીં આત્મનેપદમાં વપરાયું છે.)

જલજ-નપુંસકલિંગ (દ્વિતીયા બહુવચન)

વિકાસભાજ્-નપુંસકલિંગ (દ્વિ. બહુ.)

પદ્માકર-પુંલિંગ. (સપ્તમી બહુવચન)

પ્રભા-સ્ત્રીલિંગ. (પ્રથમા એકવચન)

એવ-અવ્યય.

દુરિતાનિ હન્તિ

કેષામ્ દુરિતાનિ હન્તિ

જગતાં દુરિતાનિ હન્તિ

કા અપિ

ત્વત્સંકથાઽપિ

૩. આસ્તાં

કથં આસ્તાં

દૂરે

કઃ દૂરે

સહસ્રકિરણઃ

૪. કુરુતે

કાનિ

જલજાનિ

કીદૃશાનિ

વિકાસભાંજિ

કેષુ

પદ્માકરેષુ

કા એવ

પ્રભા એવ

દંડાન્વય :- ૧. અસ્ત સમસ્તદોષં તવ સ્તવનમ્ દૂરે આસ્તાં । ૨. ત્વત્સંક-
થાપિ જગતાં દુરિતાનિ હન્તિ । ૩. સહસ્રકિરણઃ દૂરે આસ્તામ્ ૪. પ્રભા એવ
પદ્માકરેષુ જલજાનિ વિકાસભાંજિ કુરુતે ।

સમાસ :- ૧. અસ્તાઃ સમસ્તાઃ દોષાઃ યેન તદ્ ઇતિ અસ્તસમસ્તદોષમ્ (બહુવ્રીહિ)

(૨) તવ સંકથા ઇતિ ત્વત્સંકથા [ષ.ત.]

(૩) સહસ્રાણિ કિરણાણિ યસ્ય સઃ ઇતિ સહસ્રકિરણઃ (બહુવ્રીહિ)

(૪) પદ્યાનામ્ આકરાઃ ઇતિ પદ્યાકરાઃ (ષ.ત.) તેષુ-પદ્યાકરેષુ.

(૫) જલે જાયંતે યાનિ ઇતિ જલજાનિ । તાનિ જલજાનિ (ઉપપદ)

(૬) વિકાસમ્ ભજન્તિ ઇતિ વિકાસભાજિ । તાનિ વિકાસભાજિ (ઉપપદ)

અર્થ :- નાશ પામ્યા છે સમસ્ત દોષો જેના વડે એવું તમારું સ્તવન દૂર જ રહ્યો. તમારી સુંદર કથા પણ જગતના પાપોને હણે છે. સૂર્ય દૂર જ રહ્યો. (તેની) પ્રભા જ સરોવરોમાં કમલોને વિકસિત કરે છે. અર્થાત્ વિકસાવે છે.

卐

આત્મસમકારક પ્રભુને પ્રાર્થના

નાત્યદ્ભૂતં ભુવન-ભૂષણ-ભૂતનાથ !

ભૂતૈર્ગુણૈર્ભુવિ ભવંતમભિષ્ટુવન્તઃ ।

તુલ્યા ભવન્તિ ભવતો નનુ તેન કિંવા,

ભૂત્યાશ્રિતં ચ ઇહ નાત્મસમં કરોતિ ॥ ૧૦ ॥

પદચ્છેદ

ખંડાન્વય

ન- અવ્યય. અસ્- બીજોગણ. પરસ્મૈપદ.

(વર્તમાનકાળ ત્રીજોપુરુષ એકવચન)

(ક્રિયાપદ અધ્યાહાર છે.)

અદ્ભુત-નપુંસકલિંગ (પ્રથમા એકવચન)

ભૂ-૧લો ગણ-પરસ્મૈપદ.

(વર્તમાનકાળ ત્રીજો પુરુષ બહુવચન)

જન-પુંલિંગ.

(પ્રથમા બહુવચન)

તુલ્ય-(વિધેય વિશેષણ) પુંલિંગ

(પ્રથમા બહુવચન)

ભવત્-સર્વનામ (પુંલિંગ-૫ઠ્ઠી એ.વ.)

ન (અસ્તિ)

કિં અસ્તિ

અદ્ભૂતં

ભવન્તિ

કે ભવન્તિ

(જનાઃ) ભવન્તિ

કીદૃશાઃ જનાઃ ભવન્તિ

તુલ્યાઃ જનાઃ ભવન્તિ

કસ્ય તુલ્યા જનાઃ ભવન્તિ

ભવતઃ તુલ્યા જનાઃ ભવન્તિ

કિં કુર્વન્તઃ

અભિ+સ્તુ-વર્તમાનકૃદન્ત (પુંલિંગ	→	અભિષ્ટુવન્તઃ
-પ્રથમા બહુવચન)		કમ્
ભવત્-સર્વનામ. (પુંલિંગ દ્વિતીયા એકવચન)	→	ભવન્તમ્
ગુણ-પુંલિંગ. (તૃતીયા બહુવચન)	→	કથમ્ ભૂતૈઃ
ભૂત-પુંલિંગ (તૃતીયા બહુવચન)	→	ગુણૈઃ
ભૂ-સ્ત્રીલિંગ. (સપ્તમી એકવચન)	→	પુનઃ કથં ભૂતૈઃ
ભૂતનાથ-પુંલિંગ (સંબોધન.)	→	ભૂતૈઃ
ભુવનભૂષણ-પુંલિંગ (સંબોધન.)	→	કસ્યામ્
કૃ- ટમોગણ. પરસ્મૈપદ (વર્તમાનકાળ-	→	ભુવિ
ઉજોપુરુષ એક વચન)(ધાતુ ઉભયપદી છે	→	કિમ્ સંબોધને
અહીં પરસ્મૈપદ વપરાયું છે.)	→	ભૂતનાથ !
ન-અવ્યય		પુનઃ કિં સંબોધને
આશ્રિત-પુંલિંગ (દ્વિતીયા એકવચન)	→	ભૂવનભૂષણ !
આત્મસમં-(વિધેય વિશેષણ.)	→	ન કરોતિ
પુંલિંગ (દ્વિતીયા એકવચન)	→	કં ન કરોતિ
ભૂતિ-સ્ત્રીલિંગ (તૃતીયા એકવચન)	→	આશ્રિતં ન કરોતિ
યદ્-સર્વનામ પુંલિંગ (પ્રથમા એકવચન)	→	કીદૃશં
કિમ્-અવ્યય.	→	આત્મસમં
તદ્-સર્વનામ (પુંલિંગ તૃતીયા એક.)	→	કયા
		ભૂત્યા
		કઃ
		યઃ
		કથં
		કિમ્
		કેન
		તેન

इह-अव्यय.

→

इह

ननु-अव्यय.

→

कथं

ननु

वा-अव्यय.

→

कथम्

वा

दंडान्वय :- भुवनभूषण ! भूतनाथ ! भुवि भूतैः गुणैः भवन्तम् अभिष्टुवन्तः (जनाः) भवतः तुल्याः भवन्ति । (तद्) अत्यद्भुत न (अस्ति) ननु वा तेन किम् यः आश्रितं भूत्या आत्मसमं इह न करोति ।

समास :- भुवनानाम् भूषणः इति भुवनभूषणः (ष.त.) तत् संबोधने= भुवनभूषण ! भुतानां नाथः इति भूतनाथः (ष.त.) तत् संबोधने=भूतनाथ ! आत्मना समः इति आत्मसमः (तृ. त.) तम् आत्मसमं ।

अर्थ :- હે જગતનાં ભૂષણ ! હે જીવોનાં નાથ ! પૃથ્વી ઉપર વાસ્તવિક ગુણો વડે આપને સ્તવનારા (જનો) આપની સમાન થાય છે. એ અતિ-આશ્ચર્ય નથી. અથવા આ લોકમાં તેથી (સ્વામીથી) સર્વું ! કે જે સેવકને સમૃદ્ધિથી પોતાની સમાન નથી કરતો.

॥

દર્શનીય પરમાત્માના દર્શન

દૃષ્ટ્વા ભવન્ત-મનિમેષ-વિલોકનીયં,

નાન્યત્ર તોષમુપયાતિ જનસ્ય ચક્ષુઃ ।

પીત્વા પયઃ શશિકરદ્યુતિ-દુગ્ધસિંધોઃ,

ક્ષારં જલં જલનિધેરશિતું ક ઇચ્છેત્ ? ॥ ૧૧ ॥

પદચ્છેદ

ન-અવ્યય. ઉપ+યા- બીજોગણ. પરસ્મૈપદ.

→

(વર્તમાનકાળ ત્રીજોપુરુષ એકવચન)

તોષ-પુંલ્લિંગ (દ્વિતીયા એકવચન)

→

અન્યત્ર-અવ્યય.

→

ખંડાન્વય

૧. ન ઉપયાતિ

કમ્ ઉપયાતિ

તોષમ્

કુત્ર

અન્યત્ર

કિમ્

चक्षु-नपुंसकलिंग (प्रथमा अेकवचन)	→	चक्षुः कस्य
जन-पुंल्लिंग. (षष्ठी अेकवचन)	→	जनस्य किम् कृत्वा
दृश-संबंधक भूतकृदन्त.	→	दृष्ट्वा कम्
भवत्-सर्वनाम. (पुंल्लिंग द्वितीया अेकवचन)	→	भवन्तम् कथं भूतम्
विलोक-विध्यर्थकृदन्त पुंल्लिंग द्वितीया अेकवचन	→	अनिमेषविलोकनीयं
इष् (इच्छ्)-दृष्टो गण. परस्मैपद. (विध्यर्थ-	→	२. इच्छेत्
त्रीशोपुरुष अेकवचन)		कः इच्छेत्
किम्-सर्वनाम (पुंल्लिंग	→	कः इच्छेत्
प्रथमा अेकवचन)		किम् कर्तुम्
अश्-हेत्वर्थ कृदन्त.	→	अशितुम्
		किम् अशितुम्
जल-नपुंसकलिंग (द्वितीया अेकवचन)	→	जलम्
		कथं भूतम् जलम्
क्षार-नपुंसकलिंग (द्वितीया अेकवचन)	→	क्षारम् जलम्
		कस्य
जलनिधि-पुंल्लिंग (षष्ठी अेकवचन)	→	जलनिधेः
		किं कृत्वा
पा-संबंधक भूतकृदन्त.	→	पीत्वा
		किं पीत्वा
पयस्-नपुंसकलिंग (द्वितीया अेकवचन)	→	पयः पीत्वा
		कस्य

सिंधु-पुंल्लिंग (षष्ठी अेकवचन) → शशिकरद्युतिदुग्धसिंधोः
 दंडान्वय :- १ अनिमेष-विलोकनीयं भवन्तम् दृष्ट्वा जनस्य चक्षुः अन्यत्र
 तोषम् न उपयाति । २ शशिकरद्युतिदुग्धसिंधोः पयः पीत्वा जलनिधेः क्षारम्
 जलम् अशितुं कः इच्छेत् ?

સમાસ :- ૧ ન નિમેષઃ इति अनिमेषः (નઝ્ તત્પુરુષ) અથવા ન વિદ્યતે નિમેષઃ યેષાં તે અનિમેષાઃ (નઝ્ બહુવ્રીહિ) અનિમેષૈઃ વિલોકનીયઃ इति अनिमेषविलोकनीयः (ત્.ત.) તમ્ અનિમેષવિલોકનીયમ્ ।

૨ શશિનઃ કરઃ इति शशिकरः (પ.ત.) તસ્ય દ્યુતિઃ इति शशिकरद्युतिः ।

૩ દુગ્ધસ્ય સિંધુઃ इति दुग्धसिंधुः (પ.ત.પુ.) ।

૪ શશિકરદ્યુતિઃ इव दुग्धसिंधुः इति शशिकरद्युतिदुग्धसिंधुः તસ્ય શશિકર-દ્યુતિદુગ્ધસિંધોઃ (ઉ.પૂ.ક.)

૫ જલસ્ય નિધિઃ इति जलनिधिः (પ.ત.) તસ્ય જલનિધેઃ ।

અર્થ :- એકાગ્રતાથી જોવા યોગ્ય અથવા દેવોને પણ દર્શનીય એવા આપને જોઈને માનવીની આંખ અન્યત્ર આનંદ પામતી નથી. ચંદ્રનાં કિરણોની કાંતિ સમાન ક્ષીરસમુદ્રનાં પાણી પીને, સમુદ્રનાં ખારા પાણીને પીવા માટે કોણ ઈચ્છે ?

卐

અલૌકિક પરમાણુઓ દ્વારા અનુપમરૂપ

યૈઃ શાન્તરાગ-રૂચિભિઃ પરમાણુભિસ્ત્વં,
નિર્માપિત-સ્ત્રિભુવનૈકલલામભૂત ! ।

તાવન્ત એવં ખલુ તેપ્યણવઃ પૃથિવ્યાં,
યત્તે સમાનમપરં ન હિ રૂપમસ્તિ ॥ ૧૨ ॥

પદચ્છેદ

નિર્+મા-પ્રેરક કર્મણિભૂતકૃદન્ત.

(પુંલિંગ પ્રથમા એકવચન)

યુષ્મદ્-સર્વનામ (પ્રથમા એકવચન)

યદ્-સર્વનામ. (પુંલિંગ તૃતીયા બહુવચન)

પરમાણુ-પુંલિંગ (તૃતીયા બહુવચન)

ખંડાન્વય

૧. નિર્માપિતઃ

કઃ નિર્માપિતઃ

ત્વં

કૈઃ ત્વં

યૈઃ

નિર્માપિતઃ યૈઃ

પરમાણુભિઃ

કથં ભૂતૈઃ

°રૂચિઃ-શ્રીલિંગ (તૃતીયા બહુવચન)	→	શાંતરાગરૂચિભિઃ
(સમાસના કારણે પુંલિંગ થયેલ છે.)		કિં સંબોધને
°ભૂત-પુંલિંગ (સંબોધન)	→	ત્રિભુવનૈકલલામભૂત !
(સન્તિ-અધ્યાહાર)	→	૨. (સન્તિ)
(અસ્-બીજોગણ. પરસ્મૈપદ. (વર્તમાનકાળ-ત્રીજો પુરુષ બહુવચન)		કેઽપિ સન્તિ
તદ્-સર્વનામ (પુંલિંગ પ્રથમા બહુવચન)	→	તેઽપિ
અપિ-અવ્યય.		તેઽપિ કે
અણુ-પુંલિંગ (પ્રથમા બહુવચન)	→	અણવઃ
તાવત્-પુંલિંગ (પ્રથમા બહુવચન)	→	કિયન્ત એવ
		તાવન્ત એવ
		કથં
ખલુ-અવ્યય.	→	ખલુ
અસ્-બીજોગણ. પરસ્મૈપદ. (વર્તમાનકાળ-ત્રીજોપુરુષ એકવચન)	→	૩ અસ્તિ
ન હિ-અવ્યય.	→	કથં અસ્તિ
		ન હિ અસ્તિ
રૂપ-નપુંસકલિંગ (પ્રથમા એકવચન)	→	કિમ્ ન હિ અસ્તિ
		રૂપમ્ ન હિ અસ્તિ
		કથં ભૂતમ્
અપર-નપુંસકલિંગ (પ્રથમા એકવચન)	→	અપરમ્
		પુનઃ કથંભૂતમ્
સમાન-નપુંસકલિંગ (પ્રથમા એકવચન)	→	સમાનમ્
		કસ્ય સમાનમ્
યુષ્મદ્-સર્વનામ (ષષ્ઠી એકવચન વિકલ્પે)	→	તે
પૃથિવી-શ્રીલિંગ (સપ્તમી એકવચન)	→	કસ્યામ્
		પૃથિવ્યાં
		કિં
યદ્-અવ્યય.	→	યદ્

દંડાન્વય :- ૧. ત્રિભુવનૈકલલામભૂત ! શાંતરાગરૂચિભિઃ પરમાણુભિઃ યૈઃ ત્વં નિર્માપિતઃ । ૨. ખલુ તાવન્ત એવ અણવઃ તેઽપિ (સન્તિ) ૩. યદ્ પૃથિવ્યાં તે સમ્પાનં અપરં રૂપં ન હિ અસ્તિ ।

સમાસ :- ૧ ત્રયાણામ્ ભુવનાનામ્ સમાહારઃ ઇતિ ત્રિભુવનમ્ (દ્વિગુ.) એકશ્વાસૌ લલામશ્ચ ઇતિ એકલલામઃ (વિ.પૂ.ક.) ત્રિભુવનસ્ય એકલલામઃ ઇતિ ત્રિભુવનૈકલલામઃ (પ.ત.) ત્રિભુવનૈકલલામ એવ ભૂતઃ ઇતિ ત્રિભુવનૈકલલામ-ભૂતઃ (ગતિ ત.)

૨ શાંતઃ રાગઃ યાભિઃ તાઃ ઇતિ શાન્તરાગાઃ (બહુગ્રીહિ) રાગસ્ય રૂચયઃ ઇતિ રાગરૂચયઃ (પ.ત.) શાન્તાઃ રાગરૂચયઃ યૈઃ તે શાન્તરાગરૂચયઃ । (વ્યધિ. બહુગ્રીહિ). તૈઃ શાન્તરાગરૂચિભિઃ ।

અર્થ :- હે ત્રણે ભુવનમાં મુખ્યતિલક સમાન પ્રભુ ! શાંત થાય છે રાગ જેનાવડે એવી કાંતિવાળા અથવા શાંત થઈ છે રાગની ઈચ્છાઓ જેનાથી એવા જે પરમાણુઓ વડે તમે નિર્માયા છો, ખરેખર ! તે અણુઓ તેટલાં જ છે. જેથી કરીને પૃથ્વીમાં તમારા સમાન બીજું રૂપ નથી જ.

❧

ઉપમાતિત પ્રભુની મુખાકૃતિ

વક્ત્રં ક્વ તે સુરનરોરગનેત્રહારિ ?

નિઃશેષનિર્જિતજગત્રિતયોપમાનં ।

ચિંબં કલંક-મલિનં ક્વ નિશાકરસ્ય ?

યદ્વાસરે ભવતિ પાણ્ડુપલાશકલ્પમ્ ॥ ૧૩ ॥

પદચ્છેદ

અસુ-બીજોગણ. પરસ્પૃષ્ટ (વર્તમાનકાળ

ત્રીજોપુરુષ એકવચન)

ક્વ-અવ્યય.

વક્ત્રં-નપું. (પ્રથમા એકવચન)

ખંડાન્વય

૧. અસ્તિ

કથં અસ્તિ

ક્વ

કિમ્ અસ્તિ

વક્ત્રં

કસ્ય વક્ત્રં

तद्-सर्व (पुं.ष.अ.व. विकल्प)

→

ते

उपमानः-नपुं. (प्रथमा अेकवचन)

→

कथं भूतम्

निःशेषनिर्जितजगत्त्रित-

-योपमानम्

नेत्रहारि-नपुं. (प्रथमा अेकवचन)

→

पुनः कथं भूतम्

सुरनरोगनेत्रहारि

२. अस्ति

किं अस्ति

बिंब-नपुं.

→

बिंबं

(प्रथमा अेक वचन)

कथं

क-अव्यय.

→

क

कस्य

निशाकर-पुंल्लिङ्ग (षष्ठी अेकवचन) →

निशाकरस्य

कथं भूतम्

मलिन-नपुं. (प्रथमा अेकवचन) →

कलंक-मलिनं

भू-१लोगश. परस्मैपद →

३. भवति

(वर्तमानकाण- त्रीशोपुरुष अेकवचन) →

किं भवति

यद्-अव्यय. →

यद्

कीदृशम्

कल्पम्-विधेयविशे, →

पाण्डुपलाशकल्पम्

(नपुंसकलिङ्ग. प्रथमा अेकवचन)

कदा

वासर-पुंल्लिङ्ग (स.अ.व.) →

वासरे

दंडान्वय :- सुरनरोगनेत्रहारि-निःशेषनिर्जितजगत्त्रितयोपमानम् ते वक्त्रं क ?

कलंकमलिनं निशाकरस्य बिंब क ? यद् वासरे पाण्डुपलाशकल्पम् भवति ।

संभास :- १ सुराश्च नराश्च उरगाश्च इति सुरनरोगाः (इ.द्व.)

सुरनरोगाणाम् नेत्राणि इति सुरनरोगनेत्राणि (ष.त.) सुरनरोगनेत्राणि हरति

इत्येवंशीलम् इति सुरनरोगनेत्रहारि (उपपद)

२ निर्गतः शेषः येभ्यः तानि इति निःशेषाणि (प्रादि बहु.) निर्गतः शेषः

યસ્મિન્ કર્મણિ યથાસ્તથા ઇતિ નિઃશેષમ્ (અ.ભા.) ત્રયોઽવયવા યસ્ય તદ્
 ઇતિ ત્રિતયમ્ (બહુવ્રીહિ) જગતાં ત્રિતયં ઇતિ જગત્ત્રિતયં (ધ.ત.) જગત્ત્રિતયસ્ય
 ઉપમાનાનિ ઇતિ જગત્ત્રિતયોપમાનાનિ (ધ.ત.)

નિઃ શેષાણિ } નિર્જિતાનિ જગત્ત્રિતયોપમાનાનિ યેન તદ્ ઇતિ
 નિઃશેષમ્ } નિઃશેષનિર્જિતજગત્ત્રિતયોપમાનમ્ (સમા. બહુ.)

૩ કલંકેન મલિનં ઇતિ કલંકમલિનમ્ (તુ.ત.)

૪ પાણ્ડુ ચ તદ્ પલાશં ઇતિ પાણ્ડુપલાશમ્ (વિ.ઉ.ક.) પાણ્ડુપલાશેન
 કલ્પમ્ ઇતિ પાણ્ડુપલાશકલ્પમ્ [તુ.ત.]

અર્થ :- દેવો, મનુષ્યો અને પાતાળવાસીદેવોનાં નેત્રોને હરવાના સ્વભાવ-
 વાળા (આકર્ષિત કરવાના સ્વભાવવાળા) અને સમગ્ર (અથવા સમગ્રપણે)
 ત્રણે જગતની ઉપમાનોને જીત્યા છે જેણે એવું (તમારું) મુખ ક્યાં ? અને
 કલંકથી મલિન થયેલું એવું ચંદ્રનું બિંબ ક્યાં કે જે સવારમાં ફિક્કા
 ખાખરાનાં પાંદડા સમાન થાય છે.

卐

સર્વજીવો દ્વારા પ્રભુગુણવર્ણન

સંપૂર્ણમંડલ-શશાંક-કલાકલાપ-

શુભ્રા ગુણાસ્ત્રિભુવનં તવ લંઘયન્તિ ।

યે સંશ્રિતાસ્ત્રિજગદીશ્વરનાથમેકં,

કસ્તાન્નિવારયતિ સંચરતો યથેષ્ટમ્ ? ॥ ૧૪ ॥

૫૬૨૭૯૬

લંઘ-૧૦ગણ. પરસ્પૈ૫૬ (વર્તમાનકાળ
 ત્રીજોપુરુષ બહુવચન)
 ત્રિભુવન-નપુંસકલિંગ (દ્વિતીયા એકવચન)
 ગુણ-પુંલ્લિંગ (પ્રથમા બહુવચન)

ખંડાન્વય

→ ૧. લંઘયન્તિ
 કિમ્ લંઘયન્તિ
 → ત્રિભુવનં લંઘયન્તિ
 કે ત્રિભુવનં લંઘયન્તિ
 → ગુણાઃ
 કસ્ય ગુણાઃ

युष्मद्-सर्व (पुं.प.अ.व.)	→	तव कथं भूताः
शुभ्र-पुंल्लिंग (प्रथमा बहुवचन)	→	संपूर्ण-मंडल-शशांक- कलाकलापशुभ्राः
सम्+श्रित-कर्मणि भूतकृदन्त पुंल्लिंग. (प्र.अ.व.)	→	२. संश्रिताः के संश्रिताः
यद्-सर्व- (पुं. प्र.अ.व.)	→	ये संश्रिताः कम् ये संश्रिताः
नाथ-पुंल्लिंग (द्वितीया अेकवचन)	→	त्रिजगदीश्वरनाथम् कथं भूतम् एकं
एक-पुंल्लिंग (द्वितीया अेकवचन)	→	अथवा कम्-नाथम् कथंभूतम् एकं किं संबोधने-त्रिजगदीश्वर!
नि+वृ-प्रेरक.वर्त.(उपु. अ.व.)	→	३. निवारयति कः निवारयति
किम्-सर्व (पुं.प्र.अ.व.)	→	कः निवारयति कान् निवारयति
तद्-सर्व (पुं.द्वि.अ.व.)	→	तान् निवारयति किं कुर्वन्तः
सम्+चर्+अत्-वर्त.कृ. (पुं.द्वि.अ.व.)	→	संचरतः कथम्
यथेष्टम्-क्रियाविशेषण. (नपुं.द्वि.अ.व.)	→	यथेष्टम्

६३।वच :- संपूर्ण-मंडल-शशांककलाकलापशुभ्रा तव गुणाः त्रिभुवनं लंघ-
यन्ति, एकं त्रिजगदीश्वरनाथम् [अथवा हे त्रिजगदीश्वरः (त्वां) एकं नाथ] ये
संश्रिताः, यथेष्टम् संचरतः तान् कः निवारयति ?

समास :- १ संपूर्णम् मंडलम् यस्य स इति संपूर्णमंडलः (बहुव्रीहि)
शशः अङ्के यस्य स इति शशाङ्कः (व्यधि. बहुव्रीहि) संपूर्णमंडलश्चासौ
शशाङ्कश्च इति संपूर्णमंडलशशाङ्कः (वि.पू.क.) संपूर्णमंडलशशाङ्कस्य कलाः
इति संपूर्णमंडलशशाङ्ककलाः (प.त.) तासां कलापः इति संपूर्ण.....

કલાપ: (૫.ત.) સંપૂર્ણ.....કલાપ: ઇવ શુભ્રા: ઇતિ સંપૂર્ણ.....શુભ્રા: (૩.પૂ.ક.)
 ૨ ત્રયાણામ્ ભુવનાનામ્ સમાહાર: ઇતિ ત્રિભુવનં (દ્વિગુ.) ત્રયાણામ્ જગતામ્
 સમાહાર: ઇતિ ત્રિજગત્ (દ્વિગુ.) ત્રિજગત: ઇશ્વર: ઇતિ ત્રિજગદીશ્વર: (૫. ત.)
 ત્રિજગદીશ્વરશ્ચાસૌ નાથશ્ચ ઇતિ ત્રિજગદીશ્વરનાથ: તમ્ ત્રિજગદીશ્વરનાથમ્ (વિ.પૂ.ક.)
 ૩ ઇષ્ટં અનતિક્રમ્ય યથા સ્યાત્ તથા ઇતિ યથેષ્ટમ્ (અવ્યયીભાવ)

અર્થ :- સંપૂર્ણ મંડલવાળા ચંદ્રની કળાઓના સમૂહ જેવા ઉજ્જવલ તમારા
 ગુણો ત્રણે ભુવનને ઓળંગી (જગતમાં ફેલાઈ) જાય છે. એક માત્ર ત્રણે
 જગતનાં માલિક એવા નાથને અથવા હે ત્રણ જગતનાં સ્વામિ ! તને
 એક માત્ર નાથ તરીકેનાં આશરે જેઓ ગયા છે, ઈચ્છામુજબ વિચરતા
 તેઓને કોણ રોકી શકે છે ?

卐

વિકારરહિત પ્રભુ

ચિત્રં કિમત્ર યદિ તે ત્રિદશાંગનાભિ,
 નીતં મનાગપિ મનો ન વિકાર માર્ગમ્ ।

કલ્પાંતકાલ-મરુતા ચલિતાચલેન,
 કિં મંદરાદ્રિશિખરં ચલિતં કદાચિત્ ? ॥ ૧૫ ॥

૫૬૨૭૬

ખંડાન્વય

ન-અવ્યય.	→	૧. ન
ની-કર્મણીભૂતકૃદન્ત (નપું. એ.વ.)	→	નીતં
મનાક્-અવ્યય.	→	કથં નુ નીતં
અપિ-અવ્યય.	→	મનાક્
	→	પુનઃ કથં
	→	અપિ
માર્ગ-પુંલ્લિંગ (દ્વિતીયા એકવચન)	→	કમ્ અપિ
	→	વિકારમાર્ગમ્
	→	કિમ્ વિકારમાર્ગમ્

મનસ્-નપું. (પ્ર.એ.વ.)	→	મનઃ વિકારમાર્ગમ્ કસ્ય મનઃ
યુષ્મદ્-સર્વ.- [પું. ષ.એ.વ.(વિકલ્પ)]	→	તે મનઃ કાભિઃ
°અંગના-શ્રીલિંગ (તૃતીયા બહુવચન)	→	ત્રિદશાંગનાભિઃ કથં
યદિ-અવ્યય.	→	યદિ
(અસ્-બીજોગણ પ.પ. વર્ત. ઉપુ. એક.વ.)	→	૨. (અસ્તિ) કથં અસ્તિ
ચિત્રં-અવ્યય.	→	ચિત્રં અસ્તિ કથં ચિત્રં અસ્તિ
કિમ્-નપું (દ્વિ.એ.વ.)	→	કિમ્ ચિત્રં અસ્તિ કથં
અત્ર-અવ્યય.	→	અત્ર
ચલ્-કર્મણી ભૂતકૃદન્ત (નપું.પ્ર.એ.વ.)	→	૩. ચલિતં કથં ચલિતં
કદાચિત્-અવ્યય.	→	કદાચિત્ પુનઃ કથં
કિમ્-અવ્યય.	→	કિમ્ કિમ્
°શિખર-નપું. (પ્ર.એ.વ.)	→	મંદરાદ્રિશિખરમ્ કેન
મરુત્-પુંલિંગ (તૃતીયા એકવચન)	→	કલ્પાંતકાલમરુતા કીદૃશેન
°અચલ-પુંલિંગ (તૃતીયા એકવચન)	→	ચલિતાચલેન

દંડાન્વય :- ૧ યદિ ત્રિદશાંગનાભિઃ તે મનઃ વિકારમાર્ગમ્ મનાક્ અપિ ન નીતં.
૨ અત્ર કિમ્ ચિત્રં (અસ્તિ) ? ૩ ચલિતાચલેન કલ્પાંતકાલમરુતા મંદરાદ્રિ-
શિખરમ્ કિમ્ કદાચિત્ ચલિતં ?

સમાસ :- ૧ ત્રિદશાનામ્ અંગનાઃ ઇતિ ત્રિદશાંગનાઃ તાભિઃ ત્રિદશાંગનાભિઃ (પ.ત.).
 ૨ વિકારસ્ય માર્ગઃ ઇતિ વિકારમાર્ગઃ તમ્ વિકારમાર્ગમ્ (પ.ત.).
 ૩ કલ્પસ્ય અંતઃ ઇતિ કલ્પાંતઃ તસ્ય કાલઃ ઇતિ કલ્પાંતકાલઃ તસ્ય મરુત્ ઇતિ કલ્પાંતકાલમરુત્. (પ.ત.) તેન કલ્પાંતકાલમરુતા. ચલિતાઃ અચલાઃ યેન તદ્ ઇતિ ચલિતાચલમ્ (બહુવ્રીહિ) તેન ચલિતાચલેન,
 ૪ મંદરઃ નામ યસ્ય સ ઇતિ મંદરનામા (બહુ.) મંદરનામા ચાસૌ અદ્રિશ્ચ ઇતિ મંદરાદ્રિઃ (મધ્યમ પદલોપી) તસ્ય શિખરમ્ મંદરાદ્રિશિખરમ્ (પ.ત.)
 અર્થ :- જો દેવીઓ વડે તમારું મન વિકારના માર્ગે જરાપણ નથી લઇ જવાયું (તો) એમાં આશ્ચર્ય શું છે ? કંપ્યા છે પર્વત જેના વડે એવા યુગનાં અંતકાળના પવનથી મેરુપર્વતનું શિખર ક્યારે પણ ચલિત થયું છે? અર્થાત્ નહીં જ.

卐

જગત પ્રકાશક જ્ઞાન દીપક

નિર્ધૂમવર્તિ-રપવર્જિતતૈલપૂરઃ,

કૃત્સ્નં જગત્રયમિદં પ્રકટીકરોષિ ।

ગમ્યો ન જાતુ મરુતાં ચલિતાચલાનાં,

દીપોઽપરસ્ત્વમસિ, નાથ! જગત્રપ્રકાશઃ ॥ ૧૬ ॥

પદચ્છેદ

પ્રકટી+કૃ+સિ (ચ્વિ.)-વર્ત. પ.પ. બીજોપુ. એ.વ.→

કૃત્સ્નં-(ક્રિયાવિશેષણ)

ઇદમ્-નપું.દ્વિ.એ.વ.

ત્રય-નપું. દ્વિ. એ. વ.

અસ્-બીજોગણ. વર્ત. પ.પ. બીજોપુ. એ.વ.→

ખંડાન્વય

૧. પ્રકટીકરોષિ

કથં પ્રકટીકરોષિ

→ કૃત્સનં પ્રકટીકરોષિ

→ કિં કૃત્સનં પ્રકટીકરોષિ

→ ઇદમ્

→ ઇદમ્ કિમ્

→ જગત્રયમ્

→ ૨. અસિ

→ કઃ અસિ

युष्मद्-सर्व. पुं. प्र.अ.व.

नाथ+पुं. संबो.

दीप-पुं.प्र.अ.व.

अपर-पुं. प्र.अ.व.

प्रकाश-पुं.प्र.अ.व.

गम्-विध्यर्थ कर्मणि कृदन्त
(पुंल्लिङ्ग प्रथमा अेकवचन)
न-अव्यय.

जातु-अव्यय.

मरुत्-पुंल्लिङ्ग षष्ठी बहुवचन

अचल-पुंल्लिङ्ग षष्ठी बहुवचन

पूरः-पुंल्लिङ्ग प्रथमा अेकवचन

वर्ति-स्त्रील्लिङ्ग प्रथमा अेकवचन
(सभासना कारणे पुंल्लिङ्ग थयेल छे).

त्वम् असि
किं संबोधने

नाथ !

कः नाथ !

दीपः

कथं भूतः

अपरः

पुनः कथंभूतः

जगत्प्रकाशः

पुनः कथंभूतः

गम्यः

कथं गम्यः

न गम्यः

पुनः कथं

जातु

केषाम् जातु

मरुतां

कथं भूतानां

चलिताचलानाम्

पुनः कथंभूतः

अपवर्जिततैलपूरः

पुनः कथं भूतः

निर्धूमवर्तिः

इडाव्यय :- १ इदम् जगत्त्रयम् कृत्स्नं प्रकटीकरोषि । २ निर्धूमवर्तिः अप-
वर्जिततैलपूरः चलिताचलानाम् मरुतां जातु न गम्यः जगत्प्रकाशः अपरः
दीपः नाथ ! त्वं असि ।

सभास :- १ त्रयो अवयवा यस्य तद्=त्रयम्, जगताम् त्रयम् इति जगत्त्रयम् (भ.त.) ।
तद् जगत्त्रयम् २ न प्रकटम् इति अप्रकटम् (नञ्.त.) अप्रकटम् प्रकटम् इव करोषि

इति प्रकटीकरोषि (च्चि)(गति.त.) धूमश्च वर्तिश्च इति धूमवर्ती (धुतरेतर)

३ निर्गते धूमवर्ती यस्मात् सः इति निर्धूमवर्तिः (सभा.भु.)

४ तैलस्य पूरः इति तैलपुरः (ष. त.)

अपवर्जित तैलपूरः यस्मिन् सः इति अपवर्जिततैलपूरः । (सभा. भु.)

५ चलिताः अचलाः येन सः इति चलिताचलः (सभा. भु.) तेन चलिताचलेन

६ जगताम् प्रकाशः इति (ष.त.) वा जगत् प्रकाश्यते अनेन इति (उपप६)

वा जगताम् प्रकाशः येन सः इति जगत्प्रकाशः (व्यधि.भ.)

अर्थ :- ત્રણે જગતને સમગ્રપણે (એકી સાથે) પ્રકટ કરો છો. ધુમાડા અને વાટ વિનાના, તેલની પૂરવણી વિના અને કંપાવ્યા છે પર્વત જેણે એવા વાયુને પણ ક્યારેય અગમ્ય (આક્રમણ ન થઈ શકે એવા) અને જગતને પ્રકાશિત કરનારા હે નાથ ! તમે અદ્વિતીય દિપક છો.

પ્રભુની સૂર્યના પ્રકાશથી પણ શ્રેષ્ઠતા

नास्तं कदाचिदुपयासि न राहुगम्यः

स्पष्टीकरोषि सहसा युगपज्जगंति ।

नांभोधरोदर-निरुद्धमहाપ્રભાવઃ

સૂર્યાતિશાયિમહિમા-સિ મુનીંદ્ર ! લોકે ॥ ૧૭ ॥

પદચ્છેદ

ખંડાન્વય

ન-અવ્યય.

(ઉપ+યા-બીજો ગણ. વર્ત. પ.પ. બીજો પુ. એ.વ.) →

ન

ઉપયાસિ

કથં ન ઉપયાસિ

કદાચિત્-અવ્યય.

→

કદાચિત્

કં ન ઉપયાસિ

અસ્ત-પું.દ્વિ.એ.વ.

→

અસ્તં

ન-અવ્યય. (અસિ-અધ્યાહાર)

→

૨. ન (અસિ)

કઃ ન

ત્વં-(અધ્યાહાર)

→

(ત્વં)

કીદશઃ

રાહુગમ્ય-વિ.કૃ. ગમ્+ય પું.પ્ર.એ.વ.

→

રાહુગમ્યઃ

સ્પષ્ટ+કૃ-(ચ્વિ) પ. પ. બીજો પુ.એ.વ.	→	૩. સ્પષ્ટીકરોષિ કથં સ્પષ્ટીકરોષિ
સહસા-અવ્યય.	→	સહસા સ્પષ્ટીકરોષિ પુનઃકથં
યુગપત્-અવ્યય.	→	યુગપત્ કાનિ
જગત્-નપું.દ્વિ.બ.વ.	→	જગંતિ
ન-અવ્યય. અસ્- બીજો પુ.એ.વ.	→	૪. ન અસિ કઃ ન અસિ
(ત્વં-અધ્યાહાર)	→	(ત્વં) કીદૃશઃ
પ્રભાવ-પુંલિંગ પ્રથમા એકવચન	→	અંબોધરોદરનિરુદ્ધમહાપ્રભાવઃ
અસ્-બીજો ગણ પરસ્મૈપદ	→	૫. અસિ
(વર્તમાન બીજોપુરુષ એકવચન)	→	કઃ અસિ
(ત્વં-અધ્યાહાર)	→	(ત્વં) અસિ કીદૃશઃ
મહિમા-પુંલિંગ પ્રથમા એકવચન	→	સૂર્યાતિશાયિમહિમા
લોક-પુંલિંગ સ.એ.વ.	→	કસ્મિન્ લોકે
મુનીન્દ્ર-પું. સંબોધન	→	કિં સંબોધને મુનીન્દ્ર !

દંડાન્વય :- ૧ કદાચિત્ અસ્તં ન ઉપયાસિ. ૨ ત્વં રાહુગમ્યઃ ન અસિ ૩. જગંતિ યુગપત્-સહસા સ્પષ્ટીકરોષિ. ૪. ત્વં અંબોધરોદરનિરુદ્ધમહાપ્રભાવઃ ન અસિ ૫. હે મુનીન્દ્ર ! લોકે ત્વં સૂર્યાતિશાયિમહિમા અસિ ।

સમાસ :- ૧ રાહુણા ગમ્યઃ ઇતિ રાહુગમ્યઃ (તૃ.ત.) ૨ ન સ્પષ્ટમ્ ઇતિ અસ્પષ્ટમ્ (નગ્.ત.) અસ્પષ્ટમ્ સ્પષ્ટમ્ ઇવ કરોષિ ઇતિ સ્પષ્ટીકરોષિ (ગતિ.ત.) (ચ્વિ.) ૩. અંભાસિ ધરન્તિ ઇતિ અંબોધરાઃ (ઉપપદ) અંબોધરાણામ્ ઉદરમ્ ઇતિ અંબોધરોદરમ્ (પ.ત.) મહાન્ ચાસૌ પ્રભાવશ્ચ ઇતિ મહાપ્રભાવઃ (વિ.પૂ.ક.) અંબોધરોદરેણ નિરુદ્ધઃ મહાપ્રભાવઃ યસ્ય સ ઇતિ અંબો..... પ્રભાવઃ (વ્યધિ.બહુ.) ૪. મુનીનામ્ ઇન્દ્રઃ ઇતિ મુનીન્દ્રઃ તત્ સંબોધને મુનીન્દ્રઃ ! (પ.ત.) ૫. સૂર્યં અતિશેતે ઇતિ સૂર્યાતિશાયી

(૩૫૫૬) સૂર્યાતિશાયી મહિમા યસ્ય સઃ ઇતિ સૂર્યાતિશાયીમહિમા (સમા. બહુ.)
અથવા અતિશેતે ઇતિ અતિશાયી, સૂર્યાદ્ અતિશાયિ મહિમા યસ્ય સઃ ઇતિ
સૂર્યાતિશાયિમહિમા (બહુ.).

અર્થ :- હે પ્રભુ ! આપ ક્યારે પણ અસ્ત નથી પામતા અને તમે
રાહુથી ગમ્ય નથી. ત્રણે જગતને એકસાથે એકદમ સ્પષ્ટ કરો છો અને
તમે મેઘના પેટાળ વડે રૂંધાયેલો છે મહાપ્રભાવ જેનો એવા પણ નથી. હે
મુનીન્દ્ર! લોકમાં તમે સૂર્યથી પણ ચઢીયાતા મહિમાવાળા છો.

મુખકમળની અલૌકિકતા

નિત્યોદયં દલિતમોહમહાંધકારં,
ગમ્યં ન રાહુવદનસ્ય ન વારિદાનામ્,
વિભ્રાજતે તવ મુખાબ્જ-મનલ્પકાન્તિ,
વિદ્યોતયજ્જગદપૂર્વશશાંક-ચિંબં ॥ ૧૮ ॥

૫૬૪૬	અંડાન્વય
વિ+ભ્રાજ-આ.પ.વર્ત.૧ગણ ઉપું. એ.વ.	→ વિભ્રાજતે
°અબ્જ-નપુંસલિંગ પ્રથમા એકવચન	→ કિમ્ વિભ્રાજતે
યુષ્મદ્-સર્વ. પું. ષ. એક. વ.	→ મુખાબ્જમ્ વિભ્રાજતે
°ચિમ્બ-નપુંસકલિંગ પ્રથમા એકવચન	→ કસ્ય મુખાબ્જમ્ વિભ્રાજતે
°કાન્તિ- સ્ત્રી (પ્રથમા એકવચન)	→ તવ મુખાબ્જમ્ વિભ્રાજતે
(સમાસને કારણે નપુંસકલિંગ થયેલ છે.)	→ પુનઃ કથં ભૂતં
વિ+દ્યુત્-૧૦ગણ. વ.કૃ. નપું. એ.વ.	→ અપૂર્વશશાંકચિમ્બમ્
જગત્-નપું. દ્વિ. એ.વ.	→ પુનઃ કથંભૂતં
	→ અનલ્પકાન્તિ
	→ કિં કુર્વત્
	→ વિદ્યોતયત્
	→ કિમ્ વિદ્યોતયત્
	→ જગત્ વિદ્યોતયત્

गम्+य-वि.कृ. न.पुं. प्र.अ.व.

→

कथं भूतं

गम्यं

कथं

न-अव्यय.

→

न

कस्य

°वदन-न.पुं. प्र.अ.व.

→

राहुवदनस्य

(गम्यं-अध्याहार)

→

(गम्यं)

कथं

न-अव्यय.

→

न

केषाम्

वारिद-पुं.लिंग. षष्ठी बहुवचन

→

वारिदानाम्

पुनः कथं भूतं

°अंधकार-न.पुं. प्र. अ. व.

→

दलितमोहमहांधकारं

पुनः कथंभूतं

नित्योदय-न.पुंसकलिंग प्रथमा ऐकवचन.→

नित्योदयं

टिप्पण्य :- नित्योदयं दलितमोहमहांधकारं, वारिदानाम् न (गम्यं), राहुवदनस्य न गम्यं जगत् विद्योतयत्, अनल्पकांति अपूर्वशशांकबिम्बं तव मुखाब्जं विभ्राजते ।

समास :- १. नित्यः उदयः यस्य तद् इति नित्योदयं (बहु.)

२. महौंश्चासौ अंधकारश्च इति महोहमहांधकारः (वि.पू.क.) मोह एव महोहमहांधकारः इति मोहमहांधकारः (अवधारण पूर्व,) दलितः मोहमहांधकारः येन तद् इति दलित..... अंधकारं (बहु.)

३. राहोः वदनम् इति राहुवदनं । तस्य राहुवदनस्य (प्र.त.)

अप्सु जातम् = अब्जम् (उपपद)

४. मुखम् एव अब्जम् इति मुखाब्जम् (अवधारण)

५. न अल्पा इति अनल्पा (नञ. तत्पु.)

अनल्पा कांतिः यस्य तद् अनल्पकांति (बहु.)

६. न पूर्वः इति अपूर्वः (नञ. तत्पु.) शशः अङ्गे यस्य सः इति शशाङ्कः

(બહુ.) શશાઙ્કસ્ય બિમ્બં ઇતિ શશાઙ્કબિંબ (પ.ત.) અપૂર્વં ચ તદ્ શશાઙ્કબિમ્બમ્ ઇતિ અપૂર્વશશાઙ્કબિમ્બમ્ (વિ.પૂ.ક.)

અર્થ :- હંમેશા ઉદયવાળું અને દળાયા છે મોહ રૂપી અંધકાર જેના વડે એવું મેઘથી અગમ્ય એન રાહુવદનથી અગમ્ય તથા ત્રણે જગતને પ્રકાશિત કરનારું અને ઓછી નહિ (પણ ઘણી) કાંતિવાળું અંપૂર્વચન્દ્રનાં બિંબ જેવું તમારૂં મુખકમળ વિશેષ શોભે છે.

卐

પાપરૂપ અંધકારનાશક પ્રભુ

કિં શર્વરીષુ શશિનાઽહ્નિ વિવસ્વતા વા ?

યુષ્મન્મુખેંદુદલિતેષુ તમસ્સુ નાથ !

નિષ્પન્નશાલિ-વન-શાલિનિ જીવલોકે,

કાર્યં કિયજ્જલધરૈર્જલભારનમૈઃ ? ॥ ૧૧ ॥

પદચ્છેદ	ખંડાન્વય
(મૂ-૧લોગણ-પ.પ. (વર્ત. ઉપ. એ.વ.)	→ ૧. (ભવતિ)
કિં-અવ્યય	→ કથં ભવતિ
શશિન્-પુંલિંગ તૃતિયા એકવચન	→ કિં ભવતિ
શર્વરી-સ્ત્રીલિંગ સપ્તમી બહુવચન	→ કેન
વા અવ્યય	→ શશિના
વિવસ્વત્-પું.ત.એ.વ.	→ કાસુ
અહન્-નપું. સ. એ.વ.	→ શર્વરીષુ
	→ કથં
	→ વા
	→ પુનઃ કેન
	→ વિવસ્વતા
	→ કસ્મિન્
	→ અહ્નિ

°दलित-(सति सप्तमी) न.पुं.स.अ.व.

→

किं भूतेषु
युष्मन्मुखेन्दुदलितेषु
केषु युष्मन्मुखेन्दुदलितेषु

तमस्-न.पुं. स.अ.व.

→

तमस्सु
किं संबोधने

नाथ-पुं. सं.ओ.

→

नाथ !

(भवति-अध्याहार)

→

२. (भवति)

कार्य-न.पुंसकलिंग प्रथमा अेकवचन

→

किं भवति
कार्यम्
कथं भूतं

कियत्-न.पुं. प्र. अे.व.

→

कियत्

जलधर-पुं. तृ.अ.व.

→

कैः कियत्

°नम्र-पुं. तृ. अ. व.

→

जलधरैः

कथं भूतैः

°लोक-पुं. स. अे. व.

→

जलभारनम्रैः

कस्मिन्

जीवलोके

कीदृशे

°शालिन्-(सति सप्तमी) पुं.स.अे.व.

→

निष्पन्नशालिवनशालिनि

दंडान्वय :- १. हे नाथ ! तमस्सु युष्मन्मुखेन्दुदलितेषु अहि विवस्वता वा शर्वरीषु शशिना किं ? २. जीवलोके निष्पन्नशालिवनशालिनि जलभारनम्रैः जलधरैः कियत् कार्यं ? (भवति).

समास :- युष्माकं मुखं इति युष्मन्मुखं (प.त.) युष्मन्मुखं एव इन्दुः इति युष्मन्मुखेन्दुः (अवधारण) तेन दलितानि युष्म.....दलितानि (तृ.त.) तेषु युष्मन्मुखेन्दुदलितेषु. जीवानाम् लोकः इति जीवलोकः (प.त.) तस्मिन् जीवलोके निष्पन्नाश्च ते शालयश्च इति निष्पन्नशालयः (वि.पू.ङ.) तेषां वनानि इति निष्प.... वनानि (प.त.) तैः शालते इत्येवंशीलः इति निष्प.....शाली। तस्मिन् निष्प.... शालिनि (७प.प.६), जलस्य भारः इति

જલભાર: (પ.ત.) જલભારેણ નમ્રા: इति जलभारनम्रा: तै: जलभारनम्रै: (तृ.त.), जलानि धरन्ति इति जलधरा: तै: जलधरै: (उपपद)

અર્થ :- હે નાથ ! તમારા મુખરૂપી ચંદ્ર વડે અંધકાર દળાયે 'છતે દિવસમાં સૂર્યવડે અને રાત્રિમાં ચંદ્ર વડે સર્વ ! જીવલોક ઉગેલા શાલિવનથી શોભે છતે જલના ભારથી નમેલા મેઘ વડે કેટલું કાર્ય (શું કામ) પડે ?

卐

કેવળજ્ઞાનની શોભા

ज्ञानं यथा त्वयि विभाति कृतावकाशं,
नैवं तथा हरिहरादिषु नायकेषु ।
तेज: स्फुरन्मणिषु याति यथा महत्त्वं,
नैवं तु काचशकले किरणाकुलेपि ॥ २० ॥

પદચ્છેદ

વિ+ભા-બીજોગણ-વર્ત.પ.પ. ઉપુ. એ.વ.)

યથા-અવ્યય.

યુષ્મદ્-સર્વ પું. સ. એ.વ

જ્ઞાન-નપું. પ્ર. એ.વ.

૦અવકાશ-નપું. પ્ર.એ.વ.

વિ+ભા-બીજોગણ. વર્ત.પ.પ. ઉપું. એ.વ.)

(અધ્યાહાર)

નૈવં-અવ્યય.

ખંડાન્વય

૧. વિભાતિ

કથં વિભાતિ

યથા વિભાતિ

કસ્મિન્

ત્વયિ

કિં

જ્ઞાનં

કથં ભૂતં

કૃતાવકાશં

૨. (વિભાતિ)

કથં વિભાતિ

નૈવં વિભાતિ

કેષુ

નાયક-પું.સ.બ.વ.	→	નાયકેષુ
હરિહરાદિ-પું સ.બ.વ.	→	કેષુ નાયકેષુ
યથા-અવ્યય.	→	હરિહરાદિષુ
યા-બીજોગણ. વર્ત.પ.પ.ઉપુ. એ.વ.	→	કથં
યથા-અવ્યય.	→	તથા
મહત્ત્વ-નપું. પ્ર. એ.વ.	→	૩. (યાતિ)
મણિ-પું. સ.બ.વ.	→	કથં યાતિ
તેજસ્-નપું. પ્ર. એ. વ.	→	યથા
યા-બીજોગણ. વર્ત પ.પ. ઉપુ. એ.વ.	→	કિં યથા
નૈવં-અવ્યય.	→	મહત્ત્વં યથા
કાચ-શકલ-પું.સ.એ.વ.	→	કેષુ
કુલ-સ.એ.વ.(પુ.) અપિ-અવ્યય	→	સ્ફુરન્મણિષુ
તુ-અવ્યય.	→	કિં સ્ફુરન્મણિષુ
દંડાન્વય :-	→	તેજઃ
	→	૪. યાતિ
	→	કથં યાતિ
	→	નૈવં યાતિ
	→	કસ્મિન્
	→	કાચશકલે
	→	કથંભૂતેઽપિ
	→	કિરણાકુલેઽપિ
	→	કથં
	→	તુ

દંડાન્વય :- ૧. કૃતાવકાશં જ્ઞાનં ત્વયિ યથા વિભાતિ । ૨. તથા હરિ-
હરાદિષુ નાયકેષુ નૈવં વિભાતિ । ૩. તેજઃ સ્ફુરન્મણિષુ મહત્ત્વં યથા યાતિ ।

૪. તુ કિરણાકુલેઽપિ કાચશકલે નૈવં યાતિ ।

સમાસ :- (૧) હરિશ્ચ હરશ્ચ ઇતિ હરિહરૌ (ઇતરેતર) હરિહરૌ આદૌ યેષાં તે
હરિહરાદયઃ (બહુ.) તેષુ હરિહરાદિષુ (૨) કૃતઃ અવકાશઃ યેન તદ્-કૃતાવકાશં
(બહુ.) (૩) સ્ફુરન્તશ્ચ તે મણયશ્ચ ઇતિ સ્ફુરન્મણયઃ (વિ.પૂ.ક.) તેષુ સ્ફુરન્મણિષુ

किरणेन आकुलः इति किरणाकुलः तस्मिन् किरणाकुले (तृ.त.). काचस्य शकलः
इति काचशकलः (प.त.) तस्मिन् काचशकले ।

अर्थ :- (अनंत पर्यायोः स्वरूप वस्तुઓને વિષે) કર્યો છે પ્રકાશ જેણે
એવું કેવળજ્ઞાન જેવી રીતે તમારામાં શોભે છે તેવી રીતે [પોતપોતાના
શાસનના] નાયક હરિહરાદિક દેવોને વિષે નથી શોભતું. જેમ દેદીપ્યમાન
મણિઓને વિષે પ્રકાશ જેમ તેજ ગૌરવતાને પામે છે. તેમ કાંતિથી કરી
વ્યાપ્ત એવા કાચના ટુકડાને વિષે ગૌરવતાને નથી જ પામતાં.

卐

પ્રભુદર્શનથી સંતોષ

मन्ये वरं हरिहरादय एव दृष्टा,
दृष्टेषु येषु हृदयं त्वयि तोषमेति ।
किं वीक्षितेन भवता भुवि येन नान्यः,
कश्चिन्मनो हरति नाथ! भवांतरेऽपि ॥२१॥

પદચ્છેદ

મન-જથોગણ-આ.પ. વર્ત. ૧પુ. એ.વ.

વર-નપું. દ્વિ.એ.વ.

(ઈતિ-અવ્યય. અધ્યાહાર)

દર્શ+ત-ભૂ.કૃ.પું.પ્ર.બ.વ.

એવ-અવ્યય

હરિહરાદિ-પું.પ્ર.બ.વ.

આ+ઈ-બીજોગણ વર્ત.પ.પ. ૩પુ.એ.વ.

ખંડાન્યય

૧. મન્યે

કિં મન્યે

વરં મન્યે

કથં

(ઈતિ)

ઈતિ કિં

દર્શા:

કથં દર્શા:

એવ

કે એવ

હરિહરાદય:

૨. ઇતિ

કં ઇતિ

तोष-पुं.दि.अ.व.	→	तोषम्
युष्मद्-सर्व.पुं स.अ.व.	→	कस्मिन्
		त्वयि
		किं
हृदय-नपुं.प्र.	→	हृदयं
		किं भूतेषु
दृश्+त-भू.कृ.पुं.स.अ.व.	→	दृष्टेषु
		केषु
यद्-सर्व.पुं.स.अ.व.	→	येषु
		पुनः किं
भवत् -सर्वनाम पु.तृ.अ.व.	→	भवता
		कथं भूतेन
वि + ईक्ष्-भू.कृ.पुं.तृ.अ.व.	→	वीक्षितेन
न- अव्य. ६-१ गण.वर्त.प.प.उपु.अ.व.	→	३. न हरति
		किं
मनस् - नपुं.दि.अ.व.	→	मनः
		कस्मिन् अपि
भवान्तर - पु.स.अ.व. अपि अव्य	→	भवांतरेऽपि
		कः
अन्य - पु. प्र.अ.व. (सर्वनाम)	→	अन्यः
		कथंभूतः
कश्चित् - अव्यय	→	कश्चित्
		केन
यद् - सर्व. पुं. तृ. अ.व.	→	येन
		कस्याम्
भू - श्री.स.अ.व.	→	भुवि

दृष्टान्वयः : हरिहरदय एव दृष्टा (इति) वरं मन्ये. २. येषु दृष्टेषु हृदयं त्वयि तोषम् एति वीक्षितेन भवता. ३. येन भुवि कश्चित् अन्यः भवान्तरेऽपि मनः न हरति. ।

સમઃસ : (૧) હરિશ્ચ હરશ્ચ ઇતિ હરિહરૌ (ઈતરે.) હરિહરૌ આદૌ યેષાં તે ઇતિ હરિહરાદયઃ (બહુ.) (૨) અન્યઃ ભવઃ ઇતિ ભવાન્તરઃ (તત્પુ.) તસ્મિન્ ઇતિ ભવાન્તરે ।

અર્થ : હરિહરઆદિને જે જોયા તે સારું થયું એમ માનું છું કારણ કે તેમને જોયે છતે હૃદય તમારામાં સંતોષ પામે છે. જોવાયેલા આપના વડે (= આપ જોવાયેલા હોવાથી) પૃથ્વીમાં બીજો કોઈ ભવાંતરમાં પણ મનને હરતો નથી.

卐

સેંકડોમાં એકરત્ન પરમાત્મા

સ્ત્રીणां शतानि शतशो जनयन्ति पुत्रान्,
नान्या सुतं त्वदुपमं जननी प्रसूता ।
सर्वा दिशो दधति भानि सहस्ररश्मिं,
प्राच्येव दिग्जनयति स्फुरदंशुजालम् ॥ २२ ॥

પદચ્છેદ

જન્-પ્રેરક. વર્ત. ઉપ. બ.વ.

શતશઃ-અવ્યય

પુત્ર-પુ. દ્વિ. બ.વ.

શત -નપું. પ્ર.બ.વ.

સ્ત્રી-સ્ત્રી.પ.બ.વ.

ન - અવ્ય. પ્ર + સૂ -

ભૂ.કૃ.સ્ત્રી.પ્ર.એ.વ.

સુત-પું. દ્વિ.એ.વ.

ખંડાન્વય

૧. જનયન્તિ

કથં જનયન્તિ

શતશઃ "

કાન્

પુત્રાન્

કાનિ

શતાનિ

કાસામ્

સ્ત્રીણામ્

૨. ન પ્રસૂતા

કમ્

સુતં

કથં ભૂતં

ત્વદુપમ-પું. દ્વિ.એ.વ.

(ઉપમા - સ્ત્રી.સમાસના કારણે પું. થયું છે.)

જનની-સ્ત્રી.પ્ર.એ.વ.

અન્યા-સ્ત્રી.પ્ર. એ.વ.

ધા-ઉજોગણ.પ.પ.વર્ત.ઉપુ. એ.વ.

ભ-નપું. દ્વિ. બ.વ.

(ભા-સ્ત્રી. સમાસના કારણે નપું. થયું છે.)

દિક્-સ્ત્રી. પ્ર. બ.વ.

સર્વા-સ્ત્રી.પ્ર.બ.વ.

જન્-પ્રેરક. ઉપુ.એ.વ. વર્ત.

૨શ્મિ- પું. દ્વિ. એ.વ.

જાલ -પું.દ્વિ.એ.વ.

દિક્-સ્ત્રી. પ્ર. એ.વ.

એવ -અવ્ય.

પ્રાચી - સ્ત્રી. પ્ર.એ.વ.

દંડાન્વય: ૧. સ્ત્રીણાં શતાનિ પુત્રાન્ શતશઃ જનયન્તિ. ૨. અન્યા જનની ત્વદુપમં સુતં ન પ્રસૂતા. ૩. સર્વા દિશઃ ભાનિ દધતિ ૪. પ્રાચી દિક્ એવ સ્ફુરદંશુજાલં સહસ્રરશ્મિં જનયતિ ।

સમાસ: ૧. તવ ઉપમા યસ્ય સઃ ઇતિ ત્વદુપમઃ તમ્ ત્વદુપમં (બહુ.)

૨. અંશુનાં જાલઃ ઇતિ અંશુજાલઃ (પ.ત.) સ્ફુરન્ અંશુજાલઃ યસ્ય સઃ ઇતિ સ્ફુરદંશુજાલઃ (બહુ.) તમ્ સ્ફુરદંશુજાલં ।

૩. સહસ્રાણિ રશ્મયઃ યસ્ય સઃ ઇતિ સહસ્રરશ્મિઃ (બહુ.) તમ્ સહસ્રરશ્મિં ।

અર્થ : સેંકડો સ્ત્રીઓ પુત્રોને સેંકડોવાર જન્મ આપે છે પણ કોઈ માતાએ તમારા સમાન પુત્રને જન્મ આપ્યો નથી. બધી દિશાઓ નક્ષત્રોને ધારણ કરે છે પણ પૂર્વદિશા જ ઝળહળતા એવા કિરણોના સમૂહવાળા સૂર્યને જન્મ આપે છે.

ઉત્કૃષ્ટ પુરુષરૂપ પરમાત્મા

त्वामामनन्ति मुनयः परमं पुमांस-

मादित्यवर्ण-ममलं तमसः परस्तात् ।

त्वामेव सम्यगुपलभ्य जयन्ति मृत्युः

नान्यः शिवः शिवपदस्य मुनीन्द्र ! पन्थाः ॥૨૩॥

પદચ્છેદ

આ + મન્ - ૧ગણ.વર્ત.પ.પ. ઉપુ.બ.વ

યુષ્મદ્ - સર્વ. પું. દ્વિ. એ.વ.

પરસ્તાત્ -અવ્ય.

તમસ્ - નપું.પં.એ.વ.

અમલ - વિધેય વિશેષણ પુ.દ્વિ.એ.વ.

વર્ણ - પું. દ્વિ. એ.વ. (વિધેય વિ.)

પુંસ્ - પું.દ્વિ. એ.વ. (વિધેય વિ.)

પરમ - પું.દ્વિ.એ.વ. - પુંસૂનું વિશે.

મુનિ - પું. પ્ર.બ.વ.

જિ - ૧ ગણ. વર્ત. પ.પ. ઉપુ. બ.વ.

ખંડાન્વય

૧. આમનન્તિ

કં "

ત્વામ્ "

કથં

પરસ્તાત્

કસ્માત્

તમસઃ

કીદૃશમ્

અમલં

પુનઃ કીદંશમ્

આદિત્યવર્ણમ્

પુનઃ કીદૃશમ્

પુમાંસમ્

કથં ભૂતં

પરમં

કે પરમં

મુનયઃ

૨. જયન્તિ

मृत्यु - पुं. द्वि. अ.व.
(मुनि - पुं.प्र.अ.व. अध्याहार)

उप + लभ् + य- सं.भू.कृ.

सम्यक् - अव्य.

युष्मद् - सर्व. पुं. द्वि. अ.व.
न - अव्य. अस्- बीजो ग.वर्त.
प.प.उपु. अ.व.

पथिन् - पुं.प्र.अ.व.

अन्य - सर्व. पुं. प्र.अ.व.

शिवपद - नपुं.प. अ.व.

शिव- पुं.प्र.अ.व.

मुनीन्द्र - पुं.सं.ओ.

ईडाच्य : १. मुनयः त्वाम् परमं पुमांसं आदित्यवर्णम् अमलं तमसः
परस्तात् आमनन्ति। २. त्वामेव सम्यक् उपलभ्य मुनयः मृत्युं जयन्ति।
३. हे मुनीन्द्र ! शिवः शिवपदस्य अन्यः पन्थाः न अस्ति ।

सभास : (१) आदित्य इव वर्णः यस्य सः इति आदित्यवर्णः तम्
आदित्यवर्णम् (३.अ.हु.)

(२) न विद्यते मलः यस्मिन् सः इति अमलः तम् अमलं (नञ्. अ.हु.)

(३) मुनीनाम् इन्द्रः इति मुनीन्द्रः तत् संबोधने मुनीन्द्र ! (प.त.)

(४) शिवस्य पदम् इति शिवपदम् तस्य शिवपदस्य (प.त.)

कं ,,
मृत्युं ,,
के (मुनयः)
किं कृत्वा
उपलभ्य
कथं
सम्यक्
कम् एव
त्वामेव
३. नास्ति
कः
पन्थाः
कथंभूतः
अन्यः
कस्य
शिवपदस्य
कथं भूतः
शिवः
किं संबोधने
मुनीन्द्र!

અર્થ : મુનિઓ તમને પરમપુરુષ, સૂર્ય જેવા વર્ણવાળા, નિર્મલ, અંધકારથી પર થયેલ માને છે. તમને સારી રીતે પામીને મુનિઓ મૃત્યુને જીતે છે હે મુનીન્દ્ર ! તમારા સિવાય કલ્યાણકારી એવા મોક્ષપદનો બીજો કોઈ માર્ગ નથી.

અનંત ગુણધામી પ્રભુ

ત્વામવ્યયં વિભુમચિંત્ય- મસંખ્યમાદ્યં-

બ્રહ્માણમીશ્વરમનંતમનંગકેતુમ્ ।

યોગીશ્વરમ્ વિદિતયોગમનેકમેકં,

જ્ઞાનસ્વરૂપમમલં પ્રવદન્તિ સન્તઃ ॥૨૪॥

પદચ્છેદ

ખંડાન્વય.

પ્ર+વદ-૧ગણ. વર્ત. પ.પ. ઉપ. બ.વ.

→

પ્રવદન્તિ
કં

યુષ્મદ્ - સર્વ. પું. દ્વિ. એ.વ.

→

ત્વામ્
કીદૃશં

અમલ - પુંલિંગ દ્વિતીયા એ.વ. વિધેયવિશે.

→

અમલં
પુનઃ કીદૃશં

સ્વરૂપ - પુંલિંગ દ્વિતીયા એ.વ. વિધેયવિશે.

→

જ્ઞાનસ્વરૂપં
પુનઃ કીદૃશં

એક - પુંલિંગ દ્વિતીયા એ.વ. વિધેયવિશે.

→

એકં
પુનઃ કીદૃશં

અનેક - પુંલિંગ દ્વિતીયા એ.વ. વિધેયવિશે.

→

અનેકમ્
પુનઃ કીદૃશં

વિદિતયોગ-પુંલિંગ દ્વિતીયા એ.વ. વિધેયવિશે.

→

વિદિતયોગં
પુનઃ કીદૃશં

યોગીશ્વર-પુંલિંગ દ્વિતીયા એ.વ. વિધેયવિશે.

→

યોગીશ્વરમ્
પુનઃ કીદૃશં

अनङ्गकेतु- पुंलिङ्ग द्वितीया अ.व. विधेयविशे.	→	अनङ्गकेतुम् पुनः कीदृशं
अनंत -पुंलिङ्ग द्वितीया अ.व. विधेयविशे.	→	अनंतं पुनः कीदृशं
ईश्वर - पुंलिङ्ग द्वितीया अ.व. विधेयविशे.	→	ईश्वरम् पुनः कीदृशम्
ब्रह्मन् - पुंलिङ्ग द्वितीया अ.व. विधेयविशे.	→	ब्रह्माणम् पुनः कीदृशम्
आद्य - पुंलिङ्ग द्वितीया अ.व. विधेयविशे.	→	आद्यम् पुनः कीदृशम्
असंख्य पुंलिङ्ग द्वितीया अ.व. विधेयविशे.	→	असंख्यम् पुनः कीदृशम्
अचिन्त्य -पुंलिङ्ग द्वितीया अ.व. विधेयविशे.	→	अचिन्त्यम् पुनः कीदृशम्
विभु - पुंलिङ्ग द्वितीया अ.व. विधेयविशे.	→	विभुम् पुनः कीदृशम्
अव्यय -पुंलिङ्ग द्वितीया अ.व. विधेयविशे.	→	अव्ययम् के
सत् - पुं. प्र.अ.व.	→	सन्तः

ईश्वरः सन्तः त्वाम् अव्ययं विभुम्, अचिन्त्यम्, आद्यं, ब्रह्माणम्, ईश्वरं, अनंतं, अनङ्गकेतुम्, योगीश्वरं, विदितयोगं, अनेकं, एकं, ज्ञानस्वरूपं, अमलं - प्रवदन्ति ।

समासः न विद्यते व्ययः यस्मिन् सः इति अव्ययः तम् अव्ययं (नञ् भट्ट.)

विशेषेण भवति इति विभुः तम् विभुम् (उपपट्)

न चिन्त्यः इति अचिन्त्यः तम् अचिन्त्यम् (नञ्. तत्पु.)

न विद्यते संख्या यस्यः सः इति असंख्यः तम् असंख्यम् (नञ् भट्ट.)

न विद्यते अंतः यस्यः सः इति अनंतः तम् अनंतम् (नञ्. भट्ट.)

न विद्यते अङ्गम् यस्मिन् तद् अनङ्गम् । अनङ्गस्य केतुः इति अनङ्गकेतुः (प.त.)

तम् अनङ्गकेतुम्

યોગીનામ્ ईश्वरः इति योगीश्वरः तम् योगीश्वरम् (પ.ત.)

વિદિતઃ યોગઃ યેન સઃ

વિશિષ્ઠેણ દિતાઃ યોગાઃ યેન સઃ

} ઇતિ વિદિતયોગઃ તમ્ વિદિતયોગમ્ (બહુ.)

ન એકઃ ઇતિ અનેકઃ તમ્ અનેકં (નગ્. તત્પુ.)

જ્ઞાનં એવ સ્વરૂપં યસ્ય સઃ જ્ઞાનસ્વરૂપઃ તમ્ જ્ઞાનસ્વરૂપમ્ (પ.ત.)

ન વિદ્યતે મલઃ યસ્ય સઃ ઇતિ અમલઃ તમ્ અમલં (નગ્. બહુ.)

અર્થઃ : સંતો તમોને અવિનાશી, સમર્થ (વિશ્વવ્યાપી), અચિંત્ય, પ્રથમ, બ્રહ્મારૂપ, ઇશ્વર, અનંત, સિદ્ધપદને સૂચવનારા, યોગીઓના ઇશ્વર, જાણેલા યોગવાળા (યોગને જાણનારા), મન-વચન-કાયાના યોગનો નાશ કરનારા, અનેક, એક, જ્ઞાન સ્વરૂપ અને નિર્મળ કહે છે.

卐

બુદ્ધ-શંકર-વિદ્યાતાથી શ્રેષ્ઠ પુરુષોત્તમ પ્રભુ

बुद्धस्त्वमेव विबुधार्चित ! बुद्धिबोधात्,

त्वं शंकरोऽसि भुवनत्रयशंकरत्वात् ।

धाताऽसि धीर ! शिवमार्गविधेर्विधानात्,

व्यक्तं त्वमेव भगवन् ! पुरुषोत्तमोऽसि ॥ ૨૫॥

પદચ્છેદ

ખંડાન્વય

અસ્ - બીજો ગણ. વર્ત. પ.પ. બીજો પુ. એ.વ.

→

અસિ

યુષ્મદ્ - સર્વ.પું. પ્ર. એ.વ. એવ : અવ્ય.

→

કઃ એવ

બુદ્ધ - પું.પ્ર.એ.વ.

→

ત્વં એવ

વિબુધાર્ચિત - પું. સંબો. એ. વ.

→

કઃ

બોધ - પું.પં.એ.વ.

→

બુદ્ધઃ

અસ્ - બીજો ગણ. વર્ત. પ.પ. બીજો પુ. એ.વ.

→

કિં સંબોધને

વિબુધાર્ચિત !

કસ્માત્

બુદ્ધિબોધાત્

અસિ

કઃ

युष्मद् - सर्व. पुं. प्र. अ. व.

→

त्वं

शंकर - पुं. प्र. अ. व.

→

त्वं कः

शंकरः

शंकरत्व - नपु. पं. अ. व.

→

कस्मात्

भुवनत्रयशंकरत्वात्

अस्-बीजो गश. वर्त. प. प. बीजो पु. अ. व.

→

असि

कः

(त्वं - अध्याहार)

→

(त्वं)

त्वं कः

धाता - पुं. प्र. अ. व.

→

धाताः

कस्मात्

विधान - नपु. पं. अ. व.

→

विधानात्

कस्य

विधि - स्त्री. प. अ. व.

→

शिवमार्गविधेः

किं संबोधने

धीर - पुं. संबो.

→

धीर!

अस्-बीजो गश. प. प. वर्त. बीजो पु. अ. व.

→

असि

कः एव

युष्मद्- सर्व. पुं. प्र. अ. व. एव-अव्य.

→

त्वमेव

त्वं कः

उत्तम - पुं. प्र. अ. व.

→

पुरुषोत्तमः

कथं

व्यक्तं - अव्यय

→

व्यक्तं

किं संबोधने

भगवत् - पुं. संबो.

→

भगवन् !

टिप्पण्यः : विबुधार्चित ! बुद्धिबोधात् त्वं बुद्धः एव असि, भुवनत्रय-
शंकरत्वात् त्वं शंकरः असि, धीर ! शिवमार्गविधेः विधानात् त्वं धाता
असि, भगवन् ! त्वमेव व्यक्तं पुरुषोत्तमः असि ।

સમાસ :- (૧) બુદ્ધેઃ બોધઃ ઇતિ બુદ્ધિબોધઃ (પ.ત.) તસ્માત્ બુદ્ધિબોધાત્।

(૨) વિબુધૈઃ અર્ચિતઃ ઇતિ વિબુધાર્ચિત (તૃ. ત.) તત્ સંબોધને વિબુધાર્ચિત!

(૩) ભુવનાનામ્ ત્રયમ્ ઇતિ ભુવનત્રયમ્ (પ.ત.)

ભુવનત્રયસ્ય શં કરોતિ ઇતિ ભુવનત્રયશંકરઃ (ઉપપદ) તસ્ય ભાવઃ ઇતિ
ભુવનત્રયશંકરત્વં, તસ્માત્ ભુવનત્રયશંકરત્વાત્

(૪) શિવસ્ય માર્ગઃ ઇતિ શિવમાર્ગઃ તસ્ય વિધિઃ ઇતિ શિવમાર્ગવિધિઃ તસ્ય
શિવમાર્ગવિધેઃ (પ.ત.)

(૫) પુરુષેષુ ઉત્તમઃ ઇતિ પુરુષોત્તમઃ (સ.તત્પુ.)

અર્થ : દેવો વડે પૂજાએલ એવા હે ભગવન્ ! બુદ્ધિના બોધને
કારણે (કેવળજ્ઞાન રૂપી બોધ) તમે જ બુદ્ધ છો. ત્રણે ભુવનના સુખને
કરનારા હોવાથી તમે જ શંકર છો. હે ધીર ! શિવનાં માર્ગની ક્રિયા
(ઉત્પન્ન) કરનારા હોવાથી તમે જ બ્રહ્મા છો, હે ભગવાન! તમે જ
પ્રગટ રીતે પુરુષોમાં ઉત્તમ (વિષ્ણુ) છો.

卐

પ્રભુ નમસ્કૃતિ

તુભ્યં નમસ્ત્રિભુવનાર્તિહરાય નાથ !

તુભ્યં નમઃ ક્ષિતિતલામલ ભૂષણાય,

તુભ્યં નમસ્ત્રિજગતઃપરમેશ્વરાય,

તુભ્યં નમો જિન ! ભવોદધિ - શોષણાય ! ॥૨૬॥

પદચ્છેદ

(અસ્તુ - અધ્યાહાર)

નમસ્ - અવ્ય.

યુષ્મદ્ - સર્વ.પું.ચ.એ.વ.

ખંડાન્વય

→ ૧. (અસ્તુ)
કિમ્
→ નમઃ
કસ્મૈ
→ તુભ્યં

ત્રિભુવનાર્તિહરઃ - પું.ચ.એ.વ.

નાથ - પું.સંબો.

(અસ્તુ) - (અધ્યાહાર)

નમસ્ - અવ્ય.

યુષ્મદ્ - સર્વ. પું.ચ.એ.વ.

°ભૂષણ - નપું. ચ. એ. વ.

(અસ્તુ - અધ્યાહાર)

નમસ્ - અવ્યય.

યુષ્મદ્ - સર્વ. પું. ચ.એ.વ.

પરમેશ્વર - પું.ચ.એ.વ.

ત્રિજગત્ - નપું. ષ. એ. વ.

(અસ્તુ - અધ્યાહાર)

નમસ્ - અવ્ય.

યુષ્મદ્ - સર્વ. પું. ચ.એ.વ.

°શોષણ - નપું.ચ.એ.વ.

જિન - પું. સંબો.

→ કથં ભૂતાય

→ ત્રિભુવનાર્તિહરાય

કિં સંબોધને

→ નાથ !

→ ૨. (અસ્તુ)

કિમ્

→ નમઃ

કસ્મૈ

→ તુભ્યં

કથંભૂતાય

→ ક્ષિતિતલામલભૂષણાય

→ ૩. (અસ્તુ)

કિમ્

→ નમઃ

કસ્મૈ

→ તુભ્યં

કથંભૂતાય

→ પરમેશ્વરાય

કસ્ય

→ ત્રિજગતઃ

→ ૪. (અસ્તુ)

કિમ્

→ નમઃ

કસ્મૈ

→ તુભ્યં

કથંભૂતાય

→ ભવોદધિશોષણાય

કિં સંબોધને

→ જિન !

દંડાન્વય : હે નાથ ! ત્રિભુવનાર્તિહરાય તુભ્યં નમઃ (અસ્તુ.)

ક્ષિતિતલામલભુષણાય તુભ્યં નમઃ (અસ્તુ) ત્રિજગતઃ પરમેશ્વરાય તુભ્યં નમઃ (અસ્તુ)
હે જિન! ભવોદધિશોષણાય તુભ્યં નમઃ (અસ્તુ)

સમાસ : (૧) ત્રયાણામ્ ભુવનાનામ્ સમાહારઃ ઇતિ ત્રિભુવનમ્ (દ્વિગુ.) (૨) ત્રિભુવનસ્ય અર્તિઃ ઇતિ ત્રિભુવનાર્તિઃ (પ.ત.) ત્રિભુવનાર્તિમ્ હરતિ ઇતિ ત્રિભુવનાર્તિહરઃ તસ્મૈ ત્રિભુવનાર્તિહરાય (ઉપપદ) (૩) ક્ષિતેઃ તલમ્ ઇતિ ક્ષિતિતલમ્ (પ.ત.) ન વિદ્યતે મલમ્ યસ્ય તદ્ ઇતિ અમલમ્ (નઞ્. બહુ.) ક્ષિતિતલે અમલમ્ ભૂષણમ્ ઇતિ ક્ષિતિતલામલભૂષણમ્ (સ.ત.) તસ્મૈ ક્ષિતિતલામલભુષણાય (૪) ત્રયાણામ્ જગતામ્ સમાહારઃ ઇતિ ત્રિજગત્ તસ્ય ત્રિજગતઃ (દ્વિગુ.) (૫) પરમશ્વાસૌ ईश्वरश्च ઇતિ પરમેશ્વરઃ તસ્મૈ પરમેશ્વરાય (વિ.પૂ.ક.) (૬) ભવઃ એવ ઉદધિઃ ઇતિ ભવોદધિઃ (અવ.પૂ.ક.) ભવોદધિં શોષયતિ ઇતિ ભવોદધિશોષણઃ તસ્મૈ ભવોદધિશોષણાય (ઉપપદ).

અર્થ : ૧. હે નાથ! હે જિન! ત્રણે ભુવનના દુઃખોને હરનારા! તમોને નમસ્કાર થાઓ. ૨. જગતનાં નિર્મળભૂષણ સમાન એવા તમોને નમસ્કાર થાઓ. ૩. ત્રણે જગતનાં પરમ ઈશ્વર એવા તમોને નમસ્કાર થાઓ. ૪. ભવરૂપી સમુદ્રને શોષનારા એવા તમોને નમસ્કાર થાઓ !

卐

સર્વ ગુણોના આશ્રય પરમાત્મા

કો વિસ્મયોઽપિ ? યદિ નામ ગુણૈરશેષૈ,

સ્ત્વં સંશ્રિતો નિરવકાશતયા મુનીશ !

દૌષૈરુપાત્તવિવિધાશ્રયજાતગર્વૈઃ,

સ્વપ્રાંતરેઽપિ ન કદાચિદપીક્ષિતોઽસિ ॥૨૭॥

પદચ્છેદ

(અસ્તિ - અધ્યાહાર)

કિમ્ - સર્વ. પું. પ્ર. એ. વ.

વિસ્મય- પું.પ્ર.એ.વ.

→
→
→

બંડાન્વય

૩ (અસ્તિ)

કઃ

વિસ્મયઃ

કુત્ર

અત્ર- અવ્ય.	→	અત્ર
અસ્- બીજો ગણ. વર્ત. પ.પ. બીજો પુ. એ.વ.	→	૨. અસિ
		ક:
યુષ્મદ - સર્વ. પું. પ્ર. એ.વ.	→	ત્વમ્
		કીદૃશ:
સં + શ્રિ - પું. પ્ર.એ.વ.	→	સંશ્રિત:
		કિં સંબોધને
મુનીશ -પું. સંબો.	→	હે મુનીશ !
		કૈ:
ગુણ -પું. તૃ. બ.વ.	→	ગુણૈ:
		કથં ભૂતૈ:
અશેષ - પું.તૃ.બ.વ.	→	અશેષૈ:
		કયા
નિરવકાશતાય - સ્ત્રી.તૃ.એ.વ.	→	નિરવકાશતયા
		કથં
યદિ - અવ્યય. નામ - અવ્યય.	→	યંદિ નામ
ન -અવ્ય. અસ્- બીજો ગણ. બીજો પુ. એ.વ.	→	૩. ન અસિ
		ક:
યુષ્મદ - સર્વ. પું. એ.વ.	→	ત્વં
		કીદૃશ:
ઈક્ષિત - પું.પ્ર.એ.વ.	→	ઈક્ષિત:
		કસ્મિન્ અપિ
સ્વપ્રાંતર -પું.સ.એ.વ. અપિ -અવ્ય.	→	સ્વપ્રાંતરેઽપિ
		કથં અપિ
કદાચિત્ - અપિ - અવ્ય.	→	કદાચિત્ અપિ
		કૈ:
દોષ - પું.તૃ.બ.વ.	→	દૌષૈ:
		કથં ભૂતૈ:
ઞર્ગ - પું.તૃ.બ.વ.	→	ઉપાત્તવિવિધાશ્રયજાતગર્ગૈ:

દંડાન્વયઃ ૧. અત્ર વિસ્મયઃ કઃ (અસ્તિ) ૨. યદિ નામ નિરવકાશતયા અશેષૈઃ ગુણૈઃ મુનીશ! ત્વં સંશ્રિતઃ અસિ. ૩. ઉપાત્તવિવિધાશ્રયજાતગર્વૈઃ દૌષૈઃ કદાચિત્ અપિ સ્વપ્રાંતરેઽપિ ત્વં ઈક્ષિતઃ ન અસિ ।

સમાસ : (૧) નિર્ગતશ્વાસૌ અવકાશશ્ચ ઇતિ નિરવકાશઃ (પ્રાદિ.ક.) તસ્ય ભાવઃ નિરવકાશતા તયા નિરવકાશતયા (તદ્વિત)

(૨) ન વિદ્યતે શેષઃ યેષામ્ તે ઇતિ અશેષાઃ તૈઃ ઇતિ અશેષૈઃ (નઝૂ. બહુ.)

(૩) મુનીનામ્ ઈશઃ ઇતિ મુનીશઃ તત્ સંબોધને - હે મુનીશ ! (ધ. ત.)

(૪) વિવિધાશ્ચતે આશ્રયાશ્ચ ઇતિ વિવિધાશ્રયઃ (વિ.પૂ.ક.)

ઉપાતાશ્ચ તે વિવિધાશ્રયાશ્ચ ઇતિ ઉપાત્તવિવિધાશ્રયાઃ (વિ. પુ. ક.)

ઉપાત્તવિવિધાશ્રયૈઃ જાતગર્વઃ યેષાં તે ઇતિ ઉપા... ગર્વાઃ તૈઃ

ઉપા.... ગર્વૈઃ (વ્ય. બહુ.)

અન્યદ્ સ્વપ્રમ્ ઇતિ સ્વપ્રાંતરમ્ તસ્મિન્ સ્વપ્રાંતરે (કર્મધારય)

અર્થ : અહીં આશ્ચર્ય શું છે? કે જે અવકાશ રહિત-પણાથી (ગીયોગીય) સમગ્ર ગુણો વડે તમે આશ્રય કરાયા છો. કારણ કે પ્રાપ્ત થયેલા વિવિધ (દેવોરૂપી) આશ્રયોથી ઉત્પન્ન થયેલ ગર્વવાળા દોષો વડે ક્યારે પણ સ્વપ્નમાં પણ તમે, જોવાયા નથી.

卐

દેદીપ્યમાન રૂપવાન પ્રભુ

ઉચ્ચૈરશોકતંરૂસંશ્રિતમુન્મયૂઃ -

માભાતિ રૂપમમલં ભવતો નિતાન્તમ્ ।

સ્પષ્ટોલ્લસત્કિરણમસ્તતમોવિતાનં,

ભિમ્બં રવેરિવ પયોધરપાર્શ્વવર્તિ ॥૨૮॥

૫૬૨૭૯૬

આ + મા - બીજો ગણ. પ.પ.વર્ત.ઉપુ.એ.વ.

નિતાન્તમ્ - અવ્યય.

ખંડાન્વયઃ

આભાતિ

કથં

નિતાન્તમ્

કિં

रूप - नपुं. प्र.अ.व.	→	रूपम्
भक्त - सर्व, पुं.प.अ.व.	→	कस्य भवतः
अमल - नपुं.प्र.अ.व.	→	कथंभूतं अमलं
उन्मयूख - नपुं.प्र.अ.व.	→	पुनः कथंभूतं उन्मयूखं
°संश्रित - नपुं.प्र.अ.व. (भू.कृ.)	→	पुनःकथंभूतं अशोकतरुसंश्रितम्
उच्चैस् - अव्य.	→	कथं उच्चैः
बिम्ब - नपुं.प्र.अ.व. इव - अव्य.	→	किम् इव बिम्बम् इव
रवि - पुं.प.अ.व.	→	कस्य रवेः
°पार्श्ववर्ति - नपुं.प्र.अ.व.	→	कथंभूतं पयोधरपार्श्ववर्ति
°वितान - नपुं.प्र.अ.व.	→	कथंभूतं अस्ततमोवितानं
°किरण - नपुं.प्र.अ.व.	→	पुनः कथंभूतं स्पष्टोल्लसत्किरणम्

टंङा-व्यथ : स्पष्टोल्लसत्किरणं अस्ततमोवितानं पयोधरपार्श्ववर्ति रवेः बिम्ब इव उच्चैः अशोकतरुसंश्रितम् उन्मयूखम् अमलं भवतः रूपम् नितान्तम् आभाति।

समास : (१) स्पष्टं यथा स्यात् तथा इति स्पष्टं (ङि.वि.)

स्पष्टाः उल्लसन्तः किरणाः यस्मात् तद् इति स्पष्टोल्लसत्किरणं (समा.७६.)

(२) तमसां वितानं इति तमोवितानं (प.त.)

अस्तं तमोवितानं येन तद् इति अस्ततमोवितानं (समा.७६.)

पयः धरन्ति इति पयोधराः (३५५६)

પયોધરાણાં પાર્શ્વે વર્તતે યદ્ ઇતિ પયોધરપાર્શ્વવર્તિ (ઉપપદ)

અશોકઃ નામ યસ્ય સઃ ઇતિ અશોકનામા (બહુ.)

અશોકનામા ચાસૌ તરુશ્ચ ઇતિ અશોકતરુઃ (મ.પ.ક.)

અશોકતરું સંશ્રિતમ્ ઇતિ અશોકતરુસંશ્રિતં (દ્વિ.ત.)

ન વિદ્યતે મલઃ યસ્ય તદ્ ઇતિ અમલં (નગ્. બહુ.)

ઉત્ક્રાન્તાઃ મયૂઃ યસ્માત્ તદ્ ઇતિ ઉન્મયૂઃ (પ્રાદિ.બહુ.)

અર્થ : સ્પષ્ટ રીતે ઉલ્લસિત થતાં કિરણોવાળા, નાશ કરાયો છે અંધકારનો ફેલાવો જેના વડે એવાં અને વાદળાઓની સમીપ રહેલા શોભતા સૂર્યના બિંબની જેમ, ઊંચા અશોક નામના વૃક્ષને આશ્રયે રહેલું, બહાર ઉછળતાં કિરણોવાળું અને નિર્મળ એવું આપનું રૂપ અત્યંત શોભે છે !

卐

અનુપમ પ્રકાશિત પ્રભુભિંબ

સિંહાસને મણિમયૂખશિખાવિચિત્રે,
વિભ્રાજતે તવ વપુઃ કનકાવદાતમ્ ।
બિંબં વિચદ્વિલસદંશુલતાવિતાનં,
તુંગોદયાદ્રિ- શિરસીવસહસ્ત્રરશ્મેઃ ॥ ૨૧ ॥

પદચ્છેદ

ખંડાન્વય

વિ + ભ્રાજ્ - ૧- ગણ-આ.ઉપુ.એ.વ.

→

વિભ્રાજતે

કિં

વપુસ્ - નપું.પ્ર.એ.વ.

→

વપુઃ

કસ્ય

યુષ્મદ્ - સર્વ.પું.પ.એ.વ.

→

તવ

કથંભૂતં

°અવદાત - નપું.પ્ર.એ.વ.

→

કનકાવદાતમ્

કસ્મિન્

सिंहासन - न.पुं.स.अ.व.

→

सिंहासने

विचित्र-न.पुं. स.अ.व.

→

मणिमयूखशिखाविचित्रे

किं इव

बिम्ब - न.पुं.प्र.अ.व. इव - अव्य.

→

बिम्बं इव

कस्य

सहस्ररश्मि - पुं.-ष.अ.व.

→

सहस्ररश्मेः

किं कुर्वाणः

(वि + भ्राज - व.कृ.अध्याहार)

→

(विभ्राजमानः)

कस्मिन्

शिरस् - न.पुं. स.अ.व.

→

तुंगोदयाद्रि-शिरसि

कथंभूतं

वितान - न.पुं.प्र.अ.व.

→

वियद्विलसदंशुलता-

वितानम्

६३।५५: वियद्विलसदंशुलतावितानं तुंगोदयाद्रिशिरसि विभ्राजमानः सहस्ररश्मेः बिम्बं इव मणिमयूखशिखाविचित्रे सिंहासने कनकावदातम् तव वपुः विभ्राजते ।

सभास : (१) अंशु एव लता इति अंशुलता (अवधारण)

अंशुलतायाः वितानं इति अंशुलतावितानं (ष.त.)

वियति विलसद् अंशुलतावितानं यस्य तद् इति विय... वितानं (व्यधि.ब.)

(२) उदयः नाम यस्य सः इति उदयनामा (अङ्गुली)

उदयनामा चासौ अद्रिश्च इति उदयाद्रिः (म.प.क.)

तुंगश्चासौ उदयाद्रिश्च इति तुंगोदयाद्रिः (वि.पू.क.)

तुंगोदयाद्रेः शिरः इति तुंगोदयाद्रिशिरः तस्मिन् तुंगो... शिरसि (ष.त.)

(३) सहस्राः रश्मयः यस्य सः इति सहस्ररश्मिः तस्य सहस्ररश्मेः (अङ्गु.)

मणिनाम् मयूखाः इति मणिमयूखाः (ष.त.)

मणिमयूखानां शिखा इति मणिमयूखशिखा (ष.त.)

मणि..... शिखया विचित्रं इति मणि... विचित्रं (तृ.त.)

तस्मिन् मणि..... विचित्रे

- (૪) સિંહસ્ય મુખં યસ્મિન્ તદ્ ઇતિ સિંહમુખં (વ્યધિ.બહુ.)
 સિંહમુખં ચ તદ્ આસનમ્ ચ ઇતિ સિંહાસનમ્ તસ્મિન્ સિંહાસને (મ.પ.ક.)
 (૫) કનકં ઇવ 'અવદાતમ્' ઇતિ કનકાવદાતમ્ (ઉ.ઉ.ક.)

અર્થ : આકાશમાં ઝળહળતો છે કિરણોરૂપી લતાનો વિસ્તાર જેનો અને ઊંચા ઉદય પર્વતનાં શિખર ઉપર શોભતા સૂર્યના બિમ્બની જેમ મણિના કિરણોની શ્રેણીથી આશ્ચર્યકારી એવાં સિંહાસનમાં સ્વર્ણ જેવું ઉજ્જવલ આપનું શરીર શોભે છે.

❧

ઝરણાના પવિત્ર નીર જેવો પ્રભુદેહ

કુંદાવદાત- ચલચામરચારુશોભં,
 વિભ્રાજતે તવ વપુઃ કલધૌતકાન્તમ્ ।
 ઉદ્યચ્છશાંક- શુચિનિર્ઘરવારિધાર-
 મુચ્ચૈસ્તટં સુરગિરેરિવ શાતકૌમ્ભમ્ ॥ ૩૦ ॥

પદચ્છેદ	મંડાન્વય
વિ + ભ્રાજ્-૧ ગણ. આ.ઉપુ એ.વ.	→ વિભ્રાજતે
	કિં
વપુસ્ - નપું.પ્ર.એ.વ.	→ વપુઃ
	કસ્ય
યુષ્મદ્-સર્વ. પું.ષ.એ.વ.	→ તવ
	કથં ભૂતં
°કાન્ત-નપું.પ્ર.એ.વ.	→ કલધૌતકાન્તમ્
	પુનઃ કથંભૂતં
°શોભ-નપું.પ્ર.એ.વ. (મૂળશબ્દ - શોભા- સ્ત્રી.) (સમાસના કારણે નપું. લિંગ થયું છે.)	→ કુંદાવદાતચલચામરચારુશોભં
	કિં ઇવ

तट-नपुं.प्र.अ.व. इव - अव्यय.

→

तटं इव

उच्चैस्-अव्य.

→

कथं

उच्चैः

शातकौम्भ-नपुं.प्र.अ.व.

→

पुनः कथं भूतं

शातकौम्भम्

गिरि-पुं.प.अ.व.

→

कस्य

सुरगिरेः

धार -नपुं.प्र.अ.व.

→

कथंभूतेः

(भूण शब्द- धारा- स्त्री)

(सभासना कारणे नपुं. थयुं छे)

उद्यच्छाकंशुचिनिर्झर-

वारिधारम्

टिप्पण्यः उद्यच्छाकंशुचि- निर्झरवारिधारम् सुरगिरेः शातकौम्भम् उच्चैः तटं इव कुंदावदात- चलचामरचारुशोभं कलधौतकान्तम् तव वपुः विभ्राजते ।

सभास : (१) शशः अङ्गे यस्य सः इति शशांकः (व्यधि. भट्ट.)

(२) उद्यंश्चासौ शशाङ्गश्च इति उद्यच्छाकः (वि.पू.क.)

निर्झराणाम् वारीणि इति निर्झरवारीणि (प.त.)

शुचीनि च तानि निर्झरवारीणि च इति शुचिनिर्झरवारीणि (वि.पू.क.)

तेषाम् धारा इति शुचिनिर्झरवारिधारा (प.त.)

उद्यच्छाकः इव शुचिनिर्झरवारिधारा यस्य तद् इति उद्यच्छाकंशुचि- निर्झरवारिधारम् (उप.पू.भट्ट.)

(३) सुराणाम् गिरिः इति सुरगिरिः तस्य सुरगिरेः (प.त.)

(४) शातकुम्भस्य विकारम् इति शातकौम्भम् (तद्धित)

(५) कुंद इव अवदाताः इति कुंदावदाताः (उ.पू.क.)

चलाश्चते चामराः इति चलचामराः (वि.पू.क.)

कुंदावदाताश्चते चलचामराः इति कुंदावदातचलचामराः (वि.पू.क.)

तेषां कुंदावदातचलचामरानाम् ।

चार्वी शोभा यस्य तद् इति कुंदावदातचलचामरचारुशोभा (व्यधि.भट्ट.)

(६) कलधौतं इव कान्तम् इति कलधौतकान्तम् (उ.पू.क.)

અર્થ : ઉગતા એવા ચન્દ્ર જેવા શ્વેત ઝરણાનાં પાણીની ધારાવાળા અને મેરૂપર્વતનાં સુવર્ણનાં ઊંચા તટ જેવું અને મોગરા જેવા સફેદ, ચપળ, ચામરોની સુંદર શોભાવાળા સુવર્ણ જેવું મનોહર તમારૂં શરીર શોભે છે.

卐

પ્રાતિહાર્ય યુક્ત પ્રભુ

છત્રત્રયં તવ વિભાતિ શશાંકકાંત-
મુચ્ચૈઃ સ્થિતં સ્થગિતભાનુકરપ્રતાપમ્ ।
મુક્તાફલ- પ્રકરજાલવિવૃદ્ધશોભં,
પ્રખ્યાપયત્રિજગતઃ પરમેશ્વરત્વમ્ ॥૩૧॥

પદચ્છેદ

વિ+ભા - બીજો ગણ પ.પ. ૩ જો પુ. એ. વ. →

છત્રત્રય - નપું.પ્ર.એ.વ. →

યુષ્મદ્ - સર્વ.પું.ષ.એ.વ. →

સ્થિત - નપું.પ્ર.એ.વ. →

ઉચ્ચૈસ્ - અવ્યય →

કાંત - નપું.પ્ર.એ.વ. →

પ્રતાપ - નપું.પ્ર.એ.વ. →

શોભ - નપું.પ્ર.એ.વ. →

અંડાન્વય

વિભાતિ

કિં વિભાતિ

છત્રત્રયં

કસ્ય

તવ

પુનઃ કથંભૂતં

સ્થિતં

કથં સ્થિતં

ઉચ્ચૈઃ

કથં ભૂતં

શશાંકકાંતમ્

પુનઃ કથંભૂતં

સ્થગિતભાનુકરપ્રતાપં

પુનઃ કથંભૂતં

મુક્તાફલ-પ્રકરજાલ-

(મૂળશબ્દ સ્ત્રીલિંગ છે. સમાસના કારણે નપું.લિંગ થયું છે.)

પ્ર + ઋયા + પ્ + અય્ + અ + અત્

- પ્રેરકવર્ત.કૃ. (નપું.પ્ર.એ.વ.)

પરમેશ્વર+તા- - નપું. દ્વિ.એ.વ.(તદ્વિત.) →

જગત્ - નપું.ષ.એ.વ. →

વિવૃદ્ધશોભં

કિં કારયત્

પ્રઋયાપયત્

કિં

પરમેશ્વરત્વમ્

કસ્ય

ત્રિજગતઃ

દંડાન્વયઃ ત્રિજગતઃ પરમેશ્વરત્વમ્ પ્રઋયાપયત્ મુક્તાફલપ્રકરજાલવિવૃદ્ધ - શોભં, સ્થગિતભાનુકરપ્રતાપં શશાંકકાંતમ્ ઉચ્ચૈઃ સ્થિતં, તવ છત્રત્રયં વિભાતિ ।

સમાસઃ (૧) ત્રયાણામ્ જગતામ્ સમાહારઃ ઇતિ ત્રિજગત્ (દ્વિગુ) તસ્ય ત્રિજગતઃ

(૨) પરમશ્ચાસૌ ઇશ્વરશ્ચ ઇતિ પરમેશ્વરઃ (વિ.પૂ.ક.) તસ્ય ભાવઃ ઇતિ પરમેશ્વરત્વમ્ (તદ્વિત) તદ્ પરમેશ્વરત્વમ્

મુક્તાનામ્ ફલાનિ ઇતિ મુક્તાફલાનિ (ષ.ત.)

મુક્તાફલાનામ્ પ્રકરાઃ ઇતિ મુક્તાફલપ્રકરાઃ (ષ.ત.)

મુક્તાફલપ્રકરૈઃ નિર્મિતાઃ ઇતિ મુક્તા.... નિર્મિતાઃ (૮.ત.)

મુક્તા... નિર્મિતાશ્ચામી જાલાઃ ઇતિ મુક્તા... જાલાઃ (વિ.પૂ.ક.)

મુક્તા ... જાલૈઃ વિવૃદ્ધાઃ શોભા યસ્ય તદ્ ઇતિ મુક્તા... શોભં (વ્ય.બહુ.)

(૩) કરાણામ્ પ્રતાપાઃ ઇતિ કરપ્રતાપાઃ (ષ.ત.)

ભાનૂનામ્ કરપ્રતાપાઃ ઇતિ ભાનુકરપ્રતાપાઃ (ષ.ત.)

સ્થગિતાઃ ભાનુકરપ્રતાપાઃ યેન તદ્ ઇતિ સ્થગિતભાનુકરપ્રતાપમ્ (સમા.બહુ.)

(૪) શશઃ અંકે યસ્ય સઃ ઇતિ શશાંકઃ (વ્ય.ધિ. બહુ.)

શશાંકઃ ઇવ કાન્તમ્ ઇતિ શશાંકકાન્તમ્ (ઉપ.પૂ.ક.)

(૫) છત્રાણામ્ ત્રયમ્ ઇતિ છત્રત્રયમ્ (ષ.ત.)

અર્થ : ત્રણે જગતનાં પરમેશ્વરપણાને સૂચવનારા અને મોતીઓના સમૂહથી બનેલી જાળ વડે વધેલી શોભાવાળાં, રોકાઈ છે સૂર્યની કાન્તિ જેના વડે એવા, ચન્દ્ર જેવા મનોહર અને ઊંચે રહેલા તમારા ત્રણ છત્રો શોભે છે.

❧

प्रभुचरणकमलप्रभाव

उन्निद्र-हेम-नवपंकज-पुंजकांति-
पर्युल्लसन्नखमयूखशिखाभिरामौ ।
पादौ पदानि तव यत्र जिनेन्द्र ! धत्तः,
पद्मानि तत्र विबुधाः परिकल्पयन्ति ॥३२॥

पदार्थे		अंशान्वय.
धा - उग्रा.उ.पु.द्वि.व.	→	१. धत्तः
पद - नपुं.द्वि.ब.व.	→	कानि
यत्र - अव्य.	→	पदानि
पाद - पुं.प्र.द्वि.व.	→	कुत्र
युष्मद् - सर्व.प.अ.व.	→	यत्र
°अभिराम - पुं.द्वि.अ.व.	→	कौ
जिनेन्द्र - पुं. संबो.	→	पादौ
परि + क्लृप् + अय+अन्ति-	→	कस्य
प्रेरक.वर्त.उपु.ब.व.	→	तव
पद्म - नपुं.द्वि.ब.व.	→	कथंभूतौ
विबुध - पुं.प्र.ब.व.	→	(उन्निद्र हेमनवपंकज पुंजकांति- पर्युल्लसन्नखमयूख- शिखाभिरामौ) किं संबोधने हे जिनेन्द्र !
		२.परिकल्पयन्ति
		कानि
		पद्मानि
		के
		विबुधाः
		कुत्र

દંડાન્વય : (૧) હે જિનેન્દ્ર ! ઉન્નિદ્રહેમનવપંકજપુંજકાંતિપર્યુલ્લસન્નખમ-
યૂઃશિખાભિરામૌ, તવ પાદૌ યત્ર પદાનિ ધત્તઃ (૨) તત્ર વિબુધાઃ પદ્માનિ પરિકલ્પયન્તિ ।

સમાસ : (૧) જિનાનામ્ ઇન્દ્રઃ ઇતિ જિનેન્દ્રઃ તત્ સંબોધને હે જિનેન્દ્ર ! (૫.ત.)

(૨) પદ્મે જાયન્તે યાનિ ઇતિ પંકજાનિ (ઉપપદ.)

(૩) નવસંખ્યકાનિ ચ તાનિ પંકજાનિ ઇતિ નવપંકજાનિ (વિ.પૂ.ક.)

(૪) હેમ્ના નિર્મિતાનિ ઇતિ હેમનિર્મિતાનિ (તૃ.ત.)

હેમનિર્મિતાનિ ચ તાનિ નવપંકજાનિ ચ ઇતિ હેમનવપંકજાનિ (મધ્ય.ક.)

ઉન્નિદ્રાનિ ચ તાનિ હેમનવપંકજાનિ ચ ઇતિ ઉન્નિદ્ર..... પંકજાનિ (વિ.પૂ.ક.)

તેષાં પુંજાઃ ઇતિ ઉન્નિ ... પુંજાઃ (૫.ત.)

ઉન્નિ... પુંજાનામ્ કાંતિઃ ઇતિ ઉન્નિ ... કાંતિઃ (૫.ત.)

(૫) નખાનામ્ મયૂઃશિખાઃ ઇતિ નખમયૂઃશિખાઃ (૫.ત.)

નખમયુઃશિખાનાં શિખાઃ ઇતિ નખમયૂઃશિખાઃ (૫.ત.)

ઉન્નિદ્રકાન્ત્યા પર્યુલ્લસન્તઃ નખમયૂઃશિખાઃ ઇતિ ઉન્નિદ્ર... મયૂઃશિખાઃ (વિ.પૂ.ક.)

ઉન્નિદ્ર .. શિખાભિઃ અભિરામૌ ઇતિ ઉન્નિ... અભિરામૌ (ઉપ.પૂ.ક.)

અર્થ : હે જિનોનાં ઇન્દ્ર ! વિક્સેલા સુવર્ણનાં નવા એવા અથવા નવ
સંખ્યાનાં કમળનાં સમૂહની કાંતિ વડે ખીલી રહેલી નખનાં કિરણોની શિખા વડે
મનોહર એવા તમારા બે પગ જ્યાં પગલા પાડે છે (તમે જ્યાં પગલા મૂકો છો) ત્યાં
દેવો કમળો રચે છે.

❧

દેશના અમૃતધારા વરસે

इत्थं यथा तव विभूतिरभूज्जिनेन्द्र!

धर्मोपदेशन-विधौ न तथा परस्य ।

यादृक् प्रभा दिनकृतः प्रहतांधकारा,

तादृक् कुतो ग्रहगणस्य विकाशिनोऽपि ? ॥૩૩॥

પદચ્છેદ

ખંડાન્વય.

भू - १गश. अधतन. उपु. ओ.व.

→/

१. अभूत्

યથા - અવ્યય. →
 વિભૂતિ - સ્ત્રી.પ્ર.એ.વ. (વિ+ભૂ+તિ) →
 વિધિ - સ્ત્રી. સ.એ.વ. →
 યુષ્મદ્ -સર્વ. પુ. ષ.એ.વ. →
 જિનેન્દ્ર -પું. સંબો. →
 ઇત્થં - અવ્ય. →
 ન - અવ્ય (ભૂ -૧ ગણ અધ. →
 ઉપુ. એ.વ. (અધ્યાહાર છે)
 પર - સર્વ. ષ.એ.વ. →
 તથા - અવ્ય.
 (ભૂ-૧ગણ-વર્ત.પ.પ. ઉપુ.એ.વ.અધ્યાહાર)→
 યાદ્વક્ - અવ્ય. →
 (પ્રભા - સ્ત્રી.પ્ર.એ.વ. અધ્યાહાર) →
 °અંધકારા - સ્ત્રી.પ્ર.એ.વ. →
 (મૂળ શબ્દ અંધકાર- પુંલિંગ છે.)
 દિનકૃત્ - પું.ષ.એ.વ. →
 (ભૂ-૧ગણ.-વર્ત.પ.પ.ઉપુ.એ.વ.અધ્યા.)→

કથં અભૂત
 યથા
 કા
 વિભૂતિઃ
 કસ્યામ્
 ધર્મોપદેશનવિધૌ
 કસ્ય
 તવ
 કિં સંબોધને
 જિનેન્દ્ર !
 કથં
 ઇત્થં
 ૨. ન (અભૂત)
 કસ્ય
 પરસ્ય
 કથં
 તથા
 ૩. (ભવતિ)
 કથં
 યાદ્વક્
 કા
 (પ્રભા)
 કથંભૂતા
 પ્રહતાંધકારા
 કસ્ય
 દિનકૃતઃ
 ૪.(ભવતિ)

પ્રભા - શ્રી.પ્ર.એ.વ.	→	કા ભવતિ પ્રભા
કુતસ્ - અવ્ય.	→	કથં કુતઃ કસ્ય
ગ્રહગણ - પું.પ.એ.વ.	→	ગ્રહગણસ્ય કથંભૂતસ્યાઽપિ
વિકાશિન - પું.પ.એ.વ. અપિ - અવ્ય.	→	વિકાશિનોઽપિ કથં
તાદૃક્ - અવ્ય.	→	તાદૃક્

દંડાન્વયઃ ૧. इत्थं हे जिनेन्द्र! तव धर्मोपदेशनविधौ विभूतिः यथा अभूत् ।
૨. તથા પરસ્ય ન (અભૂત) ૩. દિનકૃત: પ્રહતાંધકારા પ્રભા યાદૃક્
(ભવતિ) ૪. તાદૃક્ વિકાશિનોઽપિ ગ્રહગણસ્ય કુતઃ (પ્રભા ભવતિ)।

સમાસ : ૧. जिनानाम् इन्द्रः इति जिनेन्द्रः तत् संबोधने हे जिनेन्द्र! (प.त.)
(૨) धर्मस्य उपदेशनम् इति धर्मोपदेशनम् (प.त.) तस्य विधिः इति
धर्मोपदेशनविधिः (प.त.) तस्याम् धर्मोपदेशनविधौ.

(૩) दिनं करोति इति दिनकृत् तस्य दिनकृतः (उपपद)

(૪) प्रहतः अंधकारः यया सा इति प्रहतांधकारा (समा.अहु)

(૫) ग्रहस्य गणः इति ग्रहगणः तस्य इति ग्रहगणस्य (प.त.)

અર્થ : હે જિનેન્દ્ર! તમારા ધર્મના ઉપદેશકાર્યમાં વિભૂતિ (સંપદા) જેવી
થઈ હતી તેવી બીજા કોઈની નથી થતી. અંધકારને હણનારી સૂર્યપ્રભા
જેવી છે તેવી વિક્સેલા પણ ગ્રહસમૂહની પ્રભા ક્યાંથી હોય ?

卐

પ્રભુશરણે નિર્ભયતા

શ્રયોતન્મદા-વિલ-વિલોલ-કપોલ-મૂલ-
મત્તભ્રમદ-ભ્રમરનાદ-વિવૃદ્ધકોપમ્ ।

ऐरावताभमिभमुद्धतमापतन्तम्,

दृष्ट्वा भयं भवति नो भवदाश्रितानाम् ॥૩૪॥

पदच्छेद	पंङान्वय
नो -अव्य. भू- ५२-५.वर्त-१गङा-उपु.अ.व.	→ नो भवति
भय -नपुं.प्र.अ.व.	→ किं भयं
°आश्रिता -पुं.प.अ.व.	→ केषां भवदाश्रितानाम्
दृश् + त्वा - सं.लू.कृ.	→ किं कृत्वा दृष्ट्वा
इभ - पुं.द्वि.अ.व.	→ कम् इभम्
आपतत्- पुं.द्वि.अ.व.वर्त.कृ.(आ+पत्+ अत्) →	किं कुर्वन्तम् आपतन्तं
उद्धत - पुं.द्वि.अ.व.	→ पुनः कथंभूतं उद्धतं
°आभ - पुं.द्वि.अ.व.(भूण - आभा- स्त्री) →	पुनः कथंभूतं ऐरावताभम्
°कोप- पुं.द्वि.अ.व.	→ पुनः कथंभूतं श्रूयोतन्मदाविलविलोलक- पोलमूलमत्तभ्रमद्भ्रमरनाद- विवृद्धकोपम्

पंङान्वय : श्रूयोतन्मदाविलविलोलकपोलमूल-मत्तभ्रमद्भ्रमरनाद-विवृद्ध-कोपम्
ऐरावताभम् उद्धतं आपतन्तं इभम् दृष्ट्वा भवदाश्रितानाम् भयं नो भवति ।

समास : (१) श्रूयोतंश्चासौ मदश्च इति श्रूयोतन्मदः (वि.पू.क.)

श्रूयोतन्मदेन आविलम् इति श्रूयोतन्मदाविलम् (तृ.त.)

कपोलस्य मूलम् इति कपोलमूलम् (प.त.)

विलोलं च तद् कपोलमूलम् च इति विलोलकपोलमूलम् (वि.पू.क.)

श्रूयोतन्मदाविलम् च तद् विलोलकपोलमूलं इति श्रूयोत.... मूलं (वि.पू.क.)

भ्रमन्तश्च ते भ्रमराश्च इति भ्रमद्भ्रमराः (वि.पू.क.)

मत्ताश्च ते भ्रमद्भ्रमराश्च इति मत्तभ्रमद्भ्रमराः (वि.पू.क.)

શ્ચયોત.....મૂલે મત્તભ્રમદ્ભ્રમરાઃ ઇતિ શ્ચયોત ભ્રમરાઃ (સ.ત.) તેષાં નાદઃ
ઇતિ શ્ચયો.. નાદઃ (પ.ત.)

શ્ચયોત... નાદેન વિવૃદ્ધઃ કોપઃ યસ્ય સઃ ઇતિ શ્ચયો ... કોપઃ (વ્ય.બ.)
તમ્ શ્ચયોતન્મદાવિલવિલોલકપોલમૂલમત્તભ્રમદ્ભ્રમરનાદવિવૃદ્ધકોપમ્

(૨) ઐરાવતઃ ઇવ આભા યસ્ય સઃ ઇતિ ઐરાવતાભા તમ્ ઐરાવતાભમ્ (બહુ.)

(૩) ભવન્તં આશ્રિતાઃ ઇતિ ભવદાશ્રિતાઃ તેષાં ભવદાશ્રિતાનામ્ (દ્વિ.ત.)

અર્થ : ઝરતા એવા મદથી ખરડાયેલ અને ચંચળ એવા કપાલનાં મૂલમાં મસ્ત એવા ભમતા એવા ભ્રમરાઓના નાદ વડે વધેલા કોધવાળા ઐરાવત જેવા અને ગાંડા તથા ધસી આવતા એવા હાથીને જોઈને આપના આશ્રિતોને (આપના શરણે આવેલાઓને) ભય નથી થતો.

卐

આશ્રિત પ્રત્યે સિંહશક્તિ સ્ખલના

ભિન્નેભ-કુંભગલદુજ્વલ-શોણિતાક્ત-

મુક્તાફલ-પ્રકરભૂષિત-ભૂમિભાગઃ ।

બદ્ધક્રમઃ ક્રમગતં હરિણાધિપોઽપિ,

નાક્રામતિ ક્રમયુગાચલ સંશ્રિતં તે ॥૩૫॥

પદચ્છેદ	અંગાન્વય
ન- અવ્ય. આ+ક્રમ્ - ૧ગણ.પ.પ.વર્ત.	→ ન આક્રામતિ
ઉપુ.એ.વ.	→ કમ્
°સંશ્રિત - પું.દ્વિ.એ.વ. (સમ્+શ્રિ + ત)	→ ક્રમયુગાચલસંશ્રિતં
યુષ્મદ્ - -સર્વ.પું.પ.એ.વ. (વિકલ્પ)	→ કસ્ય
ક્રમગત - ગમ્ -ભૂ.કૃ.પુ.દ્વિ.એ.વ.	→ તે
°અધિપ-પુ.પ્ર.એ.વ. અપિ -અવ્ય.	→ કથંભૂતં
	→ ક્રમગતં
	→ કે ડપિ
	→ હરિણાધિપોઽપિ
	→ કથં ભૂતં

°ક્રમ - પું. પ્ર. એ. વ.

બદ્ધક્રમ:

°ભાગ- પું. પ્ર. એ. વ.

પુનઃ કથંભૂતઃ

→ ભિન્નેભકુંભગલદુજ્વલશોણિતાક્ત-

→ મુક્તાફલપ્રકરભૂષિતભૂમિભાગઃ

દંડાન્વય : ભિન્નેભકુંભગલદુજ્વલશોણિતાક્તમુક્તાફલપ્રકરભૂષિતભૂમિભાગઃ

બદ્ધક્રમઃ હરિણાધિપોઽપિ ક્રમગતં તે ક્રમયુગાચલસંશ્રિતં ન આક્રામતિ ।

સમાસ : ભિન્નાશ્ચતે ઇમાશ્ચ ઇતિ ભિન્નેભાઃ (વિ. પૂ. ક.) તેષામ્ કુંભઃ ઇતિ ભિન્નેભકુભઃ (પ. ત.)

(૨) ઉજ્જ્વલં ચ તદ્ શોણિતમ્ ચ ઇતિ ઉજ્જ્વલશોણિતમ્ (વિ. પૂ. ક.)

ભિન્નેભકુંભાત્ ગલત્ ઇતિ ભિન્નેભકુંભગલત્ (પંચ. ત.)

ભિન્નેભકુંભગલત્ ચ તદ્ ઉજ્જ્વલશોણિતમ્ ઇતિ ભિન્ને... શોણિતમ્ (વિ. પૂ. ક.)

મુક્તાનામ્ ફલાનિ ઇતિ મુક્તાફલાનિ. (પ. ત.)

ભિન્નેભકુંભગલદુજ્વલશોણિતેન આક્તાનિ ઇતિ ભિન્ને... શોણિતાક્તાનિ (તૃ. ત.)

ભિન્નેભ.... તાક્તાનિ ચ તાનિ મુક્તાફલાનિ ચ ઇતિ ભિન્ને.. ફલાનિ (વિ. પૂ. ક.)

ભિન્નેભ ... ફલાનામ્ પ્રકરઃ ઇતિ ભિન્નેભ પ્રકરઃ (પ. ત.) ભૂમેઃ ભાગઃ

ઇતિ ભૂમિભાગઃ (પ. ત.) ભિન્નેભ ... પ્રકરેણ ભૂષિતઃ ભૂમિભાગઃ યેન સઃ ઇતિ

(વ્ય. બ.) ભિન્નેભ ભાગઃ (૨) હરિણાનામ્ અધિપઃ ઇતિ હરિણાધિપઃ

(પ. ત.) બદ્ધઃ ક્રમઃ યેન સઃ ઇતિ બદ્ધક્રમઃ (બહુ.) ક્રમમ્ ગતઃ ઇતિ

ક્રમગતઃ તમ્ ક્રમગતં (દ્વિ. ત.) ક્રમયોઃ યુગમ્ ઇતિ ક્રમયુગમ્ (પ. ત.)

ક્રમયુગં એવ અચલઃ ઇતિ ક્રમયુગાચલઃ (અવ. પૂ. ક.) ક્રમયુગાચલમ્ સંશ્રિતઃ

ઇતિ (દ્વિ. ત.) ક્રમયુગાચલસંશ્રિતઃ તમ્ ઇતિ ક્રમયુગાચલસંશ્રિતમ્ ।

અર્થ : ભેદાયેલા એવા હાથીના ગંડસ્થલમાંથી ટપકતા અને ચળકતા એવા

લોહી વડે ખરડાયેલા એવા મોતીઓનાં સમૂહ વડે ભૂષિત થયેલ પૃથ્વીના

ભાગવાળા અને બદ્ધ (સ્થિર) ગતિવાળા એવા સિંહો પણ (પોતાના)

પગમાં આવેલા, પરંતુ તમારા બે ચરણરૂપી પર્વતના આશરે = શરણે

રહેલા, ભક્તજન ઉપર આક્રમણ કરતા નથી.

❧

પ્રભુ નામ-સ્મરણે અગ્નિપ્રશાંતતા

કલ્પાંતકાલપવનોદ્ધતવહ્નિકલ્પં,
 દાવાનલં જ્વલિતમુજ્જ્વલમુત્ફલિંગમ્ ।
 વિશ્વં જિઘત્સુમિવ સંમુખમાપતન્તં,
 ત્વન્નામકીર્તનજલં શમયત્યશેષમ્ ॥૩૬॥

પદચ્છેદ	→	ખંડાન્વય
શમ્ - ૧ગણ-પ્રેરક.પ.પ.ઉપ.એ.વ.	→	શમયતિ
જલ - નપું.પ્ર.એ.વ.	→	કિમ્
દાવાનલ - પું.દ્વિ.એ.વ.	→	ત્વન્નામકીર્તનજલં
અશેષ - પું.દ્વિ.એ.વ.	→	કમ્
આ+પત્+ અત્ - વ. કૃ. પું. દ્વિ. એ. વ.	→	દાવાનલં
સંમુખમ્ -અવ્ય.	→	કથંભૂતં
જિઘત્સુ-(અદ્ -ધાતુનો ધસૂ આદેશ.	→	અશેષમ્
ઈચ્છાદર્શક નામ છે. ઘસૂ + સુ)	→	કિં કુર્વન્તં
વિશ્વ -પું.દ્વિ.એ.વ.	→	આપતન્તં
ઉત્ફલિંગ -પું.દ્વિ.એ.વ.	→	કથં
ઉજ્જ્વલ -પું.દ્વિ.એ.વ.	→	સંમુખમ્
	→	કિં ચિકીર્ષુ ઇવ
	→	જિઘત્સુમ્ ઇવ
	→	કમ્
	→	વિશ્વં
	→	પુનઃ કથંભૂતં
	→	ઉત્ફલિંગમ્
	→	પુનઃ કથંભૂતં
	→	ઉજ્જ્વલં
	→	પુનઃ કથં ભૂતં

જ્વલિત - પું.દ્વિ.એ.વ. (ક.ભૂ.કૃ.)

જ્વલિતમ્

પુનઃ કથંભૂતં

કલ્પ - પું.દ્વિ.એ.વ.

કલ્પાંતકાલપવનોદ્ધત -
વહ્નિકલ્પં

દંડાન્યયઃ કલ્પાંતકાલપવનોદ્ધતવહ્નિકલ્પં જ્વલિતં ઉજ્જ્વલં ઉત્ફુલિંગમ્ વિશ્વં
જિઘત્સું ઇવ સંમુખં આપતન્તં અશેષં દાવાનલં ત્વન્નામકીર્તનજલં શમયતિ।

સમાસ : (૧) કલ્પસ્ય અંતઃ યસ્માત્ યેન સઃ ઇતિ કલ્પાંતઃ (બહુ.)

કલ્પાન્તઃ કાલઃ ઇતિ કલ્પાન્તકાલઃ (પ.ત.)

કલ્પાંતકાલસ્ય પવનઃ ઇતિ કલ્પાંતકાલપવનઃ (પ.ત.)

કલ્પાંતકાલપવનેન ઉદ્ધતઃ ઇતિ કલ્પાંતકાલપવનોદ્ધતઃ(તૃ.ત.)

કલ્પાંતકાલપવનોદ્ધતશ્ચાસૌ વહ્નિશ્ચ ઇતિ કલ્પાં વહ્નિઃ (વિ.પૂ.ક.)

કલ્પાં... વહ્નિના કલ્પઃ ઇતિ કલ્પાં..... કલ્પઃ (તૃ. ત.)તમ્

કલ્પાંતકાલપવનોદ્ધતવહ્નિકલ્પમ્

(૨) ઉત્કર્ષેણ જ્વલતિ ઇતિ ઉજ્જ્વલઃ (ઉપપદ) તમ્ ઉજ્જ્વલમ્

(૩) ઉદ્ગતાઃ ફુલિંગાઃ યસ્માત્ સઃ ઇતિ ઉત્ફુલિંગઃ (પ્રાદિ.બહુ.) તમ્ ઉત્ફુલિંગમ્

(૪) ન વિદ્યતે શેષઃ યસ્ય સઃ ઇતિ અશેષઃ તમ્ ઇતિ અશેષમ્ (નઙ્. બહુ.)

(૫) તવ નામ ઇતિ ત્વન્નામ્ (પ.ત.)

ત્વન્નામ્નઃ કીર્તનં ઇતિ ત્વન્નામકીર્તનં (પ.ત.)

ત્વન્નામકીર્તનં એવ જલં ઇતિ ત્વન્નામકીર્તનજલં (અવ.પૂ.ક.)

અર્થ : પ્રલયકાળના પવને કરી જોરમાં આવેલા અગ્નિની જેમ જાજ્વલ્યમાન,
ગિંચી જવાળાવાળો, ઉડતા તણાવાળો, અને (જાણે કે) જગતને ગળી જવાની
ઈચ્છાવાળો, સન્મુખ આવતા, તમામ દાવાનળને આપના નામ કીર્તનરૂપી જળ
શમાવી દે છે.

❧

પ્રભુધ્યાને-સર્પ-નિર્વિષતા

રક્તેક્ષણં સમદકોકિલકંઠનીલં,
ક્રોધોદ્ધતં ફણિનમુત્ફળમાપતન્તં ।

આક્રામતિ ક્રમયુગેન નિરસ્તશંક-

સ્ત્વન્નામનાગદમની હૃદિ યસ્ય પુંસઃ ॥૩૭॥

પદચ્છેદ	→	ખંડાન્વય
(અસ્તિ -અધ્યાહાર)	→	૧. (અસ્તિ)
દમની -શ્રી.પ્ર.એ.વ.	→	કા
હૃદ -ન.પું.સ.એ.વ.	→	ત્વન્નામનાગદમની
યદ -સર્વ.પુ.ષ.એ.વ.	→	કસ્મિન્
પુંસ -પું.ષ.એ.વ.	→	હૃદિ
આ+ક્રમ્ - ૧ગણ.પર. વર્ત ઉપુ.એ.વ.	→	કસ્ય
ફણિન્ -પું.દ્વિ.એ.વ.	→	યસ્ય
આ + પત્+અત્ -વર્ત.કૃ.પું.દ્વિ.એ.વ.	→	યસ્ય કસ્ય
ઉત્ફળ -પું.દ્વિ.એ.વ.	→	પુંસઃ
ક્રોધોદ્ધત -પું.દ્વિ.એ.વ.	→	૨. આક્રામતિ
નીલ -પું.દ્વિ.એ.વ.	→	કમ્
ઈક્ષણ -પું.દ્વિ.એ.વ.	→	ફણિનમ્
યુગ -પું.ત્વ.એ.વ.	→	કિં કુર્વન્તમ્
શંક -પું.પ્ર.એ.વ.	→	આપતન્તમ્
(મૂળ શબ્દ શંકા - શ્રીલિંગ છે.)	→	કથંભૂતં
	→	ઉત્ફળમ્
	→	પુનઃ કથં ભૂતં
	→	ક્રોધોદ્ધતં
	→	પુનઃ કથં ભૂતં
	→	સમદકોકિલકંઠનીલં
	→	પુનઃ કથંભૂતં
	→	રક્તેક્ષણં
	→	કેન
	→	ક્રમયુગેન
	→	કઃ
	→	નિરસ્તશંકઃ

દંડાન્વય : ૧. યસ્ય પુંસઃ હૃદિ ત્વન્નામનાગદમની (અસ્તિ) ૨. નિરસ્તશંકઃ
(સ) રક્તેક્ષણં સમદકોકિલકંઠનીલં ક્રોધોદ્ધતં ઉત્ફળમ્ આપતન્તમ્ ફણિનમ્
ક્રમયુગેન આક્રામતિ ।

સમાસ : (૧) તવ નામ ઇતિ ત્વન્નામ (૫.ત.)
 (૨) નાગં દમયતિ યા ઇતિ નાગદમની (ઉપપદ.)
 ત્વન્નામ એવ નાગદમની ઇતિ ત્વન્નામનાગદમની (અવ.પૂ.ક.)
 (૩) ક્રમયોઃ યુગઃ ઇતિ ક્રમયુગઃ તેન ક્રમયુગેન (૫.ત.)
 રક્તે રક્ષણે યસ્ય સઃ ઇતિ રક્તેક્ષણઃ તમ્ રક્તેક્ષણં (સમા.બહુ.)
 (૪) મદેન સહ વિદ્યતે ઇતિ સમદઃ (સહ.બહુ.)
 સમદશ્ચાસૌ કોકિલશ્ચ ઇતિ સમદકોકિલઃ (વિ.પૂ.ક.)
 સમદકોકિલસ્ય કંઠઃ ઇતિ સમદકોકિલકંઠઃ (૫.ત.)
 સમદકોકિલકંઠઃ ઇવ નીલઃ ઇતિ સમદ ... નીલઃ તમ્ સમદ... નીલં
 (ઉપ.પૂ.ક.)
 (૫) ક્રોધેન ઉદ્ધતઃ ઇતિ ક્રોધોદ્ધતઃ તમ્ ક્રોધોદ્ધતમ્ (તૃ.ત.)
 અર્થ : જે પુરુષનાં હૃદયમાં તમારા નામરૂપી નાગદમની છે, નિર્ભય એવો
 તે, લાલ આંખવાળા, મદસહિત એવી કોયલનાં કંઠની જેમ નીલ, ક્રોધથી
 ઉદ્ધત, ઊંચી ફણવાળા અને સામે આવતા નાગ ઉપર બે પગવડે શંકા
 વગર આક્રમણ કરે છે.

卐

પ્રભુધ્યાને યુક્તમાં વિજય

વલ્ગાત્તુરંગગજગર્જિતધીમનાદ-

માજૌ બલં બલવતામપિ ભૂપતીનામ્ ।

ઉદ્યદિવાકરમયૂઃશિખાપવિદ્ધં ,

ત્વત્કીર્તનાત્તમ ઇવાશુ ભિદામુપૈતિ ॥૩૮॥

પદચ્છેદ

ખંડાન્વય

ઉપ + ઇ -બીજો ગણ-પ.પ.વર્ત.ઉપુ.એ.વ. →

આશુ -અવ્ય. →

ભિદા -અી.દ્વિ.એ.વ. →

ઉપૈતિ
 કથં
 આશુ
 કાં
 ભિદાં

आजि - श्री.स.अ.व.

→

कस्याम्

आजौ

कीर्तन - न.पुं.पं.अ.व.

→

कस्मात्

त्वत्कीर्तनात्

किं

बल - न.पुं.प्र.अ.व.

→

बलं

केषाम्

भूपति - पुं.प.अ.व.

→

भूपतीनाम्

कथंभूतानाम् अपि

बलवत् - पुं.प.अ.व.

→

बलवतामपि

कथंभूतं बलं

नाद - न.पुं.द्वि.अ.व.

→

वल्गतुरंगगजगर्जितभीमनादं

किं इव

तमस् - न.पुं.प्र.अ.व.इव - अव्य.

→

तमः इव

कथं भूतं

अपविद्ध - न.पुं.प्र.अ.व.

→

उद्यद्दिवाकरमयूखशिखापविद्धं

६३।५५: उद्यद्दिवाकरमयूखशिखापविद्धं तमः इव वल्गतुरंगगजगर्जितभीमनादम्
बलवतामपि भूपतीनाम् बलं त्वत्कीर्तनात् आजौ आशु भिदां उपैति ।

सभासः (१) तुरंगाश्च गजाश्च इति तुरंगगजाः (इत. द्व.)

वल्गन्तश्च ते तुरंगगजाश्च इति वल्गतुरंगगजाः (वि.पू.क.)

वल्गतुरंगगजानाम् गर्जितानि इति वल्गा... गर्जितानि (प.त.)

भीमाश्च ते नादाश्च इति भीमनादाः (वि.पू.क.)

वल्गा... गर्जितैः भीमनादाः यस्मिन् तद् इति वल्गा.... भीमनादम्
(व्यधि.अ.हु.)

(२) दिवा करोति इति दिवाकरः (उपप.६)

उद्यंश्चासौ दिवाकरश्च इति उद्यद्दिवाकरः (वि.पू.क.)

उद्यद्दिवाकरस्य मयूखाः इति उद्यद्दिवाकरमयूखाः (प.त.) तेषां शिखा इति

उद्यद्दिवाकरमयूखशिखा (प.त.) तया अपविद्धं इति उद्यद्दिवाकरमयूखशिखा-
पविद्धं (त.त.)

(૩) ભૂવઃ પતયઃ ઇતિ ભૂપતયઃ તેષાં ભૂપતીનામ્ (પ.ત.)

(૪) તવ કીર્તનં ઇતિ ત્વત્કીર્તનમ્ તસ્માત્ ત્વત્કીર્તનાત્ (પ.ત.)

અર્થઃ ઉગતા એવા સૂર્યના કિરણોના સમૂહથી વિંધાયેલા અંધકારની જેમ કૂદાકૂદ કરતાં ઘોડાઓ અને હાથીઓની ગર્જનાથી ભયંકર અવાજવાળું રાજાઓનું બળવાન સૈન્ય પણ તમારા કીર્તનથી યુદ્ધમાં તરત જ વેરવિખેર થઈ જાય છે.

卐

પ્રભુચરણ-પ્રભાવે-શત્રુ-જય

કુંતાગ્રભિન્નગજશોણિતવારિવાહ -

વેગાવતારતરણાતુરયોધભીમે ।

યુદ્ધે જયં વિજિતદુર્જયજેયપક્ષા-

સ્ત્વત્પાદપંકજવનાશ્રયિણો લભન્તે ॥ ૩૧ ॥

પદચ્છેદ

અંડાન્વય

લભ્ - ૧ગણ-આ.૩પુ.બ.વ.

લભન્તે

કમ્

જય - પું.દ્વિ.એ.વ.

જયં

કથંભૂતઃ

°આશ્રયિન્- પું.પ્ર.બ.વ.

ત્વત્પાદપંકજવનાશ્રયિણઃ

કે

°પક્ષ - પું.પ્ર.બ.વ.

વિજિતદુર્જયજેયપક્ષાઃ

કસ્મિન્

યુદ્ધ - નપું.સ.એ.વ.

યુદ્ધે

કથંભૂતે

°ભીમ - નપું.સ.એ.વ.

→ કુંતાગ્રભિન્નગજશોણિતવારિવાહ-

વેગાવતારતરણાતુરયોધભીમે

દંડાન્વય : કુંતાગ્રભિન્નગજશોણિતવારિવાહવેગાવતારતરણાતુરયોધભીમે યુદ્ધે

વિજિત- દુર્જયજેયપક્ષાઃ, ત્વત્પાદપંકજવનાશ્રયિણો જયં લભન્તે ।

સમાસ : (૧) કુંતસ્ય અગ્રાણિ ઇતિ કુંતાગ્રાણિ (પ.ત.)

કુંતાગ્રૈઃ ભિન્નાઃ ઇતિ કુંતાગ્રભિન્નાઃ (ત.ત.), કુંતાગ્રભિન્નાશ્ચ તે ગજાશ્ચ ઇતિ કુંતાગ્રભિન્નગજાઃ (વિ.પૂ.ક.), કુંતાગ્રભિન્નગજાનામ્ શોણિતં ઇતિ કુંતા... શોણિતં (પ.ત.), કુંતાગ્ર શોણિતં એવ વારિ ઇતિ કુંતાગ્ર ... વારિ (અવધારણ), કુંતાગ્ર ... વારિણઃ વાહઃ ઇતિ કુંતાગ્ર વારિવાહઃ (પ.ત.) કુંતાગ્ર વાહસ્ય વેગઃ ઇતિ કુંતાગ્ર ... વાહવેગઃ (પ.ત.), અવતારશ્ચ તરણં ચ ઇતિ અવતારતરણે (ઇ.ત. દ્વ), કુંતાગ્ર વેગે અવતારતરણે ઇતિ કુંતાગ્ર ... તરણે (સમ.ત.), આતુરાશ્ચતે યોધાશ્ચ ઇતિ આતુરયોધાઃ (વિ.પૂ.ક.) કુંતાગ્ર તરણાભ્યાં આતુરયોધાઃ ઇતિ કુંતાગ્ર ... યોધાઃ (ત.ત.) તૈઃ ભીમમ્ ઇતિ કુંતાગ્ર ... ભીમમ્ (ત.ત.) તસ્મિન્ કુંતાગ્રભિન્નગજશોણિત-વારિવાહવેગાવતારતરણાતુરયોધભીમે ।

(૨) દુર્જયાશ્ચતે જેયાશ્ચ ઇતિ દુર્જયજેયાઃ(વિ.પૂ.ક.) તેષાં પક્ષાઃ ઇતિ દુર્જયજેયપક્ષાઃ વિજિતાઃ દુર્જયજેયપક્ષાઃ યૈઃ તે ઇતિ વિજિતદુર્જયજેયપક્ષાઃ (સમા.બ.)

(૩) તવ પાદૌ ઇતિ ત્વત્પાદૌ (પ.ત.) પઙ્કજે જાયતે ઇતિ પઙ્કજે (ઉપપદ) ત્વત્પાદૌ એવ પંકજે ઇતિ ત્વત્પાદપંકજે (અવધારણ) ત્વત્પાદપંકજયોઃ વનમ્ ઇતિ ત્વત્પાદપંકજવનમ્ (પ.ત.) ત્વત્પાદપંકજવનમ્ આશ્રયન્તિ ઇત્યેવંશીલાઃ ઇતિ ત્વત્પાદ... શ્રયિણઃ (ઉપપદ)

અર્થ : ભાલાની અણી વડે ભેદાયેલા એવા હાથીઓના લોહીરૂપી પાણીના પ્રવાહના વેગમાં ઉતરવાથી અને તરવાથી પીડાયેલા (શ્રમિત થયેલા) એવા યોદ્ધાઓ વડે ભયંકર બનેલા યુદ્ધમાં દુઃખે કરીને જીતી શકાય એવા શત્રુઓના પક્ષને જીતનારા, અને તમારા પગરૂપી કમળોના વનોના આશ્રય કરવાના સ્વભાવવાળા એવા ભક્તજન જયને પ્રાપ્ત કરે છે.

卐

પ્રભુ સ્મરણે નિર્વિઘ્નતા

અંભોનિધૌ ક્ષુભિતભીષણ-નક્રચક્ર-

પાઠીનપીઠભયદોલ્બળવાહવાગ્રૌ ।

રંગત્તરંગશિખરસ્થિતયાનપાત્રા-

સ્નાસં વિહાય ભવતઃ સ્મરણાદ્ વ્રજન્તિ ॥ ૪૦ ॥

પદ્યથેદ	→	ખંડાન્વય
વ્રજ - ૧ગણ-૫૨.૫.વર્ત.૩૫.બ.વ.	→	વ્રજન્તિ
વિ + હા -સં.ભૂ.કૃદન્ત	→	કિં કૃત્વા વિહાય કમ્
ત્રાસ - પું.દ્વિ.એ.વ.	→	ત્રાસં કસ્માત્
સ્મરણ - નપું.પં.એ.વ.	→	સ્મરણાદ્ કસ્ય
ભવત્ - પું.૫.એ.વ.	→	ભવતઃ કે
°પાત્ર- નપું.પ્ર.બ.વ. (સમાસના કારણે પુંલિંગ થયું છે.)	→	રંગત્તરંગશિખરસ્થિતયાનપાત્રાઃ
°નિધિ -પું.સં.એ.વ.	→	કસ્મિન્ અંભોનિધૌ કથંભૂતે
°અગ્નિ - પું.સં.એ.વ.	→	ક્ષુભિતનક્રચક્રપાઠીન - પીઠભયદોલ્બણવાડવાગ્નૌ

દંડાન્વય : ક્ષુભિતભીષણનક્રચક્રપાઠીનપીઠભયદોલ્બણવાડવાગ્નૌ અંભોનિધૌ
રંગત્તરંગશિખરસ્થિતયાનપાત્રાઃ ભવતઃ સ્મરણાદ્ ત્રાસં વિહાય વ્રજન્તિ ।

સમાસ : (૧) રંગન્તશ્ચ તે તરંગાશ્ચ इति રંગત્તરંગાઃ (વિ.પૂ.ક.)

રંગત્તરંગાનામ્ શિખરાણિ इति રંગત્તરંગશિખરાણિ (પ.ત.)

રંગતરંગશિખરેષુ સ્થિતાઃ इति રંગ ... સ્થિતાઃ (સ.ત.)

યાનાય પાત્રાઃ इति યાનપાત્રાઃ (ચ.ત.)

રંગ... સ્થિતાશ્ચ તે યાનપાત્રાઃ इति રંગ ... પાત્રાઃ (વિ.પૂ.ક.)

(૨) અંભસામ્ નિધિઃ इति અંભોનિધિઃ તસ્મિન્ અંભોનિધૌ (પ.ત.)

(૩) નક્રાણામ્ ચક્રાણિ इति નક્રચક્રાણિ (પ.ત.)

નક્રચક્રાણિ ચ પાઠીનાશ્ચ પીઠાશ્ચ इति નક્રચક્રપાઠીનપીઠાઃ (ઇ.દ.)

भीषणाश्च ते नक्रचक्र.... पीठाश्च इति भीषण.... पीठाः (वि.पू.क.)

क्षुभिताश्च ते भीषण.... पीठाश्च इति क्षुभित... पीठाः (वि.पू.क.)

भयं ददाति इति भयदः (उप.प.६)

उल्बणश्च सः वाडवाग्निश्च इति उल्बणवाडवाग्निः (वि.पू.क.)

भयदश्च सः उल्बणवाडवाग्निश्च इति भय वाग्निः (वि.पू.क.)

क्षुभित.... पीठाश्च भयदोल्बणवाडवाग्निश्च इति क्षुभित... वाग्रयः (બહુ.)

क्षુભિત વાડવાગ્રયઃ યસ્મિન્ સ ઇતિ ક્ષુભિત... વાગ્નિઃ (બહુ.)

તસ્મિન્ ક્ષુભિત વાડવાગ્નૌ

અર્થ : ઉછળતા એવા મોજાનાં શિખરો ઉપર રહેલા વહાણો આપનું સ્મરણ કરવાથી ભયને છોડીને (નિર્ભય બનીને) ખડબડતા એવા ભયંકર મગરોનાં સમૂહો, પાઠીનપીઠો (એક જાતના માછલા છે) અને અતિશય ભયાનક વાડવાગ્નિવાળા સાગરમાં (તરી) જાય છે.

卐

પ્રભુનામે જલોદર શાંતિ

उद्भूतभीषण-जलोदर-भारभुग्नाः

शोच्यां दशामुपगताश्च्युतजीविताशाः ।

त्वत्पादपंकजरजोमृतदिग्धदेहा,

मर्त्या भवन्ति मकरध्वजतुल्यरूपाः ॥ ४१ ॥

પદચ્છેદ

ખંડાન્વય

भू - १ गण ५२. प. वर्त. उपु. अ. व.

→

भवन्ति

के

मर्त्य - पुं. प्र. अ. व.

→

मर्त्याः

कीदृशाः

रूप - पुं. प्र. अ. व. (विधेय विशेषण)

→

मकरध्वजतुल्यरूपाः

(भूण શબ્દ રૂપ- નપું. લિંગ છે.)

પુનઃ કીદૃશાઃ

देह - पुं. प्र. अ. व. (विधेय विशेषण)

→

त्वत्पादपंकजरजोमृतदिग्धदेहाः

(भूण શબ્દ દેહ - નપું. લિંગ છે.)

પુનઃ કથંભૂતાઃ

°આશા - પું.પ્ર.બ.વ.	→	શ્ચુતજીવિતાશાઃઽપિ
(મૂળ શબ્દ આશા - સ્ત્રીલિંગ છે.)		પુનઃ કથં ભૂતાઃ
ઉપગત - પું.પ્ર.બ.વ.	→	ઉપગતાઃ
		કામ્
દશા - સ્ત્રી. દ્વિ.એ.વ.	→	દશાં
		કથં ભૂતાં
શોચ્યા - સ્ત્રી.દ્વિ.એ.વ.	→	શોચ્યાં
		કથં ભૂતાઃ મર્ત્યાઃ
°ભુગ્ન - પું. પ્ર. બ. વ.	→	ઉદ્ભૂતભીષણજલોદરભારભુગ્નાઃ

દંડાન્વય : ઉદ્ભૂતભીષણજલોદરભારભુગ્નાઃ શોચ્યાં દશાં ઉપગતાઃ શ્ચુતજીવિ-
તાશાઃ(અપિ)મર્ત્યાઃત્વત્પાદપંકજરજોમૃતદિગ્ધદેહાઃમકરધ્વજતુલ્યરૂપાઃભવન્તિ ।

સમાસ : (૧) ભીષણશ્વાસૌ જલોદરશ્ચિતિ ભીષણજલોદરઃ (વિ.પૂ.ક.)

ઉદ્ભૂતશ્વાસૌ ભીષણજલોદરશ્ચ ઇતિ ઉદ્ભૂતભીષણ જલોદરઃ । (વિ.પૂ.ક.)

તસ્ય ભારઃ ઇતિ ઉદ્ભૂતભીષણજલોદરભારઃ । (પ. ત.)

તેન ભુગ્નાઃ ઇતિ ઉદ્ભૂત.. ભુગ્નાઃ (ત.ત.)

(૨) શ્ચુતાઃ જીવિતસ્ય આશાઃ યેષાં તે ઇતિ શ્ચુતજીવિતાશાઃ (સમા.બ.)

(૩) તવ પાદૌ ઇતિ ત્વત્પાદૌ (પ.ત.)

પંકે જાતમ્ ઇતિ પંકજમ્ (ઉપપદ) ત્વત્પાદૌ એવ પંકજે ઇતિ

ત્વત્પાદપંકજે (અવધારણ) તયોઃ રજઃ ઇતિ ત્વત્પાદપંકજરજઃ (પ.ત.)

ત્વત્પાદપંકજરજઃ તદ્ એવ અમૃતમ્ ઇતિ ત્વત્પાદપંકજરજોમૃતં (અ.પૂ.ક.)

તેન દિગ્ધા- દેહા યેષાં તે ઇતિ

ત્વત્પાદપંકજરજોમૃતદિગ્ધદેહાઃ (વ્યધિ.બ.)

(૪) મકરઃ ધ્વજે યસ્ય સઃ ઇતિ મકરધ્વજઃ (વ્યધિ.બ.)

મકરધ્વજેન તુલ્યં રૂપં યેષાં તે ઇતિ મકરધ્વજતુલ્યરૂપાઃ (વ્યધિ.બહુ.)

અર્થ : ઉત્પન્ન થયેલા એવા જલોદર (રોગ)ના ભારથી ભાંગી ગયેલા અને
દયનીય દશાને પામેલા, નિકળી ગઈ છે જીવનની આશા જેનામાં (એવા
પણ મનુષ્યો) તમારા ચરણ પંકજની રજરૂપી અમૃત વડે ભીંજાયેલા
શરીરવાળા (થઈને) કામદેવ સમાન રૂપવાન બને છે.

પ્રભુપસાથે ળંધન મુકિત

આપાદકંઠમુરુશૃઙ્ખલ વેષ્ટિતાઙ્ગાઃ,
ગાઢં બૃહન્નિગડકોટિનિઘૃષ્ટજંઘાઃ ।
ત્વન્નામમંત્રમનિશં મનુજાઃ સ્મરન્તઃ,
સદ્યઃ સ્વયં વિગતબંધભયાઃ ભવન્તિ ॥ ૪૨॥

૫૬૨૪૬	ખંડાન્વય
મૂ + ૧ગણ. ૫૨-૫.વર્ત. ઉપુ. બ.વ.	→ ભવન્તિ
	કે
મનુજ-પું. પ્ર.બ.વ.	→ મનુજાઃ
	કીદશાઃ
°ભય. -પું.પ્ર.બ.વ. (વિધેય વિ.)	→ વિગતબંધભયાઃ
(મૂળ શબ્દ ભય - નપું. લિંગ છ.)	કથં
સ્વયં -અવ્યય	→ સ્વયં
	પુનઃ કથં
સદ્યઃ -અવ્યય	→ સદ્યઃ
	કિં કુર્વન્તઃ
સ્મરન્તઃ - વર્ત.કૃ.પું.પ્ર.બ.વ.	→ સ્મરન્તઃ
	કથં
અનિશં -અવ્યય	→ અનિશં
	કમ્
મંત્ર -પું. દ્વિ.એ.વ.	→ ત્વન્નામમંત્રં
	પુનઃ કથંભૂતાઃ
°જંઘ- પું.પ્ર.બ.વ.	→ બૃહન્નિગડકોટિનિઘૃષ્ટજંઘાઃ
(મૂળ શબ્દ જંઘા - સ્ત્રી. છ.)	કથં

गाढं - अव्यय

°अङ्ग - पुं.प्र.अ.व.

-भूण शब्द अङ्ग - न.पु.लिंग छे.

आपादकंठम् - क्रिया विशेषण

→

→

→

गाढं

पुनं कथं भूताः

उरुशृङ्खलवेष्टिताङ्गाः॥

कथं

आपादकंठम्

इति न्ययः : आपादकंठम् उरुशृङ्खलवेष्टिताङ्गाः गाढं बृहन्निगडकोटिनिघृष्टजंघाः मनुजाः त्वन्नाममंत्रं अनिशं स्मरन्तः सद्यः स्वयं विगतबन्धभयाः भवन्ति ।

समासः : (१) उरवश्चामूः शृङ्खलाश्च इति उरुशृङ्खलाः (वि.पु.क.) । ताभिः वेष्टितानि अङ्गानि येषां ते इति उरु ... अङ्गाः (व्यधि. अ.)

(२) पादाभ्यां आरभ्य कंठं यावत् इति आपादकंठम् (क्रियाविशेषण)

(३) बृहन्तश्च ते निगडाश्च इति (वि.पू.क.) बृहन्निगडाः तेषाम् कोट्यः इति बृहन्निगडकोट्यः (प.त.)

(४) बृहन्निगडकोटिभिः निघृष्टाः जंघाः येषां ते इति बृहन्निगड.....जंघाः (व्यधि. अङ्ग.)

(५) तव नाम इति त्वन्नाम (प.त.)

त्वन्नाम एव मंत्रः इति त्वन्नाममंत्रः (प.त.) तम् - त्वन्नाममंत्रं

(६) मनोः जायन्ते इति मनुजाः (उपपद)

(७) बन्धात् भयम् इति बन्धभयम् (पं.त.)

विगतम् बन्धभयम् येषाम् ते इति विगतबन्धभयाः (समा.अङ्ग.)

अर्थः : पगथी कंठ सुधी जडी सांकणो वडे विंटायेल अंगोवाणा अने गाढ रीते मोटी बेडीओनी धारथी धसाती जंघावाणा (छोवा छतां पण) मनुष्यो तमारा नामरूपी मंत्रना सतत स्मरण करतां अकदम स्वयं बंधनना लय विनाना थाय छे.

॥

स्तोत्र पाठे निर्भयता

मत्तद्विप्रेन्द्रमृगराजदवानलाहि-

संग्रामवारिधिमहोदरबंधनोत्थम् ।

**तस्याशु नाशमुपयाति भयं भियेव,
यस्तावकं स्तवमिमं मतिमानधीते ॥ ४३ ॥**

पठ्येष्टे

पं३।-व्य

अधि + इ-१ गण आ.उपु.अ.व.	→	१. अधीते
इदम् - सर्व. पुं. द्वि. अ.व.	→	कम्
स्तव - पुं. द्वि. अ.व.	→	इमं
तावक -पुं. द्वि. अ.व.	→	इमं कम्
यद् -सर्व. पुं.प्र. अ.व.	→	स्तवं
मतिमत् -पुं. प्र. अ.व.	→	कथं भूतं
उप + या २जोगण ५२-५.उपु.अ.व.→	→	तावकं
आशु-अव्यय	→	कः
नाश -पुं. द्वि. अ.व.	→	यः
भय -नपुं. द्वि.अ.व.	→	यः कः
भी -स्त्री. तृ. अ.व. इव -अव्यय→	→	मतिमान्
उत्थ - पुं.द्वि.अ.व.	→	२. उपयाति
तद् -सर्व. पुं.५.अ.व.	→	कथं
		आशु
		कम्
		नाशं
		किं
		भयं
		कया इव
		भिया इव
		कथं भूतं
		मत्तद्विपेन्द्रमृगराजदवानलाहिसंग्राम
		वारिधिमहोदर- बंधनोत्थम्
		कस्य
		तस्य

દંડાન્યય : ૧. યઃ મતિમાન્ તાવકં ઇમં સ્તવં અધીતે. ૨. તસ્ય મત્તદ્વિપેન્દ્રમૃગરાજદવાનલાહિસંગ્રામવારિધિમહોદરબંધનોત્થમ્ ભયં ભિયા ઇવ આશુ નાશં ઉપયાતિ ।

સમાસ : (૧) દ્વાભ્યાં પિબતિ ઇતિ દ્વિપઃ (ઉપપદ)

દ્વિપસ્ય ઇન્દ્રઃ ઇતિ દ્વિપેન્દ્રઃ (પ.ત.)

મત્તશ્ચાસૌ દ્વિપેન્દ્રશ્ચૈતિ મત્તદ્વિપેન્દ્રઃ (વિ.પૂ.ક.)

મૃગસ્ય રાજઃ ઇતિ મૃગરાજઃ (પ.ત.)

દવસ્ય અનલઃ ઇતિ દવાનલઃ (પ.ત.)

મહત્ ઉદરમ્ યસ્મિન્ સઃ ઇતિ મહોદરઃ (બહુ.)

(જે રોગમાં પેટ મોટું થાય છે તે જલોદર રોગ.)

વારીણિ ધીયતે યત્ર ઇતિ વારિધિઃ (ઉપપદ)

મત્તદ્વિપેન્દ્રશ્ચ મૃગરાજશ્ચ દવાનલશ્ચ અદ્રિશ્ચ સંગ્રામશ્ચ

વારિધિશ્ચ મહોદરશ્ચ બંધનં ચ ઇતિ મત્ત... બંધનાનિ (ઇત.)

તૈઃ ઉત્થં ઇતિ મત્ત ... બન્ધનોત્થં (તૃ.ત.)

અર્થ : જે બુદ્ધિમાન (પુરુષ) આપનું આ સ્તવન કરે છે. તેને મસ્ત હાથીઓ, સિંહ, દાવાનલ, નાગ, યુદ્ધ, સમુદ્ર, જલોદર રોગ અને બંધનથી ઉત્પન્ન થયેલ ભય જાણે કે ભયથી (ભય પામ્યો) હોય તેમ તરત જ નાશ પામે છે.

卐

પ્રભુભક્તિમાળા

સ્તોત્રસ્ત્રજં તવ જિનેન્દ્ર! ગુણૈર્નિબદ્ધાં,

ભક્ત્યા મયા રુચિરવર્ણવિચિત્રપુષ્પાં ।

ધત્તે જનો ય ઇહ કંઠગતામજસ્રં,

તં માનતુંગમવશા સમુપૈતિ લક્ષ્મી ॥ ૪૪॥

પદ્યછંદ

ખંડાન્યય

ધા -૩ ગણ આ. ઉપુ. એ.વ.

→/

ધત્તે
કઃ

यद् - सर्व. पुं. प्र.अ.व.

जन - पुं.प्र.अ.व.

अजस्रं - अव्यय.

इह - अव्यय.

स्रज् - स्त्री. द्वि.अ.व.

गता - स्त्री. द्वि.अ.व.

पुष्पा - स्त्री. द्वि.अ.व.
(भूषण शब्द पुष्प-नपुं. लिंग छे.)

निबद्धा - स्त्री. द्वि.अ.व.

अस्मद् - सर्व.तृ.अ.व.

भक्ति- स्त्री.तृ.अ.व.

गुण - पुं. तृ. अ.व.

युष्मद्-सर्व. - ष. अ.व.

जिनेन्द्र - संबोधन →

सम् + उप + इ - २श्लो.गण. →

वर्तमानकाल उप. अ.व.

लक्ष्मी - स्त्री. प्र.अ.व. →

यः

यः कः

जनः

कथं

अजस्रं

कुत्र

इह

काम्

स्तोत्रस्रजं

कथंभूतां

कंठगताम्

पुनः कथंभूतां

रुचिरवर्णविचित्रपुष्पाम्

पुनः कथं भूतां

निबद्धां

केन

मया

कया

भक्त्या

कैः

गुणैः

कस्य

तव

किं संबोधने

हे जिनेन्द्र !

समुपैति

कः

लक्ष्मीः

कथंभूताः

અવશા- સ્ત્રી.પ્ર.એ.વ.

→

અવશા

તદ્ - સર્વ. પું. દ્વિ.એ.વ.

→

કમ્

તં

તં કં

માનતુંગ - પું. દ્વિ. એ.વ.

→

માનતુંગં

દંડાન્વય : હે જિનેન્દ્ર ! તવ ગુણૈઃ ભક્ત્યા મયા નિબદ્ધાં રુચિરવર્ણવિચિત્રપુષ્પાં કંઠગતામ્ સ્તોત્રસ્ત્રજં હિ અજસ્ત્રં ધતે । તં માનતુંગં અવશા લક્ષ્મીઃ સમુપૈતિ ।

સમાસ : (૧) જિનાનામ્ ઇન્દ્રઃ ઇતિ જિનેન્દ્રઃ (ધ.ત.) તત્ સંબોધને હે જિનેન્દ્ર !

(૨) રુચિરાઃ વર્ણાઃ ઇતિ રુચિરવર્ણાઃ (કર્મ.)

વિચિત્રાણિ પુષ્પાણિ ઇતિ વિચિત્રપુષ્પાણિ (કર્મ.)

રુચિરવર્ણા એવ વિચિત્રપુષ્પાણિ યસ્યામ્ સા ઇતિ રુચિરવર્ણવિચિત્રપુષ્પા (વિ.પૂ.ક.) તામ્ - રુચિરવર્ણવિચિત્રપુષ્પામ્ ।

(૩) કણ્ઠે ગતા ઇતિ કંઠગતા તામ્ ઇતિ કંઠગતામ્ (દ્વિ.ત.)

(૪) માનેન તુંગઃ ઇતિ માનતુંગઃ તમ્ ઇતિ માનતુંગમ્ (ત્વ.ત.)

(૫) ન વશા ઇતિ અવશા (નઞ. ત.)

અર્થ : હે જિનેન્દ્ર! તમારા ગુણરૂપ સૂત્રથી બાંધેલી તથા મનોહર અક્ષરરૂપ વિચિત્ર પુષ્પો જેને વિષે છે, એવી આ સ્તોત્રરૂપ માલા જે કોઈ માણસ ભક્તિથી યુક્ત બનીને આ લોકને વિષે પોતાના કંઠમાં ધારણ કરે છે. તે માન-સન્માન વડે ઉન્નતિ પામેલા પુરુષને (માનતુંગસૂરિને) પોતાની મેળે લક્ષ્મી તેની નજીક આવે છે. (અર્થાત્ તે જલ્દી મુક્તિ પામે છે.)

卐

परिशिष्ट-१

श्री वर्धमानसूरि विरचित

॥ श्री मित्रानन्दचरित्रम् ॥

१कुर्व्यापृतीनां स्नानादेस्त्यागो ब्रह्मव्रतं तपः ।

आहुः शिक्षाव्रतमिदं तृतीय पौषधाभिधम् ॥ १ ॥

तर्तुं शुद्धोक्तचौरित्रिव्रतवत्परिपाल्यते ।

अहोरात्रमथाशेषां रात्रिं यावज्जितेन्द्रियैः ॥ २ ॥

भवोरगमदच्छेदे पौषवैतपौषधव्रतम् ।

आपत्तापेभिदे मित्रानन्दमन्त्रिपतेरिव ॥ ३ ॥

धर्मनिर्मलमत्यर्थविद्योति विद्यते ।

पुरं पुष्पपुरं पुष्पचापचौपलपेशलम् ॥ ४ ॥

तत्र युद्धसुधासत्रममित्रवसुधाभृताम् ।

बर्भूव भूविभुभानुर्जितभानुः स्वतेजसा ॥ ५ ॥

मन्त्री तस्य धरित्रीन्दोर्मित्रानन्द इति श्रुतः ।

अजायंत धियां पात्रं छात्रीकृतबृहस्पतिः ॥ ६ ॥

मध्यैसदः कदाप्युच्चैर्नरेन्द्रसचिवेन्द्रयोः ।

व्यवसायस्य पुण्यस्य प्रतिष्ठानेऽभवत्कलिः ॥ ७ ॥

१. कनिष्ठ व्यापारोन्नो. २. शुद्ध दीक्षित मुनिना प्रतनी जेम.

३. कामदेवनी यपणताथी मनोहर. ४. राजाने.

क्रुधार्थं वसुधानाथः प्रोवाच सचिवं प्रति ।
 व्यवसायः प्रमाणं नं, प्रमाणं पुण्यमेव चेत् ॥ ८ ॥
 ततः स्वपुण्यमाहात्म्यात्त्वं पुण्यबलगर्वितः ।
 गृहाण मम राज्यं द्विर्मित्थं संवर्धिमत्सरः ॥ ९ ॥ (युगम्)
 यश्च कश्चित् पुरीमध्याद्भवन्तमनुयास्यति ।
 तत्कण्ठात्तृषितीऽसौ मत्खंडगः पांस्यति शोणितम् ॥ १० ॥
 गच्छ तुच्छमते ! तूर्णं पूर्णं कुरु निजं वचः ।
 गृहे नं हन्त गन्तव्यमितं एवान्यतो व्रज ॥ ११ ॥
 इति क्षितिपतेराज्ञां विज्ञाय सचिवाग्रणीः ।
 एकाक्येव दृढावेशोऽर्चलदेशान्तरं प्रीति ॥ १२ ॥
 पद्भ्यामेवादिभूचारविपद्भ्यामद्भुतोद्यमः ।
 स निःसंसार नगरान्नगराज इवोन्नतः ॥ १३ ॥
 गच्छन्नतुच्छपुण्योऽसौ श्रान्तो मध्यन्दिनेऽधिकम् ।
 ददर्शेन्दोरिव कलाकोटीभिर्घटितं सरः ॥ १४ ॥
 यल्लोललहरीहस्तगणं भृङ्गधनस्वनाः ।
 आह्वयतुं तृषितान्वक्त्रकौटीरब्जच्छलाद्दधौ ॥ १५ ॥
 स कृतस्नानपानोऽत्र स्थितः पाल्यां तरोस्तले ।
 नभसो रभसोत्तीर्णमपश्यत्पुरुषं पुरः ॥ १६ ॥
 संध्यायां चिन्तितं सैन्यं दास्यत्येष मणिस्तव ।
 पश्चादपि श्रियं भूरि पूरयिष्यति पूजितः ॥ १७ ॥

ઇત્યુક્ત્વા કિં કિમિત્યુક્તેરુચ્ચૈશ્ચિત્રસ્ય મન્ત્રિણઃ ।
 પાંગૌ ચિન્તામણિં મુક્ત્વા સં દ્યૌં દિવ્યૈનરોઽગમત્ ॥ ૧૮ ॥
 અર્થાઙ્ગૈર્મણિમભ્યર્ચ્ય રોમાશ્ચિત્તવપુશ્ચિરમ્ ।
 વિરચ્ય ચમૂચક્રં સાયં સોઽગૌત્પુરં પ્રેતિ ॥ ૧૯ ॥
 રાજવાજિરથાભોગમગ્નિસ્વાનનિસ્વૈનઃ ।
 તૈર્બલૈર્વલયામાસ મિત્રાનન્દોઽથ તત્પુરમ્ ॥ ૨૦ ॥
 કંશ્ચકાર પુરીરોધમિતિ બોધકૃતે નૃપઃ ।
 હેરિકાન્ત્રેરયામાસ તાન્ત્રેક્ષ્યં સર્ચિવોઽબ્રવીત્ ॥ ૨૧ ॥
 ભુજાગર્વપરાભૂતભૂરિભાગ્યભરોદ્ભવઃ ।
 અંયે મદ્વચસાં વાચ્યો ભવદ્ધિરિતિ ભૂપતિઃ ॥ ૨૨ ॥
 પુળ્યાસસૈન્યસંદર્ભો મિત્રાનન્દઃ સમાગમત્ ।
 વિક્રમાક્રાન્તવિશ્વોઽસિં સંપ્રૈર્હતું બહિર્ભવ ॥ ૨૩ ॥
 એવમાભાર્ષ્ય સંભૂષ્ય પ્રહિતાઃ સર્ચિવેન તે ।
 ગત્વા વ્યજ્ઞપયન્રાજે સર્વમથં યથાતર્થમ્ ॥ ૨૪ ॥
 સ્વસ્થીભૂયાર્થં ^૨ભૂજાનિઃ કૈશ્ચિત્પરિવૃતો જૈનૈઃ ।
 કૃતી તત્રં યંયૌ યત્ર મિત્રાનન્દઃ સ્વયં સ્થિતઃ ॥ ૨૫ ॥
 અભ્યુત્તસ્થૌ તદા મન્ત્રી નિર્ભાલ્ય નૃપતિં પુરઃ ।
 ઇંષ્ટે હિં દર્શનં યાવંદ્વિરોધી યુજ્યતે સર્તામ્ ॥ ૨૬ ॥

1. ૨૦ મા શ્લોકનો પૂર્વાર્ધ આખો એક સમાસ છે. 2. દૂત.

1. ૨૨મા શ્લોકનો પૂર્વાર્ધ આખો એક સમાસ છે. 3. રાજા.

प्रणिपत्याथ पृथ्वीन्दुर्निष्कपीठे निवेशितः ।
 बलौदधार्सने स्वस्य सचिवं न्यस्य सौन्दर्यदत् ॥ २७ ॥
 वरेण्यं पुण्यमस्त्येव शौर्यादिव्यवसायतः ।
 पुण्यभाजां हि जार्यन्ते किंकरा व्यवसायिनः ॥ २८ ॥
 भवद्भाग्योदयः कश्चिदयमीदृक्चमूर्चयः ।
 येनोहं तव भर्तापि भूत्वंद्वामि तेऽग्रतः ॥ २९ ॥
 किं त्वंसाविर्यती भूतिर्बभूव भवतः कुतः ।
 इत्युक्ती भूभुजां मन्त्री स्वचरित्रमचीकथेत् ॥ ३० ॥
 अथ विस्मयविस्मेरनेत्रपत्रजनेक्षितः ।
 मित्रानन्देन सानन्दः पृथ्वीन्दुः प्राविशत्पुरम् ॥ ३१ ॥
 उपायैः फलितं श्रीभिर्मणिमाहात्म्यतोऽधिकम् ।
 ववृधे च नरेन्द्रेण मन्त्रिणो मैत्र्यमदभुतम् ॥ ३२ ॥
 कदापि भानुभूषेन सहोत्तंसितसंसदम् ।
 आरादारामैकोऽभ्येत्य तं धर्मज्ञं व्यजिज्ञपत् ॥ ३३ ॥
 दिष्ट्याद्यं वर्धसे स्वामित्रज्ञी धर्म इवागमत् ।
 मुनिः सुमन्धरो नाम ज्ञानी लीलावर्नी तव ॥ ३४ ॥
 प्रीत्यार्थं तस्मै दत्त्वाङ्गभूषणानि क्षणेन सैः ।
 जगामारामजंगतीं जगतीपतिना समम् ॥ ३५ ॥
 मुनिं नेत्रामृतं नैत्रैरापीय नृपमन्त्रिणौ ।
 नत्वाथ न्यविशेतां तौ पातुं कर्णामृतं वचः ॥ ३६ ॥
 मुनींशं देशनान्तेऽथ पप्रच्छ पृथिवीपतिः ।
 धन्यस्य कथंमस्यासंख्यपत्कालेऽपि संपदः ॥ ३७ ॥

अथाचष्टे मुनिः स्पष्टविभवा भुवि भ्रांति पूः ।
 धन्यभारच्युतेव द्यौः पद्मनेत्रेति विश्रुतां ॥ ३८ ॥
 तत्रादित्यं इति क्षमोपस्तत्प्रसादास्पदं धनी ।
 श्रेष्ठी सुदत्त इत्यासीजिनधर्मधुरन्धरः ॥ ३९ ॥
 सोऽन्यदा पापरोगाणामौषधं पौषधं श्रितः ।
 तस्थौ निशि निर्शान्तेऽसौ शान्तेन मनसा रसात् ॥ ४० ॥
 तदा कश्चिदवस्वापविद्यावेदी तदोकसि ।
 भूरिभीमपरीवारः प्राविशत्तस्कराग्रणीः ॥ ४१ ॥
 विद्या चौरस्मृता लोकं तत्रामूर्छयताखिलम् ।
 सुदत्ते सां नमस्कारमन्त्रध्याने तु नास्फुरत् ॥ ४२ ॥
 तं पश्यन्तमपश्यन्त एकान्तस्थं मलिम्लुंघाः ।
 जगृहुस्तद्गृहद्रव्याण्यखिलान्यस्खलन्मुदः ॥ ४३ ॥
 द्राग्भञ्जन्ति स्म मञ्जूषाः कपाटौघमपाटयन् ।
 द्रव्याय स्पष्टंयामासुरमी भूमिगृहाण्यपि ॥ ४४ ॥
 अहो महात्मनस्तस्य धर्मावष्टम्भयन्त्रितम् ।
 जातेऽप्युत्पातजातेऽस्मिन्त्रं ध्यानाच्चलितं मनः ॥ ४५ ॥
 अनागतेष्वंथागत्य गृह्णत्सु धनपद्धतिः ।
 तेषु यातेषु च ध्यानाभेदोऽभूत्तस्य न क्वचित् ॥ ४६ ॥
 जने शोचात्यर्थोन्निद्रे धननाशं निशात्यये ।
 व्यलंसद्दिनकृत्येषु श्रेष्ठी पारितपौषधः ॥ ४७ ॥
 क्रमादर्जयतो भाग्यभङ्गीसङ्गीकृतात्मनः ।
 धनधोरण्यस्तस्य भूर्योऽप्यैभवंन्युनः ॥ ४८ ॥

सै कदाचिदवस्वापविद्याविच्चौरचक्रराट् ।
 ऐकं तल्लोर्ध्वतो हारं विक्रेतुं प्रापि तां पुरीम् ॥ ४९ ॥
 तं हारं श्रेष्ठिनस्तस्य वणिक्पुत्रौ धनाभिधः ।
 उपलक्ष्यार्पयामास तलारक्षाय तस्करम् ॥ ५० ॥
 तद्विज्ञाय द्रुतं गत्वा श्रेष्ठौ तत्र कृपामयः ।
 स्वं वणिक्पुत्रमाक्षिप्य तलारक्षमदोऽवदत् ॥ ५१ ॥
 धनोऽयं नैव जानाति चौरव्यतिकरात्पुरा ।
 अस्मै महार्त्तमे मूल्यान्मयां हारोऽयमर्पितः ॥ ५२ ॥
 तदयं मुच्यतां मास्मिन्नुच्यतां चौर्यदुर्यशः ।
 रोहिणीयोगमात्रात्किं स्यात्कलङ्कीन्दुर्वद्रविः ॥ ५३ ॥
 द्वादश व्रतधर्ताय नोसत्यं वदतीत्यर्थ ।
 सुदत्तवचसामुञ्जत्तलारक्षो मलिम्लुचम् ॥ ५४ ॥
 असत्यमपि तत्सत्यं यत्प्राणिहितमित्यसौ ।
 असत्यंयापि वार्चामु श्रेष्ठौ चौरममूमुचत् ॥ ५५ ॥
 श्रेष्ठौ तं भोजयित्वा च वरे दत्त्वा च चीवरे ।
 नाकृत्येषु मतिः कृत्येत्युक्त्वा च प्राहिणोत्कृति ॥ ५६ ॥
 श्रेष्ठोन्दोरूपकारेण शिक्षया च द्रवन्मनोः ।
 किं स्यादकृत्यमित्येष विज्ञातुं धारयन्धियम् ॥ ५७ ॥
 निर्यनुराद्वहिर्भागभूमौ शुभ्रप्रभाभिधम् ।
 धर्मोपदेशान्ददत मुनिराजमलोकते ॥ ५८ ॥ (युग्मम्)

श्रुत्वा तद्देशानां ज्ञातकृत्याकृत्यविवेचनः ।
 मुनीन्दोस्तस्य पादान्ते दीक्षां दक्षोऽयमग्रहीत् ॥ ५९ ॥
 चारित्रं शुद्धमासेव्य सौधर्मेऽसौ सुरोऽभवत् ।
 सुदत्तस्तु विपद्यायमभवत्सचिवस्तव ॥ ६० ॥
 संपत्सु हियमाणसु यद्वभञ्ज न पौषधम् ।
 पदे पदे तददत्रायं विचित्राः प्रापे संपदेः ॥ ६१ ॥
 स तु चौरः सुरीभूतः स्मरन्नुपकृतीः कृती ।
 चिन्ताताय ददौ रत्नं प्रस्तावं प्रार्थ्य मन्त्रिणे ॥ ६२ ॥
 प्रभो ! द्रक्ष्यति तं मन्त्रीत्युक्ते राज्ञा मुनिर्जगौ ।
 मन्त्रिणो जीवितांते तदृशेन भाविं मुक्तये ॥ ६३ ॥
 यतो नन्दीश्वरे देवान्नन्तुमस्याभिलाषिणः ।
 समयज्ञसुरानीतविमानस्थस्य गच्छतः ॥ ६४ ॥
 शुद्धध्यानलयस्यान्तकृतकेवलितायुजः ।
 लवणाब्धेरूपैर्येवं मुक्तिर्भूय ! भविष्यति ॥ ६५ ॥ (युगम्)
 इत्याकर्ण्य मुनेर्वाचमुदञ्चैर्द्धर्मबुद्धयः ।
 सर्वेऽप्युर्वीश्वराद्यास्तै सानन्दा मन्दिराण्यमुः ॥ ६६ ॥
 एवं प्राक्पुण्यपूर्णोर्द्धमित्रानन्दनिदर्शनौत् ।
 भजन्तु भवपेषाय पौषधे सुर्धियो धियम् ॥ ६७ ॥

इति श्रीमित्रानन्दमन्त्रिचरित्रं समाप्तम् ।

પરિશિષ્ટ-૨

કાવ્ય અંગે સૂચના

શું શેનાથી પૂછાય ?

૧. કિમ્ સર્વનામથી વિશેષ્ય પૂછાય.
૨. કથંભૂત થી વિશેષણ પૂછાય.
૩. કથં થી અવ્યય અને ક્રિયાવિશેષણ પૂછાય.
૪. કતમ્ થી સંખ્યાપૂરક પૂછાય અને વિશેષ્યની જાતિ, વચન, વિભક્તિ મુજબ કતિપય શબ્દથી સંખ્યાદર્શક પૂછાય.
૫. કિં + કૃ ધાતુના કૃદન્તથી વાક્યમાં વપરાયેલ કૃદન્ત પૂછાય.
૬. કિં+અસ્ / ભૂ ના સપ્તમીમાં વર્તમાનકૃદન્તથી સત્તિસપ્તમી પૂછાય.
૭. કિદ્દશ થી વિધેય વિશેષણ પૂછાય. (વિધેય વિશેષણ મોટે ભાગે વિશેષ્ય પછી હોય.)
૮. એતદ્, એવમ્, ઇત્યમ્ ઇતિ વગેરે સંયોજક અવ્યયને કથં થી પૂછાય. તે પછી એતદ્, કિમ્, એવં કિં, ઇતિ કિં થી ગૌણ ક્રિયાપદ પૂછાય.

-: સામાન્ય સૂચન :-

- (૧) વિશેષ્યની જે જાતિ-વિભક્તિ-વચન હોય તે જ જાતિ-વિભક્તિ-વચનમાં કિમ્ સર્વનામનાં રૂપો ખંડાન્વયમાં વાપરવા.
- (૨) સૌ પ્રથમ વિશેષ્ય પૂછવું. પછી વિશેષણ પૂછવું.
- (૩) જે શબ્દમાં અર્થને કેવો, કેવી, કેવું પૂછી શકાય તે શબ્દ વિશેષ્ય કહેવાય. દા.ત. : ઘટ : = ઘડો કેવો ? માટે ઘટઃ એ વિશેષ્ય.
- (૪) જે શબ્દમાં અર્થને કોણ અથવા શું પૂછી શકાય તે શબ્દ વિશેષણ કહેવાય.
- (૫) વિશેષ્યને આધારે વિશેષણને જાતિ આવે, વિશેષણને આધારે વિશેષ્યને વિભક્તિ આવે.
- (૬) જે શબ્દના અર્થને કયો ? કયી ? કયું ? પૂછી શકાય તે શબ્દ સામાન્ય નામ કહેવાય. દા.ત. અર્હત્ = અરિહંત. અરિહંત કયા ? માટે અર્હત્ એ સામાન્ય નામ.

(૭) વિશેષના અર્થને કયા, કયો, કયી, પૂછવાથી જે આવે તે જાતિવાચક વિશેષ નામ કહેવાય.

દા. ત. અર્હન્તમ્ અજિતમ્

અર્હન્તમ્ = તીર્થકરને

કયાં તીર્થકરને ? (જવાબ : અજિતનાથને.)

માટે અજિતમ્ એ વિશેષનામ કહેવાય.)

-: ખંડાન્વયના નિયમો :-

(૧) સૌ પ્રથમ પદચ્છેદ કરવો. (પદચ્છેદ કરતાં દરેક શબ્દમાં જાતિ, વચન, વિભક્તિ વિચારવા.)

(૨) ત્યારબાદ ક્રિયાપદ શોધવું. જો ક્રિયાપદ ન હોય તો કર્મણિ અને વિધ્યર્થ કૃદન્તનો ક્રિયાપદ તરીકે ઉપયોગ કરવો. અથવા ચિત્રં, આશ્ચર્ય, નમઃ, સ્વસ્તિ, સ્વાહા, સ્વધા તથા 'સર્થૂ' અર્થવાળા અલં, કૃતમ્, અલમ્, ભવતુ, વિગેરેનો ક્રિયાપદ તરીકે ઉપયોગ કરવો. જો આ કૃદન્તો કે અવ્યયો પણ ન હોય તો 'અસ્' અથવા 'ભૂં' ધાતુના ત્રીજા પુરુષનાં રૂપો મૂકવા.

દા. ત. (૧) કર્તુ સ્તવં વિગતશક્તિરપિ પ્રવૃત્તઃ

ક્રિયાપદ / પ્રવૃત્તઃ (ક. ભૂ. કૃ.)

કિં પ્રવૃત્તઃ

કર્તુ પ્રવૃત્તઃ

કિં

સ્તવં

કઃ ૬ પિ

(અહં) વિગતશક્તિઃ અપિ

(૨) વીરાય નિત્યં નમઃ

ક્રિયાપદ / નમઃ

કસ્મૈ નમઃ

વીરાય નમઃ

કથં

નિત્યં

(૩) શ્રી વીરજિનનેત્રયોર્ભદ્રમ્ ।

ક્રિયાપદ

ભવતુ

કિમ્ ભવતુ

ભદ્રમ્ ભવતુ

કયોઃ

શ્રીવીરજિનનેત્રયોઃ

નોંધ :- વર્તમાનકાળમાં ‘અસ્’ નો પ્રયોગ વિદ્યમાનતા સૂચવવામાં અને ‘ભૂ’ નો પ્રયોગ પ્રારમ્ભ સૂચવવામાં કરાય છે.

દા.ત. હેમચન્દ્રઃ આચાર્યઃ અસ્તિ ।

ચાંગદેવઃ સાધુઃ ભવતિ ।

(૩) ત્યારબાદ ક્રિયાપદનું વિશેષણ શોધવું.

ક્રિયાવિશેષણ તરીકે અવ્યય આવે છે. અથવા જે શબ્દો આવે છે, તે નપુંસકલિંગ પ્રથમા એકવચન જેવાં હોય છે અને તે ‘કથમ્’ થી પૂછાય છે.

દા. ત. (A) હે વીર ! મામ્ પાપાત્ સમન્તાત્ પાહિ ।

પાહિ

કમ્ પાહિ

મામ્ પાહિ

કસ્માત્ પાહિ

પાપાત્ પાહિ

કથં

સમન્તાત્

કિં સંબોધને

હે વીર !

(B) કોકિલઃ વસન્તે મધુરમ્ વિરૌતિ ।

વિરૌતિ

કઃ વિરૌતિ

કોકિલઃ

કથં
મધુરમ્
કસ્મિન્
વસન્તે

(A) સમન્તાત્- એ અવ્યય છે. અર્થ -ચારે બાજુથી રક્ષણ કરો.

(B) મધુરમ્ - ક્રિયાવિશેષણ છે. (નપું.પ્ર.ઓ.)અર્થ - મધુર રીતે અવાજ કરે છે.

(૪) ક્રિયાપદની જેમ દરેક કૃદન્તોની પૂર્વે પણ ક્રિયાવિશેષણ આવી શકે.

દા. ત.

(૧) વર્તમાન કૃદન્ત

નિવારયતિ

કાન્ "

તાન્ "

કિં કુર્વતઃ

સચ્ચરતઃ (વર્તમાન કૃદન્ત)

કથં

યથેષ્ટમ્ (ક્રિયા વિશેષણ)

=યથેષ્ટમ્ સચ્ચરતઃ તાન્ નિવારયતિ ।

(૩) કર્મણિ ભૂત કૃદન્ત

ચલિતમ્

કથં "

કદાચિત્ (ક્રિયા વિશેષણ)

કિં

મન્દરાદ્રિશિખરમ્

=મન્દરાદ્રિશિખરમ્ કદાચિત્ ચલિતમ્ ?

(૨) હેત્વર્થ કૃદન્ત

ઇચ્છતિ

કઃ "

જનઃ "

કિં કર્તુમ્

ગ્રહીતુમ્ (હેત્વર્થ કૃદન્ત)

કથમ્

સહસા (ક્રિયા વિશેષણ)

=સહસા ગ્રહીતુમ્ જનઃ ઇચ્છતિ ।

(૪) સંબંધક ભૂત કૃદન્ત

પ્રણમ્ય

કથમ્ "

સમ્યક્ " (ક્રિયા વિશેષણ)

કમ્

જિનપાદયુગમ્

=જિનપાદયુગમ્ સમ્યક્ પ્રણમ્ય ।

- (૫) ત્યારબાદ (ક્રિયાપદ સંબંધી) કર્મ શોધવું અને પછી કર્મના વિશેષણો શોધવા.

દા. ત. સ્તુમઃ
 કિમ્ "
 દેશનાવચનં " (કર્મ)
 કથંભૂતં દેશનાવચનં
 ધર્મદમ્ ,, (કર્મનું વિશેષણ)

- (૬) ત્યારબાદ કર્તા શોધવો અને પછી કર્તાના વિશેષણો શોધવા.

દા. ત.	પુનાતુ	વાસુપૂજ્યઃ પું.પ્ર.એ.વ. છે. માટે
	કાન્ "	કિમ્ સર્વનામને પું.પ્ર.એ.વ.માં
	વઃ "	પૂછવામાં આવ્યું અને તેનું વિશેષણ
	કઃ વઃ	કથંભૂતઃ થી પૂછવામાં આવ્યું.
વિશેષ્ય →	વાસુપૂજ્યઃ (કર્તા)	
	કથંભૂતઃ વાસુપૂજ્યઃ	
વિશેષણ →	પૂજ્યઃ "	

- (૭) હેત્વર્થ અને સંબંધક ભૂતકૃદન્તો, કર્તા અને કર્તાનાં વિશેષણોની પછી પૂછવા.

દા. ત.	અસ્મિ	
	કઃ "	સ્તોતુમ્ → હેત્વર્થકૃદન્ત છે અને તે
કર્તા →	અહં "	કર્તા અને કર્તાનાં વિશેષણની પછી
	કથંભૂતઃ	પૂછવામાં આવ્યું.
વિશેષણ →	વિગતત્રપઃ	
	કિં કર્તુમ્	
	હેત્વર્થકૃદન્ત → સ્તોતુમ્	

- (૮) હેત્વર્થ, સંબંધક ભૂત, વર્તમાન, ભવિષ્ય અને પરોક્ષભૂત કૃદન્તની પૂર્વે દ્વિતીયા વિભક્તિ આવે.

દા. ત.

[A] હેત્વર્થ કૃદન્ત → ગ્રહિતુમ્
કમ્ ગ્રહિતુમ્
દ્વિતીયા → ઇન્દુમ્ ગ્રહીતુમ્
વિભક્તિ

[B] સંબંધક ભૂત કૃદન્ત → પીત્વા
કિમ્ પીત્વા
પયઃ પીત્વા

[C] વર્તમાન કૃદન્ત → પુનતઃ
કમ્ પુનતઃ

ત્રિજગજ્જનમ્ પુનતઃ

(૯) કરણાર્થક તૃતીયા વિભક્તિ હેત્વર્થ અને સંબંધક ભૂતકૃદન્તોની પૂર્વે આવે.

દા. ત. હેત્વર્થ કૃદન્ત → તરિતુમ્
કાભ્યામ્

કરણાર્થક તૃતીયા ભુજાભ્યામ્
કમ્
અમ્બુનિધિં

(૧૦) કર્મણિ ભૂતકૃદન્ત પૂર્વે પ્રાયઃ તૃતીયા વિભક્તિ અને વિધ્યર્થ કૃદન્તની પૂર્વે તૃતીયા અથવા ષષ્ઠી વિભક્તિ આવે છે.

દા. ત. [A] કર્મણિ અભિહતઃ
કઃ
સ્વકર્મનિચયઃ
કેન
તૃતીયા વીરેણ

[] વિધ્યર્થ કૃદન્ત કર્તવ્યા
કા કર્તવ્યા
પૂજા
કસ્ય
ષષ્ઠી → જિનસ્ય

[D] ભવિષ્ય કૃદન્ત સમાચરતિ
કઃ સમાચરતિ
ભવ્યઃ
કમ્
ધર્મમ્
કિં કરિષ્યન્

(ભવિષ્ય કૃદન્ત) ગમિષ્યન્
કમ્ ગમિષ્યન્

મોક્ષમ્
દંડાન્વય-

મોક્ષં ગમિષ્યન્ ભવ્યઃ ધર્મ સમાચરતિ.

(૧૧) ત્યારબાદ, ક્રમશઃ તૃતીયાથી માંડીને સપ્તમી સુધી વિભક્તિઓવાળા પદો મૂકવા. એમાં પણ વિભક્તિનાં વિશેષ્ય અને વિશેષણો સાથે જ શોધીને મૂકવા.

દા.ત. રામઃ સ્વસ્યૈ ભગિન્યૈ શાન્તાયૈ બહુ ધનમયચ્છત્ ।

વિશેષણ વિશેષ્ય

(૧૨) ષષ્ઠી વિભક્તિ તેની સાથે સંબંધ ધરાવતાં વિશેષ્યની પૂર્વે આવે છે.

[૧] દા.ત. અયોધ્યાનગરી સરય્વાસ્તીરે અસ્તિ ।

અહીં ષષ્ઠી વિભક્તિવાળું ‘સરયૂ’ પદ, તેની સાથે સંબંધ ધરાવતા ‘તીરે’ પદની પૂર્વે આવે, પણ ‘અયોધ્યાનગરી’ની પૂર્વે ન આવે.

[૨] જયન્તિ કાઃ ,, વાચઃ ,, કસ્ય ,,	વિશેષ્ય→ (વાચઃ) કથંભૂતાઃ વાચઃ વિશેષણ→ કતકક્ષોદસોદરાઃ વાચઃ
--	--

ષષ્ઠી. વિભક્તિ વિમલસ્વામિનઃ ।

દંડાન્વય :- કતકક્ષોદસોદરાઃ વિમલસ્વામિનઃ વાચઃ જયન્તિ ।

અર્થ :- કતક નામનાં ફળના ચૂર્ણ જેવી વિમલસ્વામિની વાણી જય પામે છે. અહીં વિમલસ્વામિનઃ આ ષષ્ઠી વિભક્તિવાળું પદ છે, તે વિશેષ્ય પદ વાચઃ ની પૂર્વે આવ્યું અને તેની પૂર્વે વિશેષણ આવ્યું. આ રીતે સાતે વિભક્તિવાળા વિશેષ્યોની પૂર્વે ષષ્ઠી વિભક્તિવાળું પદ આવે છે.

(કોડર્ડ→ V = વિશેષ્ય, W = વિશેષણ)

(૧૩) દરેક વિભક્તિઓ સાથે ષષ્ઠી વિભક્તિનો સંબંધ બતાવતા દૃષ્ટાંતો.

(A) તિષ્ઠેન નૃપસ્ય અસિના તસ્ય શિરઃ છિન્નમ્ ।

ષષ્ઠી તૃતીયા ષષ્ઠી પ્રથમા

(B) સ દેવદત્તસ્ય ગૃહમ્ ગચ્છતિ ।

ષષ્ઠી દ્વિતીયા

(C) પાપસ્ય નાશાય ભગવતામ્ ચારિત્રમ્ ભવતિ ।

ષષ્ઠી ચતુર્થી

(D) वायोः प्रादुर्भवात् मेघा विघटन्ति ।
षष्ठी पंचमी

(E) तिग्मतरस्य कर्मवृक्षस्य उन्मूलने मुनिः प्रयतते ।
W षष्ठी V षष्ठी सप्तमी

આ રીતે ષષ્ઠી વિભક્તિનો દરેક વિભક્તિઓ સાથે સંબંધ થઈ શકે છે.

(૧૪) સમ, સમાન વગેરે સમાનતા દર્શક અને રહિત અર્થ દર્શક શબ્દની પૂર્વે તૃતીયા વિભક્તિ મૂકવી.

દા. ત. સુધયા સોદરઃ ઇતિ સુધાસોદરઃ । (તૃતીયા વિભક્તિ તત્પુરુષ સમાસ)

ધર્મેણ રહિતઃ ઇતિ ધર્મરહિતઃ । (તૃતીયા વિભક્તિ તત્પુરુષ સમાસ)

(૧૫) સમૂહવાચક, ગુણવાચક, શ્રેણીવાચક, સ્વામિવાચક, અંગવાચક, (કોઈપણ વસ્તુનો વિભાગ અને શરીરનું અંગ) કારણવાચક, ભાવવાચક, કાલવાચક, પૂર્વે ષષ્ઠી વિભક્તિ આવે તથા સંખ્યાવાચક, ક્રમદર્શક અને પૂર્ણાર્થકની પૂર્વે ષષ્ઠી વિભક્તિ આવે પણ સમાસ ન થાય.

દૃષ્ટાંતો :- કલિકાનામ્ નિકરઃ ઇતિ કલિકાનિકરઃ =કળીઓનો સમૂહ.

ચન્દનસ્ય ગન્ધઃ ઇતિ ચન્દનગન્ધઃ =ચંદનની સુગંધ.

નખાનામ્ આવલિઃ ઇતિ નખાવલિઃ =નખોની શ્રેણી.

નરાણામ્ અધીશાઃ ઇતિ નરાધીશાઃ =માણસોના સ્વામી.

કમલસ્ય દલાનિ ઇતિ કમલદલાનિ =કમલના પાંદડા.

જિનસ્ય પાદયુગમ્ ઇતિ જિનપાદયુગમ્ =જિનેશ્વરનાં ચરણયુગલ.

નિર્મલીકારસ્ય કારણમ્ ઇતિ નિર્મલીકારકારણમ્=નિર્મળ કરવાનું

કારણ.

અર્હતાં ભાવઃ ઇતિ આર્હન્ત્યમ્=(તદ્વિત) અરિહંતપણું.

પ્રત્યૂષસ્ય સમયઃ ઇતિ પ્રત્યૂષસમયઃ=સવારનો સમય.

(૧૬) ધાતુને અ, અન કે તિ પ્રત્યય લાગે ત્યારે તે ભાવવાચક શબ્દ બને છે.

દા. ત. ની - ધાતુ, ની + અ = નય, ની + અન = નયન, ની + તિ =નીતિ

(૧૭) શબ્દને તા, ત્વમ્, ઇમન્, ય, અ પ્રત્યય લાગે ત્યારે તે ભાવવાચક બને છે.

દા. ત. - સાધુ+તા=સાધુતા, ગુરુ + ત્વમ્ = ગુરુત્વમ્.

પૃથોઃ ભાવઃ (ઇમન્) ઇતિ પ્રથિમા - (પૃથુ + ઇમન્).

સુન્દરસ્ય ભાવઃ (ય) ઇતિ સુન્દર + ય = સૌન્દર્યમ્.

શુચેઃ ભાવઃ (અ) ઇતિ શૌચમ્.

(૧૮) ક્રિયાપદથી બનેલા ભાવવાચકને ચતુર્થી આવે અને તેની પૂર્વે ષષ્ઠી આવે.

દા. ત. રાજ્ઞઃ તુષ્ટ્યૈ ઉપહારો દીયતે । (તુષ્ટિ માં ભાવવાચક 'તિ' પ્રત્યય છે.)

અપવાદ :- કર્તા અર્થમાં તૃ, અક પૂર્વે ષષ્ઠી આવે પણ સમાસ ન થાય.

દા. ત. :- ઘટસ્ય કર્તા નું ઘટસ્ય કર્તા જ રહે.

ઓદનસ્ય પાચકઃ નું ઓદનસ્ય પાચકઃ જ રહે.

અહીં, સમાસ ન થાય કેમકે અહીં તૃ અને અક કર્તા અર્થમાં છે.

પણ - ભુવઃ ભર્તા ઇતિ ભુભર્તા, ઇક્ષૂણાં ભક્ષણમ્ ઇતિ ઇક્ષુભક્ષિકા

અહીં, સમાસ થયો કેમકે અહીં તૃ અને અક કર્તા અર્થમાં નથી.

(૧૯) કેટલીકવાર ચતુર્થી અને સપ્તમી વિભક્તિ ક્રિયાપદની પૂર્વે પણ આવે.

દા. ત. અસ્તુ.

કસ્યૈ

તમઃ શાન્ત્યૈ

(હેતુ - ચતુર્થી)

હેતુ દર્શાવવો હોય ત્યારે ચતુર્થી અને...પ્રવેશવું, ચડવું, તરવું, ઉતરવું, ડૂબવું, ઉડવું, આદિ અર્થવાળા ધાતુઓ પૂર્વે સપ્તમી આવે.

(૨૦) કિં અને કૃ ધાતુના કૃદન્તોથી વાક્યમાં આવેલા કૃદન્તો પૂછાય.

દા.ત. (૧) અમ્બુનિધિં ભુજાભ્યામ્ તરીતુમ્ ઇચ્છતિ ।

પ્રશ્ન : કિં કર્તુમ્ ?

ઉત્તર : તરીતુમ્.

(૨) સઃ ભુક્ત્વા આગતઃ.

પ્રશ્ન : કિં કર્ત્વા ?

ઉત્તર : ભુક્ત્વા.

(૨૧) સતિસપ્તમીનું કૃદન્ત કિં + भू + अस् ધાતુનાં સપ્તમીમાં આવેલા વર્તમાન કૃદન્તથી પૂછાય, તે પછી વિશેષ્ય પૂછાય.

દા. ત. મેઘે વર્ષતિ મયુરાઃ નૃત્યન્તિ ।

પ્રશ્ન : કિં ભવતિ સતિ ?

ઉત્તર : વર્ષતિ → સતી સપ્તમી

કસ્મિન્

મેઘે → વિશેષ્ય

(૨૨) આશ્ચર્યદર્શક શબ્દો... અહો, ચિત્રમ્, આશ્ચર્યમ્, અદ્ભુતમ્ વાળા વાક્યોનો ખંડાન્વય સ્વતન્ત્ર થાય.

દા. ત. અહો અદ્ભૂતં રૂપં ।

(૨૩) અપિ, એવ અને ચ વગેરે અવ્યય જેની સાથે હોય તેની સાથે જ લેવા.

(૨૪) ન, નો, ના, મા અને ખલુ અવ્યયો ક્રિયાપદ કે કૃદન્તો પૂર્વે જ મૂકવા.

(૨૫) નવરં, ખલુ, હિ, એવં, इत्थं વગેરે સંયોજક અવ્યયને બીજા વાક્યની આદિમાં મૂકવા.

(૨૬) સ્થળવાચક અને સમયવાચક અવ્યયો વાક્યની આદિમાં આવે.

દા. ત. અત્ર, તત્ર (ત્ર અન્તવાળા સ્થળવાચક કહેવાય.) યદા, તદા (દા અન્તવાળા સમયવાચક કહેવાય.)

-: વિધેય વિશેષણ :-

(૧) વિધેયવિશેષણ કીદશઃ થી પૂછાય છે.

(૨) કોઈપણ વસ્તુ કે વ્યક્તિ સાથે નહીં ઊત્પન્ન થયેલા પરંતુ પછીથી કોઈપણ કારણસર ઊમેરાયેલ ગુણને બતાવનારા વિશેષણ તે વિધેય-વિશેષણ કહેવાય છે. અને આ ઊમેરાયેલ ગુણનું કારણ બતાવનારા પદો વિધેયક પદો કહેવાય.

દા. ત. સ જિનઃ જ્ઞાનેન ત્રિલોકશિરસ્તિલકઃ ભવતિ ।

પ્રશ્ન : સઃ કીદશઃ ?

ઉત્તર : ત્રિલોકશિરસ્તિલકઃ.

અહીં ત્રિલોકશિરસ્તિલકઃ એ વિધેય વિશેષણ છે.

- (૩) ક્યારેક વિધેય વિશેષણ વિશેષ્યનું લક્ષણ પણ સૂચવતું હોય છે.
(૪) વિશેષ્ય પછી આવેલું વિશેષણ પ્રાયઃ વિધેય વિશેષણ હોય અને તે પ્રાયઃ ક્રિયાપદની નજીક હોય.
(૫) ખંડાન્વયમાં વિશેષ્યની પછી તરત જ પૂછાય છે.
(૬) દંડાન્વયમાં વિશેષ્યની પછી તરત જ મૂકાય છે.

ખંડાન્વય :- ક્રિયાપદ - વિશેષ્ય, વિધેય વિશેષણ, વિધેયક પદ અને વિશેષણ.

દંડાન્વય :- વિશેષણ - વિશેષ્ય, વિધેયકપદ, વિધેયવિશેષણ અને ક્રિયાપદ.

- (૭) હોવું, થવું, જાણવું, જણાવવું, બનાવવું, બતાવવું, કરવું, કહેવું, ઉત્પન્ન થવું વગેરે અર્થવાળા ક્રિયાપદો હોય તો શ્લોકમાં પ્રાયઃ વિધેયવિશેષણ હોય.
(૮) જો બીજા પુરુષવાળા વાક્યમાં અન્ય વિશેષ્ય ન હોય અને તેમાં આવેલા વિશેષણને વિધેય વિશેષણ બનાવવું હોય તો 'ત્વમ્' 'યુવામ્' કે 'યુષ્માન્' કર્તા વિભક્તિમાં મૂકવું.

દા. ત. હે જિન ! (ત્વમ્) જ્ઞાનેન ત્રિલોકમૂર્ધન્યઃ અસિ !

-: દંડાન્વયના નિયમો :-

- (૧) ખંડાન્વયમાં જે ક્રમે પદો આવ્યા હોય, તે જ પ્રમાણે તેનાથી વિપરીત ક્રમે દંડાન્વયમાં આવે.
(૨) જો સર્વનામ વિશેષનામ, સામાન્યનામ હોય તો સૌ પ્રથમ કિં થી સર્વનામ પૂછવું અને સામાન્યનામ, સર્વનામ સાથે કિં થી સર્વનામ પૂછવું. વિશેષનામ, સામાન્યનામ સાથે કિં પૂછવું પરંતુ દંડાન્વયમાં ક્રમશઃ સર્વનામ, વિશેષનામ અને સામાન્યનામ મૂકવા (અર્થાત્ ખંડાન્વયમાં સર્વનામ, સામાન્યનામ અને વિશેષનામ અને દંડાન્વયમાં સર્વનામ, વિશેષનામ અને સામાન્યનામ)

દા. ત.

ખંડાન્વય

ભવતુ

કસ્યૈ ભવતુ

શાન્ત્યૈ ભવતુ

ક:

(સર્વનામ) સ:

સ: ક:

(સામાન્ય નામ) સ: જિન:

ક: જિન:

(વિશેષ નામ) ઋષભ: જિન:

દંડાન્વય :- સ: ઋષભ: જિન: શાન્ત્યૈ ભવતુ ।

(સર્વનામ) (વિશેષ નામ) (સામાન્ય નામ)

-: જનરલ સુચિ :-

૧. હેત્વર્થ અને સંબંધક ભૂતકૃદન્ત અવ્યય છે તે સિવાય બધા કૃદન્તો વિશેષણ છે.

દા.ત. ગच्छन् बालः (વર્તમાન કૃદન્ત)

गतः बालः (ભૂત કૃદન્ત)

गमिष्यन् बालः (ભવિષ્ય કૃદન્ત)

जगन्वान् बालः

जिज्ञासुः बालः

जिगमिष्यन् बालः

૨. દીર્ઘ ઈકારાન્ત નામ પ્રાયઃ સ્ત્રીલિંગમાં હોય.

ति सिवाय इकारान्त नाम प्रायः पुल्लिङ्गमां હોય.

૩. કિમ્, પર્યાપ્તમ્, પૂર્ણમ્, અલમ્, ખલુ આ અવ્યયો 'સર્યુ' એવો અર્થ બતાવતા હોય ત્યારે એનો કર્તા તૃતીયા વિભક્તિમાં આવે.

દા. ત ધનેન કિમ્, કલહેન પર્યાપ્તમ્, રોષેણ પૂર્ણમ્, બહૂક્તેન અલમ્,

૪. જે ધાતુના અર્થને 'શું' અને 'ક્યાં' બન્ને પૂછી શકાય તે ધાતુ દ્વિકર્મક, બેમાંથી એક પૂછી શકાય તે સકર્મક, બે માંથી એકે ય ન પૂછી શકાય તે અકર્મક.

દા. ત. ગોપઃ અજાં ગ્રામં નયતિ । દ્વિકર્મક.

ચૈત્રઃ અન્નં પચતિ । સકર્મક.

ચૈત્રઃ પચતિ । અકર્મક.

૫. ઉતરતા ક્રમની વિભક્તિવાળા પદોની પૂર્વે 'ઇવ' મૂકવું. અને 'ઇવ' વાળા પદથી ચડતા ક્રમની વિભક્તિવાળા પદો 'ઇવ' વાળા પદની પૂર્વે મૂકવા.
દા.ત. ભાસાં ચયૈઃ પરિવૃતો જ્યોત્સ્નાભિરિવ ચન્દ્રમાઃ ।

જ્યોત્સ્નાભિઃ પરિવૃતઃ ચન્દ્રમાઃ ઇવ ભાસાં ચયૈઃ (પરિવૃતઃ) ।

૬. ઉપમાન વાક્યમાં આવતી બધી વિભક્તિઓ ઉપમેય વાક્યમાં હોય તો કર્મ-કૃદન્ત-કર્તા- અને 'ઇવ' ના ક્રમે વાક્ય ગોઠવવું અને ઉપમાન વાક્યમાં કર્તા-કર્મ-ક્રિયાપદ એ ક્રમે ગોઠવવું.

દા.ત. જુઓ ભક્તામર શ્લોક ૨૮-૨૯-૩૦.

૭. A. વિશેષ્યની પૂર્વે (અ) સંખ્યાદર્શક, (બ) તદ્વિતાન્ત, (ક) સંખ્યાપૂરક, (ડ) અને નાના વિશેષણ.

B. પછી સમાસવાળા મોટા વિશેષણ.

C. પછી બીજી વિભક્તિઓ સાથે સંબંધ ધરાવતાં વિશેષણ... એ રીતે ગોઠવવું.

દા. ત. ધ્યાને સ્થિતં મહાદાન્તં તપસ્વિનં શાન્તં મુનિમ્ વન્દે ।

C B બ ડ

૮. જે પદની ઉપર ભાર મૂકવો હોય તેને ક્રિયાપદ સાથે રાખવો.
૯. વિશેષણ અથવા ક્રિયાપદ પછી 'ઇવ' આવે તો જાણે કે + વિશેષણ અથવા ક્રિયાપદનો અર્થક એવો અર્થ કરવો.

દા. ત. લિમ્પતીવ તમોઙ્ગાનિ

અર્થ :- જાણે કે અંધકાર અંગોને લિપે છે.

૧૦. ચતુર્થીમાં આવેલું ભાવવાચક કે હેતુવર્થકૃદન્ત ક્રિયાપદ અથવા અવ્યયો પછી પૂછવું.

૧૧. ઊત્પન્ન થવું, ઊડવું, ઊતરવું, તરવું, ડુબવું, ઊગવું, મૂકવું, સ્થાપવું, રહેવું, વસવું, વગેરે અર્થવાળા અકર્મક ક્રિયાપદને કૃદન્ત પછી સપ્તમી પૂછવી.

૧૨. ક્રિયાવિશેષણના વિગ્રહમાં બે પદો વચ્ચે યથાશક્ય સમાસ કરીને યસ્મિન્ કર્મણિ યથા સ્યાત્ તથા ઊમેરવું અને કૃદન્ત કે વિશેષણનો અર્થ લેવો.

દા. ત. (૧) મોહસ્ય નાશઃ યસ્મિન્ કર્મણિ યથા સ્યાત્ તથા ઇતિ મોહનાશં, સઃ મોહનાશં વંદતે ।

મોહનાશ થાય તેવી રીતે વંદન કરે છે.

(૨) મસ્તકં સ્પૃષ્ટં ભૂતલં નમતિ=મસ્તકેન સ્પૃષ્ટં ભૂતલં યસ્મિન્ કર્મણિ યથા સ્યાત્ તથા ઇતિ ।

મસ્તક વડે પૃથ્વી સ્પર્શાય તેવી રીતે નમન કરે છે.

વિનયં ગુણોજ્વલં કરોતિ=ગુણાઃ ઉજ્જ્વલાઃ વિનયં યસ્મિન્ કર્મણિ યથા સ્યાત્ તથા ઇતિ ।

ગુણો ઊજ્જ્વલ થાય તેવી રીતે વંદન કરે છે.

કેટલાક ક્રિયાવિશેષણ અવ્યયો

૧. અજસ્રમ્ = સદા, નિરંતર.

૨. અતીવ = ઘણું.

વધારીને થવું. આ અર્થમાં

અતીવ દ્વિતીયા વિભક્તિની સાથે વપરાય.

દા. ત.

અતીવાન્યાન્ ભવિષ્યાવઃ

૩. અદ્ધા = અવશ્ય, ખરી રીતે.

૪. અદ્યત્વે = આજકાલ.

૫. અપરમ્ = ફરીથી, બીજીવાર.

૬. અભિક્ષ્ણ = નિરંતર, વારંવાર.

૭. અમ્ = જલ્દી, થોડું.

૮. અમા = સાથે, સાથમાં

૯. અરમ્ = જલ્દી.

૧૦. અવઃ= હકીકત, બહારની બાજુ.

૧૧. અસમ્પ્રતિ = અનુચિત.

૧૨. અસામ્પ્રતમ્ = અનુચિત રીતે.

૧૩. અહ્વાય= જલ્દી, તરત જ.
ક્રમસર, નિરંતર.

૧૪ આનુષક્= જલ્દી, તરત જ.

૧૫. આનુષજ્ = નિરંતર, ક્રમસર.

૧૬. આરાત્ = સમીપ, દૂર.

૧૭. આર્યહલમ્ = બલથી

૧૮. આવિસ્ = પ્રત્યક્ષ.

૧૯. ઇતરેદ્યુઃ = બીજે દિવસે

૨૦. ઇતિહ = પરંપરા, અનુકૂળ.

૨૧. ઇદ્ધા = હકીકત

૨૨. ઉત્તરમ્ = ત્યારે

૨૩. ઉત્તરેદ્યુઃ = આગામી દિવસ
 ૨૪. ઉપાંશુ = ધૂળ.
 ૨૫. ઉભયદ્યુઃ/ઉભયેદ્યુઃ = બન્ને દિવસ
 ૨૬. ઋતમ્/ઋધક્ = ખરી રીતે,
 યથાર્થ.
 ૨૭. એતર્હિ = હમણાં, આ જ
 વખતે.
 ૨૮. કમ્ = પાદપૂર્તિ માટે.
 ૨૯. કર્હિ = ક્યાં, ક્યાં વખતે.
 ૩૦. કિન્તુ = ક્યાં, ખરી રીતે ક્યાં.
 ૩૧. કિમુત = ફરીથી શું, આગળ
 શું.
 ૩૨. કિમુહ = ક્યાં, કેવી રીતે.
 ૩૩. કિંસ્વિત્ = ક્યાં, ક્યારે, કેવી રીતે.
 ૩૪. કુવિત્ = આગળ, બહુ.
 ૩૫. કુમ્ત્ = સારી રીતે.
 ૩૬. કૃતમ્ = બસ, નહિ
 ૩૭. જોષમ્ = યુષ્, મૌન, શાન્ત.
 ૩૮. જ્યોસ્ = શીઘ્ર.
 ૩૯. દારુ = શીઘ્ર, જલ્દીથી.
 ૪૦. શ્રુવમ્ = અવશ્ય.
 ૪૧. નકિમ્/નકિઃ = નહિ, એ પ્રમાણે
 નહિ.
 ૪૨. પરશ્વઃ = આવવાવાળા
 મહેમાન.

૪૩. પરેદ્યવિ/પરેદ્યુઃ = બીજે દિવસે.,
 આવતીકાલે.
 ૪૩. પૂર્વેદ્યુઃ = ગયેલા દિવસે,
 ગઈકાલે.
 ૪૪. પ્રવાહિકા/પ્રવાહુકમ્ = આ જ
 વખતે, હમણાં જ.
 ૪૫. પ્રાધ્વમ્ = ખરાબ રીતે,
 અનુકૂળતાથી.
 ૪૬. પ્રાહે = બપોરના.
 ૪૭. ભાજક્ = જલ્દીથી, તુરંત જ.
 ૪૮. માકિમ્/માકિઃ = સિવાય.
 ૪૯. યુક્ = ખરાબ હાલતથી.
 ૫૦. વાવ = કેવળ, ફક્ત.
 ૫૧. વિષુ = ઘણું વધારે.
 ૫૨. શુકમ્ = ઉતાવળથી, જલ્દીથી.
 ૫૩. સક્ષુ = ઉતાવળથી જલ્દીથી.
 ૫૪. સજુષ્ = સાથે.
 ૫૫. સમયા = સામે, નજીક.
 ૫૬. સમુપજોષમ્ = આનંદથી,
 હર્ષથી.
 ૫૭. સાયિ = વાંકી રીતે, ત્રાંસી રીતે.
 ૫૮. સામિ = અડધું.
 ૫૯. સુકમ્ = ઘણું વધારે.
 ૬૦. સુવા = વ્યર્થ, અર્થ વગરનું.
 ૬૧. હિરૂક્ = હકીકત, વિના.

卐卐卐

નામના રૂપો માટેની શુચિ

જિનો મુનિઃ કરી ભૂભૃત્ ભાનુઃ કર્તા ચ ચંદ્રમાઃ ।

તસ્થિવાન્ ભગવાનાત્મા દશૈતે પુંસિ નાયકાઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ :- જિન, મુનિ, કરી, ભૂભૃત્, ભાનુ, કર્તૃ ચંદ્રમસ, તસ્થિવસ, ભગવત્, આત્મા, આ દશ પુલ્લિંગ રૂપો માટેના નાયકો છે અર્થાત્ અકારાન્ત આદિ પુલ્લિંગ નામોના રૂપો 'જિન' વિગેરે નામોના રૂપો પ્રમાણે કરવા.

રમા રુચિર્નદી ધેનુર્વાગ્ ધીઃ સરિદનંતરમ્ ।

ક્ષુત્રાવૃટ્ ચ શરચ્ચૈવ દશૈતે સ્ત્રીષુ નાયકાઃ ॥ ૨ ॥

અર્થ :- રમા, રુચિ, નદી, ધેનુ, વાક, ધી, સરિત્, ક્ષુદ્ર, પ્રાવૃટ્, શરત્ આ દશ સ્ત્રીલિંગ રૂપો માટેના નાયકો છે અર્થાત્ આકારાન્ત આ સ્ત્રીલિંગ નામોના રૂપો રમા વિગેરે નામોના રૂપો પ્રમાણે કરવા.

જ્ઞાનં દધિ પયો વર્મ ધનુર્વારિ જગત્તથા ।

મધુ નામ મનોહારિ દશૈતે તુ નપુંસકે ॥ ૩ ॥

અર્થ :- જ્ઞાન, દધિ, પયસ, વર્મન, ધનુષ, વારિ, જગત્, મધુ, નામન, મનોહારિન, આ દશ નપુંસક લિંગ રૂપો, માટેના નાયકો છે અર્થાત્ અકારાન્ત આદિ નપુંસકલિંગ નામોના રૂપો 'જ્ઞાન' વિગેરે નામોના રૂપો પ્રમાણે કરવા.

સઃ સા તદ્વશ્ચ યા યચ્ચ કઃ કા કિં ત્વમહં ત્વયમ્ ।

ઇયં ચેદં ચૈષ ચૈષા ચૈતચ્ચાસાવસાવદઃ ॥ ૪ ॥

અર્થ :- તદ્, યદ્, કિમ્, અસ્મદ્, યુષ્મદ્, ઇદમ્, એતદ્, અદસ, આટલા સર્વનામો ત્રણે લિંગે વપરાય છે એના પ્રથમા એકવચનના રૂપો શ્લોકમાં આપેલા છે.

પરિશિષ્ટ-૩

સમાસ-પ્રકરણ

સમાસ એટલે પદોનો સંક્ષેપ, સમાસ દ્વારા ભાષા સંક્ષિપ્ત બને છે. એટલે કે થોડા શબ્દોમાં ઘણું કહી શકાય તે માટે ભાષાના અગત્યના અંગ સમાન સમાસ છે. બે કે તેથી વધારે પદો પરસ્પર અપેક્ષિત સંબંધવાળા હોય તો તેને જોડીને એક પદ બનાવાય તેને સમાસ કહેવાય છે.

સમાસના મુખ્ય ચાર પ્રકાર છે.

(૧) બહુવ્રીહિ, (૨) અવ્યયીભાવ, (૩) તત્પુરુષ અને (૪) દ્વન્દ્વ.

સૌ પ્રથમ આપણે દ્વન્દ્વ સમાસ જોઈએ :-

જ્યારે બે અથવા વધારે પદો 'ચ' (અને) થી જોડાયેલા હોય ત્યારે ચ નો લોપ કરી તે પદોને જોડી દેવાં તે દ્વન્દ્વ સમાસ કહેવાય છે. તેના ત્રણ પ્રકાર છે :

(A) ઈતરેતર, (B) સમાહાર અને, (C) એકશેષ.

(A) ઈતરેતર દ્વન્દ્વ સમાસ :- આ સમાસ દ્વિવચન કે બહુવચનમાં જ થાય છે અને છેલ્લા નામની જાતિ તે જ આખા સમાસની જાતિ ગણાય છે, પણ દરેક પદોનો અર્થ સ્વતંત્ર હોય છે.

દા.ત. રામશ્ચ લક્ષ્મણશ્ચ=રામલક્ષ્મણૌ ।

જનકશ્ચ પુત્રૌ ચ=જનકપુત્રાઃ ।

નદી ચ નદશ્ચ પલ્વલં ચ=નદીનદપલ્વલାନિ ।

(B) સમાહાર દ્વન્દ્વ સમાસ :- જ્યારે દરેક પદોનો અર્થ જુદો ન બતાવતાં સમૂહરૂપે બતાવવાનો હોય ત્યારે બે કે તેથી વધારે નામો હોય તો પણ સમાસ નપુંસકલિંગ એક વચનમાં થાય છે અને તેને સમાહાર દ્વન્દ્વ સમાસ કહેવાય છે.

૧. કેટલાક અનિયમિત દ્વન્દ્વ સમાસો :-

ઘૌઃ ચ પૃથિવી ચ=દિવસ્પૃથિવ્યૌ । (ઈતરેતર દ્વ. સ.)

રાત્રૌ ચ દિવા ચ=રાત્રિદિવમ્ । (સમાહાર દ્વ. સ.)

દા.ત. આહારશ્ચ નિદ્રા ચ ભયં ચ (એતેષાં સમાહારઃ)
=આહારનિદ્રાભયમ્ । ચંપકાશ્ચ અશોકાશ્ચ=
ચંપકાશોકમ્ ।

(C) એકશેષ દ્વન્દ્વ સમાસ :- એક જ શબ્દ બે કે વધારે વાર સાથે અથવા એક સ્ત્રીલિંગ અને એક પુલ્લિંગ એમ બે શબ્દો સાથે આવે તો તેનો ઇતરેતર સમાસ બનાવી પછી તેમાંનું એક પદ રાખી બીજા પદોનો લોપ કરીએ તેને એકશેષ દ્વન્દ્વ સમાસ કહેવાય છે.

દા.ત. રામશ્ચ રામશ્ચ=રામરામૌ=રામૌ ।
માતા ચ પિતા ચ=માતાપિતરૌ=પિતરૌ ।

તત્પુરુષ સમાસ:

આમાં મુખ્ય બે પદો હોય છે તેથી આગળના પદને પૂર્વપદ અને પાછળના પદને ઉત્તરપદ કહેવાય છે. પૂર્વપદ એ ઉત્તરપદના અર્થમાં વધારો કરે છે. તેના સાત પ્રકારો છે :

(એ) વિભક્તિ તત્પુરુષ, (બી) કર્મધારય તત્પુરુષ, (સી) નગ્ તત્પુરુષ, (ડી) દ્વિગુત્તત્પુરુષ, (ઈ) પ્રાદિ તત્પુરુષ, (એફ) ગતિ તત્પુરુષ, (જી) ઉપપદ તત્પુરુષ.

(એ) વિભક્તિ તત્પુરુષ :- પૂર્વપદ અને ઉત્તરપદ વચ્ચે પ્રથમા અને સંબોધન સિવાયની છ વિભક્તિઓનો સંબંધ હોય ત્યારે દ્વિતીયા વિભક્તિ તત્પુરુષ વિગેરે છ ભેદે આ સમાસ થાય છે.

દા.ત. ધર્મ શ્રિતઃ=ધર્મશ્રિતઃ । (દ્વિતીયા વિભક્તિ તત્પુરુષ સમાસ)

આત્મના કૃતં=આત્મકૃતં । (તૃતીયા વિ. ત. સ.)

ધર્માય નિયમઃ=ધર્મનિયમઃ । (ચતુર્થી વિ. ત. સ.)

સ્થાનાત્ ભ્રષ્ટઃ=સ્થાનભ્રષ્ટઃ । (પંચમી વિ. ત. સ.)

ગઙ્ગાયાઃ જલમ્=ગઙ્ગાજલમ્ । (ષષ્ઠી વિ. ત. સ.)

પુરુષેષુ ઉત્તમઃ=પુરુષોત્તમઃ । (સપ્તમી વિ. ત. સ.)

સમરે સિંહ ઇવ=સમરસિંહઃ । (સપ્તમી વિ. ત. સ.)

(અહીં ઉપમાન-ઉપમેય નથી માટે સપ્તમી વિ.ત.સ.થશે.)

કેટલાક અનિયમિત વિભક્તિ તત્પુરુષ સમાસો:-

ઉદકસ્ય ધિઃ = ઉદધિઃ - (૪ઠ્ઠી વિ. ત. સં.)

ઇશ્વરે અધિઃ = ઇશ્વરાધીનઃ - (સપ્તમી વિ. ત. સં.)

વિશ્વસ્ય મિત્રઃ = વિશ્વામિત્રઃ - (૪ઠ્ઠી વિ. ત. સં.)

(B) કર્મધારય તત્પુરુષ:- કર્મ=ક્રિયા અને ધારય=આધાર.

ક્રિયાનો આધાર માત્ર ઉત્તરપદ નહિ પણ આખો સમાસ હોય તેને કર્મધારય તત્પુરુષ સમાસ કહેવાય છે. તેમાં મુખ્યતાએ વિશેષણ-વિશેષ્ય હોય એટલે એક સરખી વિભક્તિમાં રહેલા વિશેષણ નામ વિશેષ્ય નામ સાથે સમાસ પામે તે કર્મધારય તત્પુરુષ સમાસ કહેવાય છે.

આ સમાસના અગ્યાર પેટા ભેદો છે :

(૧) વિશેષણ પૂર્વપદ, (૨) વિશેષણ ઉત્તરપદ, (૩) વિશેષણ ઉભયપદ, (૪) ઉપમાન પૂર્વપદ, (૫) ઉપમાન ઉત્તરપદ, (૬) અવધારણ પૂર્વપદ, (૭) સુપૂર્વપદ, (૮) કુપૂર્વપદ, (૯) મધ્યમપદલોપી, (૧૦) મયુરવ્યંસકાદિ, (૧૧) દ્વિગુ.

(૧) પૂર્વપદ વિશેષણ હોય તો વિશેષણ પૂર્વપદ કર્મધારય સમાસ કહેવાય.

દા.ત. નીલં ચ તદ્ ઉત્પલં ચ = નીલોત્પલમ્ । (વિ. પુ. ક.)

(૨) ઉત્તરપદ વિશેષણ હોય તો વિશેષણ ઉત્તરપદ કર્મધારય સમાસ કહેવાય.

દા.ત. નૃપશ્ચાસૌ વૃન્દારકશ્ચ = નૃપવૃન્દારકઃ (શ્રેષ્ઠ રાજા) (વિ. ઉ. ક.)

(૩) પૂર્વપદ અને ઉત્તરપદ બંને વિશેષણ હોય તો વિશેષણ ઉભયપદ કર્મધારય સમાસ કહેવાય.

દા.ત. શીતમ્ ચ ઊષ્ણમ્ ચ = શીતોષ્ણમ્ (વિ. ઉભ. ક.)

પૂર્વ સ્નાતઃ પશ્ચાદ્ અનુલિપ્તઃ = સ્નાતાનુલિપ્તઃ (વિ. ઉભ. ક.)

પૂર્વ છિન્ન: પશ્ચાદ્ પ્રરૂઢ: = છિન્નપ્રરૂઢો (વૃક્ષ:) (વિ. ઉભ. ક.)
 નોંધ :- જો પૂર્વપદમાં દિશાવાચક કે સંખ્યાવાચક હોય અને તે આખો સમાસ
 કોઈ વિશેષ નામ થતું હોય તો દ્વિગુ ન ગણતાં માત્ર કર્મધારય જ
 ગણાવો.

દા.ત. સપ્ત ચ તે ઋષયશ્ચ = સપ્તર્ષય: । (કર્મધારય)

ઉત્તર: ધ્રુવ: = ઉત્તરધ્રુવ: । (કર્મધારય)

(C) નન્ તત્પુરુષ :- પૂર્વપદને (નન્) હોય અને ઉત્તરપદમાં કોઈપણ શબ્દ
 હોય ત્યારે તે નન્ તત્પુરુષ સમાસ કહેવાય. 'ન' નો સમાસમાં વ્યંજનથી શરૂ
 થતા શબ્દ પૂર્વે 'અ' અને સ્વરથી શરૂ થતા શબ્દ પૂર્વે 'અન્' થાય છે.

દા.ત. ન કૃતમ્ = અકૃતમ્ । ન આચાર: = અનાચાર: । (નન્ તત્પુ.)

અનિયમિત નન્ તત્પુ. સમાસ ન પુમાન્ ન સ્ત્રી = નપુંસક: ।

(D) દ્વિગુ તત્પુરુષ :-

પૂર્વપદમાં સંખ્યાવાચકનામ તથા ઉત્તરપદમાં કોઈ નામ આવે છે.

આ સમાસ સમૂહ અર્થની પ્રધાનતાવાળો હોવાથી વિગ્રહમાં સમાહાર
 આ પ્રમાણે શબ્દ મૂકવો પડે છે.

આ સમાસ નપુંસકલિંગમાં થાય છે. કેટલાક શબ્દો માટે સ્ત્રીલિંગમાં
 પણ થાય છે.

લિંગનું સ્પષ્ટ કથન :-

પાત્રાદિ ગણ (પાત્ર. માસ, ભુવન, યુગ, પથ, પુર વિ.)

સિવાય અકારાન્ત ઉત્તરપદવાળો દ્વિગુ સમાસ નિત્ય સ્ત્રીલિંગમાં થાય.

પાત્રાદિ ગણમાં નિત્ય નપું. થાય તથા અન્ અંતવાળો અને આપ્
 પ્રત્યયાંત - દ્વિગુ વિકલ્પે સ્ત્રીલિંગમાં થાય.

જેમકે- અકારાન્ત ઉત્તરપદ = ષડ્ઢારી = છ હારોનો સમૂહ. ષણ્ણામ્,
 હારાણામ્ સમાહાર: (નિત્ય સ્ત્રીલિંગ)

અત્રન્ત-પજ્ઞાનામ્ તક્ષ્ણામ્ = પજ્ઞતક્ષમ્ પજ્ઞતક્ષી = પાંચ સુથારોનો સમૂહ
 (વિ.સ્ત્રી.)

આબન્ત = સપ્તાનામ્ ચત્વરિણામ્ સમાહાર = સાત પાટલાનો સમૂહ
 (વિકલ્પે સ્ત્રી.)

(E) પ્રાદિ સમાસ :-પૂર્વપદ કોઈ ઉપસર્ગ હોય અને ઉત્તરપદ કોઈ નામ હોય ત્યારે પ્રાદિ તત્પુરુષ સમાસ કહેવાય. તેના બે ભેદ છે. (૧) પ્રાદિ કર્મધારય અને (૨) પ્રાદિ વિભક્તિ.

(૧) પ્રાદિ કર્મધારય તત્પુરુષ :- પૂર્વપદ કોઈ ઉપસર્ગ અને ઉત્તરપદ પ્રથમા વિભક્તિવાળું નામ કે વિશેષણ હોય તો પ્રાદિ કર્મધારય તત્પુરુષ કહેવાય.

દા.ત. પ્રકૃષ્ટઃ વાતઃ = પ્રવાતઃ । (ઉપસર્ગ + પ્રથમા વિભક્તિવાળું નામ.)

પ્રકર્ષેણ ચન્દઃ = પ્રચન્દઃ । (ઉપસર્ગ + વિશેષણ)

(૨) પ્રાદિ વિભક્તિ તત્પુરુષ :- પૂર્વપદ ઉપસર્ગ, ઉત્તરપદ કોઈ નામ અને આખો સમાસ વિશેષણ હોય તો પ્રાદિ વિભક્તિ તત્પુરુષ સમાસ કહેવાય.

દા.ત. અધ્યારૂઢાઃ રથમ્ = અધિરથાઃ । (પ્રા.વિ.તત્પુ.)

કેટલાક ઉપયોગી પ્રાદિ સમાસ :-

- (૧) નિર્ગતઃ વનાત્ = નિર્વનઃ । (પ્રાદિ કર્મધારય)
- (૨) પ્રારમ્ભઃ અહનઃ અથવા પ્રારમ્ભમ્ અહઃ = પ્રાહનઃ । (પ્રાદિકર્મધારય)
- (૩) રથેન વિરહિતઃ = વિરથઃ । (પ્રાદિવિભક્તિ)
- (૪) ઇષત્ પાણ્ડુઃ = આપાણ્ડુઃ । (પ્રાદિકર્મધારય)
- (૫) પક્ષાત્ વિભિન્નઃ = વિપક્ષઃ । (પ્રાદિવિભક્તિ)
- (૬) અતીવ નિપુણમ્ = સુનિપુણમ્ । (પ્રાદિકર્મધારય)
- (૭) નિશ્ચિતમ્ શ્રેયઃ = નિઃશ્રેયસમ્ । (પ્રાદિકર્મધારય)
- (૮) અત્યન્તમ્ તેજસ્વી = અતિ તેજસ્વી । (પ્રાદિવિભક્તિ)
- (૯) કુલમ્ અનુગતઃ = અનુકૂલઃ । (પ્રાદિવિભક્તિ)

(F) ગતિ તત્પુરુષ :- પૂર્વપદ ઉપસર્ગ કે અવ્યય હોય અને ઉત્તરપદ અવ્યયી ભૂતકૃદન્ત અથવા ક્રિયાપદ ઉપરથી બનેલ કોઈ શબ્દ હોય ત્યારે ગતિ તત્પુરુષ સમાસ થાય છે. (ચ્વિ પ્રત્યયાન્તનો પણ આમાં સમાવેશ થાય છે.)

દા.ત. પ્રાદુઃ ભૂત્વા = પ્રાદૂર્ભૂય ।

ન પવિત્રઃ = અપવિત્રઃ । અપવિત્રઃ પવિત્રઃ ઇવ કૃતઃ
= પવિત્રીકૃતઃ ।

(૬) ઉપપદ સમાસ :- પૂર્વપદ કોઈ નામ, ઉપસર્ગ કે અવ્યય હોય અને ઉત્તરપદ ક્રિયાપદ હોય તો ઉપપદ તત્પુરુષ સમાસ થાય છે.

દા. ત. કુમ્ભં કરોતિ = કુમ્ભકારઃ । (ઉપપદ તત્પુ.)
સૂર્યમપિ ન પશ્યન્તિ = અસૂર્યમ્પશ્યા = (રાજરાણી)
(ઉપપદ તત્પુ.)

(૪) પૂર્વપદ ઉપમા બતાવે અને ઉત્તરપદ વિશેષણ હોય તો ઉપમાન પૂર્વપદ કર્મધારય સમાસ કહેવાય. તેના વિગ્રહમાં 'ઇવ' શબ્દ મૂકાય છે.

દા. ત. સિંહસ્ય નાદઃ ઇવ નાદઃ = સિંહનાદઃ (ઉપ. પૂ. ક.)

(૫) ઉત્તરપદ ઉપમા બતાવનાર હોય તો ઉપમાન ઉત્તરપદ કર્મધારય સમાસ કહેવાય પણ તેના વિગ્રહમાં 'ઇવ' ઉત્તરપદ પછી મૂકવું.

દા. ત. મુખમ્ કમલમ્ ઇવ = મુખકમલમ્ (ઉપ. ઉ. ક.)

(૬) પૂર્વપદ વિશેષણને અવધારણરૂપે બતાવવું હોય તે અવધારણ પૂર્વપદ કર્મધારય સમાસ કહેવાય.

દા. ત. પ્રેમ એવ લતિકા = પ્રેમલતિકા । (અવ. પૂ. ક.)

પ્રેમરૂપીલતા = પ્રેમ એ જ લતા.

(૭) સુપૂર્વપદ :- સારું અર્થવાળો 'સુ' શબ્દ પૂર્વપદમાં હોય તે સુપૂર્વપદ કર્મધારય સમાસ કહેવાય. તેના વિગ્રહમાં સુ ને બદલે શોભન, સાધુ, સુષ્ટુ, સમ્યગ્ વિગેરે શબ્દ મૂકાય છે.

દા.ત. શોભનઃ ધર્મઃ=સુધર્મઃ । (સુ. પૂ. ક.)

સાધુ વચનમ્=સુવચનમ્ । (સુ. પૂ. ક.)

સુષ્ટુ ભાષિતમ્=સુભાષિતમ્ । (સુ. પૂ. ક.)

સમ્યગ્ પઠિતમ્=સુપઠિતમ્ । ((સુ. પૂ. ક.)

(૮) ખરાબ અર્થ બતાવનાર 'કુ' પૂર્વપદમાં હોય તે કુપૂર્વપદ કર્મધારય સમાસ કહેવાય. તેના વિગ્રહમાં કુત્સિત શબ્દ અથવા 'કિમ્' સર્વનામનું રૂપ મૂકાય છે.

દા.ત. કુત્સિતઃ માર્ગઃ=કુમાર્ગઃ । (કુ. પૂ. ક.)

કઃ (કુત્સિતઃ) પુરુષઃ = કિંપુરુષઃ । (વિકલ્પે કા પુરુષઃ)

- (૮) પૂર્વપદ કોઈ સમાસ હોય અને ઉત્તરપદ કોઈ નામ હોય તે બન્નેનો સમાસ કરતી વખતે પૂર્વપદના સમાસના છેલ્લા પદનો લોપ કરાય છે. તેને મધ્યમપદ લોપી કર્મધારય સમાસ કહેવાય.

દા.ત. (૧) શાકઃ પ્રિયઃયસ્ય સઃશાકપ્રિયઃ

શાકપ્રિયઃ પાર્થિવઃ=શાકપાર્થિવઃ । (મ. લો. ક.)

કેટલાક અનિયમિત કર્મધારય સમાસને મયૂરવ્યંસકાદિ કર્મધારય સમાસ પણ કહે છે.

દા.ત. વ્યંસકશ્ચાસૌ મયૂરશ્ચ=મયૂરવ્યંસકઃ । (છેતરનારો મયૂર)

एकाधिका दश=एकादश ।

अन्यो देशः=देशान्तरम् ।

आपात एव=आपातमात्रम् ।

वज्र इव कायः=वज्रकायः ।

- (૦) એક સિવાયનો સંખ્યાવાચક નામ બીજા નામ સાથે સમૂહના અર્થમાં દ્વિગુ કર્મધારય સમાસ બને છે. અને મોટે ભાગે નપુંસકલિંગ એકવચનમાં મૂકાય છે.

દા.ત. त्रयाणाम् भुवनानाम् समाहारः=त्रिभुवनम् । (દ્વિગુ સમાસ)

બહુગ્રીહિ સમાસ

એક સરખી વિભક્તિમાં રહેલ નામ, બીજા નામ સાથે સમાસ પામે છે અને તે સમાસ બીજા કોઈપણ પદનું વિશેષણ જ હોય છે તેને બહુગ્રીહિ સમાસ કહેવાય છે. તેનું બીજું નામ “અન્યપદપ્રધાન” સમાસ પણ છે.

- (૦) નોંધ :- કર્મધારય સમાસ નામ અથવા વિશેષણ હોય છે, બહુગ્રીહિ વિશેષણ જ હોય છે.

દા.ત. महाबाहुः=महांश्चासौ बाहुश्च=महाबाहुः (કર્મધારય સમાસ) મહાબાહુ નામ.

મહાન્તૌ બાહુ યસ્ય સઃ=મહાબાહુઃ (બહુગ્રીહિ સમાસ) મહાન છે બાહુ જેના એવો તે.

- બહુગ્રીહિ સમાસ વિશેષણ હોવાથી મોટે ભાગે વિશેષ્ય પ્રમાણે તેના જાતિ અને વચન થાય છે અને વિગ્રહમાં સંબંધને અનુસારે ‘યદ્’ સર્વનામનું પ્રથમા અને સંબોધન સિવાય છ એ વિભક્તિનું રૂપ મૂકાય છે. કઈ જગ્યાએ યદ્નું કયું રૂપ મૂકવું તે સમાસના અર્થ ઉપરથી નક્કી કરી શકાય છે.

દા. ત. પ્રાપ્તમ્ ઉદકમ્ યમ્ સઃ=પ્રાપ્તોદકઃ । (ગ્રામઃ)

ઉટઃ રથઃ યેન સઃ=ઉઠ્ઠરથ । (અશ્વઃ)

ઉપહતઃ પશુઃ યસ્મૈ સઃ = ઉપહતપશુઃ । (રુદ્રઃ)

નિર્ગતઃ અરિઃ યસ્માત્ સઃ = નિર્ગતારિઃ । (દેશઃ)

પીતમ્ અમ્બરમ્ યસ્ય સઃ = પિતામ્બરઃ । (કૃષ્ણઃ)

બહુધનમ્ યસ્યામ્ સા = બહુધના (નગરી)

બહુગ્રીહિના આઠ પ્રકાર છે :-

- (A) સમાનાધિકરણ, (B) વ્યધિકરણ, (C) ઉપમાન, (D) નગ્ન, (E) પ્રાદિ, (F) સહ, (G) સંખ્યા, (H) દિગ્ન,

- (A) સમાનાધિકરણ બહુગ્રીહિ સમાસ :- બન્ને પદો એક સરખી વિભક્તિમાં હોય તે સમાનાધિકરણ બહુગ્રીહિ સમાસ કહેવાય.

દા. ત. ઉપ્તમ્ બીજં યસ્યામ્ સા-ઉપ્તબીજા । (ભૂમિઃ) (સ.બ.)

સમાનાધિકરણ બહુગ્રીહિ સમાસના બે ભેદ છે. (૧) દ્વિપદ, (૨) બહુપદ.

દા. ત. જીતાઃ શત્રુઃ યેન સઃ ઇતિ જીતશત્રુઃ (નૃપઃ) । (દ્વિપદ સ. બ.)

મત્તા બહવઃ માતઙ્ગા યત્ર તદ્ ઇતિ મત્તબહુમાતઙ્ગં (વનમ્) ।

(બહુપદ સ. બ.)

- (B) વ્યધિકરણ બહુગ્રીહિ સમાસ :- બન્ને પદોની વિભક્તિઓ જુદી જુદી હોય તે વ્યધિકરણ બહુગ્રીહિ સમાસ કહેવાય.

દા.ત. ઇન્દુ મૌલો યસ્ય સઃ = ઇન્દુમૌલિઃ (શઙ્કરઃ)

- (C) ઉપમાન બહુગ્રીહિ સમાસ :- પૂર્વપદ કોઈ ઉપમાદર્શક નામ હોય ત્યારે ઉપમાન બહુગ્રીહિ સમાસ કહેવાય છે.

દા.ત. [૧] કમલે ઇવ અક્ષિણી યસ્યા: સા=કમલાક્ષી । (રાણી)

[૨] ઉષ્ટ્રમુખ: = ઉષ્ટ્રસ્ય મુખમિવ મુખમસ્ય સ: । અથવા

ઉષ્ટ્રસ્યેવ મુખં યસ્ય સ: । અથવા

ઉષ્ટ્રવત્ મુખં યસ્ય સ: ।

આ ત્રણે રીતે વિગ્રહ થઈ શકે છે.

(D) નગ્ બહુવ્રીહિ સમાસ :- પૂર્વપદ ‘અ’ કે ‘અન્’ હોય ત્યારે નગ્ બહુવ્રીહિ સમાસ કહેવાય છે. તેના વિગ્રહમાં પૂર્વપદને બદલે ‘નાસ્તિ’ અથવા “અવિદ્યમાન” અર્થવાચી શબ્દો મૂકાય છે.

દા.ત. નાસ્તિ આદિ યસ્ય સ: = અનાદિ: (સંસાર:) ।

અવિદ્યમાન: પુત્ર: યસ્ય સ: = અપુત્ર: (દેવદત્ત:) ।

ન વિદ્યન્તે ચૌરા: યસ્મિન્ સ: = અચૌરા: (પન્થા:) ।

અસન્ ઉત્સેધ: યસ્ય સ: = અનુત્સેધ: (પ્રાસાદ:) ।

(E) પ્રાદિ બહુવ્રીહિ સમાસ : પૂર્વપદમાં ઉપસર્ગ હોય ત્યારે પ્રાદિ બહુવ્રીહિ સમાસ કહેવાય. તેના વિગ્રહમાં પૂર્વપદ તરીકે આવેલા ઉપસર્ગમાં ગત, ક્રાન્ત એવા કોઈ વિશેષણ તરીકે કર્મણિભૂતકૃદન્ત મૂકાય છે.

દા.ત. નિર્ગતા: જના: યસ્માત્ તદ્ = નિર્જનમ્ (વનમ્) ।

પ્રપતિતાનિ પર્ણાનિ યસ્ય સ: = પ્રપર્ણ: (વૃક્ષ:) ।

(F) સહ બહુવ્રીહિ સમાસ :- પૂર્વપદમાં ‘સ’ કે ‘સહ’ હોય તો સહ બહુવ્રીહિ સમાસ કહેવાય.

દા.ત. પુત્રેણ સહ વર્તતે ય: સ: - સપુત્ર:, સહપુત્ર: (દેવદત્ત:) ।

ભત્રાં સહ ગચ્છતિ યા સા - સભર્તૃકા, સહભર્તૃકા (સતી સ્ત્રી) ।

(G) સંખ્યા બહુવ્રીહિ સમાસ :- પૂર્વપદ કોઈ ઉપસર્ગ, આસન્, અદૂર, અધિક અથવા સંખ્યાવાચક નામ હોય અને ઉત્તરપદ કોઈ પદાર્થને જણાવનાર સંખ્યાવાચક નામ હોય ત્યારે સંખ્યાબહુવ્રીહિ સમાસ કહેવાય.

[નોંધ : પ્રાદિ બહુવ્રીહિ સમાસમાં પણ પૂર્વપદમાં ઉપસર્ગ હોય પણ ઉત્તરપદમાં સંખ્યાવાચક સિવાયનું કોઈપણ નામ હોય છે.

સંખ્યાને જે પોતાના સ્વતંત્ર નિયમો લાગે તે અહીં પણ લગાડાય છે.

દા.ત. દ્વિ વિંશતિ: = દ્વિવિંશા: (વૃક્ષા:)

નિયમ : વિંશતિ ના તિ નો (ડિત્ પ્રત્યય પર છતાં) લોપ થાય છે.]

દા.ત. : દશાનામ્ સમિપે યે સન્તિ તે = ઉપદશાઃ (૯ કે ૧૧) (સં. બ.)
 વિંશતેઃ આસન્નાઃ = આસન્નવિંશાઃ (૧૯ કે ૨૧) (સં. બ.)
 ત્રિંશતઃ અદૂરાઃ = અદૂરત્રિંશાઃ (૨૯ કે ૩૧) (સં. બ.)
 ચત્વારિંશતઃ અધિકાઃ = અધિકચત્વારિંશાઃ (૪૧ વગેરે) (સં.બ.)
 દ્વૌ વા ત્રયો વા = દ્વિત્તાઃ (બે કે ત્રણ) (સં. બ.)
 દ્વિઃ આવૃત્તાઃ દશ = દ્વિદશાઃ (૨૦) (સં. બ.)

૪ દિગ્ બહુગ્રીહિ : બે મુખ્ય દિશાઓના નામ સાથે સાથે આવી તે બન્ને વચ્ચેની દિશા બતાવવી હોય તે દિગ્ બહુગ્રીહિ સમાસ કહેવાય.

દા. ત. : દક્ષિણસ્યાશ્ચ પૂર્વસ્યાશ્ચ દિશો ર્યદ્ અન્તરાલમ્ સા દક્ષિણપૂર્વા
 (અગ્નિકોણ) ।

અલુપ્ બહુગ્રીહિ સમાસ :-

પૂર્વપદ અને ઉત્તરપદ પ્રથમા સિવાય જે કોઈ વિભક્તિ હોય તે બે પદોને જોડવા છતાં વિભક્તિનો લોપ ન થાય પણ કાયમ રહે તે અલુપ્ બહુગ્રીહિ સમાસ કહેવાય.

દા.ત. કળ્થે કાલઃ યસ્ય સઃ = કળ્થેકાલઃ (સુખટઃ) ।

ઊરસિ (સ્થિતાનિ) લોમાનિ યસ્ય સઃ = ઊરસિલોમા (રાજા) ।

આત્મના પશ્ચમઃ = આત્મનાપશ્ચમઃ (કૌન્તેયઃ) ।

XXXXXX

અવ્યયીભાવ સમાસ

જુદા જુદા અર્થમાં રહેલા અવ્યય.બીજા નામ સાથે પૂર્વપદની મુખ્યતાએ સમાસ પામે છે. તે અવ્યયીભાવ સમાસ કહેવાય છે. અને તે મોટે ભાગે નપુંસકલિંગ એકવચનનું રૂપ લે છે.

દા.ત. વનસ્ય સમીપમ્ = ઉપવનમ્ ।

રથસ્ય પશ્ચાત્ = અનુરથમ્ ।

દિને દિને = પ્રતિદિનમ્ ।

શક્તિમ્ અનતિક્રમ્ય = યથાશક્તિ ।

નોંધ : અ અંતે હોય અને પંચમી વિભક્તિના અર્થનો સમાસ થતો હોય તો વિકલ્પે પંચમી એકવચનનું રૂપ લે છે.

દા.ત. ગ્રામાદ્ બહિઃ = બહિર્ગ્રામાત્, બહિર્ગ્રામમ્ ।

卐 અવ્યયીભાવ સમાસના વિગ્રહમાં 'યથા સ્યાત્ તથા' એ પણ ઉમેરી શકાય છે.

દા.ત. વિષ્ણોઃ પશ્ચાત્ યથા સ્યાત્ તથા = અનુવિષ્ણુઃ ।

卐 પરસ્પર ગ્રહણ કરીને કરેલું યુદ્ધ એવા અર્થમાં સમ્ભ્યન્ત નામ-બીજા એવા જ સમ્ભ્યન્ત નામ સાથે અને પરસ્પર પ્રહાર કરીને કરેલું યુદ્ધ એવા અર્થમાં તૃતીયાન્ત નામ બીજા એવા જ તૃતીયાન્ત નામ સાથે અવ્યયીભાવ સમાસ પામે છે.

દા.ત. કેશેષુ ચ કેશેષુ ચ ગૃહીત્વા યુદ્ધમ્ પ્રવૃત્તમ્ = કેશાકેશિયુદ્ધમ્ ।

દળદૈશ્ચ દળદૈશ્ચ પ્રહત્ય કૃતં યુદ્ધમ્ = દળદાદળિયુદ્ધમ્ ।

૪. કૃદન્ત પ્રકરણ

ધાતુને જે પ્રત્યયો લાગીને ધાતુ પરથી શબ્દ બને તે પ્રત્યયો ‘કૃત્’ કહેવાય છે. ‘કૃત્’ પ્રત્યયો જેને અંતે હોય તેને ‘કૃદન્ત’ કહેવાય. કૃદન્તો કર્તા, કર્મ, ક્રિયાપદ, વિશેષણ વગેરે અર્થમાં વપરાય છે.

અહીં ક્રિયાપદ તથા વિશેષણ અર્થમાં વપરાતા કૃદન્તો લેવાયા છે.

(૧) ‘નિમિત્ત’ અર્થમાં ધાતુને ‘તુમ્’ પ્રત્યય લાગીને હેત્વર્થ કૃદન્ત બને છે. દા.ત. પા+તુમ્ = પાતુમ્ । જલં પાતું ગચ્છતિ । પાણી પીવા માટે જાય છે.

(૨) સંબંધ બતાવવા ધાતુને ‘ત્વા’ પ્રત્યય લાગીને સંબંધક ભૂતકૃદન્ત બને છે.

દા.ત. હ + ત્વા = હત્વા । રાવણઃ સીતાં હત્વા લંકા ગચ્છતિ ।

રાવણ સીતાને હરણ કરીને લંકા જાય છે.

✠ ધાતુને ઉપસર્ગનો સંબંધ હોય તો ‘ત્વા’ ને બદલે ‘ય’ લાગે છે.

દા.ત. સુખમનુભૂય આગતઃ । સ્વર્ગનું સુખ અનુભવીને આવ્યો.

✠ ધાતુને ઉપસર્ગનો સંબંધ હોય પણ અંત્ય સ્વર ઢ્રસ્વ હોય તો ય ની પૂર્વે ત્ આવે છે.

દા.ત. આંતરશત્રૂન્ વિજિત્ય કૈવલ્યં પ્રાપ્તઃ । આંતરશત્રુઓને જીતીને કેવળજ્ઞાન પામ્યા.

નોંધ : હેત્વર્થકૃદન્ત અને સંબંધક ભૂતકૃદન્તો અવ્યય છે.

(૩) સકર્મક ધાતુને ભૂતકાળમાં કર્મણિ પ્રયોગમાં ‘ત’ પ્રત્યય લાગીને કર્મણિ ભૂતકૃદન્ત બને છે.

દા.ત. રામેણ રાવણો જિતઃ । રામ વડે રાવણ જીતાયો.

(૪) અકર્મક ધાતુને ભૂતકાળમાં ભાવે પ્રયોગમાં ‘ત’ પ્રત્યય લાગીને ભાવેભૂતકૃદન્ત બને છે. અને તે નપુંસકલિંગ એકવચનમાં વપરાય છે.

દા.ત. રામેણ જિતમ્ । રામ વડે જીતાયું.

(૫) ‘જવું’ અર્થવાળા ધાતુઓને અને અકર્મક ધાતુઓને ભૂતકાળમાં કર્તરિ પ્રયોગમાં ‘ત’ પ્રત્યય લાગીને કર્તરિભૂતકૃદન્ત બને છે.

દા.ત. કૂર્મઃ સમુદ્રં સૃતઃ । =કાયબો સમુદ્ર તરફ સરકયો.

- (૬) ધાતુને ભૂતકાળમાં કર્તરિ પ્રયોગમાં 'તવત્' પ્રત્યય લાગીને પણ કર્તરિભૂતકૃદન્ત બને છે. દા.ત. ગોપો ધેનૂરણ્યં નીતવાન્ ।

ગોવાળ ગાયોને જંગલમાં લઈ ગયો.

નોંધ : 'તવત્' પ્રત્યયવાળા ધાતુઓના રૂપો સાતે વિભક્તિ લગાડીને બને છે. તથા ત્રણે લિંગે વપરાય છે.

- (૭) સકર્મક ધાતુને કર્મણિ પ્રયોગમાં અને અકર્મક ધાતુને ભાવે પ્રયોગમાં કૃત્ય પ્રત્યયો લાગીને કૃત્ય (વિધ્યર્થ) કૃદન્ત બને છે.

તવ્ય, અનીય, ય આ પ્રત્યયો કૃત્ય કહેવાય છે.

દા.ત. કથ્યતે इति कथनीयः, कथनीया, कथनीयम् । (કર્મણિ પ્રયોગ)

સ્થીયતે इति स्थातव्यम् । (ભાવે પ્રયોગ)

ત્વયા વ્યાકરણં પઠનીયम् । તારા વડે વ્યાકરણ ભણવા યોગ્ય છે.

- (૮) વર્તમાનકાળમાં પરસ્મૈપદી ધાતુને 'અત્' અને આત્મનેપદી ધાતુને આન પ્રત્યય લાગીને વર્તમાનકૃદન્ત બને છે. તેમાં આન પ્રત્યયની પૂર્વે અ હોય તો અ ની પછી મ્ ઉમેરાય છે. વર્તમાન કૃદન્ત પણ કર્તરિ, કર્મણિ અને ભાવે ત્રણ રીતે બને છે. તેને સાતે વિભક્તિના પ્રત્યયો લાગે છે. અને ત્રણે લિંગે વપરાય છે.

કર્તરિ વર્તમાન કૃદન્ત : દા.ત. ગચ્છન્ રામો દશરથં નનામ । જતા (એવા) રામે દશરથને પ્રણામ કર્યા.

દા.ત. કલિં कुर्वाणः पुत्रः जनकं उद्विजते । કજીયો કરતો પુત્ર પિતાને ઉદ્વેગ પમાડે છે.

દા.ત. चन्दमीक्षमाणाश्चकोरा मोदन्ते ।

ચંદ્રને જોતા ચકોર પક્ષીઓ આનંદ પામે છે.

કર્મણિ વર્તમાન કૃદન્ત : કર્મણિનો ય પ્રત્યય અહીં પણ લગાડવો.

દા.ત. ગમ્ + ય + આન (પૂર્વે અ છે એટલે મ્ ઉમેરાશે)

ગમ્ + ય + મ્ + આન = ગમ્યમાન ।

सङ्घेन गम्यमानं नगरं दूरमस्ति । સંઘ વડે જવાતું નગર દૂર છે.

ભાવે વર્તમાન કૃદન્ત : દા.ત. પ્ર + કાશ્ + ય + મ્ + આન = પ્રકાશ્યમાન ।

ચન્દ્રેણ પ્રકાશ્યમાનમસ્તિ । ચંદ્ર વડે પ્રકાશાય છે.

- (૯) પરસ્મૈપદી ધાતુથી 'સ્યત્' અને આત્મનેપદી ધાતુથી 'સ્યમાન' પ્રત્યય લાગીને ભવિષ્ય કૃદન્ત બને છે. અને ત્રણે લિંગે વપરાય છે. દા.ત. ગમિષ્યન્ । કરિષ્યમાણઃ ।

(૧) મોક્ષે ગમિષ્યન્ ભવ્યો સદ્ધર્મ સમાચરેત્ ।

મોક્ષમાં જતા (જશે તે) ભવ્યો સદ્ધર્મને કરે છે.

(૨) પિત્રોઃ ભક્તિં કરિષ્યમાણઃ પુત્રઃ શાન્તિં પ્રાપ્યતિ ।

માતાપિતાની ભક્તિ કરતો (કરશે તે) પુત્ર શાન્તિ પામે છે. (પામશે.)

એવી જ રીતે કર્મણિ ભવિષ્ય કૃદન્ત અને ભાવે ભવિષ્ય કૃદન્ત પણ બને છે. તેના રૂપો પણ ત્રણે લિંગે થાય છે પણ કર્મણિ અને ભાવે ભવિષ્ય કૃદન્ત બનાવવા માટે માત્ર આત્મનેપદીના પ્રત્યયો જ લગાડાય છે.

- (૧૦) પરસ્મૈપદી ધાતુથી વસ્ અને આત્મનેપદી ધાતુથી આન પ્રત્યય લાગીને પરીક્ષભૂતકૃદન્ત બને છે. પરીક્ષમાં દ્વિરુક્તિ આદિ જે કાર્ય થાય છે. તે આમાં પણ કરવું. આના રૂપો પણ ત્રણે લિંગે થાય છે. તથા કર્મણિ અને ભાવે પ્રયોગમાં પણ વપરાય છે. પણ તેમાં માત્ર આત્મનેપદી પ્રત્યયો જ લગાડાય છે.

દા.ત. વેત્તિ ઇતિ વિદ્વસ્ । ગચ્છતિ ઇતિ જગિમવસ્ ।

(૧) ઉદ્યાનદ્રુમવદ્ વૃદ્ધિં ચત્વારો વર્ણજઃ જગિમવાંસઃ ।

ઉદ્યાનના વૃક્ષની જેમ ચારે વર્ણોપુત્રો વૃદ્ધિને પામ્યા.

(૨) કરોતિ ઇતિ ચક્રાણઃ ।

યુદ્ધ ચક્રાણઃ સુખટઃ સ્વર્ગ જગામ । યુદ્ધ કરતો સૈનિક સ્વર્ગે ગયો.

(૫) તદ્વિત-પ્રકરણ

સમાસ કરતાં પણ વધારે સંક્ષેપ કરવા માટે નામને જુદા જુદા અર્થોમાં 'અણ', 'ઈન્' વિગેરે પ્રત્યયો લાગે છે. તે તદ્વિત પ્રત્યયો કહેવાય છે.

(૧) નામથી 'અપત્ય' અર્થમાં અ, ઇ, ય, ણ્ય, ઈય, વ્ય, ઈન આયનળ વિગેરે પ્રત્યયો થાય છે. દા. ત. (૧) વસુદેવસ્યાપત્યં પુમાન્ (વસુદેવનો પુત્ર) = વાસુદેવઃ । એવી જ રીતે (૨) દાશરથિઃ । (૩) ગાર્ગ્યઃ । (૪) ભાગિનેયઃ । (૫) સ્વસ્ત્રીયઃ । (૬) ભ્રાતૃવ્યઃ । (૭) કુલીનઃ । (૮) નાડાયનઃ ।

(૨) રંગેલું એવા અર્થમાં 'અ', 'ઇક' વિગેરે પ્રત્યયો થાય છે.

દા. ત. (૧) કુઙ્કુમેન રક્તઃ = કૌઙ્કુમઃ (પટઃ) । (૨) લાક્ષિકઃ । (૩) રૌચનિકઃ ।

(૩) યુક્તકાલ, આચરણ કરવું, ખરીદ કરવું વિગેરે ઘણા અર્થમાં 'અ' વિગેરે પ્રત્યયો આવે છે.

દા. ત. (૧) પુષ્પેણ યુક્તા પૌર્ણમાસી પૌષી । પૌષમહઃ । (૨) ધર્મ ચરતીતિ ધાર્મિકઃ । (૩) પ્રસ્થેન ક્રીતઃ પ્રાસ્થિકઃ । (૪) વ્યાકરણ-મધીતે વેત્તિ વા વૈયાકરણઃ । (૫) નૈયાયિકઃ । (૬) સૈદ્ધાન્તિકઃ । (૭) ધુરં વહતીતિ ધુર્યઃ । ધૌરેયઃ । (૮) સર્વધુરીણઃ સ્તુષ્નાદાયાતઃ=સ્તૌષ્ઠઃ । (૯) અસિઃ પ્રહરણં યસ્ય સઃ આસિકઃ ।

(૪) 'સંબંધ', 'વિકાર' વગેરે ઘણા અર્થમાં 'અ' 'ઈય', 'મય' વગેરે પ્રત્યયો થાય છે. દા. ત. (૧) જિનસ્ય ઇદં = જૈનમ્ । (૨) પાર્થઃ । (૩) દેવકીયમ્ । (૪) તાવકઃ । (૫) મામકીનઃ । (૬) યુવયોર્યુષ્માકં વાયં = યૌષ્માકઃ । યૌષ્માકીણઃ । (૭) આવયોરસ્માકં વાયમ્ = આસ્માકઃ । આસ્માકીનઃ । (૮) આમ્રસ્ય વિકારઃ આમ્રમયમ્ । (૯) અન્નં પ્રચુરમત્ર અન્નમયો । (૧૦) મૃત્તિકાયા વિકારઃ માર્તિકઃ । (૧૧) યજ્ઞિયઃ । (૧૨) ઇન્દ્રો દેવતાસ્ય ઐન્દ્રમ્ । (૧૩) દ્વારે નિયુક્તો દૌવારિકઃ । (૧૪) અમૃતં સ્વરૂપમસ્ય=અમૃતમયઃ (ચન્દ્રમા) ।

(૫) તુલ્ય અર્થમાં 'વત્' પ્રત્યય આવે છે. દા. ત. ચન્દ્રવન્મુખમ્ ।

- (૬) નકારાન્ત સંખ્યાવાચક શબ્દથી પૂરણ અર્થમાં 'મ' પ્રત્યય દ્વિ અને ત્રિ શબ્દથી 'ત્રીય' પ્રત્યય, ચતુર્, કતિ, કતિપય અને ષષ્ શબ્દથી 'થ' પ્રત્યય આવે છે.

દા.ત. (૧) પચ્ચાનામ્ પૂરણઃ = પચ્ચમઃ । (૨) સપ્તમઃ । (૩) દ્વિતીયઃ । (૪) તૃતીયઃ । (૫) ચતુર્થઃ । (૬) કતિથઃ । (૭) કતિપયથઃ । (૮) ષષ્ઠઃ ।

- (૭) એકાદશ વગેરે શબ્દથી 'અ' પ્રત્યય, વિંશતિ વગેરે શબ્દથી 'તમ' અને 'અ' પ્રત્યય આવે છે. અને શત, સહસ્ર વિગેરે શબ્દથી 'તમ' પ્રત્યય આવે છે.

દા. ત. એકાદશઃ, દ્વાદશઃ । વિંશતિતમઃ । વિંશઃ । ત્રિંશત્તમઃ । ત્રિંશઃ । શતતમઃ । સહસ્રતમઃ ।

- (૮) 'પ્રકાર' અર્થમાં સંખ્યાવાચક શબ્દથી 'ધા' પ્રત્યય, સંખ્યા સિવાયના સર્વનામસંજ્ઞક શબ્દથી 'પ્રકાર' અર્થમાં 'થા' પ્રત્યય અને 'પ્રકારવાળા' અર્થમાં બધા નામથી 'જાતીય' પ્રત્યય આવે છે.

દા. ત. (૧) દ્વાભ્યાં પ્રકારાભ્યાં = દ્વિધા । (૨) સર્વથા । (૩) અન્યથા । (૪) પદુજાતીયઃ ।

- (૯) 'વાર' અર્થમાં સંખ્યાવાચક શબ્દથી કેટલેક ઠેકાણે કૃત્વસ, કેટલેક ઠેકાણે 'સ્' કેટલેક ઠેકાણે 'શસ્' પ્રત્યય આવે છે.

દા. ત. પચ્ચકૃત્વઃ । દ્વિઃ । ત્રિઃ । બહુશઃ । એકશઃ ।

- (૧૦) 'ભાવ = પણું' અર્થમાં 'ત્વ', 'તા', 'ય', 'અ' પ્રત્યય આવે છે.

દા.ત. કુશલસ્ય ભાવઃ કુશલત્વમ્ । કુશલતા । કૌશલ્યમ્ । કૌશલમ્ । 'ભાવ = પણું' અર્થમાં 'ઇમન્' પ્રત્યય પણ થાય છે.

દા. ત. મહિમન્ । ગરિમન્ । ઋજિમન્ ।

- (૧૧) 'અતિશય' અર્થમાં 'તર' 'તમ' 'ઇષ્ઠ' 'ઈયસ્', પ્રત્યય આવે છે.

દા.ત. અતિશયેન લઘુઃ=લઘુતરઃ । લઘુતમઃ । લઘિષ્ઠઃ । લઘીયાન્ ।

- (૧૨) 'પ્રમાણ' અર્થમાં 'માત્ર', 'દધ્ન', 'દ્વયસ' પ્રત્યય થાય છે.

દા.ત. હસ્તઃ પ્રમાણં યસ્ય = હસ્તમાત્રમ્ ।

જાનુઃ પ્રમાણં યસ્ય = જાનુમાત્રમ્ । જાનુદધ્નમ્ । જાનુદ્વયસમ્ ।

(૧૩) 'પરિમાણ' અર્થમાં 'યદ્, તદ્, એતદ્' શબ્દથી 'વત્' પ્રત્યય થાય છે.

અને કિમ્ અને ઇદમ્ શબ્દથી 'યત્' પ્રત્યય થાય છે.

દા.ત. યત્પરિમાણં યસ્ય = યાવત્ । તાવત્ । એતાવત્ । કિયત્ । ઇયત્ ।

(૧૪) નામથી સ્વાર્થમાં 'ક' વગેરે પ્રત્યય આવે છે. દા.ત. લોહિતકઃ ।

પ્રાજ્ઞઃ । આનન્ત્યમ્ । ભૈષજ્યમ્ । નામધેયમ્ ।

(૧૫) 'હૈયજ્ઞવીન' વગેરે શબ્દો નિપાતનથી થાય છે.

દા.ત. હ્યો ગોદોહોદ્ભવં = હૈયજ્ઞવીનમ્ । છન્દોઽધીતે = શ્રોત્રિયઃ ।

પરક્ષેત્રે ચિકિત્સ્યઃ = ક્ષત્રિયઃ । અનુપદમન્વેષ્ટા = અનુપદી ।

(૧૬) 'વાળા' અર્થમાં 'મત્' 'ઇન્' વગેરે પ્રત્યયો થાય છે. અને મકારાન્ત,

મકારોપાન્ત્ય, અકારાન્ત, અકારોપાન્ત્ય અને પાંચમા સિવાયના વર્ગનો

અક્ષર જેના અંતે હોય એવા શબ્દથી 'મત્' પ્રત્યયના 'મ' નો 'વ' થાય છે.

દા.ત. ૧. શ્રીરસ્યાસ્તીતિ શ્રીમાન્ । ૨. ગુણી. ૩. તુન્દિલઃ । ૪.

ધનવાન્ । ૫. વિદ્યાવાન્ ।

(૧૭) હિત અને સાધુ આદિ અર્થમાં 'ય', 'ઇય' વગેરે પ્રત્યયો આવે છે.

દા.ત. ૧. અપૂપાય હિતઃ = અપૂપ્યઃ । અપૂપીયઃ । ૨. વત્સીયમ્ । ૩.

આત્મનીનઃ । ૪. સભાયાં સાધુઃ = સભ્યઃ । ૫. અગ્રઃ ।

(૧૮) 'સમૂહ' અર્થમાં 'અ' વગેરે પ્રત્યયો થાય છે.

દા.ત. ૧. મયૂરાણાં સમૂહો = માયૂરમ્ । ૨. ભૈક્ષમ્ । ૩. જનતા । ૪.

કેદાર્યમ્ ।

આ પ્રમાણે અહીં અત્યંત સંક્ષેપથી તદ્વિત પ્રકરણ પૂરું થયું.

(૬) કારક (વિભક્તિ) પ્રકરણ

- ક્રિયાને ઉત્પન્ન કરનાર કારક કહેવાય છે. તે છ:છે.
- કર્તા, કર્મ, કરણ, સમ્પ્રદાન, અપાદાન, અધિકરણ.
૧. મુખ્યપણાએ ક્રિયાનો કરનાર કર્તા કહેવાય.
 ૨. કર્તાના વ્યાપારથી ઉત્પન્ન થયેલા ફલનો આશ્રય તે કર્મ કહેવાય.
 ૩. જેના વ્યાપારથી આંતરારહિત તરત જ ક્રિયાની નિષ્પત્તિ થાય તે કરણ કહેવાય..
 ૪. કર્મ તથા ક્રિયા દ્વારા જેના પ્રત્યે સંબંધ કરવાની ઈચ્છા થાય તે સમ્પ્રદાન કહેવાય.
 ૫. જેનાથી કોઈપણ વસ્તુનો વિભાગ થાય તે અપાદાન કહેવાય.
 ૬. કર્તા અથવા કર્મદ્વારા ક્રિયાનો જે આધાર અર્થાત્ જેમાં ક્રિયા થાય તે અધિકરણ કહેવાય.
- નોંધ : કારક છ કહેવાય છે. અને વિભક્તિઓ સાત. કારણ કે ષષ્ઠી વિભક્તિ સંબંધ અર્થમાં લાગતી હોવાથી તેને કારક ન કહેવાય. પણ છ એ છ કારકોને વિભક્તિ કહેવાય છે. આથી વિભક્તિઓ સાત છે. કારક છ છે.

સાતે વિભક્તિના (સામાન્યથી) અર્થ :-

પ્રથમા- જે, તે.	પંચમી-થી, થકી, ઉપરથી, માંથી.
દ્વિતીયા- ને, પ્રત્યે.	ષષ્ઠી- નો, ની, નું, નાં.
તૃતીયા- એ, વડે, કરીને.	રો, રી, રું, રા.
ચતુર્થી- ને, માટે, લીધે, વાસ્તે.	સપ્તમી-માં, વિષે, અંદર, ઉપર.

વિભક્તિ વ્યવહાર :-

૧. પ્રથમા વિભક્તિ : (૧) કર્તરિ પ્રયોગમાં કર્તાને પ્રથમા થાય.
દા.ત. જિનદાસો ગચ્છતિ ।
૨. કર્મણિ પ્રયોગમાં કર્મને પ્રથમા થાય. દા.ત. જિનપ્રતિમા ભવ્યૈ: પૂજ્યતે ।
૩. સંબોધનમાં પ્રથમા થાય. દા.ત. જગદીશ ! પ્રસાદં કુરુ ।
૪. નામમાં પ્રથમા થાય. દા.ત. નભઃ, ક્ષિતિઃ, વારિ, માલા ।
૫. અવ્યયપ્રયોગમાં પ્રથમા થાય. દા.ત. બલિદાતા ઇતિ વિખ્યાતઃ ।
(નોંધ : ઇતિ અવ્યય છે. આથી બલિદાતા ને પ્રથમા વિભક્તિ લગાડી.)

૨. દ્વિતીયા વિભક્તિ : (૧) કર્તરિ પ્રયોગમાં કર્મને દ્વિતીયા થાય.
દા.ત. ભવ્યો જિનં ધ્યાયતિ ।
- (૨) 'પ્રતિ'ના યોગમાં દ્વિતીયા થાય. દા.ત. ભક્તિં વિધેહિ સતતં પ્રતિ
જિનેન્દ્રમ્ ।
- (૩) 'અનુ'ના યોગમાં દ્વિતીયા થાય. દા.ત. મૃતમનુધાવતિ ધર્માધર્મમ્ ।
- (૪) 'ધિક્'ના યોગમાં દ્વિતીયા થાય. દા.ત. ધિગસ્તુ કૃપણં ।
- (૫) 'નિકષા' = સમીપના યોગમાં દ્વિતીયા થાય. દા.ત. નિકષા નંદીગ્રામં
વનમ્ વિરાજતે ।
- (૬) અન્તરના યોગમાં દ્વિતીયા થાય. દા.ત. હિમાલયં વિન્ધ્યગિરિ હિ અન્તરા
વિરાજતે સા પૃથિવી પવિત્રા ।
- (૭) 'અન્તરેણ'ના યોગમાં દ્વિતીયા થાય. દા.ત. અન્તરેણ ધર્મં ન સુખમ્ ।
- (૮) 'યાવત્'ના યોગમાં દ્વિતીયા થાય. દા.ત. મૃત્યું યાવત્કલેશં આપ્રોતિ મૂર્ખઃ ।
- (૯) 'તસ્' પ્રત્યાન્તના યોગમાં દ્વિતીયા થાય.
દા.ત. અષ્ટાપદગિરિં પરિતઃ પરિખા કૃતા ।

પ્રદેશં સર્વતો હરિતં ચાર્દ્રમ્ ।

ગ્રામં ઉભયતો ગ્રામમ્ ।

દિનમણિમભિતઃ કુતોન્ધકારઃ ?

- (૧૦) ક્રિયાવિશેષણને દ્વિતીયા થાય. દા.ત. કોકિલઃ મધુરં વિરૌતિ ।
- (૧૧) 'વિના'ના યોગમાં દ્વિતીયા થાય. દા.ત. ધર્મં વિના ન હિ પુણ્યભાજમ્ ।
- (૧૨) 'અધિ'પૂર્વક આસ્, વસ્, સ્થા, ધાતુના અધિકરણને પણ દ્વિતીયા થાય.
દા.ત. મલયાચલમધ્યાસ્તે ચન્દનં ન વનમ્ વનમ્ ।

શુક્તિં મુક્તા અધિવસતિ ।

સ્વર્ગં બુધો અધિતિષ્ઠતિ ।

- (૩) તૃતીયા વિભક્તિ :- (૧) હેતુ અથવા કરણ અર્થમાં તૃતીયા થાય.
દા.ત. ગુરુસેવયા વિદ્વાન્ ભવતિ । કુઠારેણ છિન્નતિ ।
- (૨) કર્મણિ અને ભાવે પ્રયોગમાં કર્તાને તૃતીયા થાય.
દા.ત. ગુરુઃ શિષ્યેણ પૂજ્યતે । (કર્મણિ પ્રયોગ)
મૈત્રેણ સ્થીયતે । (ભાવે પ્રયોગ)
- (૩) 'સહ' અને 'સહ અર્થવાચી' શબ્દના યોગમાં તૃતીયા થાય.

દા.ત. સજ્જનૈઃ સહ સંવસેત્ । કેનાપિ સાકં કલહં ન કુર્યાત્ ।

ક્રૂરેણ સાઘ્દ્ધં ન વિધેહિ સખ્યમ્ । ભૂપો મન્ત્રયતે અમાત્યૈઃ ।

(૪) 'વિના'ના યોગમાં તૃતીયા થાય. દા.ત. જ્ઞાનેન વિના મૂર્ખઃ કથ્યતે ।

(૫) 'કિં'ના યોગમાં તૃતીયા થાય. દા.ત. ધનેન કિં યો ન દદાતિ ।

(૬) 'અલં'ના યોગમાં તૃતીયા થાય. દા.ત. અલં શ્રમેણ ।

(૭) 'તુલ્ય' અર્થવાચી શબ્દના યોગમાં તૃતીયા થાય.

દા.ત. અન્યો ગુણો ન વિનયેન તુલ્યઃ ।

સિંહેન સદૃશઃ સમાનઃ ન કોઽપિ શૂરઃ ।

(૮) 'વિકૃતઅંગ'ને તૃતીયા થાય. દા.ત. પૃષ્ઠેન કુબ્જઃ પ્રતિભાતિ બુદ્ધઃ ।

(૯) 'સ્વભાવ દર્શક' શબ્દના યોગમાં તૃતીયા થાય.

દા.ત. ભૂષાભિઃ કિં યઃ સુન્દરઃ પ્રકૃત્યા ।

(૧૦) 'ઊન' અર્થવાચી શબ્દના યોગમાં તૃતીયા થાય.

દા.ત. જ્ઞાનેન હીનાઃ પશુભિઃ સમાનાઃ ।

(૧૧) વિશિષ્ટ અર્થ કે લક્ષણ બોધક શબ્દોને તૃતીયા થાય.

દા.ત. અનુપમા ! ખલુ ભુવને અનુપમા ।

સૌન્દર્યેણ ગુણેન ચ ॥

(૧૨) કાર્યના ફલને બતાવનાર કાળને તૃતીયા થાય.

દા.ત. ત્રિભિર્વર્ષૈઃ શબ્દશાસ્ત્રં પપાઠ ।

(૧૩) નહીં કહેવાયેલા કર્તાને તૃતીયા થાય.

દા.ત. પ્રસાર્યતે કેન કરઃ કૃશાનૌ ?

(૪) ચતુર્થી વિભક્તિ :- (૧) સમ્પ્રદાનમાં ચતુર્થી થાય.

દા.ત. દીનેભ્યો દીયતામ્ દાનં યદિ ધર્મં અભીપ્સસિ ।

(૨) 'રુચ્' ધાતુના યોગમાં જેને રુચતું હોય તેને ચતુર્થી થાય.

દા.ત. બાલકાય રોચતે મોદકઃ ।

(૩) 'નિમિત્ત' અર્થમાં ચતુર્થી થાય.

દા.ત. ધનસ્ય ચાતુર્યં નોપકારાય કસ્યચિત્ ।

(૪) 'પ્રતિકાર' અર્થમાં ચતુર્થી થાય.

દા.ત. રોગાયૌષધમાહરન્તુ ચપલમ્ ।

(૫) નમઃ, સ્વાહા, સ્વધા, વધટ્, ગ્રહણમ્, અગ્નયે, સ્વસ્તિના યોગમાં ચતુર્થી થાય.

- દા.ત. નમોનમઃ શાન્તિદેવાય । સ્વસ્તિ સદ્ધાય ।
- (૬) સમર્થ થવાની ક્રિયાના યોગમાં ચતુર્થી થાય.
- દા.ત. સદા શઠઃ શઠાલયાય મલ્લઃ મલ્લય શિક્ષયતિ ।
- (૭) અનાદર અર્થમાં મન્ ધાતુથી ચતુર્થી થાય.
- દા.ત. તૃણાય વિશ્વં અનુમન્યતે ।
- (૮) તુમ્ પ્રત્યયાન્ત શબ્દના કર્મને ચતુર્થી થાય.
- દા.ત. ફલાનિ આનેતુમ્ યાતિ = ફલેભ્યો યાતિ ।
- (૯) ‘ણ્યન્તઘૃ’ ધાતુના યોગમાં લેણદારને ચતુર્થી થાય.
- દા.ત. ચૈત્રાય શતં ધારયતિ ।
- (૧૦) ક્રોધ, દ્રોહ, ઈર્ષ્યા, અસૂયા અર્થવાળા ધાતુના યોગમાં જેની પ્રત્યે ક્રોધ થાય તેને ચતુર્થી થાય.
- દા.ત. મૈત્રાય ક્રુધ્યતિ, દુહ્યતિ, ઈર્ષ્યતિ અસૂયતિ ।
- (૫) પંચમી વિભક્તિ : (૧) અપાદાનમાં પંચમી થાય.
- દા.ત. વૃક્ષાત્ પતન્તિ કુસુમાનિ ।
- (૨) ક્રિયા માટેના કર્મમાં કે અધિકરણમાં પંચમી થાય.
- દા.ત. રથાદયં પશ્યતિ ।
- (૩) ‘અવધિ’ અર્થમાં પંચમી થાય.
- દા.ત. પોષસ્યૈકાદશદિનાત્ ષण्मासा उत्तरायणम् ।
- (૪) ‘અપેક્ષા’ અર્થમાં પંચમી થાય. દા.ત. જનની જન્મભૂમિશ્ચ સ્વર્ગાદપિ ગરીયસી ।
- (૫) ‘બહિઃ’, ‘ઋતે’, ‘વિના’, ‘ઈતર’, ‘ભિન્ન’, ‘આરાત્’, ‘પૃથક્’ વગેરે શબ્દોના યોગમાં પંચમી થાય.
- દા.ત. પુરાદ્ બહિઃ । પુણ્યાદ્દત્તે ન સુખમ્ । વિના ધર્માન્ન મુક્તિઃ । ચૈત્રાદ્ ઇતરઃ । કર્માત્ ભિન્નઃ । આરાદ્ વનાત્ । દુર્જનાત્ પૃથક્ સ્થેયમ્ ।
- (૬) ‘આહ્’ યોગમાં પંચમી થાય.
- દા.ત. આબાલ્યાદ્ ધાર્મિકો ભવેત્ ।
- (૭) ‘અન્ય’ અર્થવાચી શબ્દના યોગમાં પંચમી થાય. દા.ત. ધર્માદન્યઃ કો દુઃખાપહારિઃ ?
- (૮) ‘હેતુ’માં પંચમી પણ થાય. દા.ત. પાપાત્ દુઃખમ્ ।

- (૯) ભણાવનાર વાચક શબ્દથી પંચમી થાય. દા.ત. ઉપાધ્યાયાદ અધીતે ।
- (૧૦) ઉત્પત્તિ હેતુવાચક શબ્દથી પંચમી થાય. દા.ત. મૃદો ઘટો ભવતિ ।
- (૬) ષષ્ઠી વિભક્તિ : (૧) સંબંધમાં ષષ્ઠી થાય. દા.ત. રાજ્ઞઃ પુરુષઃ ।
- (૨) કૃદન્તના યોગમાં કર્તા અને કર્મ અર્થમાં ષષ્ઠી થાય.
દા.ત. દેવદત્તસ્ય ગમનમ્ । શાસ્ત્રસ્ય પ્રણેતા ।
- (૩) કૃદન્તના યોગમાં કર્તા અને કર્મ બંને સાથે રહે તો બન્નેને ષષ્ઠી થાય.
કર્તાને વિકલ્પે તૃતીયા પણ થાય. દા.ત. અમરેણ અમરસ્ય વા
સમવસરણસ્ય કૃતિઃ ।
- (૪) 'નિર્ધારણ' અર્થમાં ષષ્ઠી થાય.
- નોંધ : જાતિવિશિષ્ટ, ગુણવિશિષ્ટ, ક્રિયાવિશિષ્ટ અને સંજ્ઞાવિશિષ્ટ વસ્તુને
સમુદાયથી જુદી કરવી તે નિર્ધારણ કહેવાય.
- દા.ત. નૃણાં ક્ષત્રિયઃ શૂરઃ । કવીનાં સિદ્ધસેનો મુખ્યઃ ।
ગવાં કૃષ્ણા સંપન્નક્ષીરા । ક્રિયાપરાણાં જિનાજ્ઞારાધકઃ ।
- (૫) તુલ્ય, સમાન, સદૃશ, સમ, સદૃક્ષ, સદૃક્ષ વગેરે શબ્દના યોગમાં ષષ્ઠી
થાય. દા.ત. ગુરોસ્તુલ્યા ગુરુભક્તાઃ ।
- (૬) 'દક્ષિણતઃ' વગેરે શબ્દના યોગમાં ષષ્ઠી થાય. દા.ત. ગ્રામસ્ય દક્ષિણતઃ ।
ગ્રામસ્ય પુરઃ । સમુદ્રસ્ય ઉપરિષ્ઠાત્ । ગ્રામસ્ય નિકટે ।
- (૭) સપ્તમી વિભક્તિ : (૧) કાલના અધિકરણને સપ્તમી થાય.
દા.ત. વર્ષાસુ ભેકા હિ રૂવન્તિ સર્વદા ।
- (૨) એકદેશના અધિકરણને સપ્તમી થાય. દા.ત. ગૃહે ચેન્મધુવિન્દેતિ કિમર્થ
પર્વતં વ્રજેત્ ।
- (૩) વિષયના અધિકરણને સપ્તમી થાય. દા.ત. સદા મતિં સુકર્મસુ કરોતુ ।
- (૪) 'ભાવ'માં = સતિ સપ્તમીના પ્રયોગમાં સપ્તમી થાય. દા.ત. ચૌરે ગતે
વા કિમુ સાવધાનૈઃ ।
- (૫) નિર્ધારણમાં સપ્તમી પણ થાય. દા.ત. ગુણિસુ વિનયી વરિષ્ઠઃ ।
- (૬) સ્વામિન્, ઈશ્વર, અધિપતિ, દાયાદ્ર, સાક્ષિન્, પ્રતિભૂ, પ્રસૂતના યોગમાં
ષષ્ઠી કે સપ્તમી થાય. દા.ત. યાદવાનાં સ્વામી કૃષ્ણઃ । યાદવેષુ સ્વામી
કૃષ્ણઃ ।

(૭) ધાતુ - રૂપો

૧ લો ગણ પરસ્મૈપદ.

ભૂ - થવું, હોવું.

કર્તરી રૂપો-વર્તમાન કાળ :-

ભવામિ	ભવાવઃ	ભવામઃ
ભવસિ	ભવથઃ	ભવથ
ભવતિ	ભવતઃ	ભવન્તિ

હ્યસ્તન ભૂતકાળ :-

અભવમ્	અભવાવ	અભવામ
અભવઃ	અભવતમ્	અભવત
અભવત્	અભવતામ્	અભવન્

વિધ્યર્થ કાળ :-

ભવેયમ્	ભવેવ	ભવેમ
ભવેઃ	ભવેતમ્	ભવેત
ભવેત્	ભવેતામ્	ભવેયુઃ

આશાર્થ કાળ :-

ભવાનિ	ભવાવ	ભવામ
ભવ, ભવતાત્	ભવતમ્	ભવત
ભવતુ, ભવતાત્	ભવતામ્	ભવન્તુ

શ્વસ્તની

ભવિતાસ્મિ	ભવિતાસ્વઃ	ભવિતાસ્મઃ
ભવિતાસિ	ભવિતાસ્થઃ	ભવિતાસ્થ
ભવિતા	ભવિતારૌ	ભવિતારઃ

ભવિષ્યન્તિ કાળ :-

ભવિષ્યામિ	ભવિષ્યાવઃ	ભવિષ્યામઃ
ભવિષ્યસિ	ભવિષ્યથઃ	ભવિષ્યથ
ભવિષ્યતિ	ભવિષ્યતઃ	ભવિષ્યન્તિ

કર્મણિ રૂપો- વર્તમાન કાળ :-

ભૂયે	ભૂયાવહે	ભૂયામહે
ભૂયસે	ભૂયેથે	ભૂયધ્વે
ભૂયતે	ભૂયેતે	ભૂયન્તે

હ્યસ્તન ભૂતકાળ :-

અભૂયે	અભૂયાવહિ	અભૂયામહિ
અભૂયથાઃ	અભૂયેથામ્	અભૂયધ્વમ્
અભૂયત	અભૂયેતામ્	અભૂયન્ત

વિધ્યર્થ કાળ :-

ભૂયેય	ભૂયેવહિ	ભૂયેમહિ
ભૂયેથાઃ	ભૂયેયાથામ્	ભૂયેધ્વમ્
ભૂયેત	ભૂયેયાતામ્	ભૂયેરન્

આશાર્થ કાળ :-

ભૂયૈ	ભૂયાવૈ	ભૂયામૈ
ભૂયસ્વ	ભૂયેથામ્	ભૂયધ્વમ્
ભૂયતામ્	ભૂયેતામ્	ભૂયન્તામ્

શ્વસ્તની

ભવિતાહે	ભવિતાસ્વહે	ભવિતાસ્મહે
ભવિતાસે	ભવિતાસાથે	ભવિતાધ્વે
ભવિતા	ભવિતારૌ	ભવિતારઃ

(વિકલ્પે 'ભવિતા' વિગેરે રૂપો પણ થાય છે.)

ભવિષ્યન્તિ કાળ :-

ભવિષ્યે	ભવિષ્યાવહે	ભવિષ્યામહે
ભવિષ્યસે	ભવિષ્યેથે	ભવિષ્યધ્વે
ભવિષ્યતે	ભવિષ્યેતે	ભવિષ્યન્તે

(વિકલ્પે 'ભવિષ્યતે' વિગેરે રૂપો પણ થાય છે.)

ક્રિયાતિપત્તિ :-

અભવિષ્યમ્ અભવિષ્યાવ અભવિષ્યામ
અભવિષ્યઃ અભવિષ્યતમ્ અભવિષ્યત
અભવિષ્યત્ અભવિષ્યતામ્ અભવિષ્યન્

પરોક્ષ ભૂતકાળ :-

બભૂવ બભૂવિવ બભૂવિમ
બભૂવિથ બભૂવથુઃ બભૂવ
બભૂવ બભૂવતુઃ બભૂવુઃ

અદ્યતની :-

અભૂવમ્ અભૂવ અભૂમ
અભૂઃ અભૂતમ્ અભૂત
અભૂત્ અભૂતામ્ અભૂવન્

આશી :-

ભૂયાસમ્ ભૂયાસ્વ ભૂયાસ્મ
ભૂયાઃ ભૂયાસ્તમ્ ભૂયાસ્ત
ભૂયાત્ ભૂયાસ્તામ્ ભૂયાસુઃ

ક્રિયાતિપત્તિ :-

અભવિષ્યે અભવિષ્યાવહિ અભવિષ્યામહિ
અભવિષ્યથાઃ અભવિષ્યેથામ્ અભવિષ્યધ્વમ્
અભવિષ્યત અભવિષ્યેતામ્ અભવિષ્યન્ત
(વિકલ્પે 'અભવિષ્યત' વિગેરે રૂપો પણ થાય છે.)

પરોક્ષ ભૂતકાળ :-

બભૂવે બભૂવિવહે બભૂવિમહે
બભૂવિષે બભૂવાથે બભૂવિધ્વે-દ્વે।
બભૂવે બભૂવાતે બભૂવિરે

અદ્યતની :-

અભવિષિ અભવિષ્વહિ અભવિષ્મહિ
અભવિષ્ઠઃ અભવિષાથામ્ અભવિધ્વમ્-દ્વમ્
અભાવિ અભવિષાતામ્ અભવિષત
(વિકલ્પે 'અભાવિષિ' વિગેરે રૂપો પણ થાય છે.)

આશી :-

ભવિષીય ભવિષીવહિ ભવિષીમહિ
ભવિષીષ્ઠાઃ ભવિષીયાસ્થામ્ ભવિષીધ્વમ્
-દ્વમ્

ભવિષીષ્ઠ ભવિષીયાસ્તામ્ ભવિષીરન્
(વિકલ્પે 'ભાવિષીષ્ઠ' વિગેરે રૂપો પણ થાય છે.)

૧'લો ગણ આત્મને પદ

વન્દ પગે લાગવું, વખાણવું.

કર્તરી રૂપો-વર્તમાન કાળ :-

વન્દે	વન્દાવહે	વન્દામહે
વન્દસે	વન્દેથે	વન્દધ્વે
વન્દતે	વન્દેતે	વન્દન્તે

હ્યસ્તન ભૂતકાળ :-

અવન્દે	અવન્દાવહિ	અવન્દામહિ
અવન્દથા:	અવન્દેથામ્	અવન્દધ્વમ્
અવન્દત	અવન્દેતામ્	અવન્દન્ત

વિધ્યર્થ કાળ :-

વન્દેય	વન્દેવહિ	વન્દેમહિ
વન્દેથા:	વન્દેયાથામ્	વન્દેધ્વમ્
વન્દેત	વન્દેયાતામ્	વન્દેરન્

આજાર્થ કાળ :-

વન્દૈ	વન્દાવહૈ	વન્દામહૈ
વન્દંસ્વ	વન્દેથામ્	વન્દધ્વમ્
વન્દતામ્	વન્દેતામ્	વન્દન્તામ્

શ્વસ્તની :-

વન્દિતાહે	વન્દિતાસ્વહે	વન્દિતાસ્મહે
વન્દિતાસે	વન્દિતાસાથે	વન્દિતાધ્વે
વન્દિતા	વન્દિતારૌ	વન્દિતાર:

ભવિષ્યન્તિ કાળ :-

વન્દિષ્યે	વન્દિષ્યાવહે	વન્દિષ્યામહે
વન્દિષ્યસે	વન્દિષ્યેથે	વન્દિષ્યધ્વે
વન્દિષ્યતે	વન્દિષ્યેતે	વન્દિષ્યન્તે

ક્રિયાતિપત્તિ :-

અવન્દિષ્યે	અવન્દિષ્યાવહિ	અવન્દિષ્યામહિ
અવન્દિષ્યથા:	અવન્દિષ્યેથામ્	અવન્દિષ્યધ્વમ્
અવન્દિષ્યત	અવન્દિષ્યેતામ્	અવન્દિષ્યન્ત

કર્મણિ રૂપો-વર્તમાન કાળ

વન્દ્યે	વન્દ્યાવહે	વન્દ્યામહે
વન્દ્યસે	વન્દ્યેથે	વન્દ્યધ્વે
વન્દ્યતે	વન્દ્યેતે	વન્દ્યન્તે

હ્યસ્તન ભૂતકાળ :-

અવન્દ્યે	અવન્દ્યાવહિ	અવન્દ્યામહિ
અવન્દ્યથા:	અવન્દ્યેથામ્	અવન્દ્યધ્વમ્
અવન્દ્યત	અવન્દ્યેતામ્	અવન્દ્યન્ત

વિધ્યર્થ કાળ :-

વન્દ્યેય	વન્દ્યેવહિ	વન્દ્યેમહિ
વન્દ્યેથા:	વન્દ્યેયાથામ્	વન્દ્યેધ્વમ્
વન્દ્યેત	વન્દ્યેયાતામ્	વન્દ્યેરન્

આજાર્થ કાળ :-

વન્દ્યૈ	વન્દ્યાવહૈ	વન્દ્યામહૈ
વન્દ્યસ્વ	વન્દ્યેથામ્	વન્દ્યધ્વમ્
વન્દ્યતામ્	વન્દ્યેતામ્	વન્દ્યન્તામ્

પરોક્ષ ભૂતકાળ :-

વવન્દે	વવન્દિવહે	વવન્દિમહે
વવન્દિષે	વવન્દાથે	વવન્દિધ્વે
વવન્દે	વવન્દાતે	વવન્દિરે

અદ્યતની :-

અવન્દિષિ	અવન્દિષ્વહિ	અવન્દિષ્મહિ
અવન્દિષ્ઠા:	અવન્દિષાથામ્	અવન્દિધ્વમ્
અવન્દિષ્ઠ	અવન્દિષાતામ્	અવન્દિષત

આશી :-

વન્દિષીય	વન્દિષીવહિ	વન્દિષીમહિ
વન્દિષીષ્ઠા:	વન્દિષીયાસ્થામ્	વન્દિષીધ્વમ્
વન્દિષીષ્ઠ	વન્દિષીયાસ્તામ્	વન્દિષીરન્

૨જો ગણ પરસ્મૈપદ

ભા-ચમકવું, ચળકવું.

કર્તરિ રૂપો- વર્તમાન કાળ

ભામિ	ભાવ:	ભામ:
ભાસિ	ભાથ:	ભાથ
ભાતિ	ભાત:	ભાન્તિ

હસ્તન ભૂતકાળ :-

અભામ્	અભાવ	અભામ
અભા:	અભાતમ્	અભાત
અભાત્	અભાતામ્	અભુઃ,અભાન્

વિધ્યર્થ કાળ :-

ભાયામ્	ભાયાવ	ભાયામ
ભાયા:	ભાયાતમ્	ભાયાત
ભાયાત્	ભાયાતામ્	ભાયુઃ

આજાર્થ કાળ :-

ભાનિ	ભાવ	ભામ
ભાહિ, ભાતાત્,	ભાતમ્	ભાત
ભાતુ, ભાતાત્,	ભાતામ્	ભાન્તુ

શ્વસ્તની

ભાતાસ્મિ	ભાતાસ્વઃ	ભાતાસ્મઃ
ભાતાસિ	ભાતાસ્થઃ	ભાતાસ્થ
ભાતા	ભાતારૌ	ભાતારઃ

ભવિષ્યન્તિ કાળ :-

ભાસ્યામિ	ભાસ્યાવઃ	ભાસ્યામઃ
ભાસ્યસિ	ભાસ્યથઃ	ભાસ્યથ
ભાસ્યતિ	ભાસ્યતઃ	ભાસ્યન્તિ

ક્રિયાતિપત્તિ :-

અભાસ્યમ્	અભાસ્યાવ	અભાસ્યામ
અભાસ્યઃ	અભાસ્યતમ્	અભાસ્યત
અભાસ્યત્	અભાસ્યતામ્	અભાસ્યન્

કર્મણિ રૂપો- વર્તમાન કાળ

ભાયે	ભાયાવહે	ભાયામહે
ભાયસે	ભાયેથે	ભાયધ્વે
ભાયતે	ભાયેતે	ભાયન્તે

હસ્તન ભૂતકાળ :-

અભાયે	અભાયાવહિ	અભાયામહિ
અભાયથાઃ	અભાયેથામ્	અભાયધ્વમ્
અભાયત	અભાયેતામ્	અભાયન્ત

વિધ્યર્થ કાળ :-

ભાયેય	ભાયેવહિ	ભાયેમહિ
ભાયેથાઃ	ભાયેયાથામ્	ભાયેધ્વમ્
ભાયેત	ભાયેયાતામ્	ભાયેરન્

આજાર્થ કાળ :-

ભાયૈ	ભાયાવહૈ	ભાયામહૈ
ભાયસ્વ	ભાયેથામ્	ભાયધ્વમ્
ભાયતામ્	ભાયેતામ્	ભાયન્તામ્

શ્વસ્તની

ભાયિતાહે	ભાયિતાસ્વહે	ભાયિતાસ્મહે
ભાયિતાસે	ભાયિતાસાથે	ભાયિતાધ્વે
ભાયિતા	ભાયિતારૌ	ભાયિતારઃ

(વિકલ્પે 'ભાતા' વિગેરે રૂપો પણ થાય છે.)

ભવિષ્યન્તિ કાળ :-

ભાસ્યે	ભાસ્યાવહે	ભાસ્યામહૈ
ભાસ્યસે	ભાસ્યેથે	ભાસ્યધ્વે
ભાસ્યતે	ભાસ્યેતે	ભાસ્યન્તે

(વિકલ્પે 'ભાવિષ્યતે' વિગેરે રૂપો પણ થાય છે.)

ક્રિયાતિપત્તિ :-

અભાસ્યે	અભાસ્યાવહિ	અભાસ્યામહિ
અભાસ્યથાઃ	અભાસ્યેથામ્	અભાસ્યધ્વમ્
અભાસ્યત	અભાસ્યેતામ્	અભાસ્યન્ત

પરોક્ષ ભૂતકાળ :-

બભૌ	બભિવ	બભિમ
બભિય, બભાથ	બભયુઃ	બભ
બભૌ	બભતુઃ	બભુઃ

અદ્યતની :-

અભાસિષમ્	અભાસિષ્વ	અભાસિષ્મ
અભાસીઃ	અભાસિષ્ટમ્	અભાસિષ્ટ
અભાસિત્	અભાસિષ્ટામ્	અભાસિષુઃ

આશી :-

ભાયાસમ્	ભાયાસ્વ	ભાયાસ્મ
ભાયાઃ	ભાયાસ્તમ્	ભાયાસ્ત
ભાયાત્	ભાયાસ્તામ્	ભાયાસુઃ

પરોક્ષ ભૂતકાળ :-

બભે	બભિવહે	બભિમહે
બભિષે	બભાથે	બભિધ્વે
બભે	બભાતે	બભિરે

અદ્યતની :-

અભાસિ	અભાસ્વહિ	અભાસ્મહિ
અભાસ્થાઃ	અભાસાથામ્	અભાદ્ધ્વમ્-ધ્વમ્
અભાયિ	અભાસાતામ્	અભાસત

(વિકલ્પે 'અભાયિષિ' વિગેરે રૂપો પણ થાય છે)

આશી :-

ભાસીય	ભાસીવહિ	ભાસીમહિ
ભાસીષ્ઠાઃ	ભાસીયાસ્થામ્	ભાસીધ્વમ્
ભાસીષ્ટ	ભાસીયાસ્તામ્	ભાસીરન્

(વિકલ્પે 'ભાયિષીષ્ટ' વિગેરે રૂપો પણ થાય છે.)

૨ જો ગણ આત્મને ૫૬

વૃજ્ - વર્જવું, ત્યાગ કરવો.

કર્તરી રૂપો - વર્તમાન કાળ

વૃજે	વૃજ્વહે	વૃજ્મહે
વૃક્ષે	વૃજાથે	વૃગ્ધ્વે
વૃક્તે	વૃજાતે	વૃજતે

હ્યસ્તન ભૂતકાળ :-

અવૃજિ	અવૃજ્વહિ	અવૃજ્મહિ
અવૃક્ષા:	અવૃજાથામ્	અવૃગ્ધ્વમ્
અવૃક્ત	અવૃજાતામ્	અવૃજત

વિધ્યર્થ કળ :-

વૃજીય	વૃજીવહિ	વૃજીમહિ
વૃજીથા:	વૃજીયાથામ્	વૃજીધ્વમ્
વૃજીત	વૃજીયાતામ્	વૃજીરન્

આશાર્થ કાળ :-

વર્જૈ	વર્જાવહૈ	વર્જામહૈ
વૃક્ષવ	વૃજાથામ્	વૃગ્ધ્વમ્
વૃક્તમ્	વૃજાતામ્	વૃજતામ્

શ્ચસ્તની

વર્જિતાહે	વર્જિતાસ્વહે	વર્જિતાસ્મહે
વર્જિતાસે	વર્જિતાસાથે	વર્જિતાધ્વે
વર્જિતા	વર્જિતારૌ	વર્જિતાર:

ભવિષ્યન્તિ કાળ :-

વર્જિષ્યે	વર્જિષ્યાવહે	વર્જિષ્યામહે
વર્જિષ્યસે	વર્જિષ્યેથે	વર્જિષ્યધ્વે
વર્જિષ્યતે	વર્જિષ્યેતે	વર્જિષ્યન્તે

ક્રિયાતિપત્તિ :-

અવર્જિષ્યે	અવર્જિષ્યાવહિ	અવર્જિષ્યામહિ
અવર્જિષ્યથા:	અવર્જિષ્યેથામ્	અવર્જિષ્યધ્વમ્
અવર્જિષ્યત	અવર્જિષ્યેતામ્	અવર્જિષ્યન્ત

કર્મણિ રૂપો - વર્તમાન કાળ

વૃજ્યે	વૃજ્યાવહે	વૃજ્યામહે
વૃજ્યસે	વૃજ્યેથે	વૃજ્યધ્વે
વૃજ્યતે	વૃજ્યેતે	વૃજ્યન્તે

હ્યસ્તન ભૂતકાળ :-

અવૃજ્યે	અવૃજ્યાવહિ	અવૃજ્યામહિ
અવૃજ્યથા:	અવૃજ્યેથામ્	અવૃજ્યધ્વમ્
અવૃજ્યત	અવૃજ્યેતામ્	અવૃજ્યન્ત

વિધ્યર્થ કાળ :-

વૃજ્યેય	વૃજ્યેવહિ	વૃજ્યેમહિ
વૃજ્યેથા:	વૃજ્યેયાથામ્	વૃજ્યેધ્વમ્
વૃજ્યેત	વૃજ્યેયાતામ્	વૃજ્યેરન્

આશાર્થ કાળ :-

વૃજ્યૈ	વૃજ્યાવહૈ	વૃજ્યામહૈ
વૃજ્યસ્વ	વૃજ્યેથામ્	વૃજ્યેધ્વમ્
વૃજ્યતામ્	વૃજ્યેતામ્	વૃજ્યન્તામ્

પરોક્ષ ભૂતકાળ :-

વવૃજે	વવૃજિવહે	વવૃજિમહે
વવૃજિષે	વવૃજાથે	વવૃજિધ્વે
વવૃજે	વવૃજાતે	વવૃજિરે

અદ્યતની :-

અવર્જિષિ	અવર્જિષ્વહિ	અવર્જિષ્મહિ
અવર્જિષ્ઠા:	અવર્જિષ્ઠાથામ્	અવર્જિષ્ઠ્વમ્
અવર્જિષ્ઠ	અવર્જિષ્ઠાતામ્	અવર્જિષ્ઠત

આશી :-

વર્જિષીય	વર્જિષીવહિ	વર્જિષીમહિ
વર્જિષીષ્ઠા:	વર્જિષીયાસ્થામ્	વર્જિષીધ્વમ્
વર્જિષીષ્ઠ	વર્જિષીયાસ્તામ્	વર્જિષીરન્

૩ જો ગણ પરસ્મૈ પદ
હુ - હોમ કરવો.

કર્તરી રૂપો		
વર્તમાન કાળ :-		
જુહોમિ	જુહુવઃ	જુહુમઃ
જુહોષિ	જુહુથઃ	જુહુથ
જુહોતિ	જુહુતઃ	જુહુતિ

હ્યસ્તન ભૂતકાળ :-

અજુહવમ્	અજુહુવ	અજુહુમ
અજુહોઃ	અજુહુતમ્	અજુહુત
અજુહોત્	અજુહુતામ્	અજુહુવુઃ

વિધ્યર્થ કાળ :-

જુહુયામ્	જુહુયાવ	જુહુયામ
જુહુયાઃ	જુહુયાતમ્	જુહુયાત
જુહુયાત્	જુહુયાતામ્	જુહુયુઃ

આજાર્થ કાળ :-

જુહવાની	જુહવાવ	જુહવામ
જુહધિ, જુહુતાત્	જુહુતમ્	જુહુત
જુહોતુ, જુહુતાત્	જુહુતામ્	જુહુતુ

શ્વસ્તની

હોતાસ્મિ	હોતાસ્વઃ	હોતાસ્મઃ
હોતાસિ	હોતાસ્થઃ	હોતાસ્થ
હોતા	હોતારૌ	હોતારઃ

ભવિષ્યન્તિ કાળ :-

હોષ્યામિ	હોષ્યાવઃ	હોષ્યામઃ
હોષ્યાસિ	હોષ્યાથઃ	હોષ્યાથ
હોષ્યાતિ	હોષ્યાતઃ	હોષ્યાન્તિ

કર્મણિ રૂપો

વર્તમાન કાળ :-

હૂયે	હૂયાવહે	હૂયામહે
હૂયસે	હૂયેથે	હૂયધ્વે
હૂયતે	હૂયેતે	હૂયન્તે

હ્યસ્તન ભૂતકાળ :-

અહૂયે	અહૂયાવહિ	અહૂયામહિ
અહૂયથાઃ	અહૂયેથામ્	અહૂયધ્વમ્
અહૂયત	અહૂયેતામ્	અહૂયન્ત

વિધ્યર્થ કાળ :-

હૂયેય	હૂયેવહિ	હૂયેમહિ
હૂયેથાઃ	હૂયેયાથામ્	હૂયેધ્વમ્
હૂયેત	હૂયેયાતામ્	હૂયેરન્

આજાર્થ કાળ :-

હૂયૈ	હૂયાવૈ	હૂયામૈ
હૂયસ્વ	હૂયેથામ્	હૂયધ્વમ્
હૂયતામ્	હૂયેતામ્	હૂયન્તામ્

શ્વસ્તની

હાવિતાહે	હાવિતાસ્વહે	હાવિતાસ્મહે
હાવિતાસે	હાવિતાસાથે	હાવિતાધ્વે
હાવિતા	હાવિતારૌ	હાવિતારઃ

(વિકલ્પે 'હોતા' વિગેરે રૂપો પણ થાય છે.)

ભવિષ્યન્તિ કાળ :-

હોષ્યે	હોષ્યાવહે	હોષ્યામહે
હોષ્યસે	હોષ્યેથે	હોષ્યધ્વે
હોષ્યતે	હોષ્યેતે	હોષ્યન્તે

(વિકલ્પે 'હાવિષ્યન્તે' વિગેરે રૂપો પણ થાય છે.)

ક્રિયાતિપત્તિ :-

અહોષ્યમ્	અહોષ્યાવ	અહોષ્યામ
અહોષ્યઃ	અહોષ્યતમ્	અહોષ્યત
અહોષ્યત્	અહોષ્યતામ્	અહોષ્યન્

પરોક્ષ ભૂતકાળ :-

- ૧ જુહવાञ્ચકાર જુહવાञ્ચક્રતુઃ જુહવાञ્ચક્રુઃ
- ૨ જુહવાञ્ચકર્થ જુહવાञ્ચક્રથુઃ જુહવાञ્ચક્ર
- ૩ જુહવાञ્ચકાર જુહવાञ્ચકૃવ જુહવાञ્ચકૃમ

જુહાવ જુહવ	જુહવિવ	જુહવિમ
જુહવિથ જુહોથ	જુહવથુઃ	જુહવ
જુહાવ	જુહવતુઃ	જુહવુઃ

અદ્યતની :-

અહૌષમ્	અહૌષ્વ	અહૌષ્મ
અહૌષીઃ	અહૌષ્ટમ્	અહૌષ્ટ
અહૌષીત્	અહૌષ્ટામ્	અહૌષુઃ

આશી :-

હૂયાસમ્	હૂયાસ્વ	હૂયાસ્મ
હૂયાઃ	હૂયાસ્તમ્	હૂયાસ્ત
હૂયાત્	હૂયાસ્તામ્	હૂયાસુઃ

ક્રિયાતિપત્તિ :-

અહોષ્યે	અહોષ્યાવહિ	અહોષ્યામહિ
અહોષ્યથાઃ	અહોષ્યેથામ્	અહોષ્યધ્વમ્
અહોષ્યત	અહોષ્યેતામ્	અહોષ્યન્ત

(વિકલ્પે 'અહાવિષ્યત્' વિગેરે રૂપો પણ થાય છે.)

પરોક્ષ ભૂતકાળ :-

જુહુવે	જુહુવિવહે	જુહુવિમહે
જુહુવિષે	જુહુવાથે	જુહુવિધ્વે
જુહુવે	જુહુવાતે	જુહુવિરે

(વિકલ્પે 'જુહુવાञ્ચક્રે' વિગેરે રૂપો પણ થાય છે.)

અદ્યતની :-

અહાવિષિ	અહાવિષ્વહિ	અહાવિષ્મહિ
અહાવિષ્ઠાઃ	અહાવિષાથામ્	અહાવિઙ્ઘ્વમ્
અહાવિ	અહાવિષાતામ્	અહાવિષત

(વિકલ્પે 'અહોષિ' વિગેરે રૂપો પણ થાય છે.)

આશી :-

હોષીય	હોષીવહિ	હોષીમહિ
હોષીષ્ઠાઃ	હોષીયાસ્થામ્	હોષીદ્ઘ્વમ્
હોષીષ્ટ	હોષીયાસ્તામ્	હોષીર્ન

(વિકલ્પે 'હાવિષીષ્ટ' વિગેરે રૂપો પણ થાય છે.)

૩ જો ગણ આત્મને ૫૬

મા - માપવું.

કર્તરી રૂપો-વર્તમાન કાળ

મિમે	મિમીવહે	મિમીમહે
મિમીષે	મિમાથે	મિમીધ્વે
મિમીતે	મિમાતે	મિમતે

હસ્તન ભૂતકાળ

અમિમિ	અમિમીવહિ	અમિમીમહિ
અમિમીથા:	અમિમાથામ્	અમિમીધ્વમ્
અમિમીત	અમિમાતામ્	અમિમત

વિધ્યર્થ કાળ :-

મિમીય	મિમીવહિ	મિમીમહિ
મિમીથા:	મિમીયાથામ્	મિમીધ્વમ્
મિમીત	મિમીયાતામ્	મિમીરન્

આજાર્થ :-

મિમૈ	મિમાવહૈ	મિમામહૈ
મિમીષ્વ	મિમાથામ્	મિમીધ્વમ્
મિમીતામ્	મિમાતામ્	મિમતામ્

શ્વસ્તની :-

માતાહે	માતાસ્વહે	માતાસ્મહે
માતાસે	માતાસાથે	માતાધ્વે
માતા	માતારૌ	માતાર:

(વિકલ્પે 'માયિત' વિગેરે રૂપો ૫૩ થાય છે)

ભવિષ્યન્તિ કાળ :-

માસ્યે	માસ્યાવહે	માસ્યામહે
માસ્યસે	માસ્યેથે	માસ્યધ્વે
માસ્યતે	માસ્યેતે	માસ્યન્તે

(વિકલ્પે 'માયિષ્યતે' વિગેરે રૂપો ૫૩ થાય છે)

ક્રિયાતિપત્તિ :-

અમાસ્યે	અમાસ્યાવહિ	અમાસ્યામહિ
અમાસ્યથા:	અમાસ્યેથામ્	અમાસ્યધ્વમ્
અમાસ્યત	અમાસ્યેતામ્	અમાસ્યન્ત

(વિકલ્પે 'અમાયિષ્યત' વિગેરે રૂપો ૫૩ થાય છે)

કર્મણી રૂપો-વર્તમાન કાળ

મીયે	મીયાવહે	મીયામહે
મીયસે	મીયેથે	મીયધ્વે
મીયતે	મીયેતે	મીયન્તે

હસ્તન ભૂતકાળ

અમીયે	અમીયાવહિ	અમીયામહિ
અમીયથા:	અમીયેથામ્	અમીયધ્વમ્
અમીયત	અમીયેતામ્	અમીયન્તામ્

વિધ્યર્થ કાળ :-

મીયેય	મીયેવહિ	મીયેમહિ
મીયેથા:	મીયેયાથામ્	મીયેધ્વમ્
મીયેત	મીયેયાતામ્	મીયેરન્

આજાર્થ કાળ :-

મીયૈ	મીયાવહૈ	મીયામહૈ
મીયસ્વ	મીયેથામ્	મીયધ્વમ્
મીયતામ્	મીયેતામ્	મીયન્તામ્

પરોક્ષ ભૂતકાળ :-

મમે	મમિવહે	મમિમહે
મમિષે	મમાથે	મમિધ્વે
મમે	મમાતે	મમિરે

અદ્યતની :-

અમાસિ	અમાસ્વહિ	અમાસ્મહિ
અમાસ્થા:	અમાસાથામ્	અમાધ્વમ્
અમાસ્ત	અમાસાતામ્	અમાસત

(વિકલ્પે 'અમાયિષ્ટ' વિગેરે રૂપો ૫૩ થાય છે.)

આશી :-

માસીય	માસીવહિ	માસીમહિ
માસીઞ્ઠા:	માસીયાસ્થામ્	માસીધ્વમ્
માસીષ્ટ	માસીયાસ્તામ્	માસીરન્

(વિકલ્પે 'માયિષીષ્ટ' વિગેરે રૂપો ૫૩ થાય છે.)

૪ થો ગણ પરસ્મૈપદ

દિવ્ - રમવું, જીતવું, ઈચ્છવું, ધ્રુત રમવું, પ્રકાશવું, સ્તુતિ કરવી, જવું.

કર્તરી રૂપો- વર્તમાન કાળ			કર્મણી રૂપો- વર્તમાન કાળ		
દીવ્યામિ	દીવ્યાવઃ	દીવ્યામઃ	દીવ્યે	દીવ્યાવહે	દીવ્યામહે
દીવ્યસિ	દીવ્યથઃ	દીવ્યથ	દીવ્યસે	દીવ્યેથે	દીવ્યધ્વે
દીવ્યતિ	દીવ્યતઃ	દીવ્યન્તિ	દીવ્યતે	દીવ્યેતે	દીવ્યન્તે
હસ્તન ભૂતકાળ			હસ્તન ભૂતકાળ		
અદીવ્યમ્	અદીવ્યાવ	અદીવ્યામ	અદીવ્યે	અદીવ્યાવહિ	અદીવ્યામહિ
અદીવ્યઃ	અદીવ્યતમ્	અદીવ્યત	અદીવ્યથાઃ	અદીવ્યેથામ્	અદીવ્યધ્વમ્
અદીવ્યત્	અદીવ્યતામ્	અદીવ્યન્	અદીવ્યત	અદીવ્યેતામ્	અદીવ્યન્ત
વિધ્યર્થ કાળ :-			વિધ્યર્થ કાળ :-		
દીવ્યેયમ્	દીવ્યેવ	દીવ્યેમ	દીવ્યેય	દીવ્યેવહિ	દીવ્યેમહિ
દીવ્યેઃ	દીવ્યેતમ્	દીવ્યેત	દીવ્યેથાઃ	દીવ્યેયાથામ્	દીવ્યેધ્વમ્
દીવ્યેત્	દીવ્યેતામ્	દીવ્યેયુઃ	દીવ્યેત	દીવ્યેયાતમ્	દીવ્યેરન્
આજાર્થ કાળ :-			આજાર્થ કાળ :-		
દીવ્યાનિ	દીવ્યાવ	દીવ્યામ	દીવ્યૈ	દીવ્યાવહૈ	દીવ્યામહૈ
દીવ્ય, દીવ્યતાત્	દીવ્યતમ્	દીવ્યત	દીવ્યસ્વ	દીવ્યેથામ્	દીવ્યધ્વમ્
દીવ્યતુ, દીવ્યાતાત્	દીવ્યતામ્	દીવ્યન્તુ	દીવ્યતામ્	દીવ્યેતામ્	દીવ્યન્તામ્
શ્વસ્તની :-			શ્વસ્તની :-		
દેવિતાસ્મિ	દેવિતાસ્વઃ	દેવિતાસ્મઃ	દેવિતાહે	દેવિતાસ્વહે	દેવિતાસ્મહે
દેવિતાસિ	દેવિતાસ્થઃ	દેવિતાસ્થ	દેવિતાસે	દેવિતાસાથે	દેવિતાધ્વે
દેવિતા	દેવિતારૌ	દેવિતારઃ	દેવિતા	દેવિતારૌ	દેવિતારઃ
ભવિષ્યન્તિ કાળ :-			ભવિષ્યન્તિ કાળ :-		
દેવિષ્યામિ	દેવિષ્યાવઃ	દેવિષ્યામઃ	દેવિષ્યે	દેવિષ્યાવહે	દેવિષ્યામહે
દેવિષ્યસિ	દેવિષ્યથઃ	દેવિષ્યથ	દેવિષ્યસે	દેવિષ્યેથે	દેવિષ્યધ્વે
દેવિષ્યતિ	દેવિષ્યતઃ	દેવિષ્યન્તિ	દેવિષ્યતે	દેવિષ્યેતે	દેવિષ્યન્તે

ક્રિયાતિપત્તિ :-

અદેવિષ્યમ્ અદેવિષ્યાવ અદેવિષ્યામ
અદેવિષ્યઃ અદેવિષ્યતમ્ અદેવિષ્યત
અદેવિષ્યત્ અદેવિષ્યતામ્ અદેવિષ્યન્

પરોક્ષ ભૂતકાળ :-

દિદેવ દિદિવિવ દિદિવિમ
દિદેવિથ દિદિવિથુઃ દિદિવ
દિદેવ દિદિવતુઃ દિદિવુઃ

અદ્યતની :-

અદેવિષમ્ અદેવિષ્વ અદેવિષ્મ
અદેવીઃ અદેવિષ્ટમ્ અદેવિષ્ટ
અદેવીત્ અદેવિષ્ટામ્ અદેવિષુઃ

આશી :-

દીવ્યાસમ્ દીવ્યાસ્વ દીવ્યાસ્મ
દીવ્યાઃ દીવ્યાસ્તમ્ દીવ્યાસ્ત
દીવ્યાત્ દીવ્યાસ્તામ્ દીવ્યાસુઃ

ક્રિયાતિપત્તિ :-

અદેવિષ્યે અદેવિષ્યાવહિ અદેવિષ્યામહિ
અદેવિષ્યથાઃ અદેવિષ્યેથામ્ અદેવિષ્યધ્વમ્
અદેવિષ્યત અદેવિષ્યેતામ્ અદેવિષ્યન્ત

પરોક્ષ ભૂતકાળ :-

દિદિવે દિદિવિવહે દિદિવિમહે
દિદિવિષે દિદિવાથે દિદિવિધ્વે
દિદિવે દિદિવાતે દિદિવિરે

અદ્યતની :-

અદેવિષિ અદેવિષ્વહિ અદેવિષ્મહિ
અદેવિષ્ઠાઃ અદેવિષાથામ્ અદેવિષ્ઠવમ્
અદેવિ અદેવિષાતામ્ અદેવિષત

આશી :-

દેવિષીય દેવિષીવહિ દેવિષીમહિ
દેવિષીષ્ઠાઃ દેવિષીયાસ્થામ્ દેવિષીદ્વમ્
દેવિષીષ્ટ દેવિષીયાસ્તામ્ દેવિષીરન્

૪ થો ગણ આત્મને ૫૬

ડી = ઉડવું, જવું.

કર્તરી રૂપો-વર્તમાન કાળ

ડીયે	ડીયાવહે	ડીયામહે
ડીયસે	ડીયેથે	ડીયધ્વે
ડીયતે	ડીયેતે	ડીયન્તે

હસ્તન ભૂતકાળ

અડીયે	અડીયાવહિ	અડીયામહિ
અડીયથા:	અડીયેથામ્	અડીયધ્વમ્
અડીયત	અડીયેતામ્	અડીયન્ત

વિધ્યર્થ કાળ :-

ડીયેય	ડીયેવહિ	ડીયેમહિ
ડીયેથા:	ડીયેયાથામ્	ડીયેધ્વમ્
ડીયેત	ડીયેયાતામ્	ડીયેરન્

આજાર્થ કાળ :-

ડીયૈ	ડીયાવહૈ	ડીયામહૈ
ડીયસ્વ	ડીયેથામ્	ડીયધ્વમ્
ડીયતામ્	ડીયેયાતામ્	ડીયન્તામ્

શ્વસ્તની

હયિતાહે	હયિતાસ્વહે	હયિતાસ્મહે
હયિતાસે	હયિતાસાથે	હયિતાધ્વે
હયિતા	હયિતારૌ	હયિતાર:

(વિકલ્પે 'હયિતા' વિગેરે રૂપો પણ થાય છે.)

ભવિષ્યન્તિ કાળ :-

હયિષ્યે	હયિષ્યાવહે	હયિષ્યામહે
હયિષ્યસે	હયિષ્યેથે	હયિષ્યધ્વે
હયિષ્યતે	હયિષ્યેતે	હયિષ્યન્તે

(વિકલ્પે 'હયિષ્યતે' વિગેરે રૂપો પણ થાય છે.)

ક્રિયાતિપતિ :-

અહયિષ્યે	અહયિષ્યાવહિ	અહયિષ્યામહિ
અહયિષ્યથા:	અહયિષ્યેથામ્	

અહયિષ્યધ્વમ્

અહયિષ્યત	અહયિષ્યેતામ્	અહયિષ્યન્ત
----------	--------------	------------

(વિકલ્પે 'અહયિષ્યત' વિગેરે રૂપો પણ થાય છે.)

કર્મણી રૂપો-વર્તમાન કાળ

ડીયે	ડીયાવહે	ડીયામહે
ડીયસે	ડીયેથે	ડીયધ્વે
ડીયતે	ડીયેતે	ડીયન્તે

હસ્તન ભૂતકાળ

અડીયે	અડીયાવહિ	અડીયામહિ
અડીયથા:	અડીયેથામ્	અડીયધ્વમ્
અડીયત	અડીયેતામ્	અડીયન્ત

વિધ્યર્થ કાળ :-

ડીયેય	ડીયેવહિ	ડીયેમહિ
ડીયેથા:	ડીયેયાથામ્	ડીયેધ્વમ્
ડીયેત	ડીયેયાતામ્	ડીયેરન્

આજાર્થ કાળ :-

ડીયૈ	ડીયાવહૈ	ડીયામહૈ
ડીયસ્વ	ડીયેથામ્	ડીયધ્વમ્
ડીયતામ્	ડીયેતામ્	ડીયન્તામ્

પરોક્ષ ભૂતકાળ :-

હિડયે	હિડિયવહે	હિડિયમહે
હિડિયષે	હિડયાથે	હિડિયદ્વે-ધ્વે
હિડયે	હિડયાતે	હિડિયરે

અદ્યતની :-

અહયિષિ	અહયિષ્વહિ	અહયિષ્મહિ
--------	-----------	-----------

અહયિષ્ઠા:	અહયિષ્ઠાથામ્	
-----------	--------------	--

અહયિષ્ઠદ્વમ્-દ્વમ્, ધ્વમ્

અહયિષ્ઠ	અહયિષ્ઠાતામ્	અહયિષ્ઠત
---------	--------------	----------

(વિકલ્પે 'અહયિષ્ઠ' વિગેરે રૂપો પણ થાય છે.)

આશી :-

હયિષીય	હયિષીવહિ	હયિષીમહિ
--------	----------	----------

હયિષીષ્ઠા:	હયિષીયાસ્થામ્	હયિષીદ્વમ્-
------------	---------------	-------------

ધ્વમ્

હયિષીષ્ઠ	હયિષીયાસ્તામ્	હયિષીરન્
----------	---------------	----------

(વિકલ્પે 'હયિષીષ્ઠ' વિગેરે રૂપો પણ થાય છે.)

૫ મો ગણ ^{૫૨૨-૫} ~~અહિન્સા~~ ૫૬
 હિ = જવું, વધવું.

કર્તરી રૂપો-વર્તમાન કાળ

હિનોમિ,	હિન્વ:	હિનુવ:	હિન્મ:	હિનુમ:
હિનોષિ	હિનુથ:	હિનુથ		
હિનોતિ	હિનુત:	હિન્વન્તિ		

હસ્તન ભૂતકાળ

અહિનવમ્,	અહિન્વ	અહિનુવ	અહિન્મ,
			અહિનુમ
અહિનો:	અહિનુતમ્	અહિનુત	
અહિનોત્	અહિનુતામ્	અહિન્વન્	

વિધ્યર્થ કાળ :-

હિનુયામ્	હિનુયાવ	હિનુયામ
હિનુયા:	હિનુયાતમ્	હિનુયાત
હિનુયાત્	હિનુયાતામ્	હિનુયુ:

આજ્ઞાર્થ કાળ :-

હિનવાનિ	હિનવાવ	હિનવામ
હિનુ	હિનુતાત્,	હિનુતમ્
હિનોતુ	હિનુતાત્,	હિનુતામ્
		હિન્વન્તુ

શ્વસ્તની કાળ :-

હેતાસ્મિ	હેતાસ્વ:	હેતાસ્મ:
હેતાસિ	હેતાસ્થ:	હેતાસ્થ
હેતા	હેતારૌ	હેતાર:

ભવિષ્યન્તિ કાળ :-

હેષ્યામિ	હેષ્યાવ:	હેષ્યામ:
હેષ્યસિ	હેષ્યથ:	હેષ્યથ
હેષ્યતિ	હેષ્યત:	હેષ્યન્તિ

કર્મણિ રૂપો-વર્તમાન કાળ

હીયે	હીયાવહે	હીયામહે
હીયસે	હીયેથે	હીયધ્વે
હીયતે	હીયેતે	હીયન્તે

હસ્તન ભૂતકાળ

અહીયે	અહીયાવહિ	અહીયામહિ
અહીયથા:	અહીયેથામ્	અહીયધ્વમ્
અહીયત	અહીયેતામ્	અહીયન્ત

વિધ્યર્થ કાળ :-

હીયેય	હીયેવહિ	હીયેમહિ
હીયેથા:	હીયેયાથામ્	હીયેધ્વમ્
હીયેત	હીયેયાતામ્	હીયેરન્

આજ્ઞાર્થ કાળ :-

હીયૈ	હીયાવહૈ	હીયામહૈ
હીયસ્વ	હીયેથામ્	હીયધ્વમ્
હીયતામ્	હીયેતામ્	હીયન્તામ્

શ્વસ્તની કાળ :-

હાયિતાહે	હાયિતાસ્વહે	હાયિતાસ્મહે
હાયિતાસે	હાયિતાસાથે	હાયિતાધ્વે
હાયિતા	હાયિતારૌ	હાયિતાર:

(વિકલ્પે 'હેતા' વિગેરે રૂપો પણ થાય છે.)

ભવિષ્યન્તિ કાળ :-

હાયિષ્યે	હાયિષ્યાવહે	હાયિષ્યામહે
હાયિષ્યસે	હાયિષ્યેથે	હાયિષ્યધ્વે
હાયિષ્યતે	હાયિષ્યેતે	હાયિષ્યન્તે

(વિકલ્પે 'હેષ્યતે' વિગેરે રૂપો પણ થાય છે.)

ક્રિયાતિપત્તિ :-

અહેષ્યમ્	અહેષ્યાવ	અહેષ્યામ
અહેષ્યઃ	અહેષ્યતમ્	અહેષ્યત
અહેષ્યત્	અહેષ્યતામ્	અહેષ્યન્

પરોક્ષ ભૂતકાળ :-

જિઘાય,	જિઘય	જિઘ્યિવ	જિઘ્યિમ
જિઘયિથ,	જિઘેથ	જિઘ્યથુઃ	જિઘ્ય
જિઘાય		જિઘ્યતુઃ	જિઘ્યુઃ

અદતની :-

અહૈષમ્	અહૈષ્વ	અહૈષ્મ
અહૈષીઃ	અહૈષ્ટમ્	અહૈષ્ટ
અહૈષીત્	અહૈષ્ટામ્	અહૈષુઃ

આશી :-

હીયાસમ્	હીયાસ્વ	હીયાસ્મ
હીયાઃ	હીયાસ્તમ્	હીયાસ્ત
હીયાત્	હીયાસ્તામ્	હીયાસુઃ

ક્રિયાતિપત્તિ :-

અહાયિષ્યે	અહાયિષ્યાવહિ	અહાયિષ્યામહિ
અહાયિષ્યથાઃ	અહાયિષ્યેથામ્	
		અહાયિષ્યધ્વમ્
અહાયિષ્યત	અહાયિષ્યેતામ્	અહાયિષ્યન્ત
(વિકલ્પે 'અહેષ્યત્' વિગેરે રૂપો પણ થાય છે.)		

પરોક્ષ ભૂતકાળ :-

જિઘ્યે	જિઘ્યિવહે	જિઘ્યિમહે
જિઘ્યષે	જિઘ્યાથે	જિઘ્યધ્વે-દ્વે
જિઘ્યે	જિઘ્યાતે	જિઘ્યિરે

અદતની :-

અહાયિષિ	અહાયિષ્વહિ	અહાયિષ્મહિ
અહાયિષ્ઠાઃ	અહાયિષાથામ્	અહાયિદ્વમ્-
		ધ્વમ્
અહાયિ	અહાયિષાતામ્	અહાયિષત
(વિકલ્પે 'અહેષિ' વિગેરે રૂપો પણ થાય છે.)		

આશી :-

હાયિષીય	હાયિષીવહિ	હાયિષીમહિ
હાયિષીષ્ઠાઃ	હાયિષીયાસ્થામ્	હાયિષીદ્વ-
		ધ્વમ્
હાયિષીષ્ટ	હાયિષીયાસ્તામ્	હાયિષીરન્
(વિકલ્પે 'હેષી' વિગેરે રૂપો પણ થાય છે.)		

૫ મો ગણ - આત્મને ૫૬

અર્થ = વ્યાપવું, એકત્ર કરવું.

કર્તરી રૂપ-વર્તમાન કાળ

અશ્નુવે	અશ્નુવહે	અશ્નુમહે
અશ્નુષે	અશ્નુવાથે	અશ્નુધ્વે
અશ્નુતે	અશ્નુવાતે	અશ્નુવતે

હસ્તન ભૂતકાળ :-

આશ્નુવિ	આશ્નુવહિ	આશ્નુમહિ
આશ્નુથા:	આશ્નુવાથામ્	આશ્નુધ્વમ્
આશ્નુત	આશ્નુવાતામ્	આશ્નુવત

વિધ્યર્થ કાળ :-

અશ્નુવીય	અશ્નુવીવહિ	અશ્નુવીમહિ
અશ્નુવીથા:	અશ્નુવીયાથામ્	અશ્નુવીધ્વમ્
અશ્નુવીત	અશ્નુવીયાતામ્	અશ્નુવીરન્

આજાર્થ કાળ :-

અશ્નવૈ	અશ્નવાવૈ	અશ્નવામૈ
અશ્નુષ્વ	અશ્નુવાથામ્	અશ્નુધ્વમ્
અશ્નુતામ્	અશ્નુવાતામ્	અશ્નુવતામ્

શ્વસ્તની :-

અશિતાહે	અશિતાસ્વહે	અશિતાસ્મહે
અશિતાસે	અશિતાસાથે	અશિતાધ્વે
અશિતા	અશિતારૌ	અશિતાર:

(ધાતુ વેદ છે એટલે વિકલ્પે 'અષ્ટ' પણ થાય છે.)

ભવિષ્યન્તિ કાળ :-

અશિષ્યે	અશિષ્યાવહે	અશિષ્યામહે
અશિષ્યસે	અશિષ્યેથે	અશિષ્યધ્વે
અશિષ્યતે	અશિષ્યેતે	અશિષ્યન્તે

(ધાતુ વેદ છે એટલે વિકલ્પે 'અશ્યતે' પણ થાય છે)

ક્રિયાતિપત્તિ :-

આશિષ્યે	આશિષ્યાવહિ	આશિષ્યામહિ
આશિષ્યથા:	આશિષ્યેથામ્	આશિષ્યધ્વમ્
આશિષ્યત	આશિષ્યેતામ્	આશિષ્યન્ત

(વિકલ્પે 'આશ્યે' વિગેરે રૂપો પણ થાય છે.)

કર્મણિ રૂપ-વર્તમાન કાળ

અશ્યે	અશ્યાવહે	અશ્યામહે
અશ્યસે	અશ્યેથે	અશ્યધ્વે
અશ્યતે	અશ્યેતે	અશ્યન્તે

હસ્તન ભૂતકાળ :-

આશ્યે	આશ્યાવહિ	આશ્યામહિ
આશ્યથા:	આશ્યેથામ્	આશ્યધ્વમ્
આશ્યત્	આશ્યેતામ્	આશ્યન્ત

વિધ્યર્થ કાળ :-

અશ્યેય	અશ્યેવહિ	અશ્યેમહિ
અશ્યેથા:	અશ્યેયાથામ્	અશ્યેધ્વમ્
અશ્યેત	અશ્યેયાતામ્	અશ્યેયન્તામ્

આજાર્થ કાળ :-

અશ્યૈ	અશ્યાવૈ	અશ્યામૈ
અશ્યસ્વ	અશ્યેથામ્	અશ્યધ્વમ્
અશ્યતામ્	અશ્યેતામ્	અશ્યન્તામ્

પરોક્ષ ભૂતકાળ :-

આનશે	આનશિવહે	આનશિમહે
આનશિષે	આનશાથે	આનશિધ્વે
આનશે	આનશાતે	આનશિરે

અદ્યતની :-

આશિષી	આશિષ્વહિ	આશિષ્મહિ
આશિષ્ઠા	આશિષાથામ્	આશિષ્ઢ્વમ્-ધ્વમ્
આશિષ્ઠ	આશિષાતામ્	આશિષત

(વિકલ્પે 'આક્ષી' વિગેરે રૂપો પણ થાય છે.)

આશી :-

અશિષીય	અશિષીવહિ	અશિષીમહિ
અશિષીષ્ઠા:	અશિષીયાસ્થામ્	અશિષીધ્વમ્
અશિષીષ્ઠ	અશિષીયાસ્તામ્	અશિષીરન્

(વિકલ્પે 'અક્ષિષ્ઠ' વિગેરે રૂપો પણ થાય છે.)

६ द्वो गण - उभयपट्टी

मिल = भणवुं

:- परस्मैपद :-

कर्तरी रूपो-वर्तमान काण :-

मिलामि	मिलावः	मिलामः
मिलसि	मिलथः	मिलथ
मिलति	मिलतः	मिलन्ति

ह्यस्तन भूतकाण :-

अमिलम्	अमिलाव	अमिलाम
अमिलः	अमिलतम्	अमिलत
अमिलत्	अमिलताम्	अमिलन्

विध्यर्थ काण :-

मिलेयम्	मिलेव	मिलेम
मिलेः	मिलेतम्	मिलेत
मिलेत्	मिलेताम्	मिलेयुः

आशार्थ काण :-

मिलानि	मिलाव	मिलाम
मिल, तात्	मिलतम्	मिलत
मिलतु-तात्	मिलताम्	मिलन्तु

श्चस्तनी :-

मेलितास्मि	मेलितास्वः	मेलितास्मः
मेलितासि	मेलितास्थः	मेलितास्थ
मेलिता	मेलितारौ	मेलितारः

अविध्यकाण :-

मेलिष्यामि	मेलिष्यावः	मेलिष्यामः
मेलिष्यसि	मेलिष्यथः	मेलिष्यथ
मेलिष्यति	मेलिष्यतः	मेलिष्यन्ति

क्रियातिपत्ति :-

अमेलिष्यम्	अमेलिष्याव	अमेलिष्याम
अमेलिष्यः	अमेलिष्यतम्	अमेलिष्यत
अमेलिष्यत्	अमेलिष्यताम्	अमेलिष्यन्

कर्मणि रूपो-वर्तमान काण :-

मिल्ये	मिल्यावहे	मिल्यामहे
मिल्यसे	मिल्येथे	मिल्यध्वे
मिल्यते	मिल्येते	मिल्यन्ते

ह्यस्तन भूतकाण :-

अमिल्ये	अमिल्यावहि	अमिल्यामहि
अमिल्यथाः	अमिल्येथाम्	अमिल्यध्वम्
अमिल्यत	अमिल्येताम्	अमिल्यन्त

विध्यर्थ काण :-

मिल्येय	मिल्येवहि	मिल्येमहि
मिल्येथाः	मिल्येयाथाम्	मिल्येध्वम्
मिल्येत	मिल्येयाताम्	मिल्येरन्

आशार्थ काण :-

मिल्यै	मिल्यावहै	मिल्यामहै
मिल्यस्व	मिल्येथाम्	मिल्यध्वम्
मिल्यताम्	मिल्येताम्	मिल्यन्ताम्

कर्तरी परोक्ष भूतकाण :-

मिमेल	मिमिलिव	मिमिलिम
मिमेलिथ	मिमिलिथुः	मिमिल
मिमेल	मिमिलितुः	मिमिलुः

अधतनी काण :-

अमेलिषम्	अमेलिष्व	अमेलिष्व
अमेलः	अमेलिष्टम्	अमेलिष्ट
अमेलीत्	अमेलिष्टाम्	अमेलिषुः

क्रियातिपत्ति :- २५।१।

मिल्यासम्	मिल्यास्व	मिल्यास्म
मिल्याः	मिल्यास्ताम्	मिल्यास्त
मिल्यात्	मिल्यास्ताम्	मिल्यासुः

६ द्वो गण - आत्मने ५६
मिल - भणवुं.

कर्तरी रूपो-वर्तमान काण :-

मिले	मिलावहे	मिलामहे
मिलसे	मिलेथे	मिलध्वे
मिलते	मिलेते	मिलन्ते

ह्यस्तन भूतकाण :-

अमिले	अमिलावहि	अमिलामहि
अमिलथाः	अमिलेथाम्	अमिलध्वम्
अमिलत	अमिलेताम्	अमिलन्त

विध्यर्थ काण :-

मिलेय	मिलेवहि	मिलेमहि
मिलेथाः	मिलेयाथाम्	मिलेध्वम्
मिलेत	मिलेयाताम्	मिलेरन्

आशार्थ काण :-

मिलै	मिलावहै	मिलामहै
मिलस्व	मिलेथाम्	मिलध्वम्
मिलताम्	मिलेताम्	मिलन्ताम्

श्वस्तनी :-

मेलिताहे	मेलितास्वहे	मेलितास्महे
मेलितासे	मेलितासाथे	मेलिताध्वे
मेलिता	मेलितारौ	मेलितारः

त्वविष्यकाण :-

मेलिष्ये	मेलिष्यावहे	मेलिष्यामहे
मेलिष्यसे	मेलिष्येथे	मेलिष्यध्वे
मेलिष्यते	मेलिष्येते	मेलिष्यन्ते

क्रियातिपत्ति :-

अमेलिष्ये	अमेलिष्यावहि	अमेलिष्यामहि
अमेलिष्यथाः	अमेलिष्येथाम्	अमेलिष्यध्वम्
अमेलिष्यत	अमेलिष्येताम्	अमेलिष्यन्त

परोक्ष भूतकाण :-

मिमिले	मिमिलिवहे	मिमिलिमहे
मिमिलिषे	मिमिलाथे	मिमिलिद्वे-ध्वे
मिमिले	मिमिलाते	मिमिलिरे

अधतनी काण :-

अमेलिषि	अमेलिष्वहि	अमेलिष्वमहि
अमेलिष्ठाः	अमेलिषाथाम्	अमेलिद्वं-ध्वम्
अमेलिष्ट	अमेलिषाताम्	अमेलिषत

आशी :-

मेलिषीय	मेलिषीवहि	मेलिषीमहि
मेलिषीष्ठाः	मेलिषीयास्थां	मेलिषीद्वं-ध्वम्
मेलिषीष्ट	मेलिषीयास्तां	मेलिषीरन्

नोध ६ काणना कर्मणि रूपो
कर्तरी प्रभाषे ज्ञायावा.

६ द्वो गण - आत्मने पद
विज् - लय पामवो-यादपुं.

कर्तरी उपो-वर्तमान काण :-

विजे	विजावहे	विजामहे
विजसे	विजेथे	विजध्वे
विजते	विजेते	विजन्ते

ह्यस्तन भूतकाण :-

अविजे	अविजावहि	अविजामहि
अविजथाः	अविजेथाम्	अविजध्वम्
अविजत	अविजेताम्	अविजन्त

विध्यर्थकाण

विजेय	विजेवहि	विजेमहि
विजेथाः	विजेयाथाम्	विजेध्वम्
विजेत	विजेयाताम्	विजेरन्

आशार्थ काण :-

विजै	विजावहै	विजामहै
विजस्व	विजेथाम्	विजध्वम्
विजताम्	विजेताम्	विजन्ताम्

ध्वस्तनी :-

विजिताहे	विजितास्वहे	विजितास्महे
विजितासे	विजितासाथे	विजिताध्वे
विजिता	विजितारौ	विजितारः

लविष्यकाण :-

विजिष्ये	विजिष्यावहे	विजिष्यामहे
विजिष्यसे	विजिष्येथे	विजिष्यध्वे
विजिष्यते	विजिष्येते	विजिष्यन्ते

क्रियातिपत्ति :-

अविजिष्ये	अविजिष्यावहि	अविजिष्यामहि
अविजिष्यथाः	अविजिष्येथाम्	अविजिष्यध्वम्
अविजिष्यत	अविजिष्येताम्	अविजिष्यन्त

कर्मणि उपो-वर्तनाम काण :-

विज्ये	विज्यावहे	विज्यामहे
विज्यसे	विज्येथे	विज्यध्वे
विज्यते	विज्येते	विज्यन्ते

ह्यस्तन भूतकाण :-

अविज्ये	अविज्यावहि	अविज्यामहि
अविज्यथाः	अविज्येथाम्	अविज्यध्वम्
अविज्यत	अविज्येताम्	अविज्यन्त

विध्यर्थ काण :-

विज्येय	विज्येवहि	विज्येमहि
विज्येथाः	विज्येयाथाम्	विज्येध्वम्
विज्येत	विज्येयाताम्	विज्येरन्

आशार्थ काण :-

विज्यै	विज्यावहै	विज्यामहै
विज्यस्व	विज्येथाम्	विज्यध्वम्
विज्यताम्	विज्येताम्	विज्यन्ताम्

परोक्ष भूतकाण :-

विविजे	विविजिवहे	विविजिमहे
विविजिषे	विविजाथे	विविजिद्वे
विविजे	विविजाते	विविजिरे

अधतनी :-

अविजिषि	अविजिष्वहि	अविजिष्वमहि
अविजिष्ठाः	अविजिषाथाम्	अविजिष्वध्वम्
अविजिष्ट	अविजिषाताम्	अविजिषत

आशी :-

विजिषीय	विजिषीवहि	विजिषीमहि
विजिषीष्ठाः	विजिषीयास्थाम्	विजिषीद्वम्
विजिषीष्ट	विजिषीयास्ताम्	विजिषीरन्

७मो गण - परस्मैपद
पिस् = दण्वुं, यूरो करवो.

कर्तरी रूपो-वर्तमान काण :-			कर्मणि रूपो-वर्तमान काण :-		
पिनष्मि	पिंष्वः	पिंष्मः	पिष्ये	पिष्यावहे	पिष्यामहे
पिनक्षि	पिंष्ठः	पिंष्ठ	पिष्यसे	पिष्येथे	पिष्यध्वे
पिनष्टि	पिंष्टः	पिंषन्ति	पिष्यते	पिष्येते	पिष्यन्ते
ह्यस्तन भूतकाण :-			ह्यस्तन भूतकाण :-		
अपिनषम्	अपिंष्व	अपिंष्म	अपिष्ये	अपिष्यावहि	अपिष्यामहि
अपिनट्-इ	अपिंष्टम्	अपिंष्ठ	अपिष्यथाः	अपिष्येथाम्	अपिष्यध्वम्
अपिनट्-इ	अपिंष्टाम्	अपिंषन्	अपिष्यत	अपिष्येताम्	अपिष्यन्त
विध्यर्थ काण :-			विध्यर्थ काण :-		
पिंष्याम्	पिंष्याव	पिंष्याम	पिष्येय	पिष्येवहि	पिष्येमहि
पिंष्याः	पिंष्यातम्	पिंष्यात	पिष्येथाः	पिष्येयाथाम्	पिष्येध्वम्
पिंष्यात्	पिंष्याताम्	पिंष्युः	पिष्येत	पिष्येयाताम्	पिष्येरन्
आशार्थ काण :-			आशार्थ काण :-		
पिनषाणि	पिनषाव	पिनषाम	पिष्यै	पिष्यावहै	पिष्यामहै
पिण्डिड्, पिण्डि	पिंष्टम्	पिंष्ट	पिष्यस्व	पिष्येथाम्	पिष्यध्वम्
पिनष्टु, पिंष्टात्	पिंष्टाम्	पिंषन्तु	पिष्यताम्	पिष्येताम्	पिष्यन्ताम्
श्चस्तनी :-			श्चस्तनी :-		
पेष्टास्मि	पेष्टास्वः	पेष्टास्मः	पेष्टाहे	पेष्टास्वहे	पेष्टास्महे
पेष्टासि	पेष्टास्थः	पेष्टास्थ	पेष्टासे	पेष्टासाथे	पेष्टाध्वे
पेष्टा	पेष्टारौ	पेष्टारः	पेष्टा	पेष्टारौ	पेष्टारः
भविष्यन्ति काण :-			भविष्यन्ति काण :-		
पेक्ष्यामि	पेक्ष्यावः	पेक्ष्यामः	पेक्ष्ये	पेक्ष्यावहे	पेक्ष्यामहे
पेक्ष्यसि	पेक्ष्यथः	पेक्ष्यथ	पेक्ष्यसे	पेक्ष्येथे	पेक्ष्यध्वे
पेक्ष्यति	पेक्ष्यतः	पेक्ष्यन्ति	पेक्ष्यते	पेक्ष्येते	पेक्ष्यन्ते
क्रियातिपत्ति :-			क्रियातिपत्ति :-		
अपेक्ष्यम्	अपेक्ष्याव	अपेक्ष्याम	अपेक्ष्ये	अपेक्ष्यावहि	अपेक्ष्यामहि
अपेक्ष्यः	अपेक्ष्यतम्	अपेक्ष्यत	अपेक्ष्यथाः	अपेक्ष्येथाम्	अपेक्ष्यध्वम्
अपेक्ष्यत्	अपेक्ष्यताम्	अपेक्ष्यन्	अपेक्ष्यत	अपेक्ष्येताम्	अपेक्ष्यन्त

પરોક્ષ ભૂતકાળ :-

પિપેષ	પિપિષિવ	પિપિષિમ
પિપેષિથ	પિપિષથુઃ	પિપિષ
પિપેષ	પિપિષતુઃ	પિપિષુઃ
અદ્યતની :-		
અપિષમ્	અપિષાવ	અપિષામ
અપિષઃ	અપિષતમ્	અપિષત
અપિષત્	અપિષતામ્	અપિષન્
આશી :-		
પિષ્યાસમ્	પિષ્યાસ્વ	પિષ્યાસ્મ
પિષ્યાઃ	પિષ્યાસ્તમ્	પિષ્યાસ્ત
પિષ્યાત્	પિષ્યાસ્તામ્	પિષ્યાસુઃ

પરોક્ષ ભૂતકાળ :-

પિપિષે	પિપિષિવહે	પિપિષિમહે
પિપિષિષે	પિપિષાથે	પિપિષિદ્વે
પિપિષે	પિપિષાતે	પિપિષિરે
અદ્યતની :-		
અપિક્ષિ	અપિક્ષાવહિ	અપિક્ષામહિ
અપિક્ષથાઃ	અપિક્ષાથામ્	અપિક્ષધ્વમ્
અપેષિ	અપિક્ષાતામ્	અપિક્ષન્ત
આશી :-		
પિક્ષીય	પિક્ષીવહિ	પિક્ષીમહિ
પિક્ષીષ્ટાઃ	પિક્ષીયાસ્થામ્	પિક્ષીધ્વમ્
પિક્ષીષ્ટ	પિક્ષીયાસ્તામ્	પિક્ષીરન્

૭મો ગણ - આત્મને ૫૬
વિદ્ = વિચાર કરવો, જાણવું.

કર્તરી રૂપો-વર્તમાન કાળ :-

વિન્દે	વિન્દહે	વિન્દાહે
વિન્ત્સે	વિન્દાથે	વિન્દધ્વે
વિન્ત્તે	વિન્દાતે	વિન્દતે

હ્યસ્તન ભૂતકાળ :-

અવિન્દિ	અવિન્દ્દહિ	અવિન્દ્મહિ
અવિન્ત્થા:	અવિન્દાથામ્	અવિન્દ્ધ્વમ્
અવિન્ત્ત	અવિન્દાતામ્	અવિન્દત

વિધ્યર્થ કાળ :-

વિન્દીય	વિન્દીવહિ	વિન્દીમહિ
વિન્દીથા:	વિન્દીયાથામ્	વિન્દીધ્વમ્
વિન્દીત	વિન્દીયાતામ્	વિન્દીરન્

આજાર્થ કાળ :-

વિનદૈ	વિનદાવહૈ	વિનદામહૈ
વિન્ત્સ્વ	વિન્દાથામ્	વિન્દ્ધ્વમ્
વિન્ત્તામ્	વિન્દાતામ્	વિન્દતામ્

શ્વસ્તની :-

વેત્તાહે	વેત્તાસ્વહે	વેત્તાસ્મહે
વેત્તાસે	વેત્તાસાથે	વેત્તાધ્વે
વેત્તા	વેત્તારૌ	વેત્તાર:

ભવિષ્યન્તિ :-

વેત્સ્યે	વેત્સ્યાવહે	વેત્સ્યામહે
વેત્સ્યસે	વેત્સ્યેથે	વેત્સ્યધ્વે
વેત્સ્યતે	વેત્સ્યેતે	વેત્સ્યન્તે

ક્રિયાતિપત્તિ :-

અવેત્સ્યે	અવેત્સ્યાવહિ	અવેત્સ્યામહિ
અવેત્સ્યથા:	અવેત્સ્યેથામ્	અવેત્સ્યધ્વમ્
અવેત્સ્યત	અવેત્સ્યેતામ્	અવેત્સ્યન્ત

કર્મણિ રૂપો-વર્તમાન કાળ :-

વિદ્યે	વિદ્યાવહે	વિદ્યામહે
વિદ્યસે	વિદ્યેથે	વિદ્યધ્વે
વિદ્યતે	વિદ્યેતે	વિદ્યન્તે

હ્યસ્તન ભૂતકાળ :-

અવિદ્યે	અવિદ્યાવહિ	અવિદ્યામહિ
અવિદ્યથા:	અવિદ્યેથામ્	અવિદ્યધ્વમ્
અવિદ્યત	અવિદ્યેતામ્	અવિદ્યન્ત

વિધ્યર્થ કાળ :-

વિદ્યેય	વિદ્યેવહિ	વિદ્યેમહિ
વિદ્યેથા:	વિદ્યેયાથામ્	વિદ્યેધ્વમ્
વિદ્યેત	વિદ્યેયાતામ્	વિદ્યેરન્

આજાર્થ કાળ :-

વિદ્યૈ	વિદ્યાવહૈ	વિદ્યામહૈ
વિદ્યસ્વ	વિદ્યેથામ્	વિદ્યધ્વમ્
વિદ્યતામ્	વિદ્યેતામ્	વિદ્યન્તામ્

પરોક્ષ ભૂતકાળ :-

વિવિદે	વિવિદિવહે	વિવિદિમહે
વિવિદિષે	વિવિદાથે	વિવિદિધ્વે
વિવિદે	વિવિદાતે	વિવિદિરે

અદ્યતની :-

અવિત્સિ	અવિત્સ્વહિ	અવિત્સ્મહિ
અવિત્થા:	અવિત્સાથામ્	અવિદ્ધ્વમ્
અવિત્ત	અવિત્સાતામ્	અવિત્સત

આશી :-

વિત્સીય	વિત્સીવહિ	વિત્સીમહિ
વિત્સીષ્ટા:	વિત્સીયાસ્થામ્	વિત્સીધ્વમ્
વિત્સીષ્ટ	વિત્સીયાસ્તામ્	વિત્સીરન્

૮ મો ગણ - પરસ્મૈ પદ

તન્ = તાણવું, લાંબુ કરવું, વિસ્તારવું.

કર્તરિ રૂપો-વર્તમાન કાળ :-

તનોમિ	તન્વઃ,	તનુવઃ	તન્મઃ,	તનુમઃ
તનોષિ		તનુથઃ		તનુથ
તનોતિ		તનુતઃ		તન્વન્તિ

દ્યસ્તન ભૂતકાળ :-

અતનવમ્	અતન્વ,	અતનુવ	અતન્મ,	અતનુમ
અતનોઃ		અતનુતમ્		અતનુત
અતનોત્		અતનુતામ્		અતન્વન્

વિધ્યર્થ કાળ :-

તનુયામ્	તનુયાવ	તનુયામ
તનુયાઃ	તનુયાતમ્	તનુયાત
તનુયાત્	તનુયાતામ્	તનુયુઃ

આજાર્થ કાળ :-

તનવાનિ	તનવાવ	તનવામ
તનુ, તનુતાત્	તનુતમ્	તનુત
તનોતુ, તનુતાત્	તનુતામ્	તન્વન્તુ

શ્વસ્તની :-

તનિતાસ્મિ	તનિતાસ્વઃ	તનિતાસ્મઃ
તનિતાસિ	તનિતાસ્થઃ	તનિતાસ્થ
તનિતા	તનિતારૌ	તનિતારઃ

કર્તરિ રૂપો-ભવિષ્યન્તિ :-

તનિષ્યામિ	તનિષ્યાવઃ	તનિષ્યામઃ
તનિષ્યસિ	તનિષ્યથઃ	તનિષ્યથ
તનિષ્યતિ	તનિષ્યતઃ	તનિષ્યન્તિ

ક્રિયાતિપત્તિ :-

અતનિષ્યમ્	અતનિષ્યાવ	અતનિષ્યામ
અતનિષ્યઃ	અતનિષ્યતમ્	અતનિષ્યત
અતનિષ્યત્	અતનિષ્યતામ્	અતનિષ્યન્

પરોક્ષ ભૂતકાળ :-

તતાન, તતન	તેનિવ	તેનિમ
તેનિથ	તેનથુઃ	તેન
તતાન	તેનતુઃ	તેનુઃ

અદ્યતની :-

અતાનિષમ્	અતાનિષ્વ	અતાનિષ્મ
અતાનીઃ	અતાનિષ્ટમ્	અતાનિષ્ટ
અતાનીત્	અતાનિષ્ટામ્	અતાનિષ્ઠુઃ

(વિકલ્પે 'અતનીત્' વગરે રૂપો પણ થાય છે.)

આશી :-

તન્યાસમ્	તન્યાસ્વ	તન્યાસ્મ
તન્યાઃ	તન્યાસ્તમ્	તન્યાસ્ત
તન્યાત્	તન્યાસ્તામ્	તન્યાસુઃ

નોંધ :- તન્ ધાતુ ઉભયપદી છે માટે તેના કર્મણિ રૂપો તન્ ધાતુના આત્મનેપદીના રૂપોમાંથી જાણી લેવા.

૮ મો ગણ - આત્મને ૫૯

તનુ = તાણવું, લાંબુ કરવું, વિસ્તારવું.

કર્તરિ રૂપો-વર્તમાન કાળ :-

તન્વે	તન્વહે, તનુવહે	તન્મહે, તનુમહે
તનુષે	તન્વાથે	તનુધ્વે
તનુતે	તન્વાતે	તન્વતે

હ્યસ્તન ભૂતકાળ :-

અતન્વિ	અતન્વહિ, અતનુવહિ	અતન્મહિ, અતનુમહિ
અતનુથા:	અતન્વાથામ્	અતનુધ્વમ્
અતનુત	અતન્વાતામ્	અતન્વત

વિધ્યર્થ કાળ :-

તન્વીય	તન્વીવહિ	તન્વીમહિ
તન્વીથા:	તન્વીયાથામ્	તન્વીધ્વમ્
તન્વીત	તન્વીયાતામ્	તન્વીરન્

આજાર્થ કાળ :-

તન્વૈ	તનવાવહે	તનવામહે
તનુષ્વ	તન્વાથામ્	તનુધ્વમ્
તનુતામ્	તન્વાતામ્	તન્વતામ્

શ્વસ્તની

તનિતાહે	તનિતાસ્વહે	તનિતાસ્મહે
તનિતાસે	તનિતાસાથે	તનિતાધ્વે
તનિતા	તનિતારૌ	તનિતાર:

ભવિષ્યન્તિ -

તનિષ્યે	તનિષ્યાવહે	તનિષ્યામહે
તનિષ્યસે	તનિષ્યેથે	તનિષ્યધ્વે
તનિષ્યતે	તનિષ્યેતે	તનિષ્યન્તે

ક્રિયાતિપત્તિ :-

અતનિષ્યે	અતનિષ્યાવહિ	અતનિષ્યામહિ
અતનિષ્યથા:	અતનિષ્યેથામ્	અતનિષ્યધ્વમ્
અતનિષ્યત	અતનિષ્યેતામ્	અતનિષ્યન્ત

કર્મણિ રૂપો-વર્તમાન કાળ :-

તન્યે	તન્યાવહે	તન્યામહે
તન્યસે	તન્યેથે	તન્યધ્વે
તન્યતે	તન્યેતે	તન્યન્તે

(વિકલ્પે 'તાયતે' વિગેરે રૂપો પણ થાય છે.)

હ્યસ્તન ભૂતકાળ :-

અતન્યે	અતન્યાવહિ	અતન્યામહિ
અતન્યથા:	અતન્યેથામ્	અતન્યધ્વમ્
અતન્યત	અતન્યેતામ્	અતન્યન્ત

(વિકલ્પે 'અતાયે' વિગેરે રૂપો પણ થાય છે.)

વિધ્યર્થ કાળ :-

તન્યેય	તન્યેવહિ	તન્યેમહિ
તન્યેથા:	તન્યેયાથામ્	તન્યેધ્વમ્
તન્યેત	તન્યેયાતામ્	તન્યેરન્

(વિકલ્પે 'તાયેત' વિગેરે રૂપો પણ થાય છે.)

આજાર્થ કાળ :-

તન્યૈ	તન્યાવહે	તન્યામહે
તન્યસ્વ	તન્યેથામ્	તન્યધ્વમ્
તન્યતામ્	તન્યેતામ્	તન્યન્તામ્

(વિકલ્પે 'તાયતામ્' વિગેરે રૂપો પણ થાય છે.)

પરોક્ષ ભૂતકાળ :-

તેને	તેનિવહે	તેનિમહે
તેનિષે	તેનાથે	તેનિધ્વે
તેને	તેનાતે	તેનિરે

અદ્યતની :-

અતનિષિ	અતનિષ્વહિ	અતનિષ્મહિ
અતથા:	અતનિષ્ઠા:	અતનિષાથામ્
		અતનિદ્ભુવમ્, ધ્વમ્
અતત,	અતનિષ્ઠ	અતનિષાતામ્
		અતનિષત

આશી :-

તનિષીય	તનિષીવહિ	તનિષીમહિ
તનિષીષ્ઠા:	તનિષીયાસ્થામ્	તનિષીધ્વમ્
તનિષીષ્ઠ	તનિષીયાસ્તામ્	તનિષીરન્

८ भो गण - परस्मैपद

कृ = भा२पुं.

कर्तरि रूपो-वर्तमान काण :-

कृणामि	कृणीवः	कृणीमः
कृणासि	कृणीथः	कृणीथ
कृणाति	कृणीतः	कृणन्ति

ह्यस्तन भूतकाण :-

अकृणाम्	अकृणीव	अकृणीम
अकृणाः	अकृणीतम्	अकृणीत
अकृणात्	अकृणीताम्	अकृणन्

विध्यर्थ काण :-

कृणीयाम्	कृणीयाव	कृणीयाम
कृणीयाः	कृणीयातम्	कृणीयात
कृणीयात्	कृणीयाताम्	कृणीयुः

आशार्थ काण :-

कृणानि	कृणाव	कृणाम
कृणीहि,	कृणीतात्	कृणीतम्
कृणातु,	कृणीतात्	कृणीताम्
		कृणन्तु

श्चस्तनी

करितास्मि	करितास्वः	करितास्मः
करितासि	करितास्थः	करितास्थ
करिता	करितारौ	करितारः

(विक्ल्वे 'करीता' विगेरे रूपे पक्ष थाय.)

भविष्यन्ति :-

करिष्यामि	करिष्यावः	करिष्यामः
करिष्यसि	करिष्यथः	करिष्यथ
करिष्यति	करिष्यतः	करिष्यन्ति

(विक्ल्वे 'करीष्यति' विगेरे रूपे पक्ष थाय.)

कर्मणि रूपो-वर्तमान काण :-

कीर्ये	कीर्यावहे	कीर्यामहे
कीर्यसे	कीर्येथे	कीर्यध्वे
कीर्यते	कीर्येते	कीर्यन्ते

ह्यस्तन भूतकाण :-

अकीर्ये	अकीर्यावहि	अकीर्यामहि
अकीर्यथाः	अकीर्येथाम्	अकीर्यध्वम्
अकीर्यत	अकीर्येताम्	अकीर्यन्त

विध्यर्थ काण :-

कीर्येय	कीर्येवहि	कीर्येमहि
कीर्येथाः	कीर्येयाथाम्	कीर्येध्वम्
कीर्येत	कीर्येयाताम्	कीर्येरन्

आशार्थ काण :-

कीर्ये	कीर्यावहै	कीर्यामहै
कीर्यस्व	कीर्येथाम्	कीर्यध्वम्
कीर्यताम्	कीर्येताम्	कीर्यन्ताम्

श्चस्तनी

करिताहे	करितास्वहे	करितास्महे
करितासे	करितासाथे	करिताध्वे
करिता	करितारौ	करितारः

(विक्ल्वे 'कारिता' तथा 'करीता' विगेरे रूपे पक्ष थाय.)

भविष्यन्ति :-

करिष्ये	करिष्यावहे	करिष्यामहे
करिष्यसे	करिष्येथे	करिष्यध्वे
करिष्यते	करिष्येते	करिष्यन्ते

(विक्ल्वे 'करीष्यते' तथा 'करीष्यते' विगेरे रूपे पक्ष थाय.)

क्रियातिपत्ति :-

अकरिष्यम् अकरिष्याव अकरिष्याम
अकरिष्यः अकरिष्यतम् अकरिष्यत
अकरिष्यत् अकरिष्यताम् अकरिष्यन्
(विकल्पे 'अकरीष्यत्' विगेरे ३पो पक्ष थाय.)

परोक्ष भूतकाण :-

चकार, चकर चकरिव चकरिम
चकरिथ चकरथुः चकर
चकार चकरतुः चकरुः

अधतनी :-

अकारिषम् अकारिष्व अकारिष्म
अकारीः अकारिष्टम् अकारिष्ट
अकारीत् अकारिष्टाम् अकारिषुः

आशी :-

कीर्यासम् कीर्यास्व कीर्यास्म
कीर्याः कीर्यास्तम् कीर्यास्त
कीर्यात् कीर्यास्ताम् कीर्यासुः

क्रियातिपत्ति :-

अकरिष्ये अकरिष्यावहि
अकरिष्यामहि
अकरिष्यथाः अकरिष्येथाम्
अकरिष्यध्वम्
अकरिष्यत अकरिष्येताम् अकरिष्यन्तः
(विकल्पे 'अकारिष्यत' तथा 'अकरीष्यत' विगेरे ३पो पक्ष थाय.)

परोक्ष भूतकाण :-

चकरे चकरिवहे चकरिमहे
चकरिषे चकराथे चकरिध्वे
चकरे चकराते चकरिरे

अधतनी :-

अकरिषि अकरिष्वहि अकरिष्महि
अकरिष्ठाः अकरिषास्थाम् अकरिडुवम्
अकारि अकरिषाताम् अकरिषत
(विकल्पे 'अकारिषि' तथा 'अकरीषि' विगेरे ३पो पक्ष थाय.)

आशी :-

करिषीय करिषीवहि करिषीमहि
करिषीष्ठाः करिषीयास्थाम् करिषीद्वम्
करिषीष्ट करिषीयास्ताम् करिषीरन्

૯ મો ગણ આત્મને ૫૬
વૃ = સેવવું, ભજવું, વરવું.

વર્તમાન કાળ :-

વૃણે	વૃણીવહે	વૃણીમહે
વૃણીષે	વૃણાથે	વૃણીધ્વે
વૃણીતે	વૃણાતે	વૃણતે

હ્યસ્તન ભૂતકાળ :-

અવૃણિ	અવૃણીવહિ	અવૃણીમહિ
અવૃણીથા:	અવૃણાથામ્	અવૃણીધ્વમ્
અવૃણીત	અવૃણાતામ્	અવૃણત

વિધ્યથે કાળ :-

વૃણીય	વૃણીવહિ	વૃણીમહિ
વૃણીથા:	વૃણીયાથામ્	વૃણીધ્વમ્
વૃણીત	વૃણીયાતામ્	વૃણીરન્

આશાર્થ કાળ :-

વૃણે	વૃણાવહે	વૃણામહે
વૃણીષ્વ	વૃણાથામ્	વૃણીધ્વમ્
વૃણીતામ્	વૃણાતામ્	વૃણતામ્

શ્વસ્તની :-

વરીતાહે	વરીતાસ્વહે	વરીતાસ્મહે
વરીતાસે	વરીતાસાથે	વરીતાધ્વે
વરીતા	વરીતારૌ	વરીતાર:

(વિકલ્પે 'વારિતા' તથા 'વરિતા' રૂપો પણ થાય.)

ભવિષ્યન્તિ :-

વરિષ્યે	વરિષ્યાવહે	વરિષ્યામહે
વરિષ્યસે	વરિષ્યેથે	વરિષ્યધ્વે
વરિષ્યતે	વરિષ્યેતે	વરિષ્યન્તે

(વિકલ્પે 'વારિષ્યતે' તથા 'વરીષ્યતે' રૂપો પણ થાય.)

ક્રિયાતિપત્તિ :-

અવરિષ્યે	અવરિષ્યાવહિ	અવરિષ્યામહિ
અવરિષ્યથા:	અવરિષ્યેથામ્	અવરિષ્યધ્વમ્
અવરિષ્યત	અવરિષ્યેતામ્	અવરિષ્યન્ત

(વિકલ્પે 'અવારિષ્યત' તથા 'અવરીષ્યત' વગેરે રૂપો પણ થાય.)

વર્તમાન કાળ :-

વૂર્યે	વૂર્યાવહે	વૂર્યામહે
વૂર્યસે	વૂર્યેથે	વૂર્યધ્વે
વૂર્યતે	વૂર્યેતે	વૂર્યન્તે

હ્યસ્તન ભૂતકાળ :-

અવૂર્યે	અવૂર્યાવહિ	અવૂર્યામહિ
અવૂર્યથા:	અવૂર્યેથામ્	અવૂર્યધ્વમ્
અવૂર્યત	અવૂર્યેતામ્	અવૂર્યન્ત

વિધ્યથે કાળ :-

વૂર્યેય	વૂર્યેવહિ	વૂર્યેમહિ
વૂર્યેથા:	વૂર્યેયાથામ્	વૂર્યેધ્વમ્
વૂર્યેત	વૂર્યેયાતામ્	વૂર્યેરન્

આશાર્થ કાળ :-

વૂર્યે	વૂર્યાવહે	વૂર્યામહે
વૂર્યસ્વ	વૂર્યેથામ્	વૂર્યધ્વમ્
વૂર્યતામ્	વૂર્યેતામ્	વૂર્યન્તામ્

પરોક્ષ ભૂતકાળ :-

વવ્રે	વવ્રવહે	વવ્રમહે
વવ્રષે	વવ્રાથે	વવ્રધ્વે
વવ્રે	વવ્રાતે	વવ્રિરે

અદ્યતની :-

અવરિષિ	અવરિષ્વહિ	અવરિષ્મહિ
અવરિષ્ટા:	અવરિષાથામ્	અવરિષ્ઢ્વમ્
અવારિ	અવરિષાતામ્	અવરિષત

(વિકલ્પે 'અવારિષી' તથા 'અવરીષિ', 'અવૂર્ષિ' વિગેરે રૂપો પણ થાય.)

આશી :-

વરિષીય	વરિષીવહિ	વરિષીમહિ
વરિષીષ્ટા:	વરિષીયાસ્થામ્	વરિષીઢ્વમ્
વરિષીષ્ટ	વરિષીયાસ્તામ્	વરિષીરન્

(વિકલ્પે 'વારિષીષ્ટ' તથા 'વૂર્ષીષ્ટ' વિ. રૂપો પણ થાય.)

કર્તરિ રૂપો-વર્તમાન કાળ :-

ચોરયામિ	ચોરયાવ:	ચોરયામ:
ચોરયસિ	ચોરયથ:	ચોરયથ
ચોરયતિ	ચોરયત:	ચોરયન્તિ

હ્યસ્તન ભૂતકાળ :-

અચોરયમ્	અચોરયાવ	અચોરયામ
અચોરય:	અચોરયતમ્	અચોરયત
અચોરયત્	અચોરયતામ્	અચોરયન્

વિધ્યર્થ કાળ :-

ચોરયેયમ્	ચોરયેવ	ચોરયેમ
ચોરયે:	ચોરયેતમ્	ચોરયેત
ચોરયેત્	ચોરયેતામ્	ચોરયેયુ:

આજ્ઞાર્થ કાળ :-

ચોરયાણિ	ચોરયાવ	ચોરયામ
ચોરય,	ચોરયતાત્	ચોરયતમ્
ચોરયતુ,	ચોરયતાત્	ચોરયતામ્
		ચોરયન્તુ

શ્વસ્તની :-

ચોરયિતાસ્મિ	ચોરયિતાસ્વ:	ચોરયિતાસ્મ:
ચોરયિતાસિ	ચોરયિતાસ્થ:	ચોરયિતાસ્થ
ચોરયિતા	ચોરયિતારૌ	ચોરયિતાર:

ભવિષ્યન્તિ :-

ચોરયિષ્યામિ	ચોરયિષ્યાવ:	ચોરયિષ્યામ:
ચોરયિષ્યસિ	ચોરયિષ્યથ:	ચોરયિષ્યથ
ચોરયિષ્યતિ	ચોરયિષ્યત:	ચોરયિષ્યન્તિ

કર્મણિ રૂપો-વર્તમાન કાળ :-

ચોર્યે	ચોર્યાવહે	ચોર્યામહે
ચોર્યસે	ચોર્યેથે	ચોર્યધ્વે
ચોર્યતે	ચોર્યેતે	ચોર્યન્તે

હ્યસ્તન ભૂતકાળ :-

અચોર્યે	અચોર્યાવહિ	અચોર્યામહિ
અચોર્યથા:	અચોર્યેથામ્	અચોર્યધ્વમ્
અચોર્યત	અચોર્યેતામ્	અચોર્યન્ત

વિધ્યર્થ કાળ :-

ચોર્યેય	ચોર્યેવહિ	ચોર્યમહિ
ચોર્યેથા:	ચોર્યેયાથામ્	ચોર્યધ્વમ્
ચોર્યેત	ચોર્યેયાતામ્	ચોર્યેરન્

આજ્ઞાર્થ કાળ :-

ચોર્યે	ચોર્યાવહૈ	ચોર્યામહૈ
ચોર્યસ્વ	ચોર્યેથામ્	ચોર્યધ્વમ્
ચોર્યતામ્	ચોર્યેતામ્	ચોર્યન્તામ્

શ્વસ્તની :-

ચોરિતાહે	ચોરિતાસ્વહે	ચોરિતાસ્મહે
ચોરિતાસે	ચોરિતાસાથે	ચોરિતાધ્વે
ચોરિતા	ચોરિતારૌ	ચોરિતાર:

(વિકલ્પે 'ચોરયિતા' વિગેરે રૂપો પણ થાય છે.)

ભવિષ્યન્તિ :-

ચોરિષ્યે	ચોરિષ્યાવહે	ચોરિષ્યામહે
ચોરિષ્યસે	ચોરિષ્યેથે	ચોરિષ્યધ્વે
ચોરિષ્યતે	ચોરિષ્યેતે	ચોરિષ્યન્તે

(વિકલ્પે 'ચોરયિષ્યતે' વિગેરે રૂપો પણ થાય છે.)

ક્રિયાતિપત્તિ :-

અચોરયિષ્યમ્ અચોરયિષ્યાવ

અચોરયિષ્યામ

અચોરયિષ્યઃ અચોરયિષ્યતમ્

અચોરયિષ્યત

અચોરયિષ્યત્ અચોરયિષ્યતામ્

અચોરયિષ્યન્

પરોક્ષ ભૂતકાળ :-

ચોરયામાસ ચોરયામાસિવ ચોરયામાસિમ

ચોરયામાસિથ ચોરયામાસથુઃ ચોરયામાસ

ચોરયામાસ ચોરયામાસતુઃ ચોરયામાસુઃ

અદ્યતની :-

અચૂચુરમ્

અચૂચુરાવ

અચૂચુરામ

અચૂચુરઃ

અચૂચુરતમ્

અચૂચુરત

અચૂચુરત્

અચૂચુરતામ્

અચૂચુરન્

આશી :-

ચોર્યાસમ્

ચોર્યાસ્વ

ચોર્યાસ્મ

ચોર્યાઃ

ચોર્યાસ્તમ્

ચોર્યાસ્ત

ચોર્યાત્

ચોર્યાસ્તામ્

ચોર્યાસુઃ

ક્રિયાતિપત્તિ :-

અચોરિષ્યે અચોરિષ્યાવહિ અચોરિષ્યામહિ

અચોરિષ્યથાઃ અચોરિષ્યેથામ્

અચોરિષ્યધ્વમ્

અચોરિષ્યત અચોરિષ્યેતામ્ અચોરિષ્યન્ત

(વિકલ્પે 'અચોરયિષ્યત' વિગેરે રૂપો પણ થાય છે)

પરોક્ષ ભૂતકાળ :-

ચોરયામાસે ચોરયામાસિવહે

ચોરયામાસિમહે

ચોરયામાસિષે ચોરયામાસાથે

ચોરયામાસિધ્વે

ચોરયામાસે ચોરયામાસાતે ચોરયામાસિરે

અદ્યતની :-

અચોરિષિ

અચોરિષ્વહિ

અચોરિષ્મહિ

અચોરિષ્ઠાઃ

અચોરિષ્ઠાથામ્

અચોરિષ્ઠ્વમ્

અચોરિ

અચોરિષાતામ્

અચોરિષત

(વિકલ્પે 'અચોરયિષિ' વિગેરે રૂપો પણ થાય છે)

આશી :-

ચોરિષીય

ચોરિષીવહિ

ચોરિષીમહિ

ચોરિષીષ્ઠાઃ

ચોરિષીયાસ્થામ્

ચોરિષીધ્વમ્

ચોરિષીષ્ટ

ચોરિષીયાસ્તામ્

ચોરિષીરન્

(વિકલ્પે 'ચોરયિષીષ્ટ' વિગેરે રૂપો પણ થાય છે)

૧૦ મો ગણ આત્મને પદ

લક્ષ = જોવું, ઓળખવું.

કર્તરિ રૂપો-વર્તમાન કાળ :-

લક્ષયે	લક્ષયાવહે	લક્ષયામહે
લક્ષયસે	લક્ષયેથે	લક્ષયધ્વે
લક્ષયતે	લક્ષયેતે	લક્ષયન્તે

દ્યસ્તન ભૂતકાળ :-

અલક્ષયે	અલક્ષયાવહિ	અલક્ષયામહિ
અલક્ષયથા:	અલક્ષયેથામ્	અલક્ષયધ્વમ્
અલક્ષયત	અલક્ષયેતામ્	અલક્ષયન્ત

વિધ્યર્થ કાળ :-

લક્ષયેય	લક્ષયેવહિ	લક્ષયેમહિ
લક્ષયેથા:	લક્ષયેયાથામ્	લક્ષયેધ્વમ્
લક્ષયેત	લક્ષયેયાતામ્	લક્ષયેરન્

આશાર્થ કાળ :-

લક્ષયૈ	લક્ષયાવહૈ	લક્ષયામહૈ
લક્ષયસ્વ	લક્ષયેથામ્	લક્ષયધ્વમ્
લક્ષયતામ્	લક્ષયેતામ્	લક્ષયન્તામ્

શ્વસ્તની :-

લક્ષયિતાહે	લક્ષયિતાસ્વહે	લક્ષયિતાસ્મહે
લક્ષયિતાસે	લક્ષયિતાસાથે	લક્ષયિતાધ્વે
લક્ષયિતા	લક્ષયિતારૈ	લક્ષયિતાર:

ભવિષ્યન્તિ :-

લક્ષયિષ્યે	લક્ષયિષ્યાવહે	લક્ષયિષ્યામહે
લક્ષયિષ્યસે	લક્ષયિષ્યેથે	લક્ષયિષ્યધ્વે
લક્ષયિષ્યતે	લક્ષયિષ્યેતે	લક્ષયિષ્યન્તે

ક્રિયાતિપત્તિ :-

અલક્ષયિષ્યે	અલક્ષયિષ્યાવહિ	
	અલક્ષયિષ્યામહિ	
અલક્ષયિષ્યથા:	અલક્ષયિષ્યેથામ્	
	અલક્ષયિષ્યધ્વમ્	
અલક્ષયિષ્યત	અલક્ષયિષ્યેતામ્	
	અલક્ષયિષ્યન્ત	

કર્મણિ રૂપો વર્તમાન કાળ :-

લક્ષયે	લક્ષયાવહે	લક્ષયામહે
લક્ષયસે	લક્ષયેથે	લક્ષયધ્વે
લક્ષયતે	લક્ષયેતે	લક્ષયન્તે

દ્યસ્તન ભૂતકાળ :-

અલક્ષયે	અલક્ષયાવહિ	અલક્ષયામહિ
અલક્ષયથા:	અલક્ષયેથામ્	અલક્ષયધ્વમ્
અલક્ષયત	અલક્ષયેતામ્	અલક્ષયન્ત

વિધ્યર્થ કાળ :-

લક્ષયેય	લક્ષયેવહિ	લક્ષયેમહિ
લક્ષયેથા:	લક્ષયેયાથામ્	લક્ષયેધ્વમ્
લક્ષયેત	લક્ષયેયાતામ્	લક્ષયેરન્

આશાર્થ કાળ :-

લક્ષયૈ	લક્ષયાવહૈ	લક્ષયામહૈ
લક્ષયસ્વ	લક્ષયેથામ્	લક્ષયધ્વમ્
લક્ષયતામ્	લક્ષયેતામ્	લક્ષયન્તામ્

પરોક્ષ ભૂતકાળ :-

લક્ષયાઞ્ચક્રે	લક્ષયાઞ્ચકૃવહે	
	લક્ષયાઞ્ચકૃમહે	
લક્ષયાઞ્ચકૃષે	લક્ષયાઞ્ચક્રાથે	
	લક્ષયાઞ્ચકૃદ્વે	
લક્ષયાઞ્ચક્રે	લક્ષયાઞ્ચક્રાતે	
	લક્ષયાઞ્ચક્રિરે	

અદ્યતની :-

અલલક્ષે	અલલક્ષાવહિ	અલલક્ષામહિ
અલલક્ષથા:	અલલક્ષેથામ્	અલલક્ષધ્વમ્
અલલક્ષત	અલલક્ષેતામ્	અલલક્ષન્ત

આશી :-

લક્ષયિષીય	લક્ષયિષીવહિ	લક્ષયિષીમહિ
લક્ષયિષીઘ્ના:	લક્ષયિષીયાસ્થામ્	
	લક્ષયિષીદ્વમ્	
લક્ષયિષીષ્ટ	લક્ષયિષીયાસ્તામ્	લક્ષયિષીરન્

-: ધાતુરૂપો અંગે ખાસ નોંધ :-

- ★ વિકલ્પે ‘.....’ વિગેરે રૂપો પણ થાય છે. એમ જ્યાં લખેલું છે ત્યાં ત્રીજો પુરુષ એક વચનનાં રૂપો આપેલાં છે પણ જ્યાં વિકલ્પનું ત્રીજો પુરુષ એકવચનનું રૂપ સરખું જ થતું હોય અને બીજા રૂપો બદલાતા હોય ત્યાં પહેલો પુરુષ એકવચનનું રૂપ લખ્યું છે.
- ★ આત્મનેપદી ધાતુઓમાં શ્વસ્તની, ભવિષ્યન્તિ, ક્રિયાતિપત્તિ, પરોક્ષ ભૂતકાળ, અઘતની અને આશી: આ છ અશિત્ કાળના કર્તરી અને કર્મણિ રૂપો એક સરખા જ થતા હોવાથી જુદા આપ્યા નથી.
- ★ અહીં આપેલા ધાતુ - રૂપો દીશાસૂચન રૂપે જ જાણવા. બાકી રહેલા ધાતુઓમાં જે કોઈ નિયમોથી ફેરફાર થતા હોય તે પ્રમાણે રૂપો અન્યત્રથી જાણી લેવા.

卐

કલ્લાણકંદંસ્તુતિ:

કલ્લાણ^૧-કંદં પઢમં^૨ જિણિંદં^૩, સંતિં^૪ તંઓ નેમિજિણં મુર્ણિંદં^૫ ।
 પાંસં^૬ પર્યાસં^૭ સુગુણિક્કંઠાણં^૮, ભંત્તોઈ^૯ વંદે^{૧૦} સિરિવદ્ધમોણં^{૧૧} ॥૧॥
 અપાર-સંસાર-સમુદ્ધપારં^{૧૨}, પત્તા સિંવં^{૧૩} દિંતું^{૧૪} સુઝ્ઙ્કસારં^{૧૫} ।
 સંઘ્વે^{૧૬} જિણિંદાં^{૧૭} સુરવિંદંદાં^{૧૮}, કલ્લાણ-વલ્લીણ વિશાલકંદા^{૧૯} ॥૨॥
 નિવ્વાણમંગ્ગે^{૨૦} વરજાણકપ્પં^{૨૧}, પણાસિયા-સેસ-કુવાઈ-દપ્પં^{૨૨} ।
 મયં^{૨૩} જિણાણં^{૨૪} સરેણં^{૨૫} બુહાણં^{૨૬}, નમ્મામિ નિચ્ચં^{૨૭} તિજગપ્પહાણં^{૨૮} ॥૩॥
 કુંદિંદુ-ગોક્ષીર-તુસાર-વન્નાં^{૨૯}, સરોજ-હત્થાં^{૩૦} કમ્મલે નિસેન્નાં^{૩૧} ।
 વાએસરી પુત્થયવગ્ગ-હત્થાં^{૩૨}, સુહાંય સૌ અમ્હ સયાં^{૩૩} પસત્થાં^{૩૪} ॥૪॥

संसारदावानलस्तुतिः

संसारदावानल-दाह-नीरं, संमोह-धूली-हरणे समीरं ।

माया-रसा-दारण-सार-सीरं, नमामि वीरं गिरि-सार-धीरम् ॥१॥

भावावनाम-सुर-दानव-मानवेन-चूला-विलोल-कमलावलि-मालितानि ।

संपूरिताभिनत-लोक-समीहितानि, कामं नमामि जिनराज-पदानितानि ॥२॥

बोधागांधं सुपद-पदवी-नीर-पूराभिरामं, जीवाहिंसा-विरल-

लहरी-संगमागाह-देहम् ।

चुलावेलं गुरुगम-मणी-संकुलं दूर-पारं,

सारं वीरागम-जलनिधिं सादरं साधुं सेवे ॥३॥

आमूलालोल-धूली-बहूल-परिमला-लीढ-लोलालिमाला-

झंकाराराव-सारा-मलदल-कमला-गार-भूमि-निर्वासे ! ।

छाया-संभार-सारे ! वर-कमल-करे ! तार-हाराभिरामे !

वाणी-संदोह-देहे ! भव-विरह-वरं, देहिं मे देवि ! सारम् ॥४॥

स्नातस्यास्तुतिः

स्नातस्याऽप्रतिमस्य मेरुशिखरे शिख्या विभोः शैशवे,

रूपाऽऽलोकन-विस्मया-ऽऽहत-रस-भ्रान्त्या भ्रमच्चक्षुषा ।

उन्मृष्टं नयन-प्रभा-धवलितं, क्षीरोदका-ऽऽशङ्कया;

वक्त्रं यस्य पुनः पुनः स जयति, श्री-वर्धमानो जिनः ॥१॥

हंसांसा-ऽऽहत-पद्म-रेणु-कपिश-क्षीरा-ऽर्णवा-ऽम्भो-भृतैः,

कुम्भैरप्सरसां पयोधर-भर-प्रस्पर्धिभिः काञ्चनैः ।

येषां मन्दर-रत्न-शैल-शिखरे, जन्मा-ऽभिषेकः कृतः,

सर्वैः सर्वसुरा-ऽसुरेश्वर-गणैस्तेषां नतोऽहं क्रमान् ॥२॥

अर्हद्-वक्त्र-प्रसूतं-गणधर-रचितं, द्वादशाङ्गं विशालं,

चित्रं बह्वर्थ-युक्तं मुनि-गण-वृषभै-धारितं बुद्धिमद्भिः ।

मोक्षा-ऽग्र-द्वार-भूतं व्रत-चरण-फलं ज्ञेय-भाव-प्रदीपं,

भक्त्या नित्यं प्रपद्ये श्रुतमहमखिलं सर्व-लोकैक-सारम् ॥३॥

निष्पङ्क-व्योम-नील-द्युति-मल-सदृशं बाल-चन्द्राऽऽभदङ्गं,

मत्तं घण्टारवेण प्रसृत-मद-जलं, पूरयन्तं समन्तात् ।

आरूढो दिव्य-नागं विचरति गगने कामदः कामरूपी,

यक्षः सर्वा-ऽनुभूतिं दिशतु मम सदा सर्व-कार्येषु सिद्धिम् ॥४॥

श्री ज्ञानपञ्चमीस्तुतिः (स्रग्धरा)

श्री^१ नेमिः पञ्चरूपत्रिदशपतिकृतप्राज्यजन्माभिषेकै,

श्चञ्चत्पञ्चाक्षमत्तद्विरदमदभिदा-पञ्चवक्त्रोपमानः ।

निर्मुक्तैः पञ्चदेह्यैः परमसुखमयैः प्रास्तकर्मप्रपञ्चैः,

कल्याणं पञ्चमीसंतपसि वितनुतां पञ्चमज्ञानवान् वः ॥१॥

संप्रीणन् सच्चकोरान् शिवतिलकसमैः कौशिकानन्दमूर्तिः,

पुण्याब्धि-प्रीतिदायी सितरूचिरिवै यैः स्वीयगोभिस्तमांसि ।

सान्द्राणि^{१०} ध्वंसमानैः सकलकुवलयोल्लैसमुच्चैश्चकारै,

ज्ञानं पुण्याजिनौघैः सै तपसि भविनां पञ्चमीवासरस्य ॥२॥

पीत्वा नानाभिवार्थाऽमृतरसमसमं यान्ति यास्यन्ति जग्मु-

र्जीवा यस्मादनेकै विधिवदमरतां प्राज्यनिर्वाणपूर्याम् ।

यात्वा देवाधिदेवागमदशमसुधाकुण्डमानन्दहेतु-

स्तत् पञ्चम्यास्तपस्युद्यतविशदधियां भाविनामस्तु नित्यम् ॥३॥

स्वर्णालङ्कारवल्गान्मणिकिरणगणध्वस्तनित्यान्धकारौ,

हुङ्कारारावदूरीकृतसुकृतजनव्रातविघ्नप्रचारौ ।

देवी श्रीअम्बिकारव्या जिनवरचरणाम्भोजभृङ्गीसमाना,

पञ्चम्यहस्तपार्थ वितरतु कुशलं धीमतां सावधाना ॥४॥

श्री मौनएकादशीस्तुतिः

(स्रग्धरावृत्तम्)

श्रीभाग् नैमिर्बभाषे जलशयसविधे स्फूर्तिमेकादशीयाम्,

माद्यन्मोहावनीन्द्रप्रशमनविशिखः पञ्चबाणार्चिरर्णः ।

मिथ्यात्वध्वान्तवान्तौ रविकरनिकरस्तीव्रलोभाद्रिवज्रम्,

श्रेयस्तत्पर्व वस्ताच्छिवसुखमिति वा सुव्रतश्रेष्ठिनोऽभूत् ॥१॥

इन्द्रैरभ्रमद्भिर्मुनिपगुणरसास्वादनानन्दपूर्णेः,

दीव्यद्भिः स्फारहारैर्ललितवरवपुर्यष्टिभिः स्वर्वधूभिः ।

सार्धं कल्याणकौधौ जिनपतिनर्वतेर्बिन्दुभूतेन्दु सङ्ख्यो,

घस्त्रे यस्मिन् जगे तद् भवतु सुभविनां पर्व सच्छर्महेतुः ॥२॥

सिद्धान्ताब्धिप्रवाहः कुमतजनपदान् प्लावयेन् यः प्रवृत्तः,

सिद्धिद्वीपं नयन्धीधनमुनिवणिजः सत्यपात्रप्रतिष्ठान् ।

एकादश्यादिपर्वेन्दुमणिमतिदिशन् धीवराणां महार्घ्यम्,

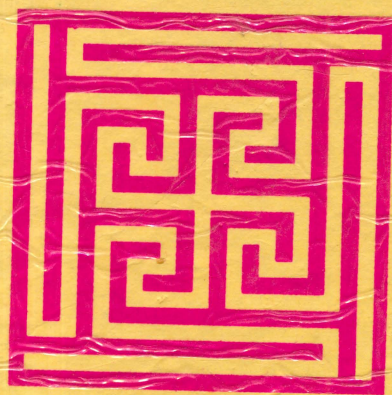
सन्न्यायाम्भश्च नित्यं प्रवितरतुं स नः स्वर्प्रीतिरे निवासम् ॥३॥

तत्पर्वो द्यापनार्थं समुदितसुर्धियां शम्भुसङ्ख्याप्रमेयो-

मुत्कृष्टां वस्तुवीथीमभयदसदने प्राभृतीकुर्वतां ताम् ।

तेषां सव्याक्षपादैः प्रलपितमतिभिः प्रेतभूतादिभिर्वो,

दुष्टैर्जन्यं त्वैर्जन्यं हरतुं हरितनु न्यस्तपादाम्बिकाख्या ॥४॥

भरत प्रिन्टरी, न्युमार्केट, पांजरापोल, रीलीफ रोड, अहमदाबाद-१. फोन ३८७९६४